

Kierunki rozwoju przestrzenno- inwestycyjnego Lublina

RAPORT

Opracowanie:

Kierownik projektu: dr Dagmara Kociuba

Wykonawcy:

dr hab. Bogusława Baran-Zgłobicka

dr Piotr Bartmiński

dr Piotr Demczuk

dr Andrzej Jakubowski

dr hab. Waldemar Kociuba, prof. UMCS

dr Karol Kowalczyk

dr Joanna Śmiechowicz

dr hab. Monika Wesołowska

dr Katarzyna Wójtowicz

Opracowanie graficzne: mgr Krzysztof Łoboda

strategia.lublin.eu

Opracowanie wykonane przez Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
na zlecenie Urzędu Miasta Lublin

Wydział Strategii i Przedsiębiorczości
Urząd Miasta Lublin

Grudzień 2019 r.

Spis treści

Streszczenie	5
Wstęp.....	7
Rozdział 1. ZMIANY GRANIC JEDNOSTEK ADMINISTRACYJNYCH	9
1.1. Aspekt formalno-prawny i proceduralny	9
1.2. Studia przypadku.....	10
1.2.1. Rzeszów – efekt sukcesu	10
1.2.2. Opole – efekt buntu	11
1.2.3. Zielona Góra – efekt korzyści.....	11
Rozdział 2. LUBLIN. ROZWÓJ PRZESTRZENNY I STAN OBECNY	13
2.1. Kierunki rozwoju przestrzennego Lublina do I połowy XXI wieku	13
2.2. Współczesne przemiany demograficzne	17
Rozdział 3. ANALIZY SPOŁĘCZNO-GOSPODARCZE	21
3.1. Liczba ludności i gęstość zaludnienia.....	21
3.2. Struktura ludności według wieku.....	23
3.3. Migracje	24
3.4. Dojazdy do pracy.....	27
3.5. Dojazdy związane z edukacją i wychowaniem przedszkolnym.....	28
3.6. Liczba podmiotów gospodarczych.....	30
3.7. Chłonność mieszkaniowa	34
3.8. Powiązania kulturowe gmin sąsiednich z Lublinem	36
Rozdział 4. ANALIZY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I JEGO UWARUNKOWAŃ.....	38
4.1. Użytkowanie gruntów.....	38
4.2. Ruch budowlany	41
4.3. Powiązania systemu obszarów zielonych Lublina z terenami podmiejskim.....	43
4.4. Potencjał inwestycyjny gruntów	48
4.4.1. Pokrywa glebowa	48
4.4.2. Rzeźba terenu	51
4.4.3. Zagrożenia naturalne.....	54
4.4.4. Obszary chronione.....	63
Rozdział 5. WSPÓŁPRACA MIĘDZYGMINNA.....	66
Rozdział 6. ANALIZY INFRASTRUKTURALNE.....	71
6.1. Sieć drogowa.....	71
6.2. Dostępność komunikacyjna oraz zasięg komunikacji publicznej.....	72
6.3. Koszty wyposażenia w infrastrukturę drogową	76
6.4. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna i gazowa	80
6.5. Koszty wyposażenia w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną i gazową.....	85
6.6. Wyposażanie w infrastrukturę społeczną	87
6.7. Koszty wyposażenia w infrastrukturę społeczną	90
6.8. Koszty utrzymania obiektów wchodzących w skład mienia gminy	91
6.9. Gospodarka odpadami.....	92
6.10. Koszty gospodarki odpadami	95
Rozdział 7. ANALIZY FINANSOWE W LATACH 2008–2018 WRAZ Z PROGNOZĄ DO 2030 r.	96
7.1. Miasto Lublin	97
7.2. Miasto Świdnik.....	99
7.3. Gmina Głusk	102
7.4. Gmina Jastków	104
7.5. Gmina Konopnica	107

7.6. Gmina Niedzwica Duża	109
7.7. Gmina Niemce.....	112
7.8. Gmina Wólka	114
7.9. Analiza poziomu stawek podatkowych oraz zakresu zwolnień udzielanych w podatkach samorządowych w gminach otaczających na tle obciążeń podatkowych w mieście Lublinie w roku 2019.....	117
Rozdział 8. POWIĄZANIA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE WYKAZANE W DOKUMENTACH SZCZEBŁA KRAJOWEGO, WOJEWÓDZKIEGO I LOKALNEGO	121
8.1. Krajowe i ponadlokalne uwarunkowania rozwoju.....	121
8.2. Uwarunkowania rozwoju i powiązania funkcjonalno-przestrzenne w dokumentach lokalnych.....	122
8.2.1. Lublin – Świdnik	123
8.2.2. Lublin – gmina Głusk.....	125
8.2.3. Lublin – gmina Jastków.....	126
8.2.4. Lublin – gmina Konopnica	127
8.2.5. Lublin – gmina Niedzwica Duża	128
8.2.6. Lublin – gmina Niemce	129
8.2.7. Lublin – gmina Wólka.....	130
Rozdział 9. WSKAZANIE KIERUNKÓW ROZWOJU PRZESTRZENNO-INWESTYCYJNEGO LUBLINA.....	133
9.1. Metodologia postępowania decyzyjnego	133
9.2. Wyniki delimitacji	144
Rozdział 10. REKOMENDACJE	148
10.1. Rekomendacje społeczno-ekonomiczne.....	148
10.1.1. Struktura osadnicza	148
10.1.2. Przedsiębiorczość.....	149
10.2. Rekomendacje infrastrukturalne	149
10.2.1. Transport.....	149
10.2.2. Infrastruktura kanalizacyjna i gazowa.....	150
10.2.3. Gospodarka odpadami	150
10.3. Rekomendacje środowiskowe	151
10.3.1. Gleby	151
10.3.2. Rzeźba terenu i zagrożenia naturalne.....	151
10.3.3. Ochrona przyrody i tereny zielone.....	151
10.4. Rekomendacje planistyczne.....	152
10.5. Rekomendacje finansowe	152
PODSUMOWANIE	153
ZAŁĄCZNIKI	162

Streszczenie

Celem raportu jest wyznaczenie kierunków dalszego rozwoju przestrzennego i inwestycyjnego miasta Lublin. Ustalono, że ze względu na kurczące się zasoby zasadne jest przeanalizowanie możliwości rozszerzenia granic miasta. W analizach brano pod uwagę gminy bezpośrednio przylegające do granic administracyjnych Lublina tj. Głusk, Jastków, Niedzwica Duża, Niemce, Konopnica, Wólka oraz miasto Świdnik. Wykazano powiązania funkcjonalne, przestrzenne, ekonomiczne i środowiskowe Lublina z otaczającymi terenami oraz korzyści dla miasta i terenów sąsiednich wynikające ze zmiany granic.

Raport składa się z dziesięciu części poprzedzonych wstępem.

W rozdziale pierwszym poruszono kwestię rozszerzenia granic jednostek administracyjnych oraz przedstawiono ich formalno-prawne i proceduralne uwarunkowania. Odniesiono się również do trzech reprezentatywnych studiów przypadku (Rzeszów, Opole i Zielona Góra).

W części drugiej raportu nakreślono dotychczasowe kierunki rozwoju przestrzennego Lublina od czasów historycznych do współczesności, a także wykazano skutki realizacji planów zagospodarowania przestrzennego w kształtowaniu obecnej struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta. Ponadto przedstawiono analizy mające na celu wskazanie kurczących się zasobów Lublina.

Trzecia część raportu zawiera analizy procesów społeczno-ekonomicznych. Przebadano m.in. zmiany w obszarze demografii, w tym ruch migracyjny, gęstość zaludnienia, liczbę podmiotów gospodarczych, a także chłonność mieszkaniową. Dokonano również analizy dojazdów ludności do miasta w związku z zatrudnieniem oraz kształceniem, a także wskazano na powiązania kulturowe Lublina z obszarami sąsiednimi.

W czwartej części raportu zaprezentowano wyniki analiz przestrzennych dotyczących m.in. struktury użytkowania gruntów, ruchu budowlanego, powiązań systemu obszarów zielonych Lublina z terenami podmiejskim, a także potencjału inwestycyjnego gruntów na podstawie klasy gleb, rzeźby terenu i zagrożeń naturalnych oraz obecności obszarów chronionych.

Piąty rozdział odnosi się do kwestii współpracy międzygminnej i realizacji wspólnych przedsięwzięć ze szczególnym uwzględnieniem implementacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Lubelskim Obszarze Funkcjonalnym.

Rozdział szósty zawiera analizę wyposażenia obszaru badań w infrastrukturę techniczną (drogową, wodno-kanalizacyjną, gazową) oraz społeczną, jak również odnosi się do potencjalnych kosztów jej uzupełnienia. Ponadto przeanalizowano kwestie związane z dostępnością drogową i gospodarką opadami.

W rozdziale siódmym przedstawiono analizy finansowe dla poszczególnych gmin obejmujące m.in. przesunięcie dochodów podatkowych (CIT, PIT, od nieruchomości) w latach 2010-2018 z prognozą do roku 2030.

W części ósmej raportu przeanalizowano powiązania funkcjonalno-przestrzenne wykazane w dokumentach szczebla krajowego i wojewódzkiego, a także uwarunkowania rozwoju i powiązania funkcjonalno-przestrzenne w dokumentach szczebla lokalnego. Szczególną uwagę zwrócono na obszary stykowe bezpośrednio przylegające do granic Lublina.

W części dziewiątej, na podstawie przeprowadzonych badań, dokonano próby wypracowania metodologii postępowania decyzyjnego mającej na celu wskazanie kierunków rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego Lublina. W metodologii uwzględniono sześć grup kryteriów uwzględniających m.in. identyfikację powiązań funkcjonalnych, procesów suburbanizacji oraz stopień spójności obszarów,

a także przedstawiono zestaw odpowiadających im wskaźników: morfologicznych, społeczno-ekonomicznych, infrastrukturalnych, środowiskowych, planistycznych oraz finansowych. Bazując na zaproponowanej metodologii dokonano delimitacji obszarów proponowanych do potencjalnego włączenia do granic Lublina z uwzględnieniem dwóch ścieżek rozwojowych dotyczących: 1) funkcji gospodarczej i 2) funkcji mieszkaniowej. Delimitacje sporządzono w dwóch wariantach średnio- i długookresowym.

W rozdziale dziesiątym przedstawiono rekomendacje. Zostały one zestawione w kilku aspektach: społeczno-ekonomicznym, infrastrukturalnym, środowiskowym, planistycznym i finansowym.

Raport kończy się podsumowaniem, w którym na bazie przeprowadzonych analiz i rekomendacji, wskazano możliwe kierunki rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego Lublina.

Integralną część opracowania stanowi 19 załączników w formie tabel.

Przeprowadzenie analiz pozwoliło na:

- 1) Wykazanie możliwości i potrzeb rozwoju przestrzennego miasta Lublin, ze szczególnym wskazaniem na obszary deficytowe;
- 2) Określenie możliwości rozwojowych na terenach bezpośrednio przylegających do granicy gminy Lublin, a leżących w granicach gmin sąsiednich w postaci oceny dostępnych zasobów oraz korzyści terenów, których odpowiednie wykorzystanie przyczyni się do ożywienia gospodarczego oraz zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i podniesienia konkurencyjności Lublina;
- 3) Opracowanie, opartej na przeprowadzonych badaniach, metodologii służącej do wyznaczenia obszarów możliwych do włączenia w granice administracyjne Gminy Lublin oraz dokonania delimitacji tych obszarów w dwóch horyzontach czasowych.

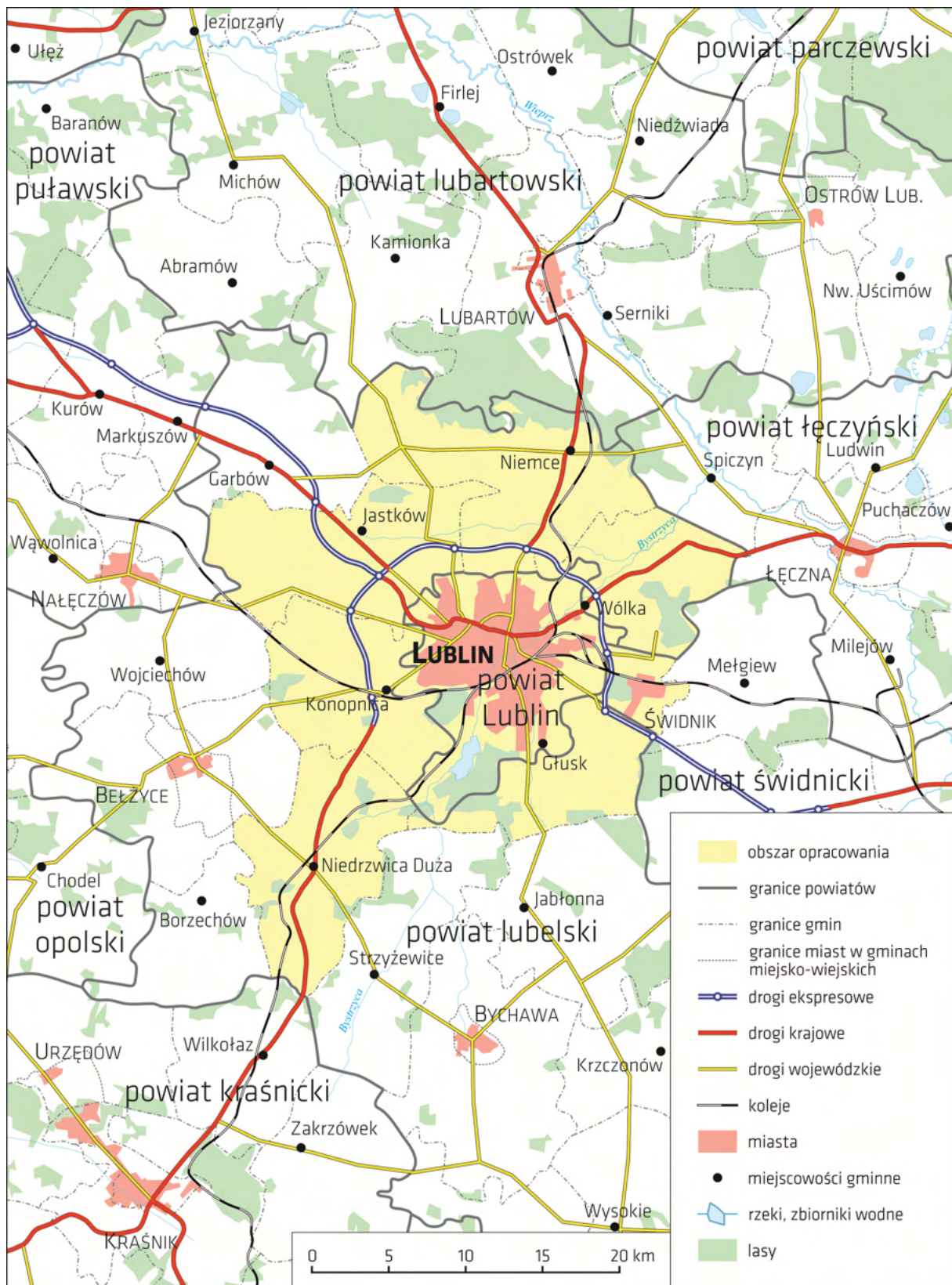
Wstęp

Lublin jest największym i najważniejszym miastem województwa lubelskiego. Jest jednocześnie największym ośrodkiem miejskim w Polsce Wschodniej oraz należy do grupy największych miast w kraju (9 miejsc), stanowiąc ważne centrum dyfuzji rozwoju o wielu funkcjach metropolitalnych, w tym o znaczeniu ponadkrajowym (*Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, 2011). Charakteryzuje się stosunkowo korzystnym położeniem geograficznym i komunikacyjnym w centralnej części Polski środkowo-wschodniej, wzdłuż ważnych szlaków komunikacyjnych łączących główne ośrodki Polski i Ukrainy, a docelowo również na szlaku Via Carpatia, łączącym państwa bałtyckie z obszarem Bałkanów.

Zgodnie z hierarchią miast Polski opracowaną na potrzeby i zawartą w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (2011), Lublin zalicza się do grupy ośrodków o podstawowym znaczeniu dla systemu osadniczego kraju i jego gospodarki, pełniących poza funkcjami regionalnymi szereg funkcji o znaczeniu krajowym oraz aspiracjach w zakresie koncentracji niektórych funkcji metropolitalnych o znaczeniu międzynarodowym. Z kolei według klasyfikacji ESPON (2004) Lublin wraz z otoczeniem funkcjonalnym należy do grupy miejskich obszarów funkcjonalnych o znaczeniu transnarodowym/krajowym. Miasto jest centralnym ośrodkiem Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego (LOF), liczącego około 545,8 tys. osób zamieszkujących obszar określony granicami realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich jest jednym z priorytetowych kierunków interwencji publicznej wyznaczonych w dokumentach szczebla krajowego (*Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, dalej KPZK 2011; *Krajowa Polityka miejska* 2015), jak i regionalnego (*Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego* 2014).

Lublin odgrywa kluczową rolę dla podniesienia tempa i dynamiki rozwoju województwa lubelskiego, jak również Polski Wschodniej i kraju. Miasto dysponuje znacznym potencjałem intelektualnym i gospodarczym, a szczególnie ważną rolę w tym zakresie odgrywa działalność naukowa i akademicka. Miasto jest najważniejszym, w skali województwa i makroregionu wschodniego, ośrodkiem rynku pracy, działalności gospodarczej i usług. Jednocześnie Lublin jest nie tylko obszarem kumulacji różnorodnych potencjałów, ale też wyzwań rozwojowych. Ogniskują się tu bowiem różnorodne problemy o charakterze demograficznym, społecznym, gospodarczym, ekologicznym, przestrzennym, infrastrukturalnym i komunikacyjnym. Nasilające się w ostatnich latach procesy, zwłaszcza w sferze gospodarczej i przestrzennej spowodowały, że Lublin zaczyna napotykać na liczne bariery w dalszym rozwoju opartym o czynniki endogeniczne. Wyczerpują się zasoby terenów inwestycyjnych, następują niekorzystne zmiany demograficzne, nasilają się migracje ludności na tereny podmiejskie, narasta chaos przestrzenny. Dla dużej części mieszkańców strefy podmiejskiej Lublin pozostaje nadal miejscem pracy, korzystają oni również z lubelskiej infrastruktury społecznej i kulturalnej. Te silne powiązania funkcjonalnie wywołują niekorzystne dla miasta różnorodne skutki natury społecznej, ekonomicznej i środowiskowej. Z uwagi na nasilenie procesów suburbanizacji w gminach otaczających Lublin dalszy harmonijny rozwój miasta wymaga większej koordynacji działań w zakresie polityki przestrzennej i planowania strategicznego, a także wzmocnienia jego potencjału oraz konkurencyjności. Niniejsze opracowanie wyznacza kierunki dalszego zrównoważonego rozwoju Lublina w perspektywie do 2030 roku.

W analizach brano pod uwagę gminy bezpośrednio przylegające do granic administracyjnych Lublina tj. Głusk, Jastków, Niedzwica Duża, Niemce, Konopnica, Wólka (z powiatu lubelskiego) oraz miasto Świdnik (z powiatu świdnickiego) (ryc. 1). Analizowany obszar, łącznie z Lublinem, zajmuje 759 km² i jest zamieszkiwany przez 461 tys. osób.

Ryc. 1. Położenie obszaru opracowania

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych Centralnego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Rozdział 1.

ZMIANY GRANIC JEDNOSTEK ADMINISTRACYJNYCH

Zmiany granic jednostek administracyjnych to proces złożony i rozciągnięty w czasie. Niesie za sobą konieczność dostosowania się do wymogów prawa i przestrzegania ustawowych procedur. Jego namacalnym efektem jest zmiana przynależności i statusu administracyjnego jednostki samorządu terytorialnego lub jej części, ale proces ten wiąże się również z wieloma reperkusjami natury społecznej i gospodarczej (Kociuba, 2019a). Może to być sposób na przezwyciężanie różnego rodzaju ograniczeń uniemożliwiających rozwój społeczny, gospodarczy, przestrzenny jednostek osadniczych, które określa się mianem barier rozwojowych (Maik in. 1978, Parysek 1997, Sekuła 2005). W tym kontekście zmianę granic administracyjnych JST utożsamia się z powiększeniem powierzchni danego miasta (rzadziej gminy wiejskiej) w celu pozyskania nowych terenów inwestycyjnych, których brak jest zazwyczaj najważniejszą barierą przestrzenną ograniczającą rozwój jednostki (Rajchel 2018). Proces ten niesie też za sobą zmiany w strukturze społecznej i może pomóc w kształtowaniu prawidłowej struktury demograficznej (Rajchel 2018a). Istotnym jest również fakt, że pokonując jedną z zaistniałych barier powstają następne dotyczące m.in. uzbrojenia terenu w infrastrukturę techniczną tj. drogi, wodociągi i kanalizację, doprowadzenie komunikacji miejskiej, utworzenie i zagospodarowanie terenów mieszkaniowych, usługowych, przemysłowych, itp. Wszystkie te bariery wymagają czasu oraz nakładów finansowych, co rodzi kolejne wyzwania. Zmiany granic jednostek administracyjnych są też jednym ze sposobów zapobiegania rozlewaniu się miast (*urban spraw*), a tym samym przezwyciężaniu problemów związanych np. z jego zarządzaniem, kształtowaniem właściwej polityki ekologicznej i transportowej, a także planowaniem przestrzennym (Bazan-Krzywoszańska i in. 2015).

Pośrednią formą zacieśnienia powiązań miasta z terenami sąsiednimi jest utworzenie obszaru funkcjonalnego, który składa się z rdzenia (najczęściej jest nim miasto centralne lub grupa sąsiadujących ze sobą miast) oraz powiązanej z nim funkcjonalnie strefy zewnętrznej, którą tworzą gminy miejskie, wiejskie i miejsko-wiejskie. Kluczowym czynnikiem w tym przypadku jest istnienie powiązań funkcjonalnych przejawiających się w dojazdach do pracy i usług. Możliwości takie wprowadziły zapisy KPZK 2030 (2011), które do prawodawstwa zostały implementowane wraz z nowelizacją Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 Nr 80 poz. 717 ze zm.) z 2014 r. zgodnie z którą miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich (MOF OW) (zastąpiły one obszary metropolitalne) obejmują miasto będące siedzibą władz samorządu województwa lub wojewody oraz jego bezpośrednie otoczenie powiązane z nim funkcjonalnie (art. 2 pkt 6b) i mają być wyznaczone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 39 ust. 3 pkt 4). W związku z podjęciem decyzji o implementacji nowych narzędzi polityki spójności w 2013 r. przeprowadzono delimitację MOF OW pod kątem realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) (Śleszyński 2013; Kociuba 2017). Delimitacje te różnią się w większości przypadków od zapisów planów zagospodarowania przestrzennego województw (Kociuba 2015), jednakże od kilku lat gminy które weszły w skład MOF OW zacieśniły powiązania z miastami wojewódzkimi poprzez realizację wspólnych projektów w ramach ZIT (Kociuba 2018b). Z punktu widzenia zarządzania terytorialnego zapoczątkowało to proces budowania podmiotowości obszarów funkcjonalnych, zarówno w sferze zarządczej, finansowej, jak też planowania strategicznego (Kociuba 2017a).

1.1. Aspekt formalno-prawny i proceduralny

Do dokonywania zmian w podziale terytorialnym, zgodnie z art. 4 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (dalej: USOG; Dz.U. 1990 Nr 16 poz. 95 ze zm.), jest upoważniona Rada

Ministrów (dalej: RM). W drodze rozporządzenia może ona m.in. tworzyć, łączyć, dzielić i znosić gminy, ustalać ich granice i nadawać gminie lub miejscowości status miasta.

Przy wydawaniu decyzji RM powinna uwzględnić dwie zasadnicze przesłanki. Po pierwsze jest to zapewnienie maksymalnej jednorodności, spójności terytorialnej, wynikającej z analizy układu osadniczego i przestrzennego w kontekście więzi społecznych, gospodarczych oraz kulturowych. Po drugie nowe granice powinny przebiegać w taki sposób, aby gmina była zdolna do wykonywania zadań publicznych. O zmianie granic decyduje: odpowiedni zasób infrastruktury społecznej i technicznej, układ urbanistyczny oraz charakter zabudowy. RM nie wydaje zgody jeżeli nowa jednostka nie spełnia kryteriów: 1) dochodowego tj. dochody podatkowe na mieszkańca w nowotworzonej jednostce są niższe od najniższych dochodów podatkowych na mieszkańca ustalonych dla poszczególnych gmin zgodnie z Ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. 2003 nr 203 poz. 1966 ze zm.) i 2) ludnościowego tj. nowa jednostka jest mniejsza od najmniejszej pod względem liczby mieszkańców gminy w Polsce według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego ogłoszenie rozporządzenia.

Zmiana granic administracyjnych JST najczęściej odbywa się na wniosek rady gminy. Procedura rozpoczyna się od podjęcia przez radę uchwały dotyczącej woli poszerzenia miasta i konsultacji z mieszkańcami. Następnie przeprowadzane są konsultacje. Potem rada gminy w terminie do 31 marca, za pośrednictwem wojewody, przekazuje wniosek wraz z uzasadnieniem do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (dalej: MSWiA). Na kolejnym etapie wojewoda rozpatruje wniosek i po pozytywnym zaopiniowaniu przekazuje go dalej do MSWiA. W przypadku opinii negatywnej wniosek jest odrzucany. Rada Ministrów wydaje stosowne rozporządzenie do 31 lipca. Zmiany wchodzi w życie od 1 stycznia roku następnego.

Z rozszerzeniem granic wiąże się również kwestie natury finansowej. Władze gmin, powiatów i województw muszą podjąć i pokryć koszty: niezbędnych prac ewidencyjnych obejmujące drogi publiczne (zmiana organizacji ruchu drogowego), zmiany szyldów, tablic i pieczętek oraz wymiany dokumentów. Służby geodezyjno-kartograficzne i statystyczne muszą wprowadzić zmiany w stosownych rejestrach (np. aktualizacja i transfer baz ewidencji gruntów i budynków).

W latach 2009-2018 wydano łącznie 133 decyzje o zmianie granic JST, które objęły obszar 420,5 km², z czego ponad połowa wiązała się z włączeniem terenów gmin wiejskich w obręb granic administracyjnych miast. W niektórych przypadkach wiązało się to z włączeniem gmin (lub ich części) w granice innego powiatu i/lub województwa (szerzej: Kociuba 2019a).

1.2. Studia przypadku

Zmiana granic JST niesie różnorodne skutki nie w tylko w sferze przestrzennej i gospodarczej, ale przede wszystkim społecznej. Przytoczone poniżej studia przypadku pokazują z jednej strony jak można z sukcesem i poparciem społecznym przeprowadzić cały proces, a z drugiej ukazują negatywne skutki wynikające z nieliczenia się ze zdaniem mieszkańców i władz inkorporowanych terenów (szerzej: Kociuba 2019a).

1.2.1. Rzeszów – efekt sukcesu

Władze Rzeszowa decyzję o poszerzeniu granic miasta podjęły w 2005 r. na skutek braku terenów pod dalszą rozbudowę miasta. Pomimo początkowego sprzeciwu zarówno mieszkańców jak i władz sąsiednich jednostek proces ten w rezultacie zakończył się sukcesem. W latach 2005-2019 powierzchnia miasta zwiększyła się o 72,88 km² (z 53,69 do 126,57 km²), a liczba ludności wzrosła z 159 do 194 tys. (o 35 tys.). Nowo przyłączone tereny zyskały status osiedli. Władze miasta na

przyłączonych terenach prowadzą zakrojone na szeroką skalę inwestycje, głównie w oświatę, kulturę, nowe drogi, infrastrukturę przesyłową i transport publiczny. Zdobywanie zaufania mieszkańców i budowanie ich otwartości na zmiany było procesem rozciągniętym w czasie. Badania opinii publicznej wskazują, że 90% mieszkańców jest zadowolona z włączenia ich sołectwa do Rzeszowa (Jedynak i in. 2017). Władze miasta nie zaprzestają prób przyłączania kolejnych terenów. W grudniu 2018 r. przyjęto uchwałę o rozszerzeniu granic miasta przewidując do włączenia kolejne 8 sołectw, których mieszkańcy są w większości pozytywnie nastawieni do zmian.

1.2.2. Opole – efekt buntu

Zgoła inne podejście do inkorporacji terenów gmin sąsiednich reprezentuje Opole. Decyzja o podjęciu kroków w celu rozszerzenia granic miasta wywołała ogromny sprzeciw mieszkańców. Dotyczyło to głównie gminy Dobrzeń Wielki, na terenie której znajdowała się elektrownia Opole generująca milionowe wpływy do budżetu. W referendum ponad 95% mieszkańców gmin sąsiednich i powiatu opolskiego opowiedziało się przeciwko włączeniu ich sołectw do Opola, przy czym nastąpiła silna mobilizacja lokalnych środowisk przejawiająca się bardzo wysoką frekwencją podczas głosowania (62% w gminie Dobrzeń Wielki). Pomimo negatywnych wyników referendum i wielu uchybień proceduralnych wniosek władz miasta został pozytywnie zaopiniowany przez wojewodę i MSWiA. Od 1.01.2017 r. powierzchnia Opola uległa powiększeniu o ponad 52,3 km² (z 96,4 do 148,8), a liczba ludności zwiększyła się o 9,1 tys. osób, (ze 119 do 128 tys.). Wywołało to falę protestów mieszkańców, które nie przyniosły jednak żadnych rezultatów. Podobnie jak starania władz gmin, które utraciły swe tereny na rzecz Opola. Ich wnioski w sprawie zmiany granic do stanu sprzed 01.01.2017 r. były corocznie odrzucane. Na stronach urzędu miasta nie ma informacji o przyłączonych terenach.

1.2.3. Zielona Góra – efekt korzyści

Przyczyną podjęcia działań na rzecz rozszerzenia granic miasta był brak terenów pod dalszą rozbudowę. Z inicjatywą wyszedł w 2012 r. Janusz Kubicki, Prezydent Zielonej Góry. Miasto zamierzało powiększyć swe terytorium o otaczające je obszary gminy wiejskiej Zielona Góra. By przekonać jej mieszkańców o korzyściach płynących z połączenia w 2013 r. uruchomiono Fundusz Integracyjny (na wzór funduszy przedakcesyjnych), w ramach którego miasto przekazywało gminie 6 mln zł na inwestycje wskazane przez zebrania wiejskie. W roku następnym Rada Miasta przyjęła tzw. Deklarację Zielonogórską, w której zobowiązała się do zachowania w strukturze podziału terytorialnego powiększonego Miasta Zielona Góra sołectw istniejących w Gminie Zielona Góra przed połączeniem. Jako załącznik do Deklaracji przyjęto tzw. Kontrakt Zielonogórski, w którym zagwarantowano mieszkańcom gminy m.in. obniżenie stawek podatków, zrównanie cen biletów autobusów MZK ze stawkami miejskimi oraz możliwość korzystania z licznych zniżek w ramach Karty ZGranej Rodziny i ZGranych Zielonogórczyń oraz ZGrani 50+. Działania te odniosły pozytywny skutek, co znalazło swe odzwierciedlenie w referendum. W wyniku połączenia jednostek powierzchnia miasta Zielona Góra od 01.01.2016 r. wzrosła z 58,3 do 278,8 km² przez co stało się 6 pod względem powierzchni miastem w Polsce, a liczba ludności zwiększyła się z 118 do 138 tys. Dawne tereny gminy tworzą Dzielnicę Nowe Miasto Zielona Góra mającą swoją strukturę organizacyjną w postaci Rady Dzielnicy i władz poszczególnych sołectw. Za zgodne połączenie Miasta Zielona Góra i Gminy Zielona Góra władze otrzymały tzw. bonus ministerialny, tj. zwiększone udziały w podatkach PIT i CIT o 5%, w szacowanej wysokości 100 mln zł.

Analizy studiów przypadków wskazują różne podejście władz miast do inkorporacji sąsiednich terenów. Dobrą praktykę w zakresie pozyskiwania zaufania mieszkańców stanowią działania podejmowane przez władze Rzeszowa. Prowadzone są one z dużą konsekwencją i szeroko promują realizowane przez miasto inwestycje poprawiające jakość życia nowych mieszkańców Rzeszowa – niedostępne dla mieszkańców okolicznych gmin. Polityka ta przynosi sukcesy – w ostatnim czasie mieszkańcy Malawy domagają się włączenia ich sołectwa do Rzeszowa. Z kolei przykład Opola

pokazuje, że szybkie działania ze strony przejmującego, brak negocjacji i narzucanie swojej woli wywołują jedynie niepokoje społeczne oraz efekt buntu. W przypadku Zielonej Góry należy podkreślić, że wszystkie złożone przez władze miasta deklaracje i obietnice dotyczące najważniejszych wyzwań rozwojowych oraz podniesienia jakości życia mieszkańców przyłączanych terenów zostały szybko i w całości wcielone w życie. O sukcesie przedsięwzięcia zdecydował w tym wypadku efekt korzyści.

Podsumowując można wykazać, że największą skuteczność i efektywność, zarówno w sferze przestrzennej jak i społeczno-gospodarczej, możemy zaobserwować w przypadku połączenia jednostek, chociaż, pomimo dobrej praktyki wypracowanej przez Zieloną Górę, nadal stanowi ona unikalny przypadek w skali kraju.

Rozdział 2.

LUBLIN. ROZWÓJ PRZESTRZENNY I STAN OBECNY

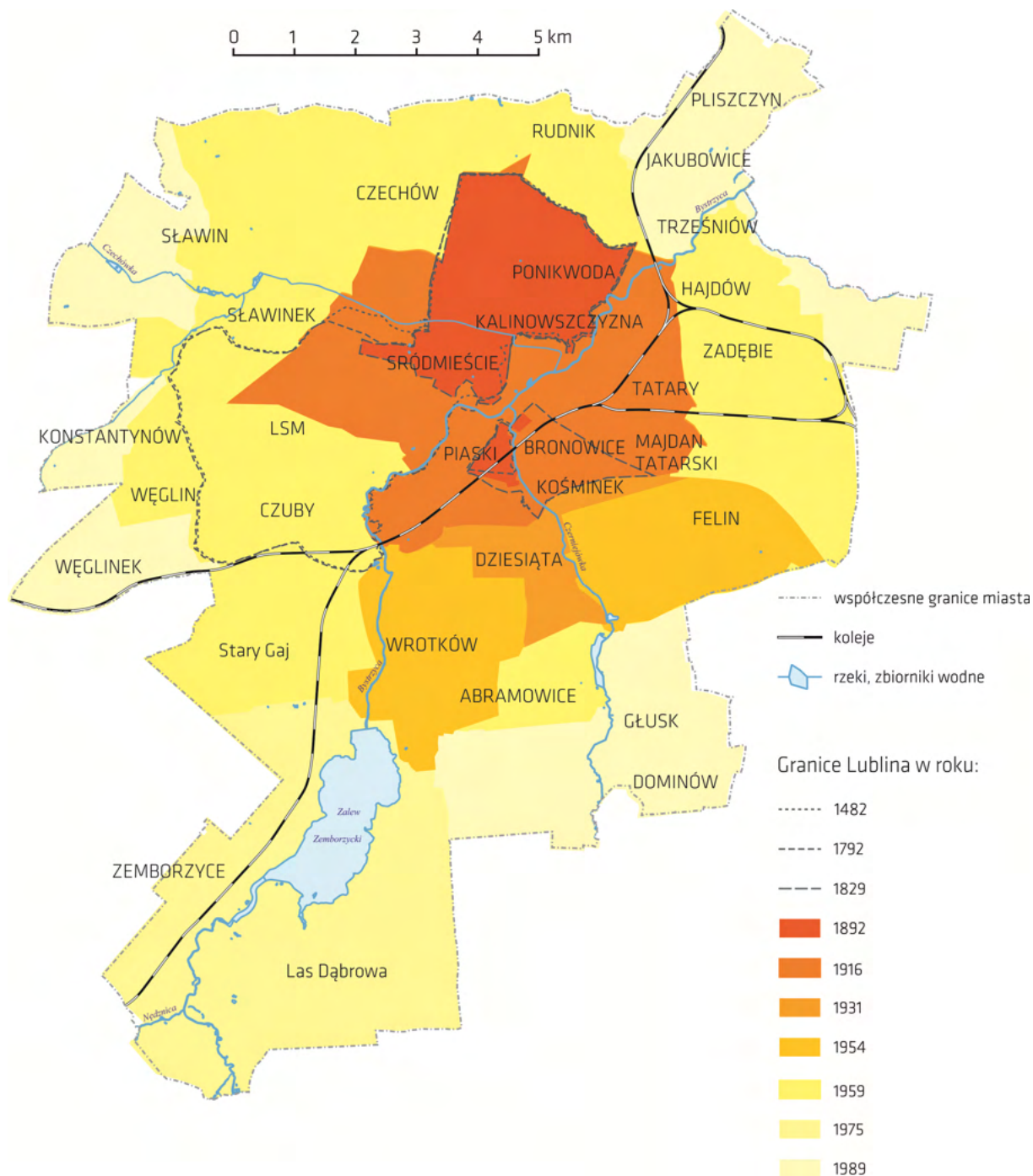
2.1. Kierunki rozwoju przestrzennego Lublina do I połowy XXI wieku

Lublin do XVIII w. rozwijał się w obrębie bogato urzeźbionych terenów położonych na lewym brzegu Bystrzycy. Rozwój przestrzenny miasta początkowo odbywał się w obrębie wzgórz Czwartek, Staromiejskiego, Zamkowego i Grodzisko położonych u ujścia Czechówki do Bystrzycy. W 1317 r. miasto uzyskało przywilej lokacyjny, a w nim nadanie 100 łanów (24 km²)¹. Lublin rozwijał się początkowo w obrębie miasta lokacyjnego rozplanowanego na Wzgórzu Staromiejskim, a od XV wieku w obrębie przedmieść i wzdłuż głównych traktów komunikacyjno-handlowych. Od II połowy XVI w. najważniejszą częścią miasta, obok miasta w murach, stało się Krakowskie Przedmieście rozbudowujące się przy trakcie na Kraków. Jego rozwój przestrzenny aż do XIX w. ograniczały fortyfikacje miejskie, tzw. III linia szańców (odpowiadająca przebiegowi ul. Lipowej). Od II połowy XVI w. obszar Lublina systematycznie kurczył się za sprawą tworzenia jurydyk na gruntach miejskich. Po ich zniesieniu na mocy prawa o miastach z 1791 r., w granicach Lublina znalazły się Stare Miasto, Krakowskie Przedmieście, Przedmieście Czechówka Dolna, Rury, folwarki Bielszczyna, Lemszczyna, Probstwo, Przedmieście Czwartek, Białkowska Góra, Sierakowszczyzna, Przedmieście Kalinowszczyzna i folwark Ponikwoda oraz Podzamcze, a także Przedmieście Piaski położone na terenach prawobrzeżnych (ryc. 2). W 1792 r. obszar miasta wynosił 21 km². Część prawo- i lewobrzeżną miasta rozdzielała dolina Bystrzycy należąca administracyjnie do wsi Tatary. Do końca XVIII w. procesy urbanizacyjne na gruntach miejskich postępowały bardzo powolnie. W 1792 r. nadal 15,5 km² (73% powierzchni miasta) było zajętych pod rolnictwo, a jedynie 2,1 km² (10%) pod zabudowę (Kociuba 2005, 2011).

W XIX i I połowie XX w. największy wpływ na kierunki rozwoju przestrzennego miasta miały nowe inwestycje drogowe i kolejowe. Od I połowy XIX w. nastąpiła dynamiczna zabudowa terenów, które znalazły się w pobliżu wybudowanych w latach 1817–1826 traktów: zamojskiego, lubartowskiego i warszawskiego. Dzielnicą centralną stało się Krakowskie Przedmieście z nowo wytyczonym reprezentacyjnym Placem Litewskim. W połowie XIX w. Lublin zajmował Stare Miasto, Żmigród, Krakowskie Przedmieście do dzisiejszej alei Długosza, dzisiejszą ulicę Narutowicza do skrzyżowania z Lipową, tereny wzdłuż ul. Lubartowskiej oraz Kalinowszczyznę, a na prawym brzegu Bystrzycy tereny wzdłuż ul. 1 Maja i Fabrycznej oraz przy Pl. Bychawskim. Wraz z budową w latach 1877–1878 linii Kolei Nadwiślańskiej oraz dworca na Przedmieściu Piaski rozpoczęła się żywiołowa industrializacja terenów położonych w sąsiedztwie kolei na nienależących do miasta terenach wsi i folwarków Dziesiąta, Bronowice i Tatary. Powstałe wówczas fabryki obsługujące zaplecze regionu rolniczego wraz z towarzyszącymi im osiedlami robotniczymi stanowiły zaczątek późniejszej dzielnicy przemysłowej (Kociuba 2007, 2011). Przyłączenie tych terenów nastąpiło ostatecznie dopiero w 1916 r. W obrębie granic Lublina znalazły się: Wieniawa z Czechówką, część Rur Brygidzkowskich, Świętoduskich i Jezuickich, Tatary, Majdan Tatarski, Kośminek, Bronowice, część Dziesiątej, dzielnica

¹ Miasto lokacyjne zajmowało tereny obecnej dzielnicy Kalinowszczyzna, Ponikwoda, Czwartek, Probstwo, Bazylianówka, Bursaki, Lemszczyna, Bielszczyna (na północ od doliny Czechówki), Stare Miasto, Śródmieście, Wieniawa, Konstantynów, Rury (LSM), Czuby Północne i Południowe. Granice miasta rozciągały się od ulic Świdnickiej i Zawilcowej na wschodzie do okolic ul. Roztocze na zachodzie oraz od ul. Koło na południu do ul. Do Dysa na północy. Dolina Bystrzycy stanowiła własność króla, a nadzór nad nią sprawowali starostowie lubelscy (rekonstrukcja przebiegu granic miasta patrz: Kociuba, 2005, 2011).

za Cukrownią oraz Obozy wojskowe: Zachodni i część Południowego, a ponadto dolina rzeki Bystrzycy. Obszar miasta zwiększył się z 8,72 km² do 26,91 km² (Kociuba 2007, 2011).

Ryc. 2. Zmiany granic Lublina w latach 1482–1989

Źródło: opracowano własne na podstawie: D. Kociuba 2005, 2007, 2011.

Włączenie tych zróżnicowanych pod względem zainwestowania i użytkowania terenów wymagało opracowania planów dalszego harmonijnego rozwoju miasta. Dało to początek prac nad planem regulacyjnym, którego ostateczne wytyczne zakładały, że lewobrzeżną część Lublina miały stanowić tereny reprezentacyjne, na których znajdować się będą gmachy komunalne i administracji państwowej. Miała się ona rozwijać w kierunku zachodnim. Na terenach prawobrzeżnych Lublina koncentrować się miały zakłady przemysłowe. Postulowano dalszą rozbudowę dzielnicy przemysłowej w sąsiedztwie linii kolejowych. Doliny rzek miały stanowić kliny zieleni łączące się

z gruntami ornymi, łąkami i lasami. W dolinie Bystrzycy planowano urządzenie terenów rekreacji i sportu (*Szkic regulacyjny...* 1925). Wytyczne te stały się podstawą do opracowania *Ogólnego planu zabudowania m. Lublina*, w którym wyznaczono poszczególne strefy rozwoju miasta. Rozbudowa przemysłu i towarzyszące jej migracje ludności oraz wprowadzenie w życie nowych przepisów dotyczących budownictwa spółdzielczego stały się podstawą do szybkiego rozwoju przestrzennego miasta. Tereny prawobrzeżne zajęła dzielnica przemysłowa. Pod budownictwo jednorodzinne i spółdzielcze parcelowano majątki państwowe i folwarki położone na obrzeżach ówczesnego Lublina – Rury Jezuickie, Górny Czechów, Lemszczyznę, Ponikwodę, a na terenach prawobrzeżnych Tatary, Bronowice i Kośminek, oraz część Folwarku Dziesiąta wzdłuż doliny rzeki Czarniejówki. Ta nowo powstała dzielnica została włączona w obręb miasta w 1931 r. wraz z pozostałą częścią Obozu Południowego. Powierzchnia Lublina powiększyła się do 31,1 km² (Kociuba 2007, 2011). Został też wyznaczony nowy kierunek rozwoju Lublina – południowy wzdłuż szosy na Bychawę i Zamość (ryc. 2).

W okresie powojennym zasadniczy wpływ na rozwój Lublina miały decyzje polityczne mające podłoże w czynnikach ustrojowych, jakimi były przede wszystkim centralne planowanie gospodarki kraju i wzmoczona industrializacja. Przepisy prawne umożliwiały łatwe przeprowadzanie wywłaszczeń i swobodne dysponowanie gruntem, co dawało możliwość zapewnienia dowolnych rezerw terenów pod nowe budownictwo przemysłowe i mieszkaniowe. Planowy rozwój przemysłu, zwłaszcza samochodowego, maszynowego i spożywczego, wywołał żywiołową falę migracji. W latach 1946–1955 zanotowano wzrost z 99,4 do 130,6 tys. mieszkańców, a między 1955 a 1980 rokiem liczba ludności wzrosła o 230%. Jej napływ wiązał się z intensyfikacją inwestycji w dziedzinie budownictwa mieszkaniowego, głównie spółdzielczego. Spowodowało to wzrost zapotrzebowania gospodarki na nowe tereny, czego skutkiem było kilkakrotne rozszerzenie granic administracyjnych Lublina (ryc. 2). Pierwsze z nich miało miejsce w 1954 roku, kiedy to do Lublina przyłączono Gromadę Wrotków w charakterze terenów inwestycyjnych pod budowę dzielnicy przemysłowo-składowej, resztę wsi Dziesiąta, część folwarku Felin, przekazaną UMCS na gospodarstwa doświadczalne, oraz teren muzeum na Majdanku. Obszar miasta powiększył się o 13,6 km² i osiągnął 43,7 km². Szybki rozwój gospodarczy i demograficzny Lublina spowodował konieczność kolejnego rozszerzenia granic miasta, co nastąpiło w 1959 r. Przyłączono wówczas do Lublina rezerwy terenów pod budownictwo mieszkaniowe wielorodzinne na Rurach Jezuickich i Wizytkowskich, które przeznaczono na budowę dzielnicy LSM, Rury Bonifratskie – dziś tereny dzielnicy Czuby, a także wieś Czechów i wieś Choiny pod osiedle Czechów, jak również obszary przeznaczone na budownictwo jednorodzinne: folwarki Węglin, Konstantynów, Zimne Doły, wsie i majątki Sławinek, Sławin, Abramowice, Rudnik oraz kolonie Zygmuntów i Ponikwoda. W tym samym okresie miasto pozyskało obszary pod rozbudowę dzielnicy przemysłowej – osiedla Hajdów i Zadębie, wieś Felin – oraz tereny zielone, w tym wieś Majdan Wrotkowski ze Starym Lasem. Ogólna powierzchnia miasta wzrosła dwukrotnie i osiągnęła 93,2 km². Przyłączone tereny charakteryzował niski poziom urbanizacji. Były to w większości obszary użytkowane rolniczo. Kształt miasta przybrał wygląd zbliżony do koła. Mieszkańcy rozbudowującego się Lublina cierpieli na deficyt terenów rekreacyjnych. Aby temu zaradzić decyzją władz podjęto ostatecznie decyzję o budowie Zalewu Zemborzyckiego, który oprócz funkcji rekreacyjnych miał również pełnić rolę zbiornika retencyjnego i zapobiegać corocznym wylewom Bystrzycy paraliżującym życie miasta. W 1975 r. Zalew wraz z otaczającym go Lasem Dąbrowa oraz wsiami Zemborzyce Górne, Zemborzyce Kościelne i częścią Prawiednik został włączony w obszar granic administracyjnych Lublina. W ten sposób obszar miasta powiększył się do 118,4 km², w tym powierzchnia wód do 3,5 km², a lasów do 16 km² (Kociuba 2005, 2011). Kształt miasta stał się bardziej nieregularny – z wyraźnie zaznaczonym południowo-zachodnim kierunkiem, którego osią są równoległe względem siebie arterie wylotowe, drogowa i kolejowa.

Na skutek intensywnej rozbudowy Lublina w okresie powojennym powierzchnia terenów zagospodarowanych znacznie wzrosła i w 1981 roku wynosiła 53 km², co stanowiło 44,8% obszaru

miasta. Nowe inwestycje zajmowały głównie obszary rolnicze, dlatego ich powierzchnia skurczyła się do 45,9 km² (38,7%) (Kociuba 2005, 2011). Ostatnie zmiany granic miały miejsce w 1989 r. Ich celem było zabezpieczenie terenów pod dalszy rozwój miasta. W granicach miasta znalazły się: Węglinek, Konopnica, Lipniak, Wola Sławińska i Dębówka, Jakubowice Murowane, Pliszczyn, Łysaków, Trześniów, Biskupie, Głusk, Abramowice Kościelne, Dominów, Wólka Abramowicka. Powierzchnia Lublina wzrosła do 147,5 km² (Kociuba 2007, 2011). Rozszerzenie granic wpłynęło na zmianę kształtu miasta, które ponownie stało się bardziej zbliżone do koła ze słabiej zaznaczającym się kierunkiem południowo-zachodnim (ryc. 2).

Powojenna rozbudowa Lublina odbywała się w oparciu o plany zagospodarowania przestrzennego z lat 1948–1986, które kontynuowały zasadniczo koncepcje przyjęte w okresie międzywojennym. Były to *Program Planu Zagospodarowania Miasta* (1948), *Lublin. Ogólny plan zagospodarowania przestrzennego* (1954), *Ogólny plan zagospodarowania przestrzennego m. Lublina* (1959), *Ogólny plan zagospodarowania przestrzennego m. Lublina* (1969), *Lubelski Zespół Miejski. Plan zagospodarowania przestrzennego* (1986) (szerzej: Kociuba 2010). Na szczególną uwagę zasługuje to ostatnie, wynikające z planów połączenia Lublina i Świdnika w jeden organizm miejski, sporządzone dla Lubelskiego Zespołu Miejskiego (LZM). W skład LZM wchodził Lublin, Świdnik oraz fragmenty sąsiednich gmin: Niemce, Głusk, Konopnica i Jastków, a także cała zachodnia część gminy Wólka z Sobianowicami, Turką i Świdnikiem Dużym. Tereny te miały stanowić rezerwę dla dalszej rozbudowy LZM. Liczbę ludności LZM w perspektywie do 2000 r. określono na 500 tys.

Realizacja planów miejscowych spowodowała duże zmiany w strukturze funkcjonalno-przestrzennej Lublina. Obszary pod rozbudowę przemysłu wyznaczono we wschodniej i południowej części miasta, jako kontynuację dzielnicy przemysłowej rozwijającej się na tych terenach od II połowy XIX wieku. Po wojnie powstały tam dwa rozległe kompleksy: zabudowy przemysłowej na Tatarach i Zadębii o przebiegu wschód–zachód i zabudowy przemysłowo-składowej na Wrotkowie, rozbudowujący się w kierunku południowym. Ośiami ich rozwoju były linie i bocznicie kolejowe. W sąsiedztwie zakładów przemysłowych powstały nowe dzielnice mieszkaniowe: Bronowice i Majdan Tatarski. Kontynuowano rozbudowę dzielnic powstałych w okresie międzywojennym – Dziesiątej i Nowego Kośminka. Oddzielały one tereny przemysłowe Tatar i Zadębia od przemysłowo-składowych Wrotkowa. W ich sąsiedztwie wzniesiono nowe, sąsiadujące z doliną Bystrzycy osiedle mieszkaniowe im. Nałkowskich. Dwa mniejsze skupiska mało uciążliwych zakładów przemysłowych zlokalizowano na terenach lewobrzeżnych przy trasach wylotowych z Lublina na północ (Bursaki) i zachód (Helenów). Nowe dzielnice mieszkaniowe: LSM, Kalinowszczyzna, Czechów i Czuby zajęły tereny lewobrzeżne, a ich układ przestrzenny dostosowano do średniowiecznych i nowożytnych podziałów własnościowych w ramach wielkich gospodarstw folwarcznych. Kierunki rozbudowy były determinowane rzeźbą terenu. Wierzchowiny zarezerwowano pod budownictwo mieszkaniowe i usługowe. Dna dolin rzecznych i suchych dolin, stanowiące naturalne granice pomiędzy osiedlami, wykorzystano na poprowadzenie głównych arterii komunikacyjnych lub zaplanowano pod tereny rekreacji. Pozwoliło to na wprowadzenie klinów zieleni w głąb zabudowy zwartej, a także stworzyło oryginalne kompozycje krajobrazowe (Kociuba 2005, 2011).

Zgodnie z założeniami planów zagospodarowania przestrzennego i prowadzoną zabudową terenów przyłączonych do miasta układ przestrzenny Lublina ewoluował od koncentrycznego (1948) przez policentryczny (1959), koncentryczny (1969) do koncentryczno-pasmowego (1986), który został zdeterminowany przez naturalne jednostki przyrodniczo-przestrzenne stanowiące pasma rozwojowe: zachodnie (Rury-Czuby, Konopnica), północne (Kalinowszczyzna, Rudnik, Jakubowice), wschodnie (Kośminek, Felin, Świdnik) i południowe (Dziesiąta, Abramowice, Dominów) (Kociuba 2007, 2010).

W okresie transformacji w podjętych po uchwaleniu *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Lublin* (1999) w pracach planistycznych skoncentrowano się

w pierwszej kolejności na obszarach peryferyjnych obejmujących Konstantynów, Lipniak, Szerokie, Zimne Doły, Wolę Sławińską, LSM i Czuby oraz Rudnik i Ponikwodę (2002), Zadębie i Felin, a także Czechów i Bursaki (2005). Obecnie opracowuje się plany miejscowe dla ważnych dla miasta terenów rozwojowych. W ciągu ostatnich dwudziestu pięciu lat na obszarze miasta nastąpiła szybka sukcesja usług na tereny przemysłowe oraz sukcesja budownictwa mieszkaniowego na tereny rolnicze. Ma to odzwierciedlenie w szybkim przyroście terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej. W 2004 roku zajmowały one powierzchnię 37,3 km² (25,3% powierzchni miasta), a w 2018 r. już 53,1 km² (36%). We wschodniej części Lublina powstała podstrefa SSE EUROPARK Mielec.

Układ przestrzenny miasta jest uporządkowany, a jego rozwój odbywa się w nawiązaniu do historycznego procesu przekształceń poszczególnych terenów miejskich. Realizacja dotychczasowych planów doprowadziła do bardzo czytelnego podziału Lublina na lewobrzeżny z przewagą mieszkalnictwa i usług, prawobrzeżny – z przewagą terenów przemysłowych i towarzyszącego im budownictwa mieszkaniowego oraz rozdzielającą te dwie części miasta szeroką doliną Bystrzycy, wykorzystywaną głównie pod zieleń i rekreację (Kociuba 2005, 2011).

Proponowane założenia nowych dokumentów planistycznych (Kociuba, Sagan 2018) kontynuują te trendy. Z uwagi na nasilenie procesów suburbanizacji w gminach otaczających Lublin (jak Konopnica, Niemce, Głusk, Wólka i Jastków) dalszy harmonijny rozwój miasta wymaga większej koordynacji działań w zakresie polityki przestrzennej i planowania strategicznego (Kociuba 2018).

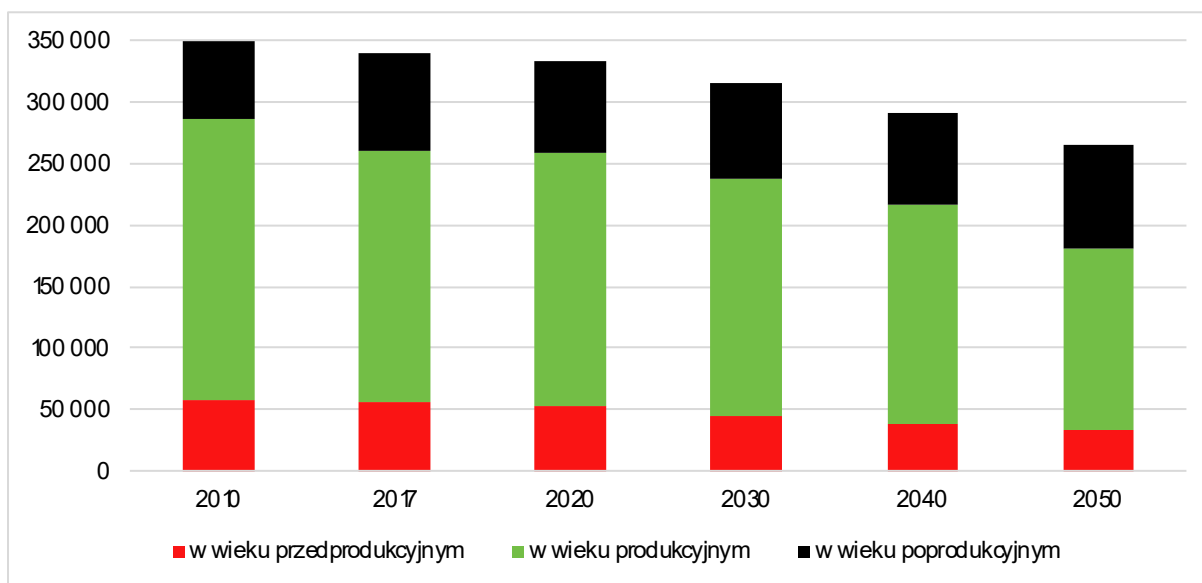
2.2. Współczesne przemiany demograficzne

Według stanu na 31 grudnia 2019 r. Lublin liczy 339,6 tys. mieszkańców (wobec 349,5 tys. w 2010 r.) oraz zajmuje powierzchnię 14747 ha, z czego niemal połowa przypada na grunty zabudowane i zurbanizowane (6938 ha). Gęstość zaludnienia wynosi 2305 os/km², natomiast w przeliczeniu na grunty zabudowane i zurbanizowane kształtuje się na poziomie 4894 os/km². W strukturze ludności według płci zaznacza się przewaga kobiet – na 100 mężczyzn przypada ich 117.

W Lublinie następuje stopniowy spadek zaludnienia. Począwszy od 1999 r., w którym liczba mieszkańców miasta osiągnęła historyczne maksimum (359,2 tys.), populacja Lublina ulega stopniowemu zmniejszeniu. W latach 2010–2017 ubytek ten wyniósł 9,6 tys. osób, tj. 2,8%, natomiast w okresie 1999–2017 – 19,3 tys. osób, tj. 5,4%. Zgodnie z prognozą demograficzną GUS, opracowaną na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2011 (NSP 2011), spadek liczby ludności będzie postępował również w kolejnych latach. W świetle wyników prognozy, w 2025 r. w Lublinie zamieszkiwać będzie 325,2 tys. osób, w 2030 – 314,9 tys., natomiast w 2050 – już tylko 265,5 tys. osób, co oznacza spadek o 21,9% w stosunku do 2017 r. (ryc. 3).

Wraz ze zmianą liczebności, obserwuje się również istotne przemiany w zakresie struktury ludności według wieku. Aktualnie Lublin można uznać za miasto stosunkowo „stare” pod względem demograficznym, przy czym proces „starzenia się” jego populacji ulega ciągłemu pogłębieniu – przede wszystkim ze względu na naturalne przesuwanie się kolejnych, licznych niegdyś kohort ludności w wieku produkcyjnym (18–64 lata w przypadku mężczyzn i 18–59 lat w przypadku kobiet) do grupy osób w wieku poprodukcyjnym (65 lat i więcej w przypadku mężczyzn i 60 lat i więcej w przypadku kobiet). Pod koniec 2017 r. odsetek osób w tej kategorii wiekowej wyniósł 23,3% wobec 18,1% w 2010 r. (wzrost o 5,2 p.proc.). Jednocześnie w dość szybkim tempie maleje udział osób w wieku produkcyjnym (z 65,5% w 2010 do 60,0% w 2017 r.), w tym produkcyjnym mobilnym, tj. 18–44 lata (z 41,5% do 38,3%), przy czym na proces kurczenia się populacji ludności w tej grupie wiekowej wpływ ma zarówno przesuwanie się kolejnych roczników w kierunku grupy ludności w wieku poprodukcyjnym, jak i ograniczone zasilanie kolejnymi rocznikami osób z grupy osób w wieku

przedprodukcyjnym. Wreszcie duży wpływ ma ruch wędrowny ludności, zwłaszcza na obszary podmiejskie, który dotyczy głównie osób w wieku produkcyjnym mobilnym, mających szczególne znaczenie z punktu widzenia lokalnej gospodarki oraz rynku pracy. Wynika to z faktu, że osoby w tej grupie wiekowej dobrze radzą sobie w warunkach gospodarki rynkowej, w mniejszym stopniu obawiają się prowadzenia własnej działalności gospodarczej, a także są bardziej skłonni do zmiany i podnoszenia kwalifikacji. Ostatnią spośród analizowanych grup stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, tj. 0–17 lat. Co prawda w latach 2010–2017 ich udział nieznacznie wzrósł (z 16,4% do 16,7%), to jednak trend ten ma prawdopodobnie jedynie krótkotrwały charakter i należy go wiązać z wystąpieniem tzw. echa wyżu demograficznego z lat 80. XX w. W dłuższym horyzoncie czasowym proces zmian w strukturze ludności Lublina według wieku determinowany będzie trwającym od początku lat 90. XX w. spadkiem populacji osób w najmłodszych grupach wiekowych, będącym przede wszystkim konsekwencją zmniejszającej się liczby urodzeń.

Ryc. 3. Liczba ludności w latach 2010 i 2017 oraz prognozowana liczba ludności do 2050 r. według ekonomicznych grup wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Jednym z podstawowych mierników pozwalających na syntetyczne zobrazowanie przemian w zakresie struktury ludności według wieku oraz ocenę procesu starzenia się populacji jest wskaźnik obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym, wyrażający stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym. W latach 2010–2017 wartość tego wskaźnika wzrosła z 27,7 do 38,9, tj. o ponad 40%. O stopniu zaawansowania starości demograficznej ludności świadczy również indeks starości demograficznej, wyrażający relację pomiędzy ludnością w wieku poprodukcyjnym a ludnością w wieku przedprodukcyjnym. W latach 2010–2017 wartość tego miernika wzrosła z 110,7 do 139,1, ukazując wyraźną, a jednocześnie rosnącą przewagę osób starszych nad najmłodszymi generacjami populacji miasta.

Należy mieć na uwadze fakt, iż przy utrzymaniu się dotychczasowych trendów w zakresie ruchu naturalnego i ruchu migracyjnego, zjawisko starzenia się ludności będzie ulegało dalszemu pogłębieniu. Jednocześnie Lublin nie jest w tym odosobniony, a podobne procesy i wyzwania – choć z różnym natężeniem – dotyczą i będą dotyczyć niemal wszystkie większe ośrodki w Polsce. Zgodnie z wynikami prognozy demograficznej GUS w 2030 r. liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w Lublinie wyniesie 45,4 tys., zaś w 2050 r. 34,0 tys., co oznacza spadek odpowiednio o 11,5 tys. (tj. 20,2%) i 22,9 tys. (tj. 40,2%) w porównaniu do roku 2017. Wyraźnemu zmniejszeniu ulegną również potencjalne zasoby pracy (tj. populacja osób w wieku produkcyjnym) – z 203,8 tys. osób w 2017 r. do

191,9 w 2030 r. i 146,5 tys. w roku 2050 (spadek 28,1%), co może stanowić barierę dla rozwoju gospodarczego miasta. Istotne zmiany obejmą również wielkość populacji osób w wieku poprodukcyjnym. Choć w wartościach bezwzględnych przewidywany jest nieznaczny spadek liczby osób w tej kategorii wiekowej (z 79,2 tys. 2017 r. do 77,7 tys. w 2030 r.), jej udział wyraźnie wzrośnie, sięgając niemal jednej trzeciej ogólnej liczby mieszkańców w 2050 r. Szczególnie dynamiczne zmiany dotyczyć będą ludności w wieku 85 lat i więcej, których prognozowana liczba zwiększy się do 19,4 tys. osób w 2050 r., co oznacza ponad dwuipółkrotny wzrost w stosunku do 2017 r. i ponad czterokrotny w stosunku do roku 2010.

Bardziej zróżnicowany obraz miasta w zakresie zmian liczby ludności i jej struktury wiekowej wyłania się z analizy przeprowadzonej na poziomie dzielnic. Bazując na danych pochodzących z ewidencji ludności (Urząd Miasta Lublin 2019), według stanu na 31 grudnia 2018 r. w Lublinie na pobyt stały zameldowanych było 321,6 tys. osób, natomiast na pobyt czasowy – 7,8 tys. osób. Do najliczniej zamieszkałych dzielnic należą: Rury – 28,5 tys. osób, Czuby Północne – 26,4 tys., Czechów Południowy – 23,0 tys., a także Kalinowszczyzna i Dziesiąta – odpowiednio 22,3 tys. i 22,1 tys. mieszkańców. Pod względem gęstości zaludnienia dominują: Czuby Północne (11492 os./km²), Czuby Południowe (9010 os./km²), Kalinowszczyzna (8104 os./km²) i Rury (7881 os./km²), tj. dzielnice z przeważającą zabudową wielomieszkaniową – osiedlami wybudowanymi głównie w latach 70., 80. i 90. XX w. Z kolei w niektórych dzielnicach peryferyjnych gęstość zaludnienia pozostaje zbliżona do poziomu okolicznych gmin wiejskich, wynosząc 117 os./km² w przypadku Zemborzyc, 124 os./km² na terenie dzielnicy Abramowice oraz 264 os./km² w dzielnicy Hajdów-Zadębie. Tym samym ludność Lublina koncentruje się na obszarach położonych w stosunkowo niedużej odległości od Śródmieścia, przy czym w samym Śródmieściu zlokalizowane są stosunkowo rozległe obszary o relatywnie rzadkiej zabudowie i niskiej gęstości zaludnienia (np. dolina Bystrzycy).

Obraz ten ulega jednak stopniowym zmianom. Od kilku lat obserwuje się stopniowy spadek liczby ludności zameldowanej na obszarze dzielnic: Stare Miasto, Śródmieście, Rury, a także Za Cukrownią i Tatary (co jednak nie musi oznaczać ich trwałej depopulacji, a jedynie wzrost podaży mieszkań na wynajem). Jednocześnie dochodzi do dynamicznego wzrostu liczby mieszkańców dzielnic położonych na obrzeżach miasta, w których powstają nowe osiedla zabudowy wielomieszkaniowej (Węglin Południowy, Ponikwoda, Felin, Zemborzyc), jak również osiedla budynków jednorodzinnych (Szerokie, Głusk, Zemborzyc, Ponikwoda, Sławin), przy czym te ostatnie tworzą swego rodzaju kontinuum przestrzenne z dynamicznie rozwijającą się zabudową podmiejską na obszarze gmin Jastków, Głusk czy Niemce.

Zarysowane powyżej przemiany znajdują odzwierciedlenie w strukturze ludności dzielnic według wieku. Zgodnie z wynikami analizy Urzędu Statystycznego w Poznaniu bazującej na danych NSP 2011, najwyższą wartością wskaźnika obciążenia demograficznego charakteryzuje się ludność zamieszkująca obszar dzielnic: Śródmieście, Rury, Kalinowszczyzna oraz Tatary, z kolei najniższe wartości osiągają dzielnice Czuby Południowe i Felin (*Identyfikacja obszarów specjalnych...* 2015).

Zmiany w zakresie liczby i struktury ludności warunkowane są w dużej mierze przez ruch naturalny – przede wszystkim urodzenia, wpływające na liczebność najmłodszych roczników, a także zgony, które determinują wielkość populacji osób w starszych grupach wiekowych. W latach 2010–2017 w Lublinie każdego roku rodziło się średnio 3418 dzieci. W latach 2010–2013 liczba urodzeń stopniowo zmniejszała się (do poziomu 3171 w 2013 r.), by w następnych latach wzrastać (do poziomu 3582 urodzenia w 2017 r.). W tym czasie wartość współczynnika urodzeń wahała się w przedziale od 9,14 do 10,53 urodzeń na 1000 ludności. Ponieważ w analizowanym okresie liczba urodzeń każdorazowo przewyższała liczbę zgonów, obserwowany był przyrost naturalny, kształtujący się na poziomie od 35 (w 2013 r.) do 323 osób (w 2010 r.). Prawdopodobnie trend ten będzie jednak w kolejnych latach ulegał

stopniowemu wygaszeniu wraz ze wzrostem liczby zgonów oraz spadkiem liczby urodzeń, prowadząc do możliwego ubytku naturalnego.

Zmiany w zakresie liczby ludności oraz jej struktury wiekowej mogą mieć negatywne konsekwencje na lokalnym rynku pracy oraz stanowić barierę rozwoju gospodarczego miasta. W latach 2010-2017 liczba podmiotów gospodarki narodowej w mieście Lublin wzrosła o 9%, z 39,9 tys. do 43,7 tys. Liczba pracujących (bez uwzględnienia podmiotów zatrudniających do 9 osób) w tym okresie wzrosła ze 120,9 tys. do 129,1 tys. osób, tj. o 6,8%, co przełożyło się na spadek stopy bezrobocia rejestrowanego w mieście z poziomu 9,6% w 2010 r. do 6,2% w 2017 r. i 5,5% w roku 2018. Ewentualne niedobory na lokalnym rynku pracy są aktualnie kompensowane przez ludność zamieszkałą w gminach ościennych, dojeżdżających do pracy w stolicy województwa. Jednakże mając na uwadze obserwowany obecnie dynamiczny proces rozwoju przedsiębiorczości na obszarze gmin podmiejskich oraz prognozowany dalszy spadek poziomu bezrobocia, w nieodległej przyszłości dość prawdopodobne wydaje się konkurowanie podmiotów zlokalizowanych w mieście oraz na terenie gmin sąsiednich o ograniczone (i kurczące się) zasoby osób w wieku produkcyjnym (pracowników i potencjalnych pracowników).

Rozdział 3.

ANALIZY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

3.1. Liczba ludności i gęstość zaludnienia

Obszar gmin położonych w otoczeniu Lublina od około dwudziestu lat poddawany jest intensywnej suburbanizacji, tj. procesowi „rozlewania się” Lublina, wyrażanym w rozwoju zabudowy mieszkaniowej na obszarach podmiejskich, napływie migracyjnym ludności oraz przemieszczaniu się aktywności ekonomicznej z miasta na jego peryferie. Prowadzi to do wzrostu liczby ludności mieszkającej na obszarach otaczających miasto w stosunku do zaludnienia miasta centralnego, czemu sprzyja m.in. bliskość geograficzna oraz stosunkowo dobra dostępność komunikacyjna (patrz ryc. 21 w rozdz. 6), umożliwiającą ludności napływowej dojeżdżanie do pracy w mieście, korzystanie z miejskiej sieci handlowej, a także z przedszkoli, szkół, zakładów opieki zdrowotnej czy też placówek kulturalnych.

W efekcie napływu migracyjnego – przede wszystkim z obszaru miasta Lublin – w ostatnich latach doszło do dynamicznego wzrostu liczby ludności gmin okalających stolicę województwa (z wyłączeniem miasta Świdnik). W największym stopniu dotyczyło to gmin Głusk i Wólka, gdzie w latach 1995–2017 liczba mieszkańców wzrosła odpowiednio o 84,1% i 83,2% (tab. 1). Znaczny wzrost zaludnienia zaobserwowano również w gminach: Konopnica (38,0%), Jastków (32,2%) oraz Niemce (30,8%), natomiast nieco mniejszy w gm. Niedrzwica Duża (11,9%). W latach 2010–2017 skumulowany wzrost liczby ludności ww. gmin (bez Świdnika) wyniósł 7,9 tys. osób wobec ubytku ludności Lublina na poziomie 9,6 tys. osób. Odmienne kształtuje się natomiast sytuacja w jedynej sąsiadującej z Lublinem gminie miejskiej, tj. Świdniku, gdzie w analizowanym okresie doszło do spadku liczby ludności. Skala tego zjawiska jest jednak jak na razie stosunkowo niewielka, a ubytek ludności w latach 1995–2017 wyniósł -1,6%.

Tab. 1. Liczba ludności w latach 1995–2017

Wyszczególnienie	1995	2000	2005	2010	2015	2017	2017	
							1995=100	2010=100
Lublin	354 552	358 933	354 967	349 483	340 727	339 850	95,9	97,2
Świdnik	40 389	40 253	40 041	40 741	40 040	39 732	98,4	97,5
Głusk	5 872	6 388	7 249	8 836	10 150	10 813	184,1	122,4
Jastków	10 496	11 250	12 170	13 128	13 650	13 871	132,2	105,7
Konopnica	9 906	9 896	10 846	12 195	13 261	13 674	138,0	112,1
Niedrzwica Duża	10 574	10 802	11 004	11 423	11 706	11 829	111,9	103,6
Niemce	14 725	15 321	16 250	17 698	18 781	19 254	130,8	108,8
Wólka	6 565	7 526	9 008	10 298	11 563	12 024	183,2	116,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

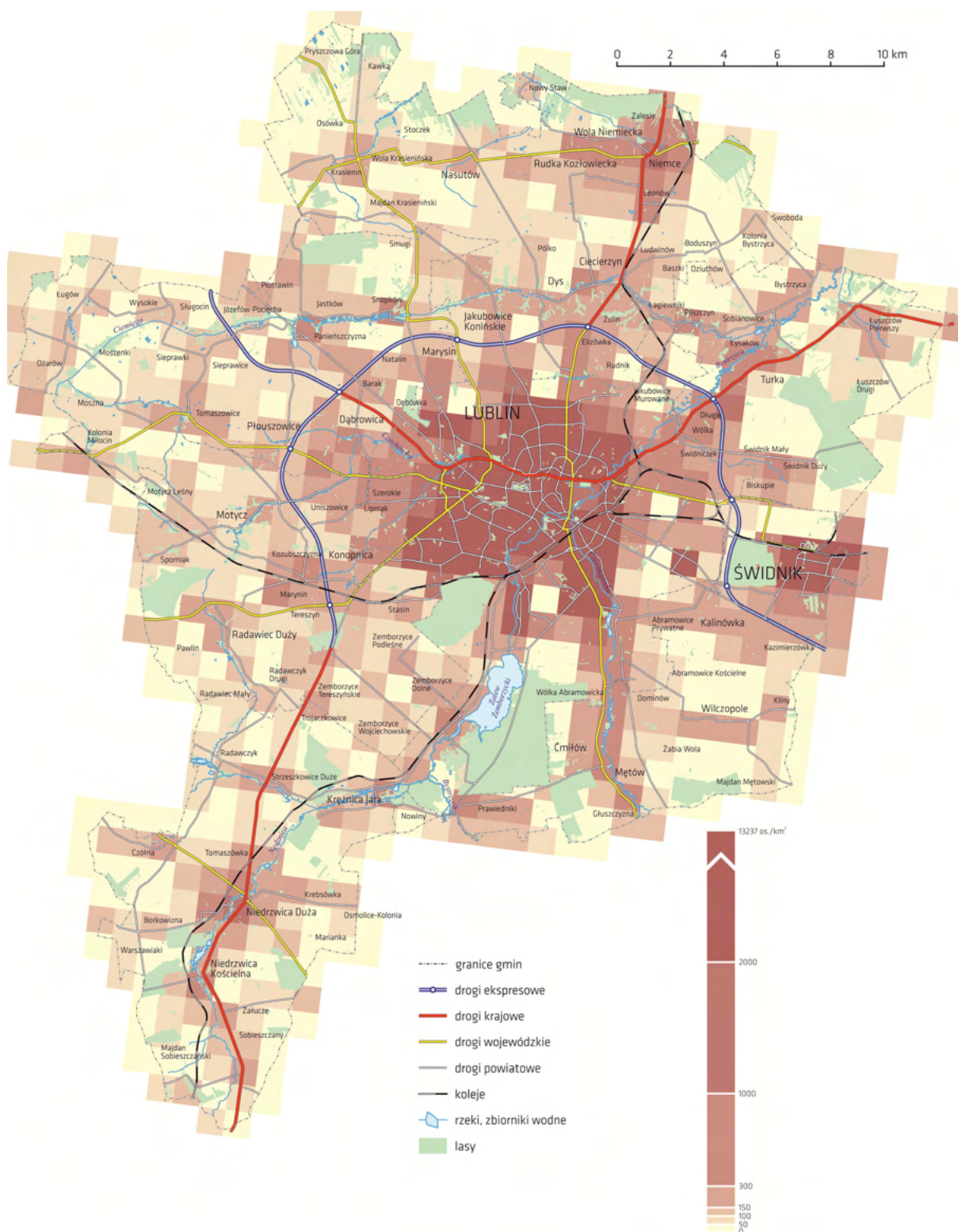
W każdej z analizowanych gmin znajdowały się miejscowości, w których procesy osadnicze na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat charakteryzowały się szczególnie dużą dynamiką i natężeniem oraz takie, w których zjawisko to nie występowało, bądź wręcz zaobserwowano ubytek ludności. Miejscowościami, w których w latach 2011–2019 odnotowano największy przyrost ludności były Turka w gm. Wólka (ok. 950 os., wzrost o 26%) oraz Kalinówka w gm. Głusk (ok. 800 os., wzrost o 72%). Ponadto znaczny wzrost zaludnienia (na poziomie przekraczającym 100 os.) zaobserwowano w miejscowościach:

- Dominów (ok. 350, wzrost o 41%), Abramowice Prywatne, Wilczopole, Mętów, Kazimierzówka i Ćmiłów (gm. Głusk);

- Smugi i Natalin (gm. Jastków);
- Konopnica (ok. 300 osób), Motycz, Lipniak, Radawiec Duży i Szerokie (gmina Konopnica);
- Niedzwica Duża i Załucze (gm. Niedzwica Duża);
- Jakubowice Konińskie (ponad 300 os., wzrost o 24%), Wola Niemiecka, Dys, Jakubowice Konińskie – Kolonia, Elizówka i Nasutów (gm. Niemce);
- Biskupie – Kolonia i Łuszczów Pierwszy (gm. Wólka).

W większości były to sołectwa bezpośrednio graniczące z miastem Lublin, położone wzdłuż ważniejszych szlaków komunikacyjnych, bądź też relatywnie duże miejscowości, będące siedzibą władz gminy.

Dynamiczny wzrost liczby ludności gmin podlubelskich przekłada się na wzrost wartości wskaźnika gęstości zaludnienia, który najwyższą wartość osiągnął w gminach Głusk (168 os./km²) oraz Wólka (165 os./km²). W przypadku pierwszej spośród ww. gmin ludność koncentruje się głównie na obszarze sołectw: Abramowice Pierwsze, Kalinówka i Kazimierzówka, stanowiących względnie jednolity, przylegający do Lublina i Świdnika obszar osadniczy, a także w położonych przy drodze wojewódzkiej nr 835 miejscowościach Dominów, Ćmiłów i Mętów oraz nieco wysuniętej w kierunku wschodnim miejscowości Wilczopole. Z kolei w gm. Wólka ludność koncentruje się głównie na terenie sołectwa Turka, a sama gmina odznacza się największą gęstością zaludnienia powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej (3501 os./km²) ze względu na zlokalizowanie na jej terenie osiedla Borek. Wskaźnik gęstości zaludnienia przyjmuje również stosunkowo wysokie wartości w gminach Konopnica (147 os./km²) oraz Niemce (136 os./km²). W gm. Konopnica ludność koncentruje się zwłaszcza w Motyczu i Radawcu Dużym, a także w sąsiadujących z Lublinem miejscowościach Konopnica, Lipniak oraz Szerokie, gdzie w ostatnich latach obserwuje się dynamiczny przyrost zabudowy jednorodzinnej. Podobnie jest w gm. Niemce, w której (poza miejscowościami Niemce, Nasutów, Rudka Kozłowiecka czy Wola Niemiecka) największe skupiska ludności zlokalizowane są w przylegających do Lublina sołectwach Ciecierzyn, Jakubowice Konińskie i Dys, a także w gm. Jastków (123 os./km²), gdzie dochodzi do dynamicznego rozwoju położonych w niedużej odległości od Lublina miejscowości Marysin i Natalin oraz (w mniejszym zakresie) Dąbrowica i Płuszwice-Kolonia. Zdecydowanie największą gęstością zaludnienia spośród gmin sąsiadujących z Lublinem charakteryzuje się miasto Świdnik (1952 os./km²), odseparowane pod względem przestrzennym od Lublina poprzez Las Rejkowizna, choć niezwykle silnie powiązane z nim pod względem funkcjonalnym, a jednocześnie tworzące własną, choć ograniczoną strefę suburbanizacji, obejmującą m.in. miejscowości Franciszków, Krępiec, czy też Nowy Krępiec (ryc. 4).

Ryc. 4. Gęstość zaludnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

3.2. Struktura ludności według wieku

Zachodząca w ostatnich latach intensywna suburbanizacja doprowadziła do przekształceń nie tylko w zakresie struktury wiekowej ludności Lublina, ale przede wszystkim sąsiadujących z nim gmin

wiejskich. Napływ ludności, obejmujący przede wszystkim rodziny z dziećmi, tj. osoby w wieku produkcyjnym mobilnym oraz przedprodukcyjnym, doprowadził do odmłodzenia struktury wiekowej terenów podmiejskich (tab. 2), do czego dodatkowo przyczynił się wzrost poziomu urodzeń w wyniku zwiększenia się populacji osób młodych. Według stanu na koniec 2017 r., odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w analizowanych gminach wiejskich kształtował się na poziomie od 19,8% w gminach Jastków i Konopnica do 23,1% w gminie Głusk wobec 16,7% w Lublinie i 16,5% w Świdniku. Jednocześnie wyraźnie niższe wartości niż w miastach Lublin i Świdnik przyjmował wskaźnik udziału osób w wieku poprodukcyjnym, kształtując się na poziomie od 13,6% (gm. Wólka) do 18,3% (gm. Konopnica). I choć w latach 2010–2017 w otaczających Lublin gminach wiejskich zaobserwowano nieznaczny spadek odsetka osób w wieku produkcyjnym (za wyjątkiem gm. Wólka) oraz wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym, obszary te cechują się aktualnie znacznie bardziej korzystną strukturą wiekową ludności niż Lublin, wyrażaną chociażby w wartości współczynnika obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym, czy też wartości indeksu starości demograficznej (tab. 2).

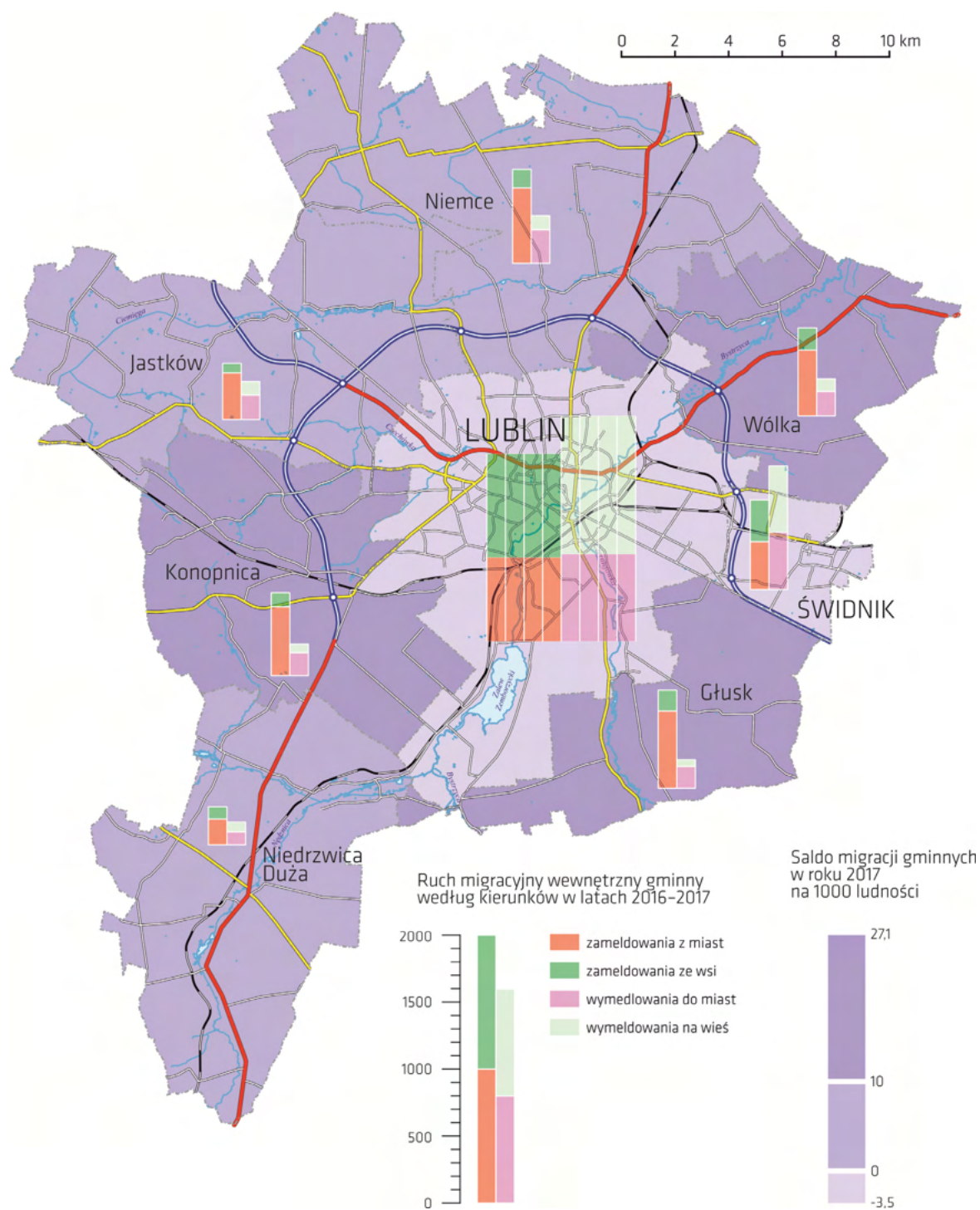
Tab. 2. Struktura ludności według wieku

Wyszczególnienie	W wieku przedprodukcyjnym		W wieku produkcyjnym		W wieku poprodukcyjnym		Wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym	
	2010	2017	2010	2017	2010	2017	2010	2017
	w %						2010	2017
Lublin	16,4	16,7	65,5	60,0	18,1	23,3	27,7	38,9
Świdnik	16,6	16,5	65,4	59,1	18,0	24,4	27,5	41,3
Głusk	23,2	23,1	64,0	61,8	12,8	15,1	20,1	24,5
Jastków	22,1	19,8	63,8	62,9	14,1	17,3	22,1	27,5
Konopnica	21,1	19,8	63,1	61,9	15,9	18,3	25,1	29,5
Niedzwica Duża	22,8	21,3	61,6	61,7	15,6	17,1	25,3	27,6
Niemce	22,3	20,6	64,2	63,0	13,5	16,4	21,1	26,1
Wólka	24,3	22,6	63,4	63,8	12,3	13,6	19,4	21,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

3.3. Migracje

Mieszkańcy gmin podmiejskich Lublina uczestniczą głównie w migracjach wewnętrznych, obejmujących przede wszystkim najbliższe okolice Lublina lub emigrują do lepiej rozwiniętych regionów Polski. Najwyższy przyrost migracyjny odnotowano w latach 2010–2017 w gminach Niemce (2,6 tys. osób) i Głusk (2,4 tys.), nieco niższy w Wólce i Konopnicy (po ok. 2,3 tys.) (tab.3). Osiedlili się w nich przede wszystkim mieszkańcy pochodzący z miasta, którzy w ww. gminach stanowili powyżej 80% nowych osadników. Jest to efekt typowego dla całej Polski odpływu ludności z miast na tereny podmiejskie (Wesołowska, Polski 2006). Czynnikiem, który odegrał tu istotną rolę była możliwość zatrudnienia poza rolnictwem lub dojazdu do pracy w mieście. Natomiast największy ubytek migracyjny dotyka stolicę województwa i jest to ubytek na korzyść obszarów wiejskich położonych przede wszystkim w strefie podmiejskiej – ponad 63% stanowią wymeldowania na wieś (ryc. 5, tab. 3).

Ryc. 5. Migracje międzygminne w latach 2016-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Migracje zagraniczne mają niewielkie znaczenie, a ich charakter jest na ogół czasowy. Można jednak zakładać, że skala emigracji może być znacznie wyższa. Należy pamiętać, że oficjalne statystyki migracji nie oddają rzeczywistej skali zjawiska, ze względu na niedopełnianie przez emigrantów obowiązku meldunkowego, przede wszystkim w odniesieniu do migracji czasowych na okres powyżej 3 miesięcy. Według oficjalnych statystyk w okresie 2010-2017 z analizowanych gmin wyemigrowało za granicę ponad 850 osób, osoby te wywodzili się głównie z Lublina i Świdnika (tab. 3).

Tab. 3. Ruch wędrówkowy ludności w latach 2010–2017

Gmina/rok	zameldowania ogółem (w osobach)								zameldowania z miast (%)								zameldowania ze wsi (%)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017	łącznie	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017		
Głusk	333	342	313	317	379	335	401	2 420	83,8	89,1	81,1	84,4	83,6	75,5	80,8	16,2	10,9	18,9	15,6	16,4	24,5	19,2		
Jastków	270	228	218	272	239	192	244	1 663	84,2	85,8	80,5	80,8	82,4	83,3	82,2	15,8	14,2	19,5	19,2	17,6	16,7	17,8		
Konopnica	342	308	325	365	308	310	317	2 275	90,3	84,4	79,9	82,1	84,0	83,1	82,8	9,7	15,6	20,1	17,9	16,0	16,9	17,2		
Niedzwica	140	143	119	148	141	145	145	981	64,2	67,8	61,0	65,3	71,6	70,8	65,3	35,8	32,2	39,0	34,7	28,4	29,2	34,7		
Duża																								
Niemce	390	306	407	440	344	383	327	2 597	84,1	83,1	85,4	84,7	80,2	76,6	83,9	15,9	16,9	14,6	15,3	19,8	23,4	16,1		
Wólka	295	377	344	372	310	298	364	2 360	80,2	80,7	76,4	78,2	77,7	75,8	74,0	19,8	19,3	23,6	21,8	22,3	24,2	26,0		
Świdnik	431	404	308	353	402	332	350	2 580	64,2	55,8	51,2	49,2	51,0	50,9	55,3	35,8	44,2	48,8	50,8	49,0	49,1	44,7		
Lublin	2 482	2 631	2 564	2 946	2 788	2 952	3 074	19 437	49,0	46,5	47,2	47,0	45,0	45,7	43,9	51,0	53,5	52,8	53,0	55,0	54,3	56,1		

Gmina/rok	wymeldowania ogółem (w osobach)								wymeldowania do miast (%)								wymeldowania na wieś (%)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017	łącznie	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017		
Głusk	52	84	77	87	114	104	114	632	59,6	61,9	61,0	74,7	64,0	76,9	74,6	38,5	34,5	37,7	25,3	31,6	23,1	25,4		
Jastków	99	122	124	159	177	151	140	972	61,6	53,3	64,5	69,8	57,6	59,6	66,4	38,4	45,9	33,9	30,2	37,9	38,4	32,1		
Konopnica	117	122	124	137	126	105	134	865	70,1	78,7	78,2	71,5	69,8	72,4	73,1	29,9	21,3	21,8	26,3	28,6	27,6	26,9		
Niedzwica	92	83	81	63	95	96	84	594	59,8	63,9	49,4	47,6	54,7	53,1	59,5	40,2	36,1	49,4	47,6	40,0	44,8	40,5		
Duża																								
Niemce	142	183	207	159	187	154	205	1 237	63,4	67,8	62,8	61,6	63,6	70,8	69,8	36,6	32,2	36,2	35,8	33,7	29,2	29,8		
Wólka	114	140	141	136	153	134	150	968	63,2	60,0	62,4	56,6	64,7	67,2	64,0	36,0	39,3	37,6	40,4	30,7	32,8	36,0		
Świdnik	522	549	570	529	533	486	488	3 677	43,9	36,8	37,0	42,3	39,2	45,3	42,6	52,3	53,9	56,0	52,0	51,8	49,8	52,3		
Lublin	3 795	3 755	3 521	3 817	3 731	3 175	3 353	25 147	40,4	38,6	39,4	37,2	39,0	36,1	36,1	57,7	59,0	59,1	58,9	57,1	63,2	63,3		

Gmina/rok	wymeldowania za granicę (w osobach)								saldo migracji (w osobach)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017	2010-2017	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2017	2010-2017
Głusk	1	3	1	0	5	0	0	10	281	258	236	230	265	231	287	1 788
Jastków	0	1	2	0	8	3	2	16	171	106	94	113	62	41	104	691
Konopnica	0	0	0	3	2	0	0	5	225	186	201	228	182	205	183	1 410
Niedzwica	0	0	1	3	5	2	0	11	48	60	38	85	46	49	61	387
Duża																
Niemce	0	0	2	4	5	0	1	12	248	123	200	281	157	229	122	1 360
Wólka	1	1	0	4	7	0	0	13	181	237	203	236	157	164	214	1 392
Świdnik	20	51	40	30	48	24	25	238	-91	-145	-262	-176	-131	-154	-138	-1 097
Lublin	71	87	54	148	146	23	19	548	-1 313	-1 124	-957	-871	-943	-223	-279	-5 710

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Zasadniczy wpływ na skalę emigracji zarobkowej ma poziom rozwoju gospodarczego krajów przyjmujących migrantów, a w szczególności zjawisko konwergencji (wyrównywania się poziomu życia i cen w różnych krajach) (Duszczyk 1999). Stąd też głównymi kierunkami wyjazdów ludności z tych terenów były Niemcy, Włochy i Wielka Brytania. Jeżeli chodzi o napływ imigracyjny ludności na tereny analizowanych gmin, to w ostatnim czasie zmiany w polskim prawodawstwie, takie jak wprowadzenie Karty Polaka, Małego Ruchu Granicznego, a przede wszystkim ułatwień dotyczących zatrudniania obywateli państw Europy Wschodniej i Gruzji na okres do 6 miesięcy spowodowały wzrost ilości osób wjeżdżających do Polski. Wśród czynników przyciągających cudzoziemców do Lublina można wskazać przede wszystkim na bliskość geograficzną – w odniesieniu do imigrantów z Ukrainy i Białorusi, oraz potencjał akademicki Lublina, wraz z relatywnie ciekawą ofertą edukacyjną, stypendialną (dla studentów zza wschodniej granicy) oraz cenową (dla pozostałych studentów). Rozpoczęcie nauki w Polsce daje możliwość dłuższej perspektywy pobytowej lub otwiera drogę do migracji do krajów UE.

3.4. Dojazdy do pracy

Lublin, będący stolicą województwa lubelskiego oraz największym ośrodkiem miejskim Polski Wschodniej, stanowi atrakcyjne miejsce pracy dla wielu mieszkańców regionu. Jednym z podstawowych mierników pozwalających na określenie skali powiązań rynku pracy Lublina z jego rynkami podmiejskimi są dane na temat dojazdów do pracy. Skala przepływów pracowników do miasta w związku z pracą może być także traktowana jako wskaźnik atrakcyjności danego rynku pracy. Jest ona również powszechnie wykorzystywana jako jeden z podstawowych wskaźników służących delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych (Śleszyński 2013).

Zgodnie z wynikami badania *Dojazdy do pracy* zrealizowanego przez GUS w 2016 r. Lublin był miejscem pracy dla 36,7 tys. pracowników najemnych niebędących mieszkańcami miasta². W porównaniu do 2011 r. ich liczba uległa zmniejszeniu o prawie 8,8%. Największy strumień pracowników najemnych przyjeżdżających do pracy do Lublina pochodził z gmin okalających miasto: Świdnik (2,5 tys.), Niemce (1,8 tys.), Jastków (1,3 tys.), Wólka (1,2 tys.), Konopnica (1,2 tys.) oraz Głusk (1,1 tys.). Łącznie z obszaru 7 analizowanych gmin okalających Lublin do pracy w stolicy województwa dojeżdżało 9,9 tys. pracowników najemnych, tj. 27,1% wszystkich dojeżdżających do miasta. W tym zakresie odnotowano nieznaczny wzrost w porównaniu do 2011 r. na poziomie 0,4%. Zmiany w zakresie liczby dojeżdżających do pracy w Lublinie nie przebiegały jednak w sposób równomierny. Liczba osób tej kategorii wzrosła w największym stopniu w gminach Niemce (8,1%) oraz Głusk (4,5%), natomiast w przypadku gmin Świdnik, Konopnica i Wólka odnotowano nieznaczny spadek liczby dojeżdżających, odpowiednio na poziomie 4,3%, 3,4% i 0,4%. Zmiany te można częściowo wyjaśnić powstawaniem nowych miejsc pracy na terenie ww. gmin – liczba osób pracujących na ich terenie wzrosła w latach 2011–2016 o 281 w gm. Wólka, 8,6%, 169 w gm. Świdnik oraz 104 w gm. Konopnica.

W celu oceny skali powiązań funkcjonalnych gmin okalających miast Lublin z rynkiem pracy stolicy województwa posłużono się wskaźnikiem liczby osób dojeżdżających do pracy w Lublinie w przeliczeniu na liczbę ludności danej gminy w wieku produkcyjnym. Najwyższe wartości wskaźnika zaobserwowano w gminach: Wólka (16,1%), Głusk (16,1%) oraz Jastków (15,2%), natomiast najniższy –

² Analiza opiera się na wynikach badań przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny oraz Urząd Statystyczny w Poznaniu w 2011 i 2016 r. na podstawie danych pochodzących z rejestrów administracyjnych Ministerstwa Finansów i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

w gm. Świdnik (10,4%), tj. mieście charakteryzującym się stosunkowo dobrze rozwiniętym lokalnym rynkiem pracy. (tab. 4).

Tab. 4. Dojazdy do pracy do Lublina według gmin

Wyszczególnienie	2011	2016	2011 = 100	Odsetek mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym, w % (2016)
Ogółem	40226	36700	91,23	x
w tym:				
Świdnik	2608	2496	95,70	10,4
Głusk	1009	1054	104,46	16,1
Jastków	1303	1325	101,69	15,2
Konopnica	1211	1168	96,45	13,9
Niedzwica Duża	920	923	100,33	12,7
Niemce	1619	1750	108,09	14,5
Wólka	1221	1216	99,59	16,3
Razem	9891	9932	100,41	13,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wyniki badania *Dojazdy do pracy* pozwalają również na określenie liczby mieszkańców Lublina zatrudnionych w podmiotach zlokalizowanych w gminach ościennych. W 2011 r. z Lublina do pracy wyjeżdżało łącznie 9138 osób, natomiast w 2016 r. ich liczba zmniejszyła się do 7823. Liczba mieszkańców Lublina pracujących w 7 jednostkach administracyjnych objętych badaniem wzrosła z 2222 do 2473, tj. o 11,3% i wyniosła: 830 os. w przypadku gminy Świdnik, 368 – Niemce, 357 – Jastków, 322 – Konopnica, 259 – Wólka, 193 – Głusk oraz 144 – Niedzwica Duża. W przypadku każdej z ww. gmin saldo przepływów w zakresie dojazdów ludności do pracy było jednak dodatnie (z perspektywy Lublina) – łącznie dla wszystkich gmin okalających Lublin i z nim graniczących w 2016 r. wyniosło ono +7459 osób.

W świetle powyższej analizy można stwierdzić, że z lubelskim rynkiem pracy najsilniej powiązane są rynki gmin: Wólka, Głusk i Jastków, natomiast stosunkowo najslabiej – Świdnik – i to pomimo faktu, że mieszkańcy tego miasta stanowili około jednej czwartej ogółu analizowanej populacji osób dojeżdżających do pracy w Lublinie.

3.5. Dojazdy związane z edukacją i wychowaniem przedszkolnym

Oprócz dojazdów do pracy, znaczna część dobowych strumieni przepływów ludności pomiędzy miastem oraz ich otoczeniem przypada na dojazdy dzieci i młodzieży szkolnej do szkół. Podobnie jak dojazdy do pracy, przepływy te odzwierciedlają istniejące powiązania przestrzenne, ukazując skalę mobilności ludności oraz będąc ważnym miernikiem istniejących powiązań funkcjonalnych. Do analizy natężenia i kierunków przepływów związanych z dojazdami do szkół wykorzystano dane za rok szkolny 2017/2018 (stan w czerwcu), pozyskane i opracowane przez US Poznań oraz GUS w ramach pracy badawczej pt. *Dojazdy uczniów do szkół zlokalizowanych w miastach wojewódzkich* (Filias-Przybył i in. 2018).

W 2018 r. do szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych zlokalizowanych w stolicy województwa lubelskiego dojeżdżało łącznie 10987 osób mieszkających poza granicami miasta, z tego 2318 uczniów do szkół podstawowych, 615 – gimnazjalnych oraz 8054 – do szkół ponadgimnazjalnych. Dzieci w wieku szkolnym (szkoły podstawowe) z 7 analizowanych gmin stanowiły 85,6% wszystkich uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych w Lublinie. Wskaźnik ten był wyraźnie niższy w przypadku szkół gimnazjalnych (76,4%) oraz ponadgimnazjalnych (35,1%), co odzwierciedla większy zasięg oddziaływania miasta w zakresie usług edukacyjnych na wyższych szczeblach kształcenia (tab. 5). Biorąc pod uwagę, że w roku szkolnym 2017/2018 r. w 68 szkołach

podstawowych zlokalizowanych na terenie miasta Lublin kształciło się łącznie 23489 uczniów, udział osób dojeżdżających z gmin ościennych w tej grupie funkcjonalnej możemy określić na poziomie 9,9%. Wartość tego wskaźnika jest nieznacznie niższa w przypadku szkół gimnazjalnych – 7,6% z ogólnej liczby 6173 uczniów, natomiast na poziomie szkół ponadgimnazjalnych sięga 14,5% z ogólnej liczby 19447 uczniów.

Tab. 5. Dojazdy do szkół do Lublina według gmin

Wyszczególnienie	Szkoly podstawowe		Szkoly gimnazjalne		Szkoly ponadgimnazjalne	
	ogółem	% dzieci w wieku 7-12	ogółem	% dzieci w wieku 13-15	ogółem	% dzieci w wieku 16-19
Ogółem	2318	-	615	-	8054	-
w tym:						
Świdnik	69	2,9	23	2,4	288	22,3
Głusk	288	30,0	63	14,2	327	67,3
Jastków	281	28,0	57	12,2	478	74,2
Konopnica	393	40,0	103	22,7	406	61,4
Niedzwica Duża	64	6,9	18	4,3	359	64,1
Niemce	392	26,1	99	16,2	597	63,2
Wólka	498	49,8	107	24,9	368	58,8
Razem	1985	22,7	470	12,4	2823	54,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie S. Filias-Przybył i in. 2018.

Największe sumaryczne wartości przepływów dzieci i młodzieży szkolnej do szkół zlokalizowanych w Lublinie odnotowano w przypadku gmin Niemce (1088 osób) i Wólka (973). Duże strumienie zaobserwowano również w gminach Konopnica (902) oraz Jastków (816). W celu określenia skali powiązań pomiędzy Lublinem oraz gminami ościennymi w zakresie usług edukacyjnych posłużono się wskaźnikiem udziału uczniów dojeżdżających do szkół zlokalizowanych w Lublinie w liczbie ludności gminy w określonej funkcjonalnej grupie wieku (7-12, 13-15 oraz 16-19 lat) (tab. 3). W przypadku uczniów szkół podstawowych najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w gm. Wólka, skąd prawie połowa dzieci w wieku szkolnym dojeżdżała do szkół w Lublinie, a także w gm. Konopnica, w której udział dzieci kształcących się w lubelskich szkołach podstawowych wyniósł 40,0%. Wyraźnie niższe wartości wskaźnika zaobserwowano w przypadku młodzieży kształcącej się w szkołach gimnazjalnych, obsługiwanej w dużym stopniu przez placówki lokalne. Udział osób dojeżdżających do gimnazjów zlokalizowanych w stolicy województwa wahał się od 2,4% w przypadku Świdnika do 24,9% w przypadku gm. Wólka. Biorąc pod uwagę szeroką ofertę szkół zlokalizowanych w Lublinie oferujących kształcenie na poziomie ponadgimnazjalnym oraz ograniczoną dostępność do tego typu placówek w gminach podmiejskich, udział uczniów szkół ponadgimnazjalnych dojeżdżających do Lublina przekraczał 50% w przypadku każdej spośród analizowanych jednostek z wyłączeniem Świdnika, sięgając 74,2% młodzieży szkolnej w wieku 16-19 lat zamieszkałej w gm. Jastków.

Analiza danych dotyczących dojazdów dzieci i młodzieży szkolnej do szkół położonych na obszarze Lublina wskazuje na stosunkowo wysoki poziom powiązań stolicy województwa na płaszczyźnie edukacyjnej z gminami: Jastków, Głusk, Wólka, Konopnica i Niemce oraz relatywnie słabe powiązania z gm. Świdnik i Niedzwica Duża.

Ze sferą edukacji w sposób pośredni wiąże się kwestia wychowania przedszkolnego. Dojazdy do stolicy województwa związane z opieką przedszkolną nie były przedmiotem przywoływanej pracy badawczej, niemniej na podstawie analizy wskaźnika liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w przeliczeniu na 100 dzieci w wieku przedszkolnym, można podjąć próbę oceny skali badanego zjawiska. W 2018 r. wartość miernika była równa lub przekroczyła 100 w miastach Lublin i Świdnik oraz gminie Głusk. W przypadku Lublina i Świdnika odzwierciedla to tendencję do zapisywania i dowożenia dzieci do punktów przedszkolnych położonych w miejscowości zatrudnienia

rodziców. W przypadku gminy Głusk jest z jednej strony konsekwencją dynamicznego wzrostu liczby miejsc w placówkach przedszkolnych (a tym samym wzrostu ich dostępności), a z drugiej – niezgodnością pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem zameldowania, a więc zjawiska obserwowanego zwłaszcza na obszarach dotkniętych dynamicznym procesem suburbanizacji. Taka sytuacja, choć w mniejszym zakresie, może dotyczyć również pozostałych analizowanych gmin podmiejskich, w których udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w grupie dzieci w wieku 3-5 lat kształtował się na poziomie 63-86% (tab. 6). Mając na uwadze fakt, iż w skali ogólnopolskiej w 2018 r. wychowaniem przedszkolnym objętych było 87,3% dzieci w wieku przedszkolnym, można uznać, że w gronie 13652 dzieci objętych opieką przedszkolną w placówkach w Lublinie, co najmniej kilka-kilkanaście procent stanowiły dzieci zamieszkałe w gminach podmiejskich. Należy przy tym wziąć pod uwagę fakt, że duża dynamika wzrostu liczby miejsc w placówkach przedszkolnych w gminach podmiejskich powinna prowadzić do stopniowej redukcji liczby dzieci zamieszkujących gminy podmiejskie objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach lubelskich.

Tab. 6. Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w przeliczeniu na 100 dzieci w wieku przedszkolnym

Wyszczególnienie	2010	2018	2010 = 100
Lublin	86	100	116,1
Świdnik	86	105	122,0
Głusk	51	118	232,1
Jastków	11	63	588,8
Konopnica	31	78	256,4
Niedzwica Duża	52	86	166,4
Niemce	40	72	182,5
Wólka	40	76	190,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

3.6. Liczba podmiotów gospodarczych

Podmioty gospodarki narodowej pełnią trudną do przecenienia rolę w zakresie rozwoju lokalnego. Odpowiadają za zaopatrywanie w towary oraz świadczenie usług, tworzą miejsca pracy, generują innowacje oraz przyczyniają się do lepszej alokacji zasobów. Poprzez swoją działalność, przedsiębiorstwa stają się kluczowym czynnikiem zmian w całym otoczeniu, stymulując wzrost gospodarczy i wpływając na pozycję konkurencyjną obszarów.

Na koniec 2018 r. na analizowanym obszarze w rejestrze REGON wpisanych było 57,2 tys. podmiotów gospodarki narodowej (tab. 7). Zdecydowana większość, tj. 45,3 tys. jednostek (79,3%), zlokalizowana była na obszarze Lublina. Na miasto Świdnik przypadało 3,6 tys., tj. 6,3% ogólnej liczby podmiotów, natomiast na pozostałe gminy – od 1,0 tys. (1,8% ogółu) w przypadku gm. Niedzwica Duża do 1,9 tys. (3,3%) w przypadku gm. Niemce. W porównaniu do 2010 r. ogólna liczba podmiotów gospodarki narodowej na analizowanym obszarze wzrosła o 12,9%. Wzrost nie przebiegał jednak we wszystkich badanych jednostkach równomiernie. W największym stopniu dotyczył wiejskich gmin podmiejskich i był wyraźnie skorelowany z przyrostem ludności (współczynnik korelacji r-Pearsona $r=0,964$)³. W gminach Głusk i Wólka, w których w latach 2010-2017 zaobserwowano największą dynamikę przyrostu liczby mieszkańców, wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej wyniósł odpowiednio 72,6% i 57,7%. Wysokie wartości analizowanego wskaźnika zaobserwowano również w gm. Niemce (51,1%) oraz Konopnica (49,3%), natomiast w gm. Świdnik wyniósł on zaledwie 2,2% wobec 9,0% w przypadku Lublina.

³ Zaobserwowaną zależność można w dużej mierze wytłumaczyć faktem rejestracji działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne w miejscu ich zamieszkania.

Tab. 7. Podmioty gospodarki narodowej według przewidywanej liczby pracujących

Wyszczególnienie	Ogółem			W tym o przewidywanej liczbie pracujących osób							
				9 i mniej		10-49		50-249		250 i więcej	
	2010	2018	2010=100	2010	2018	2010	2018	2010	2018	2010	2018
Lublin	41 622	45 348	109,0	39 852	43 673	1 361	1 299	335	317	74	59
Świdnik	3 525	3 601	102,2	3 378	3 482	123	92	21	24	3	3
Głusk	676	1 167	172,6	638	1 142	34	21	4	4	0	0
Jastków	1 052	1 433	136,2	1 014	1 400	32	27	6	6	0	0
Konopnica	1 074	1 604	149,3	1 025	1 567	47	36	2	1	0	0
Niedrzwica Duża	755	1 012	134,0	719	972	33	36	3	4	0	0
Niemce	1 259	1 909	151,6	1 197	1 851	53	47	8	10	1	1
Wólka	725	1 143	157,7	701	1 119	22	17	2	7	0	0
Razem	50 688	57 217	112,9	48 524	55 206	1 705	1 575	381	373	78	63

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W strukturze podmiotów najliczniejszą kategorię stanowiły jednostki mikro o przewidywanej liczbie pracujących do 9 osób. Tzw. mikroprzedsiębiorstwa wykazują wiele pozytywnych cech z punktu widzenia gospodarki lokalnej. Poprzez swój lokalny charakter, łatwiej dostosowują się do otoczenia społeczno-ekonomicznego oraz są w stanie w elastyczny sposób odpowiadać na jego potrzeby, wykorzystując miejscowe zasoby (w tym zasoby pracy) (Tuszyński 2011). To właśnie w tej grupie podmiotów w latach 2010-2017 dokonał się największy przyrost nowych jednostek, przesądzający o ogólnej dynamice rozwoju przedsiębiorczości na analizowanym obszarze. Ich liczba pod koniec 2018 r. wyniosła 55,2 tys. jednostek, z tego 43,7 tys. było zarejestrowanych w Lublinie, zaś 11,5 tys. w gminach ościennych. W przypadku gmin okalających Lublin, udział mikroprzedsiębiorstw kształtował się na poziomie od 96,0% w gm. Niedrzwica Duża do 97,9% w gm. Głusk i Wólka. W tych gminach zaobserwowano również największą dynamikę wzrostu ich liczby – odpowiednio 79,0% i 59,6%.

Kolejną kategorię stanowią małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP), które – pozostając silnie związane z gospodarką lokalną i regionalną – są w stanie szybko reagować na zmienne warunki prowadzenia działalności gospodarczej, a przy tym generować inwestycje i innowacje oraz dokonywać ekspansji na inne rynki (Bragiel, Dykiel 2016). Do grupy podmiotów małych, tj. o przewidywanej liczbie pracujących 10-49 osób, w 2018 r. należało łącznie 1575 jednostek, z czego zaledwie 276 na terenie gmin podmiejskich, gdzie ich udział w strukturze wielkościowej podmiotów mieścił się w przedziale od 1,5% na terenie gm. Wólka do 3,6% w gm. Niedrzwica Duża. Stosunkowo duży udział podmiotów średnich, tj. zatrudniających od 50 do 249 osób, charakteryzował natomiast Lublin i Świdnik (odpowiednio 0,7% i 0,6%), zaś spośród gmin wiejskich – Jastków oraz Niemce (po 0,4%). Łącznie na obszarze analizowanych jednostek zarejestrowane były 373 podmioty w tej klasie wielkościowej, z czego zaledwie 56 poza miastem Lublin – najwięcej w gminach Świdnik (24), Niemce (10), Wólka (7) oraz Jastków (6). W tej grupie większość stanowiły podmioty sektora publicznego (szkoły publiczne, gminne samorządowe jednostki organizacyjne oraz państwowe jednostki organizacyjne), a jedynie 20 reprezentowało sektor prywatny, z czego 7 zarejestrowanych było na terenie gm. Niemce, 5 – Jastków, 3 – Niedrzwica Duża, po 2 – Głusk i Wólka oraz 1 w gm. Konopnica.

Ostatnią spośród analizowanych kategorii stanowią podmioty duże, tj. o przewidywanej liczbie pracujących powyżej 250 osób. W 2018 r. były one zlokalizowane wyłącznie na obszarze trzech jednostek: Lublina (59, w tym 15 zatrudniających 1000 os. i więcej), a także Świdnika (3, w tym 1 zatrudniające 1000 os. i więcej) oraz gm. Niemce na terenie miejscowości Niemce (1).

Pomimo ogólnego dynamicznego wzrostu liczby podmiotów gospodarki narodowej na analizowanym obszarze, niekorzystną tendencją obserwowaną zarówno w przypadku Lublina, jak i gmin okolicznych, jest spadek liczby podmiotów zatrudniających powyżej 10 pracowników, dokonujący się w każdej

z analizowanych grup wielkościowych. W latach 2010-2017 liczba podmiotów małych zmniejszyła się łącznie o 130 jednostek (4,6%), średnich – 8 (6,4%), zaś dużych – 15 (20,3%). Do ubytku doszło przede wszystkim w miastach Lublin (w każdej grupie wielkościowej) oraz Świdnik (w grupie podmiotów małych). O ile w tej ostatniej kategorii nastąpił spadek liczby podmiotów w każdej z analizowanych gmin podmiejskich (poza gm. Niedzwica Duża), o tyle w grupie podmiotów średnich odnotowano wzrost ich liczby w gminach: Wólka, Świdnik, Niemce oraz Niedzwica Duża.

Kompleksowym wskaźnikiem pozwalającym na ocenę rozwoju przedsiębiorczości na określonym terenie jest wskaźnik liczby podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 100 mieszkańców. W 2018 r. najwyższą wartość wskaźnika – poza miastem Lublin, odnotowano w gm. Konopnica, Głusk oraz Jastków (tab. 8), z kolei najniższą – w gminach Niedzwica Duża oraz Świdnik. W przypadku gminy Niedzwica Duża jest to spowodowane relatywnie większym znaczeniem rolnictwa w strukturze gospodarczej (analizowane dane nie obejmują osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie), natomiast w przypadku miasta Świdnik jest konsekwencją zlokalizowania na jego terenie dużych zakładów przemysłowych.

Tab. 8. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 100 mieszkańców

Wyszczególnienie	2011	2018	2011 = 100
Lublin	11,9	13,4	112,6
Świdnik	8,7	9,2	105,7
Głusk	7,7	10,5	136,4
Jastków	8,0	10,2	127,5
Konopnica	8,8	11,6	131,8
Niedzwica Duża	6,6	8,5	128,8
Niemce	7,1	9,8	138,0
Wólka	7,0	9,3	132,9

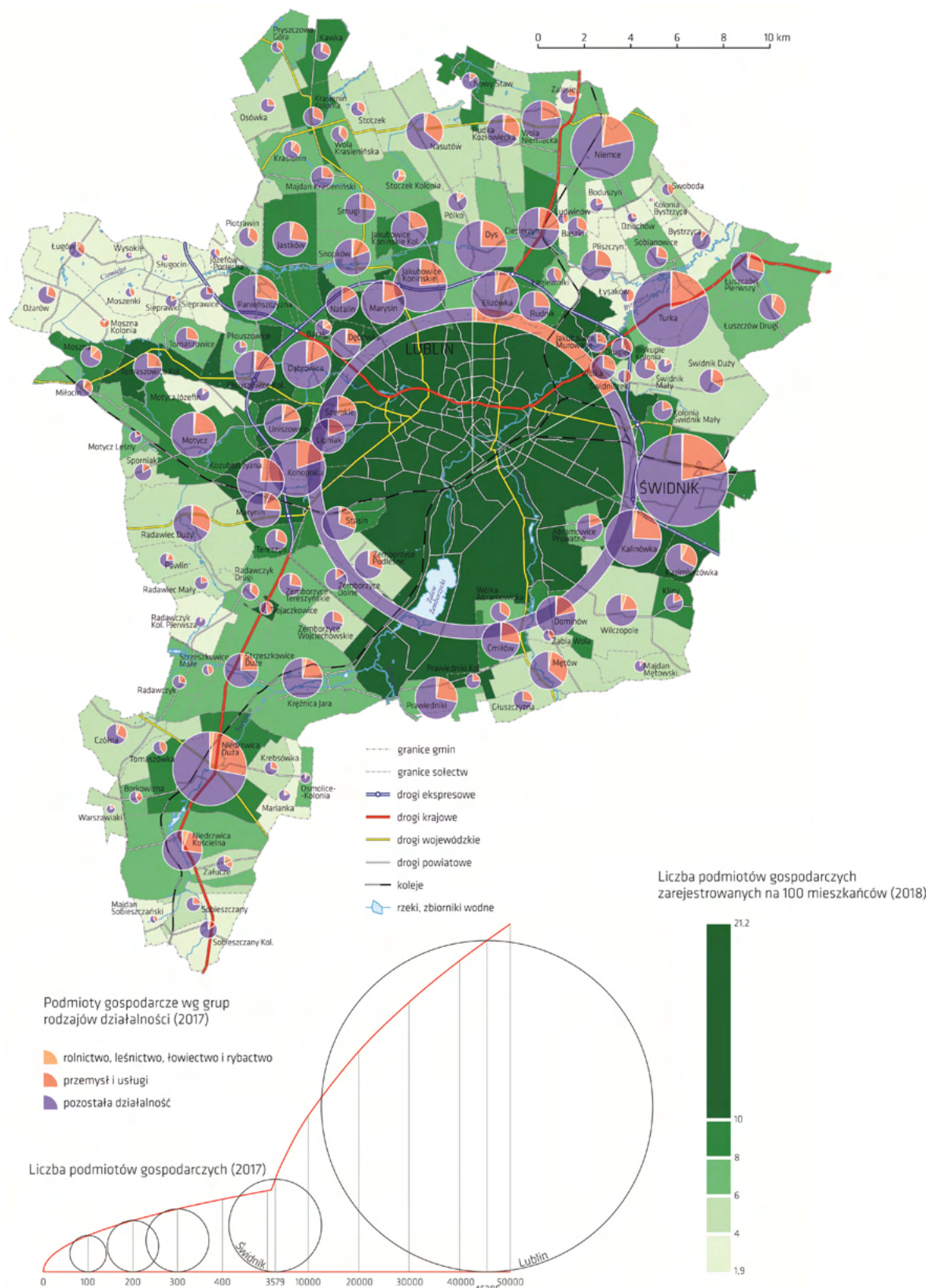
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza wskaźnika liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na 100 mieszkańców została przeprowadzona na poziomie miejscowości (ryc. 6)⁴. Wartość wskaźnika kształtowała się na poziomie od 1,9 do 21,2. Najwyższą odnotowano w Elizówce, w której zlokalizowanych było 216 podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON. Wysokimi wartościami wskaźnika przedsiębiorczości charakteryzowały się również miejscowości: Trojaczkowice, Konopnica, Szerokie, Prawiedniki – Kolonia, Kazimierzówka, Kalinówka, Dębówka, Lipniak, Marynin, czy Barak. W gronie tym znalazły się więc gęsto zaludnione miejscowości podmiejskie, bądź też jednostki położone przy najważniejszych szlakach komunikacyjnych, w tym głównych trasach wylotowych z miasta. Na uwagę zwraca również fakt relatywnie większego natężenia podmiotów gospodarki narodowej na 100 mieszkańców w gęściej zaludnionych miejscowościach położonych na północny-zachód od Lublina, niż w miejscowościach położonych na wschód od miasta (ryc. 6).

W celu określenia specjalizacji lokalnej poszczególnych gmin w zakresie struktury podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD posłużono się wskaźnikiem specjalizacji Florence'a. Wskaźnik obliczany jest jako iloraz udziału procentowego danej cechy w strukturze *i*-tej jednostki przestrzennej i udziału procentowego danej cechy w strukturze jednostki hierarchicznie wyższej. Procedura ta pozwala nam uzyskać odpowiedź na pytanie, jakie cechy wyróżniają daną jednostkę przestrzenną na tle jednostki nadrzędnej, np. powiat na tle województwa, województwo na tle kraju itd. (Runge 2007). Zgodnie z uzyskanymi wynikami, w gm. Niedzwica Duża dostrzegalny jest relatywnie duży odsetek podmiotów prowadzących działalność w zakresie rolnictwa, leśnictwa,

⁴ Dane z rejestru REGON według stanu na 31 grudnia 2018 r., dane z ewidencji ludności według stanu na wrzesień 2019 r.

łowiectwa i rybactwa (sekcja A), w Świdniku i gm. Niedzwica Duża – w sferze przetwórstwa przemysłowego (sekcja C), natomiast w gm. Wólka w zakresie budownictwa (sekcja F) oraz transportu i gospodarki magazynowej (sekcja H).

Ryc. 6. Podmioty gospodarki narodowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS oraz danych Urzędów Gmin.

3.7. Chłonność mieszkaniowa

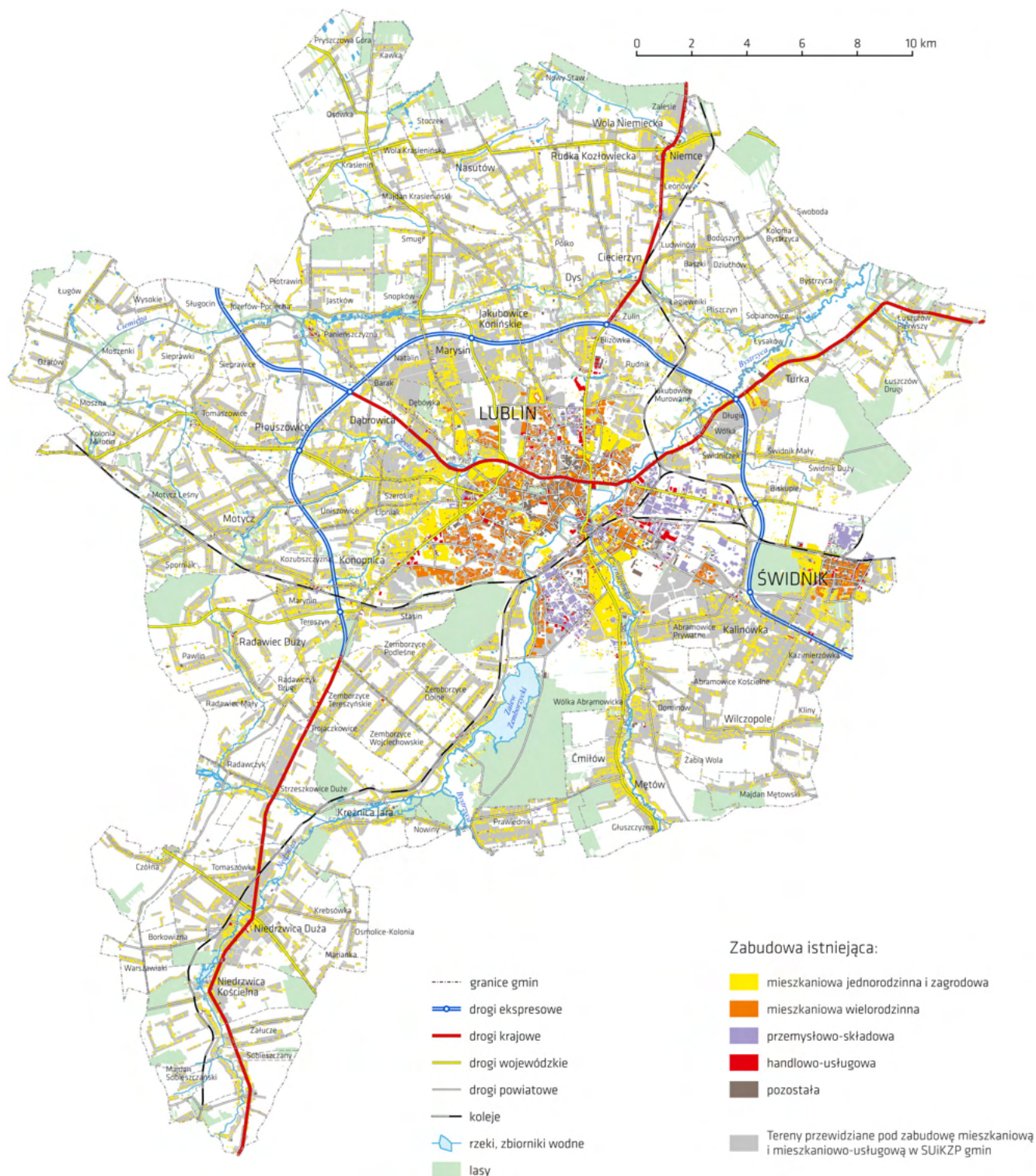
Chłonność demograficzna rozumiana jest jako maksymalna liczba ludności, jaka może zamieszkać na danym obszarze w warunkach życia odpowiadającym aktualnym, uznawanym standardom cywilizacyjnym i mieszkaniowym. W urbanistyce terminy chłonność i pojemność (demograficzna, mieszkaniowa) używane są zamiennie. Problem chłonności (pojemności) demograficznej ściśle wiąże się z rozwojem osadniczo-demograficznym danego terytorium. Czynnikiem, który silnie będzie oddziaływał na zapotrzebowania na nowe tereny budowlane będzie rozwój ludnościowy. Według prognozy GUS (*Prognoza...* 2017), która za punkt wyjściowy przyjęła stan ludności na koniec 2017 roku, nastąpi wzrost zaludnienia w gminach okalających Lublin, największy w gminie Głusk i Wólka (tab.9). Natomiast miasta odczuwać będą regres zaludnienia; w Świdniku osiągnie on wartość niemal 10%. Dla porównania w całym LOF będzie to -1,5% (tab. 9).

Tab. 9. Prognoza demograficzna dla gmin

Nazwa	2017	2030	wzrost w okresie 2017-2030	wzrost %
Głusk	10 678	13 882	3 204	30,0
Jastków	13 897	15 505	1 608	11,6
Konopnica	13 629	16 006	2 377	17,4
Niedrzwica Duża	11 831	12 695	864	7,3
Niemce	19 337	22 119	2 782	14,4
Wólka	12 043	14 967	2 924	24,3
Lublin	339 696	322 618	-17 078	-5,0
Świdnik	39 669	35 931	-3 738	-9,4
LOF	462 797	455 753	-7 057	-1,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)*, 2017.

Z porównania powierzchni zabudowanej (z BDOT10k) z powierzchnią mieszkaniową planowaną pod zabudowę (ze studiów uwarunkowań gmin) wynika, że największe rezerwy terenów pod zabudowę mieszkaniową w stosunku do istniejącej zabudowy występują w sołectwach przylegających do miasta Lublina od strony północnej (Natalin, Marysin, Jakubowice Konińskie, Elizówka), północno-zachodniej (Dębówka, Dąbrowica, Barak), północno-wschodniej (Wólka, Turka, Długie, Świdniczek, Kolonia Biskupie, południowa część soł. Jakubowice Murowane) oraz tych zlokalizowanych na południe od Świdnika (Kalinówka, Kazimierzówka) i Lublina (Abramowice Prywatne, Dominów) (ryc. 7). Posiadają one ponad połowę terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, ujętych w planach miejscowych, ale jeszcze niezabudowanych.

Ryc. 7. Tereny niezabudowane przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową
 Źródło: opracowano własne na podstawie danych z bazy BDOT10K

Do obliczenia potencjalnej chłonności demograficznej zastosowano wskaźnik pochodzący z *Raportu o ekonomicznych stratach...* (Kowalewski i in. 2013), określający chłonność demograficzną w zabudowie jednorodzinnej na 40 mieszkańców na 1 ha. Ten prosty wskaźnik, w zestawieniu z prognozą demograficzną GUS, potwierdził, że już dzisiaj istnieją bardzo duże rezerwy terenów przeznaczonych pod zabudowę na obszarach gmin okalających Lublin, niekiedy na poziomie przekraczającym 80% terenów obecnie przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (tab. 10). W związku z przytoczonymi faktami nowe budownictwo powinno być realizowane jako uzupełnienie luk w zastanych strukturach przestrzennych. W myśl zasady zrównoważonego rozwoju nie powinno się dopuścić do oddalania nowych budynków od głównych ciągów komunikacyjnych i terenów obecnie

zabudowanych. Z obserwacji przestrzeni gmin okalających Lublin wynika, że najsilniejszą determinantą rozwoju jest dostępność drogowa. Dlatego też można spodziewać się dalszego zwiększenia intensywności zabudowy na terenach spełniających ten warunek.

Tab. 10. Zapotrzebowanie na tereny pod zabudowę mieszkaniową w 2030 r.

Gmina	Powierzchnia przeznaczona pod zabudowę w ha	Powierzchnia zabudowana w ha	Rezerwy w ha	prognoza ludności 2030	Zapotrzebowanie na tereny budowlane w ha (40 os/ha)
Głusk	2524	605	1919	13 882	347
Jastków	3324	831	2492	15 505	388
Konopnica	3235	942	2293	16 006	400
Niedzwica Duża	2646	689	1958	12 695	317
Niemce	3883	1105	2777	22 119	553
Wólka	1677	476	1201	14 967	374

Uwagi: zestawienia dotyczą wyłącznie zabudowy mieszkaniowej. Powierzchnia zabudowana obliczona została na podstawie mapy pokrycia terenu z BDOT10k. Powierzchnia pod zabudowę pochodzi ze studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin.

Źródło: opracowanie własne

3.8. Powiązania kulturowe gmin sąsiednich z Lublinem

W kontekście walorów antropogenicznych za unikalną cechę regionu lubelskiego należy uznać wielokulturowość, będącą rezultatem wielowiekowego ścierania się kultur i religii. Jest to obszar przenikania się cywilizacji wschodniej i zachodniej. Samo miasto Lublin powstało w miejscu o dużym znaczeniu strategicznym i politycznym. Ośrodek miejski został powołany na początku XIV wieku, ale już od XII w. wieki Lublin stanowił przyczółek władzy królewskiej i siedzibę administracji kościelnej na pograniczu polsko-litewskim. Jego znaczenie szczególnie wzrosło od momentu zawarcia Unii Lubelskiej w 1569 r. Miasto znalazło się wtedy w centrum Rzeczypospolitej Obojga Narodów, na pograniczu Polski, Litwy i Rusi – trzech obszarów o odmiennej gospodarce i kulturze. Tak więc zasobność opisywanego obszaru w walory kulturowe wiąże się z jego położeniem w przestrzeni historyczno-geograficznej, na której przez wieki ścierały się wpływy różnych kręgów kulturowych, grup narodowościowych, etnicznych i wyznaniowych. Przez teren miasta Lublina przebiegały europejskie szlaki handlowe, w samym mieście i w jego okolicy rozgrywało się wiele ważnych wydarzeń historycznych. Wszystko to pozostawiło po sobie ślady w przestrzeni w postaci materialnych i niematerialnych zasobów kultury (Szczęsna, Wesołowska 2009).

Według danych Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w 2017 r. na analizowanym terenie znajdował się jeden zabytek uznany za pomnik historii tj. Historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny miasta Lublina (na podstawie Rozporządzenia Prezydenta RP z dn. 25.04.2007). W skład zespołu wchodzi: Wzgórze Zamkowe z historyczną zabudową zamku, Stare Miasto w granicach dawnych murów miejskich, staropolski odcinek Krakowskiego Przedmieścia wraz z blokami zabudowy otaczającej, Plac Litewski, zespół dawnego klasztoru św. Brygidy wraz z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP Zwycięskiej w granicach murów klasztornych, zespół dawnego klasztoru i kościoła Bernardynów pw. Nawrócenia św. Pawła oraz zespół archikatedry i południowy blok zabudowy ul. Królewskiej⁵. Dodatkowo w 2007 r. obiekty związane z podpisaniem w 1569 r. unii

⁵ Lublin - historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny,

https://nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/Pomniki_historii/Lista_miejsc/miejsce.php?ID=301

polsko-litewskiej otrzymały Znak Dziedzictwa Europejskiego. Są to: kościół p.w. św. Stanisława wraz z klasztorem dominikanów, kościół Świętej Trójcy na zamku, pomnik Unii Lubelskiej. Obszar Lublina i otaczających gmin dysponuje również 557 zabytkami nieruchomymi (najwięcej w Lublinie – 461) oraz 10 zabytkami archeologicznymi.

Współcześnie wraca się do idei wielokulturowości, czyniąc z niej charakterystyczny element wizerunku Lublina i budując na nim jego markę. Lublin jest jednym z niewielu miast w Polsce wdrażających *Strategię Rozwoju Kultury na lata 2013–2020* (2013). Według niej kultura ma stać się *źródłem wysokiej jakości życia w Lublinie, będąc wartościowym elementem życia mieszkańców i naturalną metodą budowania ich kontaktów z otoczeniem* (*Strategia Rozwoju Kultury...* 2013, s. 9). Wielokulturowość obecna jest w ofercie turystycznej i kulturalnej Lublina, między innymi poprzez wyznaczone szlaki turystyczne m.in.: *Szlak Wielokulturowy*, *Szlak Pamięci Żydów Lubelskich*, *Jagielloński Szlak Unii Lubelskiej*, prowadzące po zabytkowych obiektach związanych z obecnością w Lublinie innych narodowości i wyznań oraz upamiętniających wydarzenia historyczne o międzynarodowej randze (Szczęsna, Wesołowska 2009). Wiele imprez organizowanych w Lublinie nawiązuje do tradycji wielokulturowości miasta np.: *Jarmark Jagielloński*, *Europejski Festiwal Smaków* czy *Festiwal Sztukmistrzów*.

Na wizerunek miasta – poza jego tradycją – składa się w głównej mierze aktywność w zakresie tzw. kultury wysokiej, stanowiącej najważniejszą część sfery symbolicznej danej społeczności. Z kultury wysokiej korzysta zwykle stosunkowo niewielki odsetek ludności, jednak dostępność atrakcyjnej oferty muzealnej, teatralnej czy też koncertowej kształtuje obraz miasta jako miejsca interesującego, atrakcyjnego i pociągającego (Jakubowski 2018). W Lublinie funkcjonuje obecnie ponad 20 różnego rodzaju instytucji kultury, prowadzących różnorodną działalność. Wśród nich na uwagę zasługuje Filharmonia im. H. Wieniawskiego, z której oferty w 2017 r. skorzystało 67,4 tys. osób, trzy teatry (muzyczny, lalkowy i dramatyczny), które w 2017 r. odwiedziło ponad 120 tys. osób (GUS 2017).

Jednak większość mieszkańców Lublina i okolicznych miejscowości bierze udział w przejawach tzw. kultury szerokiej, obejmującej m.in. ofertę kinową lub udział w popularnych imprezach masowych. Oferta kinowa dostępna jest w Lublinie i Świdniku. Lublin dysponuje 9 kinami o łącznej liczbie 5,6 tys. miejsc, w Świdniku znajduje się 1 kino z 335 miejscami. W 2017 roku z oferty kinowej skorzystało ponad 1,1 mln widzów (GUS 2017).

Niematerialna warstwę przestrzeni kulturowej tworzy sfera kultury ludowej. Poznanie folkloru, obrzędowości, historii i tradycji regionu lubelskiego jest możliwe dzięki organizacji licznych imprez o charakterze kulturalnym. Do najbardziej znanych przedsięwzięć folklorystycznych należą organizowane w Lublinie m.in. *Festiwal Muzyki Ludowej „Mikołajki Folkowe”* oraz *Festiwal Tradycji Bożonarodzeniowych „Betlejem Lubelskie”*. Tradycje rzemieślnicze i handlowe są przypomniane podczas *Jarmarku Jagiellońskiego* w Lublinie, w trakcie którego, obok części handlowej, odbywają się pokazy i wystawy. Propagowaniu tradycji ludowych służą również Dożynki Gminne (Święta Plonów), Pikniki Rodzinne, Festiwale Folkowe czy dni różnych miejscowości. Największy udział obserwuje się w zakresie imprez masowych. W roku 2017 w 204 imprezach masowych zorganizowanych w Lublinie, Świdniku, gminach Głusk, Konopnica i Niemce uczestniczyło blisko 640 tys. osób (GUS 2017).

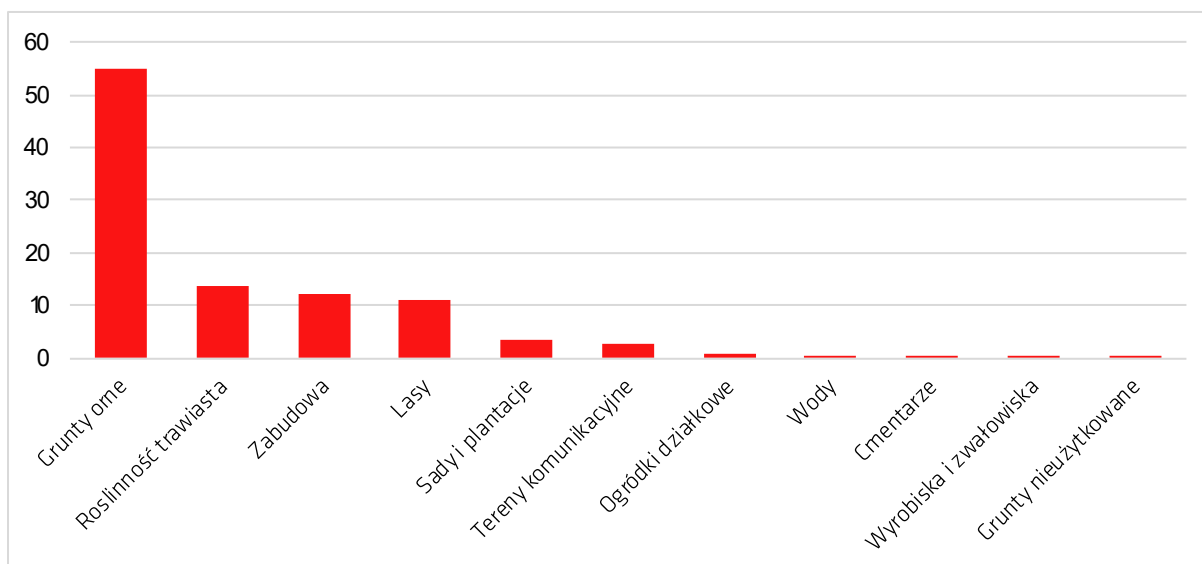
Uzupełnieniem zaprezentowanej oferty jest działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic. Wspomniane instytucje były w 2017 roku organizatorem blisko 3200 wydarzeń. Poza Lublinem (2936 wydarzeń) i Świdnikiem (115), dużą intensywnością w organizacji wydarzeń kulturalnych cechowała się gmina Głusk i Niedrzwica Duża (51 i 50 wydarzeń). Łącznie w wydarzeniach wspomnianych instytucji kultury uczestniczyło blisko 350 tys. osób, najwięcej w Lublinie – 303 tys. (GUS 2017).

Rozdział 4.

ANALIZY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I JEGO UWARUNKOWAŃ

4.1. Użytkowanie gruntów

Analizowany obszar zajmuje 759 km². W użytkowaniu gruntów widoczna jest znacząca przewaga terenów rolniczych, które stanowią łącznie prawie 555 km² (73%) jego powierzchni, z tego aż 418 km² (55%) zajmują grunty orne. Tereny rolnicze są w przewadze użytkowane, gdyż nieużytki stanowią tylko 0,3% powierzchni analizowanego obszaru. Lasy zajmują 84 km² (11%). Ze względu na rolniczy charakter analizowanego obszaru tereny zainwestowane zajmują łącznie ponad 15% jego powierzchni, z tego pod zabudowę zajęte jest ponad 93 km² (12,3%), a komunikację 20 km² (2,6%). Obszar ten jest stosunkowo ubogi w wody powierzchniowe, które zajmują tylko 0,6% jego powierzchni (ryc. 8).

Ryc. 8. Klasy użytkowania gruntów dla analizowanego obszaru w %

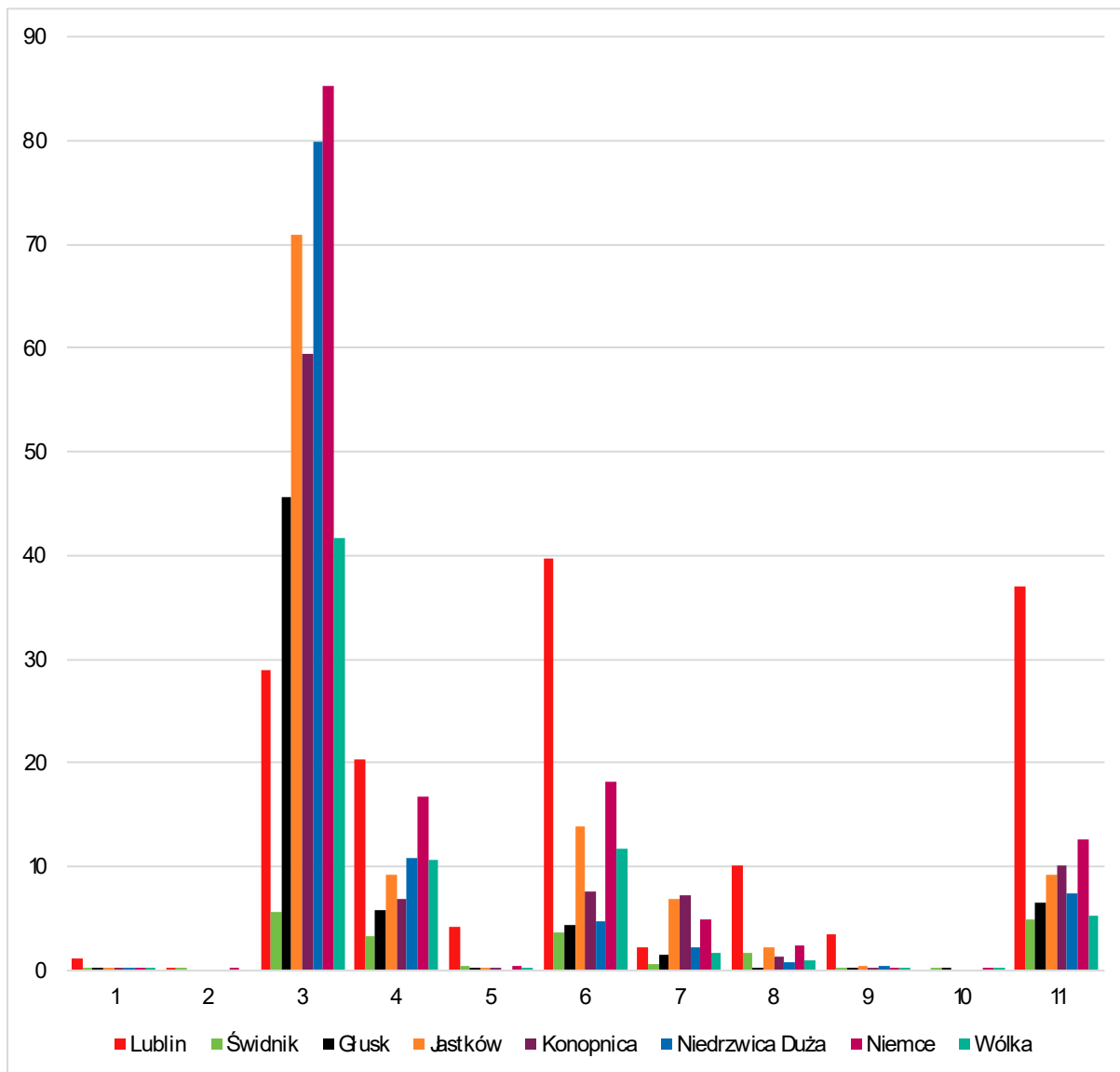
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy BDOT10K.

Analizując rozmieszczenie poszczególnych użytków z podziałem na gminy (ryc. 9) zauważamy, że grunty orne zajmują około 60-70% powierzchni gmin wiejskich. Największe wartości zanotowano w gminach Niedzwica Duża (74% powierzchni gminy) i Głusk (71%), najmniejsze w gm. Wólka (57%). W przypadku miast wartości te dla Lublina wynoszą 19% a Świdnika 27%. Z kolei obserwuje się tu największy odsetek roślinności trawiastej (Lublin 27%, Świdnik 18%). Z gmin wiejskich wysokie wartości występują w gminach Wólka (16%) oraz Niemce i Jastków (po 12%), zaś najniższe w gm. Niedzwica Duża (4%). Największy odsetek powierzchni zajętej pod sady i plantacje występuje w gminach Konopnica (8%) i Jastków (6%). W pozostałych odsetek ten waha się w granicach 2%. Ogrody działkowe występują głównie w Lublinie i Świdniku, gdzie zajmują około 2,5% ich powierzchni.

Tereny zainwestowane przeważają w Lublinie i Świdniku, gdzie około 25% powierzchni zajętych jest pod zabudowę i około 7-8% pod komunikację. Znacznie niższe wartości notowane są na terenach

gmin wiejskich. W przypadku zabudowy oscylują w granicach 7-8% (tylko w gminach Konopnica i Głusk wynoszą ponad 10%), zaś terenów komunikacyjnych 1-2%.

Ze względu na rolniczy charakter analizowanych gmin lasy zajmują w nich niewielkie powierzchnie. Wartości te wahają się od 7% w gm. Konopnica i 8% w gm. Jastków do 13% w Lublinie, 14% w gm. Wólka i 16% w Świdniku.

Ryc. 9. Klasy użytkowania gruntów z rozbićm na poszczególne gminy w %

Objaśnienia klas: 1.Cmentarze, 2.Grunty nieużytkowane, 3.Grunty orne, 4.Lasy, 5.Ogródki działkowe, 6.Roślinność trawiasta, 7.Sady i plantacje, 8.Tereny komunikacyjne, 9.Wody, 10.Wyrobiska i zwałowiska, 11.Zabudowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy BDOT10k.

W gminach wiejskich dominują grunty orne. Roślinność trawiasta i lasy zajmują średnio 5-10% ich powierzchni, zaś tereny zainwestowane około 10%. Sytuacja trochę inaczej wygląda w miastach. W Lublinie przeważają tereny porośnięte roślinnością trawiastą (27%) i zajęte pod zabudowę (25%), a grunty orne zajmują około 1/5 powierzchni miasta. W Świdniku wprowadzie przeważają tereny gruntów ornych (28%), ale pod zabudowę zajęte jest 1/4 powierzchni miasta.

Ryc. 10. Użytkowanie terenu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy BDOT10K.

Tereny zabudowy

Największe zagęszczenie terenów zabudowanych występuje na obszarze Lublina i Świdnika, przy czym w najbliższym sąsiedztwie granic tych miast zauważa się znaczne nasilenie procesów suburbanizacji przejawiające się zajmowaniem terenów rolniczych pod zabudowę. Jest ono widoczne zwłaszcza w miejscowościach: Lipniak i Szerokie oraz Konopnica (gm. Konopnica), Marysin (gm.

Jastków), Elizówka (gm. Niemce), Wólka i Turka (gm. Wólka), Kalinówka i Dominów (gm. Głusk). Zagęszczenie zabudowy występuje wzdłuż głównych pasm komunikacyjnych wychodzących z Lublina. W południowej części analizowanego obszaru bardzo wyraźne jest wzdłuż drogi nr 835 w miejscowościach Ćmiłów i Mętów.

Na pozostałym obszarze zabudowa jest rozproszona, a skupiska mają zazwyczaj charakter pasmowy i zlokalizowane są głównie wzdłuż ciągów komunikacyjnych oraz dolin rzecznych (dolina Ciemięgi, Czerniejówki i Czechówki). Zabudowa ma charakter zwarty również w centrach największych wsi Niedrzwica Duża, Niemce, Ćmiłów, Panieńszczyzna, Turka, Marysin. Ewenementem jest również osiedle Borek w gminie Wólka charakteryzujące się znacznym przemieszaniem zabudowy wielo- i jednorodzinnej.

Tereny zielone

Tereny lasów leżą zazwyczaj na obrzeżach granic administracyjnych JST. Największe powierzchniowo skupiska to Las Dąbrowa i Stary Gaj (Lublin), kompleksy leśne we wschodniej części gm. Wólka (Las Szpitalny i Las Poszpitalny) oraz w północnej granicy gm. Niemce (fragment Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego), a także Las Rejkowizna w Świdniku (przy granicy z Lublinem).

Roślinność trawista towarzyszy najczęściej dolinom rzecznych, a na obszarze Lublina zajmuje także dna i zbocza suchych dolin.

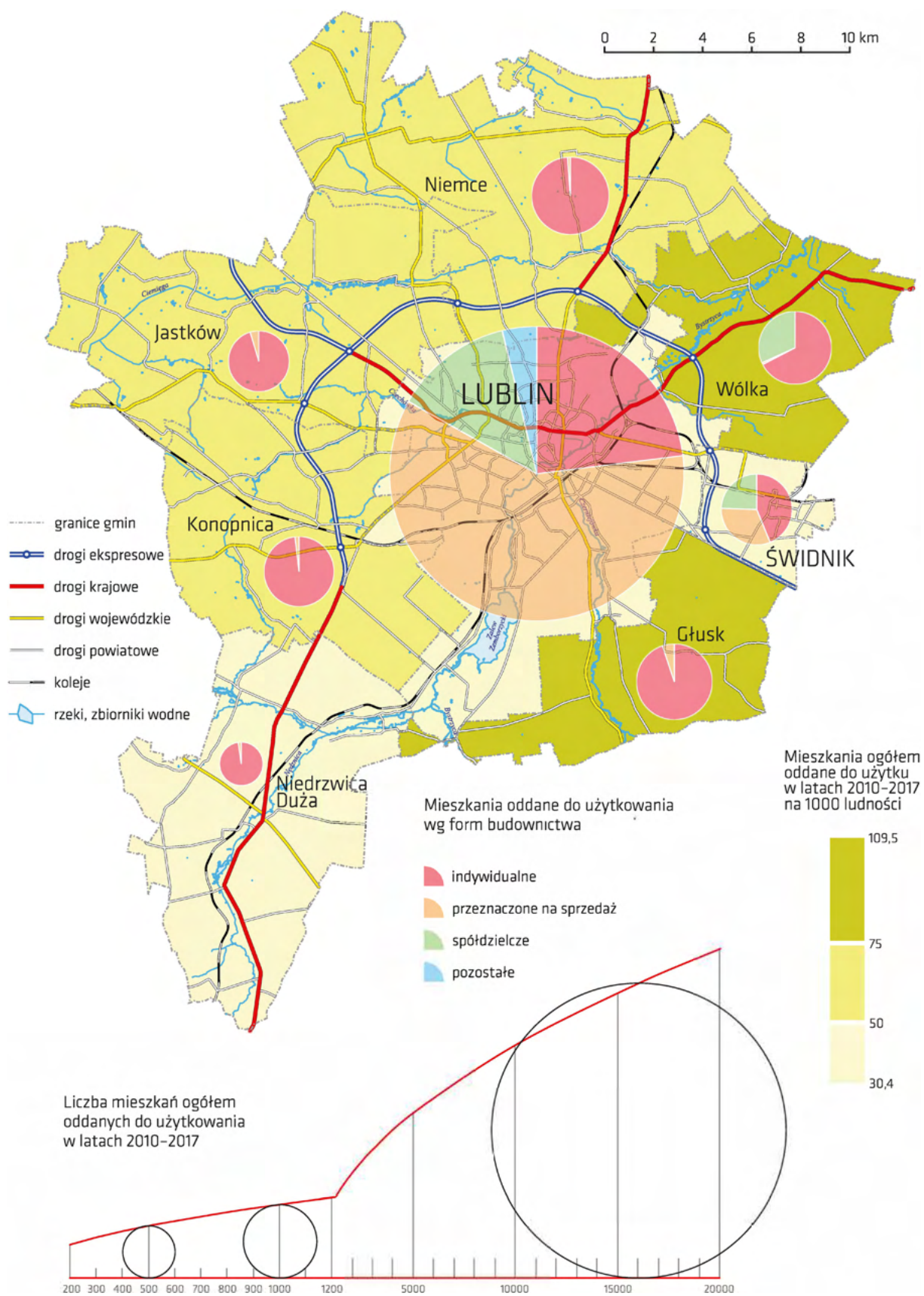
Tereny rolnicze

Na analizowanym obszarze przeważają pola uprawne. Pod plantacje zajęte są przede wszystkim tereny położone na zachód od Lublina w gminach Konopnica (Motycz, Sporniak) i Jastków (Dąbrowica, Panieńszczyzna), a na wschód w gminie Niemce (Dziuchów i Kolonia Bystrzyca).

4.2. Ruch budowlany

W latach 2010–2017 na terenie ośmiu analizowanych gmin oddano do użytku ponad 22 tys. mieszkań (tab. 11). Średniorocznie powstawało 3160 mieszkań. Najwięcej nowych mieszkań oddano do użytku w Lublinie (72,5% wszystkich), natomiast najbardziej atrakcyjną gminą podmiejską dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego były Niemce (ponad 5% oddanych do użytku w tym czasie mieszkań). Dużą dynamikę wykazały również gminy Głusk i Wólka, które posiadały korzystne warunki do rozwoju budownictwa szczególnie w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej. Głównym atutem wspomnianych terenów jest bliskość transportowa miasta i dobry dostęp komunikacyjny. Istniejąca infrastruktura komunikacyjna wywiera duży wpływ na intensywność procesów suburbanizacyjnych. Dobrze rozwinięta sieć drogowa pozwala zachować łączność z miastem osobom, które zdecydowały się wyprowadzić na wieś, ale w dalszym ciągu pracują w mieście. Tak więc kluczowe znaczenie dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego ma położenie miejscowości przy głównych szlakach komunikacyjnych. W oparciu o korzyści wynikające z położenia przy drogach, w tym głównie o krajowym i międzynarodowym znaczeniu, możliwy jest rozwój tzw. pasm wzmożonej aktywności gospodarczej.

Jednak czynnikiem decydującym o koncentracji nowego budownictwa jest przede wszystkim bliskość ośrodka miejskiego. Oddziaływanie w zakresie budownictwa mieszkaniowego Lublina zaznacza się wyraźnie na obszarach wiejskich położonych w promieniu około 30 km od jego centrum. Maleje wraz z oddalaniem się od centrum aglomeracji, najbardziej intensywne występuje na terenach przylegających bezpośrednio do miasta (ryc. 11).

Ryc. 11. Budownictwo mieszkaniowe w latach 2010–2017
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tab. 11. Mieszkania oddane do użytku w latach 2010–2017

Gmina	Mieszkania	Izby	Powierzchnia	Izby/mieszkania	Powierzchnia mieszkania
Głusk	1071	5920	151936	5,5	141,9
Jastków	692	4113	105904	5,9	153,0
Konopnica	918	5319	140733	5,8	153,3
Niedzwica Duża	354	1990	46845	5,6	132,3
Niemce	1123	6476	160731	5,8	143,1
Wólka	991	4616	108622	4,7	109,6
Świdnik	935	4118	89265	4,4	95,5
Lublin	16031	53719	1077811	3,4	67,2
RAZEM	22115	86271	1881847	3,9	85,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z przeprowadzonych badań wynika, że współcześnie na obszarach podmiejskich Lublina swoje budynki mieszkalne lokalizuje głównie zamożna ludność miejska. Na terenie 8 gmin sąsiadujących z Lublinem (Głusk, Jastków, Konopnica, Mełgiew, Niedzwica Duża, Niemce, Strzyżewice, Wólka) w okresie 1995–2001 wydano ponad 5 tys. pozwoleń na budowę domów mieszkalnych. Połowę z nich uzyskali inwestorzy pochodzący z Lublina (Wesołowska, Polski 2006). Wraz ze wzrostem odległości od Lublina maleje udział inwestorów pochodzących z tego miasta.

4.3. Powiązania systemu obszarów zielonych Lublina z terenami podmiejskim

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody (tekst jedn. Dz. U. 2018 poz. 1614) tereny zieleni obejmują „tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym”. Stosowany jest podział na zieleń normowaną: parki, skwery, zieleńce, cmentarze, ogrody działkowe, zieleń uliczną i ogrody dydaktyczne oraz nienormowaną: lasy, tereny użytkowane rolniczo i pozostałe formy (Czarnecki 1968; Czerwieniec, Lewińska 2000; Haber, Urbański 2005; Łukasiewicz, Łukasiewicz 2016).

W systemie przyrodniczym miasta bardzo ważną rolę odgrywają doliny rzeczne. W przypadku Lublina główną, stanowiącą oś morfologiczną miasta jest dolina Bystrzycy o długości około 21 km i szerokości od kilkuset metrów do 1,5 km. Najcenniejszymi odcinkami pod względem przyrodniczym są: górny – od granic miasta po Zalew Zemborzycki i dolny – obszar Natura 2000. Najgorsza sytuacja ma miejsce w części śródmiejskiej, gdzie istniejące formy i intensywność zagospodarowania doprowadziły do zaburzenia naturalnego sposobu funkcjonowania środowiska przyrodniczego, w tym roli korytarza ekologicznego (Wojciechowska-Bartnik, Jałtoszuck 2018). Także pozostałe doliny rzek Czechówki i Czerniejówki zostały nadmiernie przekształcone w wyniku działalności człowieka (Kociuba 2003; Chmielewski, Chmielewski 2005). System dolin rzecznych, uzupełniają suche doliny i wąwozy, w obrębie których wykształciła się mozaika zbiorowisk roślinnych (Trzaskowska red. 2014). Znaczenie ekologiczne i wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe dolin rzecznych oraz suchych dolin i wąwozów (Kałamucka 2007; Trzaskowska, Sobczak 2007; Bernat 2013) predysponuje je do pełnego włączenia w przestrzeń rekreacyjno-wypoczynkową miasta.

W strukturze zieleni miejskiej bardzo istotną rolę pełnią parki, szczególnie te historyczne. Na terenie Lublina znajduje się 18 obiektów o łącznej powierzchni 120,83 ha. Są to: Ogród Saski, Park Ludowy, Bronowice, Węglin, Abramowice, Podzamcze, Rusałka, Rury, Akademicki, Czechów, Filaretów, Wąwóz Kompozytorów Polskich, Wąwóz Kalinowszczyzna, Felin, Konstantynów, Zemborzyce, Dzbenin, Wola Sławińska (Kłosowski 2012; Wesołowska 2018). Trzyńście z nich ma charakter parków publicznych.

Do rejestru zabytków wpisane zostały dwa parki miejskie: Ogród Saski i Park Bronowicki (zał. 1 i 2). Najmłodszym oddanym do użytku jest park przy ul. Zawilcowej o powierzchni 14 ha, powstały na terenie dawnego wysypiska śmieci⁶. W 2019 r. rozpoczęły się prace nad utworzeniem Parku Nadrzecznego (pomiędzy ul. Żeglarską i Jankowską). Kompleksową odnowę przeszedł Ogród Saski, trwa rewitalizacja Parku Ludowego.

Najstarszymi enklawami zieleni urządzonej w Lublinie są ogrody przyklasztorne, które stanowią przestrzeń prywatną, ale też pełnią rolę przyrodniczą. Nadal istnieją ogrody: ss. Wizytek przy ul. Narutowicza (1,4 ha), oo. Salezjanów (0,9 ha), seminarium duchownego (0,6 ha), ss. Szarytek (0,3 ha), Pałacu Biskupiego przy ul. Wyszyńskiego (0,8 ha) (*Studium* 2019). Część została włączona w przestrzeń publiczną, np. pozostałości ogrodu powiżytkowskiego przy ul. Hempla, obecnie Zesłańców Sybiru.

Osobną kategorię stanowią cmentarze różnych wyznań, które szczególnie w przypadku tych zabytkowych charakteryzują się występowaniem różnogatunkowej zieleni wysokiej i są ogólnie dostępne (np. cmentarz przy ul. Lipowej). Wyjątkiem jest stary cmentarz żydowski na Kalinowszczyźnie, do którego wstęp jest ograniczony. Specyficznym obszarem zieleni jest teren byłego obozu hitlerowskiego na Majdanku, który obejmuje ok. 80 ha powierzchni trawiastej.

Dopełnienie terenów zieleni stanowią skwery i zieleńce. W Lublinie jest ich 53 (BDL GUS). Urządzone są na niewielkich powierzchniach 1-2 ha w obrębie zabudowy. Najważniejszym skwerem w Lublinie jest Plac Litewski powstały w I poł. XIX w. (wpisany do rejestru zabytków wraz z otaczającymi go budynkami), który ostatnio przeszedł rewitalizację. W centrum miasta znajduje się również skwer Dzieci z Pahiataua (z placem zabaw) i Plac Lecha Kaczyńskiego oraz skwer przy ul. Ewangelickiej, który ze względu na pierwotną funkcję ma inny charakter (*Studium* 2019).

Część przestrzeni publicznych uzupełnia zieleń towarzysząca zabudowie jedno- i wielorodzinnej. Zieleń osiedlowa, szczególnie w przypadku starszych osiedli Lublina (os. Mickiewicza, os. Nałkowskich, os. Moniuszki) była urządzana planowo, dlatego jej skład jest różnorodny (Adamiec, Trzaskowska 2012).

Odrębną kategorią terenów zieleni są ogrody działkowe. W Lublinie pierwsze powstały w latach 30. XX w. Były to „Nasz Plon” o powierzchni prawie 2 ha przy ul. Lipowej (1933 r.) i „Nasza Zdobyca nad Bystrzycą” (1934 r.) o powierzchni 6 ha przy ul. Rusałka (*Województwo lubelskie a ogrody działkowe* 1935). Ten drugi jest najdłużej funkcjonującym w mieście. Obecnie w Lublinie znajduje się 45 ogrodów działkowych, które zajmują 425,94 ha (2,89% powierzchni miasta (*Studium* 2019)). Związane są głównie z dolinami rzek i obszarami mniej sprzyjającymi innym funkcjom. Najwięcej większych kompleksów ogrodów działkowych znajduje się w dolinie Bystrzycy, m.in. poniżej Zalewu Zemborzyckiego, w rejonie ul. Wapiennej, ul. Muzycznej i ul. Rusałka oraz na Podzamczu. Ogrody działkowe funkcjonują w różnych dzielnicach miasta, m.in.: między osiedlami LSM, wokół osiedla Świt, w rejonie „Zimnych Dołów” oraz na Sławinku, Sławinie, Czechowie, Bursakach, w rejonie Rudnika i Zadębia. W Świdniku ogrody działkowe zajmują około 35 ha (*Studium* 2014), znajdują się przy al. Lotników Polskich, ul. Krańcowej, ul. Lotniczej oraz ul. Żwirki i Wigury. Rodzinne ogrody działkowe są także w wiejskich gminach ościennych: Jastków (Dąbrowica, Uniszowice, Płouszowice, Jastków), Niemce (przy ul. Lubelskiej i dwa duże kompleksy w Elizówce), w gm. Wólka (Turka) i Głusk (Kalinówka i Dominów).

Istotny element stanowi zieleń przyuliczna, która związana jest z ciągami komunikacyjnymi. W Lublinie zajmuje ona 512 ha (BDL GUS 2018, tab. 12). Szczególnie przy głównych ulicach i/lub

⁶ <https://lublin.eu/mieszkancy/srodowisko/zielony-lublin/parki-w-lublinie/park-zawilcowa/>

dużym natężeniu ruchu ma ogromne znaczenie, ponieważ poprawia topoklimat, warunki biologiczno-higieniczne oraz walory estetyczno-krajobrazowe (Kaszewski 2017; Trzaskowska red. 2017).

W systemie ekologicznym zasadniczym elementem są lasy wraz z gruntami zadrzewionymi i zakrzaczonymi. Obecnie zajmują 1674,29 ha, co stanowi 11,35% powierzchni miasta (*Studium* 2019). W strukturze funkcjonalno-przestrzennej powierzchni leśne zlokalizowane są głównie w południowej i południowo-zachodniej części miasta. Największym jest kompleks leśny Dąbrowa, zajmujący powierzchnię 823,02 ha. Drugim jest Stary Gaj o powierzchni 453,98 ha. W jego składzie gatunkowym występują przede wszystkim gatunki liściaste: dąb szypułkowy, grab pospolity, brzoza brodawkowata. Do większych należą jeszcze kompleksy: Wólka Abramowicka (117,62 ha), Zemborzycze Kościelne (43,27 ha), Prawiedniki I i II (108,31 ha) i Las Zemborzycze Górne (59,35 ha). Na pozostałym obszarze, głównie w części północnej miasta, znajdują się niewielkie powierzchnie zadrzewione i zakrzaczenia. Są one zlokalizowane przede wszystkim w obrębie bardziej urozmaiconych fragmentów rzeźby terenu, zagrożonych procesami erozji gleb, stąd ich rola glebochronna. Lasy położone w granicach administracyjnych Lublina, należące do Skarbu Państwa, są uznane za lasy ochronne, a kompleks leśny Dąbrowa ma status lasu wodochronnego (*Studium* 2019).

Analiza obrazu satelitarnego (Krukowski i in. 2016) dla Lublina wykazała, że w mieście w obszarze objętym badaniami szczegółowymi przeważa zieleń niska, która jest nierównomiernie rozmieszczona. Natomiast zieleń wysoka występuje w obrębie parków i ogrodów dydaktycznych, starych cmentarzy, częściowo terenów wojskowych i starych osiedli mieszkaniowych. Jej udział, w przeciwieństwie do niskiej, maleje w kierunku od centrum miasta.

Udział zieleni w przeliczeniu na mieszkańca w Lublinie jest stosunkowo niski: zieleń normowana 28 m² na osobę (Kociuba 2011) i 26 m² na osobę (*Studium* 2019), zieleń nienormowana 125 m² na osobę (Rodzoś, Gawrysiak 2007). W strukturze funkcjonalno-przestrzennej Lublina według *Studium* (2019) wskaźnik zieleni normowanej ma osiągnąć 48 m² na osobę, zaś ogółem 142 m² na osobę.

Dane statystyczne za lata 2009-2018 (tab. 12) obrazują dynamikę zmian w zieleni miejskiej. W minionym dziesięcioleciu w Lublinie przybyło ponad 106 tysięcy drzew i 94 tysiące krzewów. W 2018 roku w mieście oddano do użytku 1 park spacerowo-wypoczynkowy. Zdecydowanie wzrosła powierzchnia zieleni ulicznej z prawie 233 ha do 512 ha, ale zmniejszyła się powierzchnia terenów zieleni osiedlowej o ponad 70 ha. W mieście znajduje się 11 cmentarzy o powierzchni około 76 ha.

W Świdniku w tym czasie przybyło ponad 34 tysiące drzew, ubyło prawie 3 tysiące krzewów (tab. 13). W mieście znajduje się jeden park spacerowo-wypoczynkowy, 200 skwerów i 2 cmentarze (BDL GUS 2018). W strukturze terenów zieleni istotną rolę odgrywają lasy ponieważ zajmują 16% powierzchni miasta. Największy kompleks leśny stanowi Las Rejkowizna o powierzchni 272 ha. W trakcie budowy portu lotniczego przeprowadzono konieczną wycinkę części Lasu Szpitalnego, w sumie na powierzchni 134 ha, w tym na 23 ha w granicach Świdnika. W południowo-wschodniej części miasta znajduje się Las Bażantarnia (*Studium* 2014).

Mniej informacji o terenach zieleni daje się pozyskać dla gmin wiejskich (tab. 13). W 2018 r. nasadzenia drzew wykazują 4 gminy i w sumie jest to jedynie 170 oraz ponad 500 krzewów w dwóch gminach, a ubyło 125 drzew (dane z 3 gmin). Parki spacerowo-wypoczynkowe posiadają gminy: Jastków (7,89 ha) i Niemce (2,10 ha), są one w gestii samorządów. Zieleńce znajdują się jedynie w gminach: Głusk (8 sztuk) i Niedrzwica Duża (1 sztuka) i razem zajmują prawie 1,5 ha. Tereny zieleni osiedlowej wykazywane są w 4 gminach, z czego są to powierzchnie ponad 1 ha w gminach: Niemce (2,28 ha) i Wólka (7,52 ha), co związane jest z charakterem zabudowy mieszkaniowej. W sumie na obszarze gmin wiejskich znajduje się 19 cmentarzy, które zajmują ponad 29 ha, na części z nich rośnie starodrzew. Jedynie gmina Niemce ma większy obszar lasów gminnych, bo jest to ponad 27 ha.

Analizowane jednostki leżą w obszarze o wysokim potencjale produkcyjnym dla rolnictwa. W związku z tym istotnym elementem w strukturze użytkowania, dominującą formą są użytki rolne (patrz: Rozdział 4.1 Użytkowanie gruntów).

Tab. 12. Tereny zieleni w Lublinie w latach 2009–2018

			2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nasadzenia i ubytki												
Nasadzenia	drzewa	szt.	3514	10911	241	89	435	390	829	515	970	760
	krzewy	szt.	5136	5378	1569	2158	38614	7049	7356	24462	29141	7917
Ubytki	drzewa	szt.	5521	6107	983	610	1693	1031	744	3410	2058	610
	krzewy	szt.	1108	1166	2202	274	21579	2219	102	533	4984	-
Wskaźniki												
Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej			%	8,1	5,9	5,7	5,7	5,7	5,7	5,4	5,4	5,4
Tereny zieleni												
Parki spacerowo-wypoczynkowe	szt.		10	10	10	10	10	10	10	10	10	11
	ha		511,5	190,5	176,4	176,4	176,4	176,4	176,4	176,4	176,4	186,0
Zieleńce	szt.		53	53	53	53	53	53	53	53	53	53
	ha		102,3	102,3	105	105	105	105	105,06	105	105	105,0
Zieleń uliczna	ha		232,7	235,7	370,0	370,0	470,21	471,0	484,0	496,0	509,29	512,00
Tereny zieleni osiedlowej	ha		577,8	577,8	563,8	564,3	554,93	555,25	551,82	511,68	511,79	505,25
Parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej	ha		1191,6	870,6	845,2	845,7	836,33	836,65	833,22	793,14	793,19	796,25
Cmentarze	szt.		10	11	11	11	11	11	11	11	11	11
	ha		73,30	76,10	76,10	76,10	76,10	76,10	76,10	76,10	76,10	76,10
Lasy gminne	ha		0,60	0,60	0,60	0,60	0,60	0,60	1,96	1,96	1,97	1,97
Tereny zieleni w gestii samorządów												
Parki spacerowo-wypoczynkowe	szt.		7	8	8	8	8	8	8	8	8	9
	ha		124,5	124,5	124,5	124,5	154,5	140,40	140,40	140,40	140,40	150,00
Zieleńce	szt.		53	53	53	53	53	53	53	53	53	53
	ha		102,30	102,30	105,00	105,00	105,00	105,00	105,00	105,06	105,00	105,00
Tereny zieleni osiedlowej	ha		55,00	55,00	59,50	60,00	60,69	61,01	60,76	61,06	61,17	61,05
Żywopłaty												
Żywopłaty ogółem	m		101462	117132	95194	100198	94482	94508	103178	79946	79946	86650

¹- brak informacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dla całego obszaru objętego opracowaniem w systemie przyrodniczym najważniejszym elementem są obszary prawnie chronione (na mocy ustawy o ochronie przyrody) ze względu na wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe tych obiektów. Drugą istotną składową stanowią lasy położone na terenie Lublina i Świdnika oraz w granicach gmin wiejskich, które są lasami ochronnymi i posiadają wysoki potencjał rekreacyjno-wypoczynkowy. Dla mieszkańców terenów zurbanizowanych niebagatelne znaczenie ma zieleń urządzona (szczególnie obszary dużych parków miejskich i ogrodów dydaktycznych). W przypadku gmin wiejskich będą to przede wszystkim skwery w centrach miejscowości, zieleń przy zespołach sakralnych i dworsko-parkowych (zał. 2). W systemie przyrodniczym całego obszaru najważniejszą rolę pełni dolina Bystrzycy – jako główny korytarz ekologiczny, poczynając od gminy Niedrzwica (soł. Krężnica Jara) po dolny fragment w gminie Wólka (sołectwa Łysków, Sobianowice, Bystrzyca i Turka) (Natura 2000). Szczególne znaczenie ma dolina Ciemięgi stanowiąca jądro obszaru chronionego krajobrazu, która stała się przedmiotem intensywnej antropopresji i wymaga pojęcia działań naprawczych (Orlik i in. red. 1997; Chmielewski, Kułak 2009; Chmielewski i in. 2010). Ważnym elementem systemu są także tereny zieleni nieurządzonej, tereny wód otwartych oraz tereny rolnicze, również w obszarach zurbanizowanych. *Studium* (2019) wyznacza Ekologiczny System Obszarów Chronionych, który stanowi system przyrodniczy miasta i jest

powiązany z systemami gmin sąsiednich, a zasady zagospodarowania w jego obrębie muszą być podporządkowane ochronie walorów przyrodniczych i krajobrazowych. Pozostałe gminy także mają w studiach określone elementy lokalnego systemu przyrodniczego i zasady jego zagospodarowania. Sytuacją pożądaną jest objęcie wszystkich Ekologicznych Systemów Obszarów Chronionych planami miejscowymi (Chmielewski i in. 2012). Obszary chronione i zieleń jest strategicznym elementem z punktu widzenia ograniczenia negatywnych skutków zmian klimatu (*Plan adaptacji* 2019). Przykładem szerszego spojrzenia na tereny zieleni i ich znaczenie w rozwoju przestrzennym miast jest koncepcja green belt, która została opracowana dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego przez T. J. Chmielewskiego (Chmielewski red. 1997, Cieszewska 2019). Zielony pierścień tworzy pas wokół miasta o szerokości od kilku do kilkunastu km, w którego skład wchodzi obszary aktywne ekologicznie (w tym objęte ochroną prawną): doliny rzeczne i lasy oraz tereny otwarte użytkowane rolniczo. Zielony pierścień ma być także elementem ograniczenia rozwoju procesów suburbanizacji (PZPWL 2015).

Tab. 13. Tereny zieleni w 2018 roku

			Lublin	Świdnik	Głusk	Jastków	Konopnica	Niedzwica Duża	Niemce	Wółka
Nasadenia i ubytki										
Nasadenia	Drzewa	szt.	760	117	16	4	-	55	-	95
	Krzewy	szt.	7917	4846	135	0	-	377	-	0
Ubytki	Drzewa	szt.	610	100	-	18	-	82	-	25
	krzewy	szt.	-	-	-	-	-	-	-	-
Wskaźniki										
Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej		%	5,4	8,1	-	0,1	-	-	-	0,1
Tereny zieleni										
Parki spacerowo-wypoczynkowe	szt.	11	1	-	1	-	-	1	-	-
	ha	186,0	3,27	-	7,89	-	-	2,10	-	-
Zieleńce	szt.	53	199	8	-	-	1	-	-	-
	ha	105,0	70,19	1,67	-	-	0,80	-	-	-
Zieleń uliczna	ha	512,00	19,75	-	-	-	-	-	-	1,00
Tereny zieleni osiedlowej	ha	505,25	91,49	0,00	0,90	0,10	-	2,28	7,52	
Parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej	ha	796,25	164,95	1,67	8,79	0,10	0,80	4,38	7,52	
Cmentarze	szt.	11	2	-	4	2	3	4	6	
	ha	76,10	4,20	-	5,90	1,50	6,90	6,60	8,50	
Lasy gminne	ha	1,97	-	0,46	-	0,10	-	27,70	-	
Tereny zieleni w gestii samorządów										
Parki spacerowo-wypoczynkowe	szt.	9	0	-	1	-	-	1	-	-
	ha	150,00	0,00	-	7,89	-	-	2,10	-	-
Zieleńce	szt.	53	29	8	-	-	1	-	-	-
	ha	105,00	25,19	1,67	-	-	0,80	-	-	-
Tereny zieleni osiedlowej	ha	61,05	36,39	-	-	-	-	-	3,50	
Żywopłaty										
Żywopłaty ogółem	m	86650	28451	0	0	-	-	468	843	

¹⁾ brak informacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

4.4. Potencjał inwestycyjny gruntów

4.4.1. Pokrywa glebowa

Potencjał inwestycyjny gruntów, zlokalizowanych zarówno w granicach miasta Lublin, jak również w sąsiadujących z nim gminach, warunkowany jest wieloma czynnikami o charakterze naturalnym oraz infrastrukturalnym. Jednym z parametrów, bezpośrednio odzwierciedlającym naturalne cechy jakościowe podłoża jest bonitacja gleb. System bonitacyjny obejmuje wszystkie użytki rolne i leśne, których udział w całkowitej powierzchni województwa lubelskiego sięga 93% (Mapa glebowo-rolnicza 1:5000). Klasyfikacja dzieli użytki na rolne i leśne, wśród rolnych wyróżniając grunty orne oraz trwałe użytki zielone. Grunty orne klasyfikowane są w dziewięciu klasach (od I do VIz), pozostałe użytki w sześciu (od I do VI).

Charakter podłoża w Lublinie i okolicach, w połączeniu ze stosunkowo korzystnym ukształtowaniem powierzchni, warunkuje wysoką pozycję gleb rolnych w klasyfikacji.

Miasto Lublin cechuje się wysokim odsetkiem gruntów podlegających klasyfikacji – ok. 50%. Wśród gruntów tych dominują wysokie klasy bonitacyjne – użytki rolne klas I-III stanowią ponad 80% wszystkich użytków rolnych w granicach miasta (tab. 14, ryc. 12). Jedynie południowe obrzeża miasta cechują się słabszą pod względem jakościowym pokrywą glebową, co warunkowane jest głównie cechami podłoża geologicznego. Najwyższą jakość reprezentują fragmenty północne i zachodnie badanego obszaru, z uwagi na korzystną pod względem użytkowym pokrywę lessową.

Tab. 14. Udział poszczególnych klas bonitacyjnych w podziale na użytki rolne; 100% = powierzchnia użytków rolnych w granicach administracyjnych miasta Lublin)

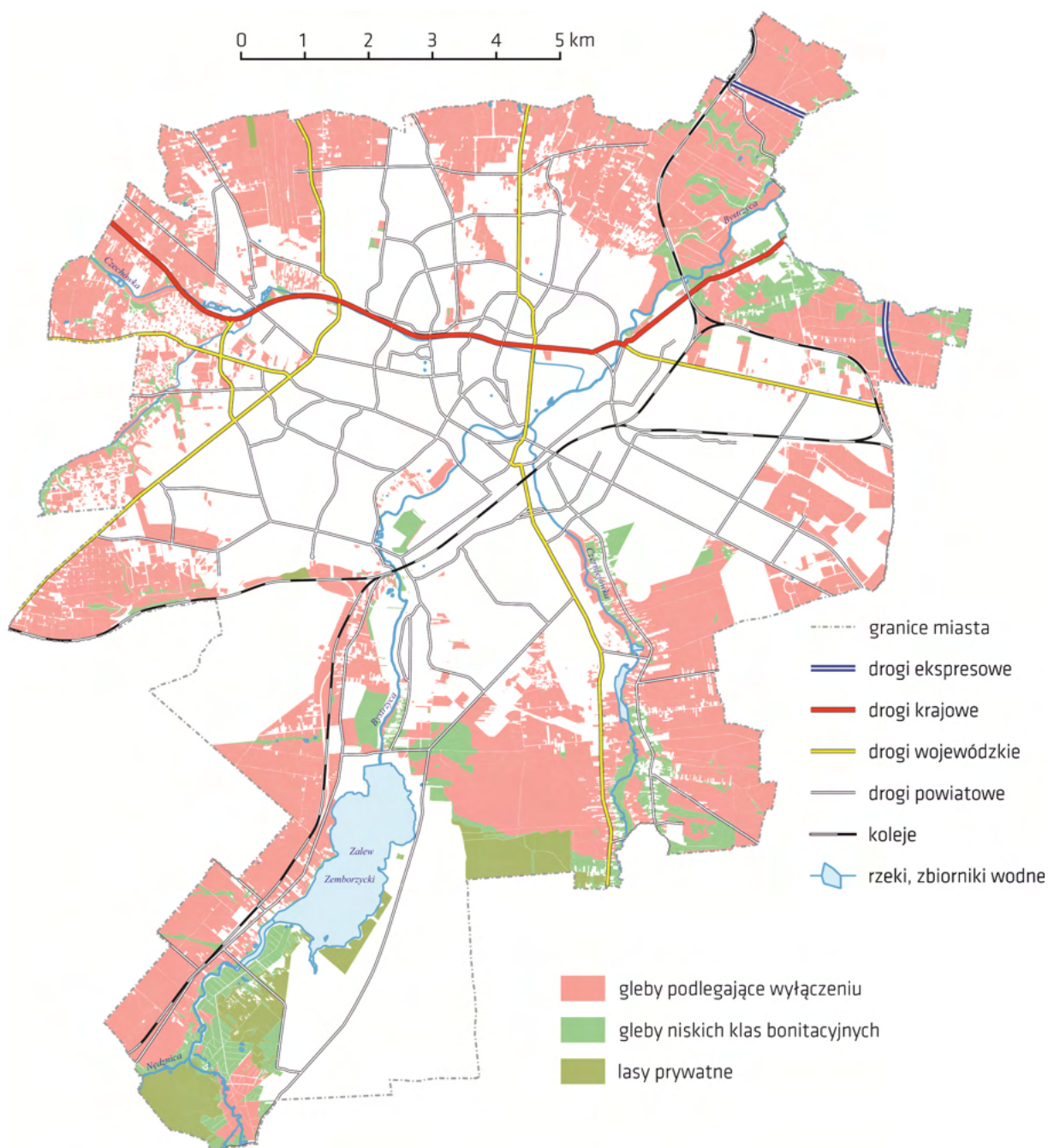
ŁI	0,0%	PsI	0,0%	RI	1,0%
ŁII	0,2%	PsII	0,0%	RII	35,4%
ŁIII	3,0%	PsIII	0,5%	RIIIa	33,0%
ŁIV	2,2%	PsIV	0,6%	RIIIb	11,8%
ŁVI	1,2%	PsV	0,4%	RIVa	6,2%
ŁVI	0,4%	PsVI	0,1%	RIVb	2,3%
		PsVIz	0,0%	RV	1,4%
				RVI	0,2%
				RViz	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie egb.

Wstępna charakterystyka pozycji bonitacyjnej gleb badanego obszaru (miasto Lublin i gminy sąsiadujące) wskazuje na bardzo wysoki odsetek gleb najlepszych i bardzo dobrych (ryc. 13). Jakość gleb w gminach sąsiadujących z Lublinem jest zróżnicowana, co uwarunkowane jest głównie cechami podłoża geologicznego, szczególnie występowaniem w północnej i zachodniej części badanego obszaru pokrywy lessowej. Najwyżej klasyfikowane grunty – klasy od I do IIIb – zajmują procentową największą powierzchnię na terenie gmin Konopnica i Jastków (ponad 90% powierzchni wszystkich gruntów rolnych), znacznie mniej w gminach Głusk (ponad 70%) oraz Niemce i Wólka (nieco ponad 60%), najmniej natomiast na terenie gminy Niedrzwica Duża (niespełna 50%).

Może to stanowić istotną barierę inwestycyjną z uwagi na ograniczenia związane z przeznaczeniem gruntów rolnych na cele nierolnicze i nieleśne, wynikające z Ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. 1995 nr 16 poz. 78 ze zm.). Dla gruntów położonych poza granicami

administracyjnymi miast przepisy przewidują wprowadzić uproszczoną ścieżkę dla przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze, ale obwarowane jest to warunkami, niemożliwymi do spełnienia w przypadku większych inwestycji.

Ryc. 12. Grunty podlegające klasyfikacji na terenie Lublina
Źródło: opracowanie własne na podstawie egb.

Tab. 15. Odsetek poszczególnych klas bonitacyjnych gruntów rolnych w odniesieniu do całkowitego areálu gruntów podlegających klasyfikacji

	Jastków	Niemce	Wólka	Głusk	Niedrzwica	Konopnica
grunty orne						
klasa I	0,7%	0,1%	0,2%	0,0%	0,1%	0,1%
klasa II	44,1%	13,4%	13,4%	18,6%	6,4%	42,3%
klasa IIIa	38,5%	33,5%	27,9%	30,3%	19,4%	45,3%
klasa IIIb	5,5%	14,6%	15,6%	22,2%	20,6%	6,2%
klasa IVa	1,0%	12,0%	13,1%	16,3%	23,8%	2,1%
klasa IVb	0,1%	9,2%	6,8%	6,9%	18,9%	0,2%
klasa V	0,0%	9,0%	8,4%	3,5%	6,8%	0,0%
klasa VI	0,0%	2,0%	1,9%	0,3%	0,5%	0,0%
użytki zielone						
klasa I	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
klasa II	0,3%	0,1%	0,7%	0,0%	0,0%	0,6%
klasa III	2,3%	1,6%	6,1%	0,8%	0,9%	1,6%
klasa IV	4,3%	2,7%	4,8%	0,4%	1,9%	1,0%
klasa V	2,5%	1,4%	0,9%	0,4%	0,7%	0,6%
klasa VI	0,7%	0,3%	0,3%	0,1%	0,1%	0,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie egb.

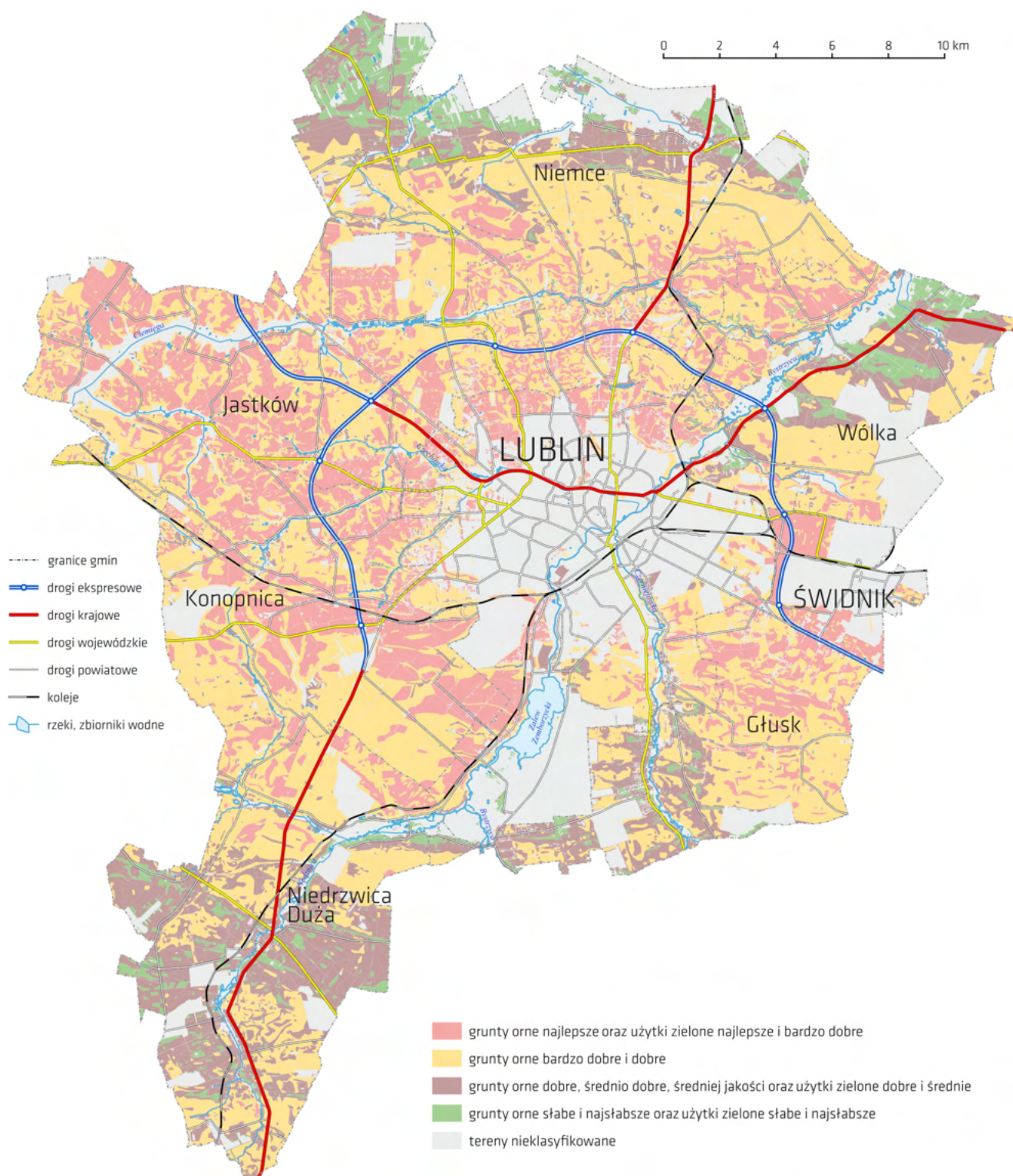
Postępujące procesy suburbanizacji skutkują zajmowaniem terenów rolniczych pod zabudowę. Zgodnie z obowiązującymi przepisami Ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. 1995 nr 16 poz. 78 ze zm.) gleby klas bonitacyjnych od I do IIIb w przypadku gruntów ornych oraz od I do III w przypadku użytków zielonych, zlokalizowane w granicach administracyjnych miasta, nie wymagają zgody właściwego ministra w przypadku ustalenia innego niż rolniczy lub leśny sposobu użytkowania. Podlegają jednakże procedurze wyłączenia gruntów z produkcji rolnej, co związane jest ze stosunkowo wysokim kosztem, pozostającym po stronie potencjalnego inwestora. Opłaty za wyłączenie oblicza się na podstawie klasy bonitacyjnej gruntu. Na opłatę składa się tzw. należność, płatna jednorazowo, w momencie wyłączenia gruntu z produkcji, przy czym jest ona pomniejszona o wartość gruntu. Drugą część opłaty z tytułu wyłączenia stanowią tzw. opłaty roczne – w wysokości 10% należności, uiszczane co roku przez 10 lat (nie podlegają obniżeniu). W przypadku gleb organicznych opłaty za wyłączenie obowiązują bez względu na klasę bonitacyjną, ale na omawianym obszarze ich powierzchnia jest marginalna. Koszty wyłączenia jednego hektara gruntów przedstawione są w tab. 16.

Tab. 16. Koszty wyłączenia 1 hektara gruntu w zależności od klasy gleby i sposobu użytkowania (w zł)

Grunty orne		Użytki zielone (łąki i pastwiska)	
Klasa I	437 175	Klasa I	437 175
Klasa II	378 885	Klasa II	361 398
Klasa IIIa	320 595	Klasa III	291 450
Klasa IIIb	262 305		

Źródło: opracowanie własne.

Trzeba przy tym dodać, że o ile pierwsza opłata, tzw. należność, jest pomniejszana o wartość gruntu (co praktycznie przesądza o jej wyzerowaniu), o tyle nie ma umocowania prawnego dla odstąpienia od opłat rocznych, wnoszonych przez 10 lat od momentu wyłączenia gruntu z produkcji rolnej.

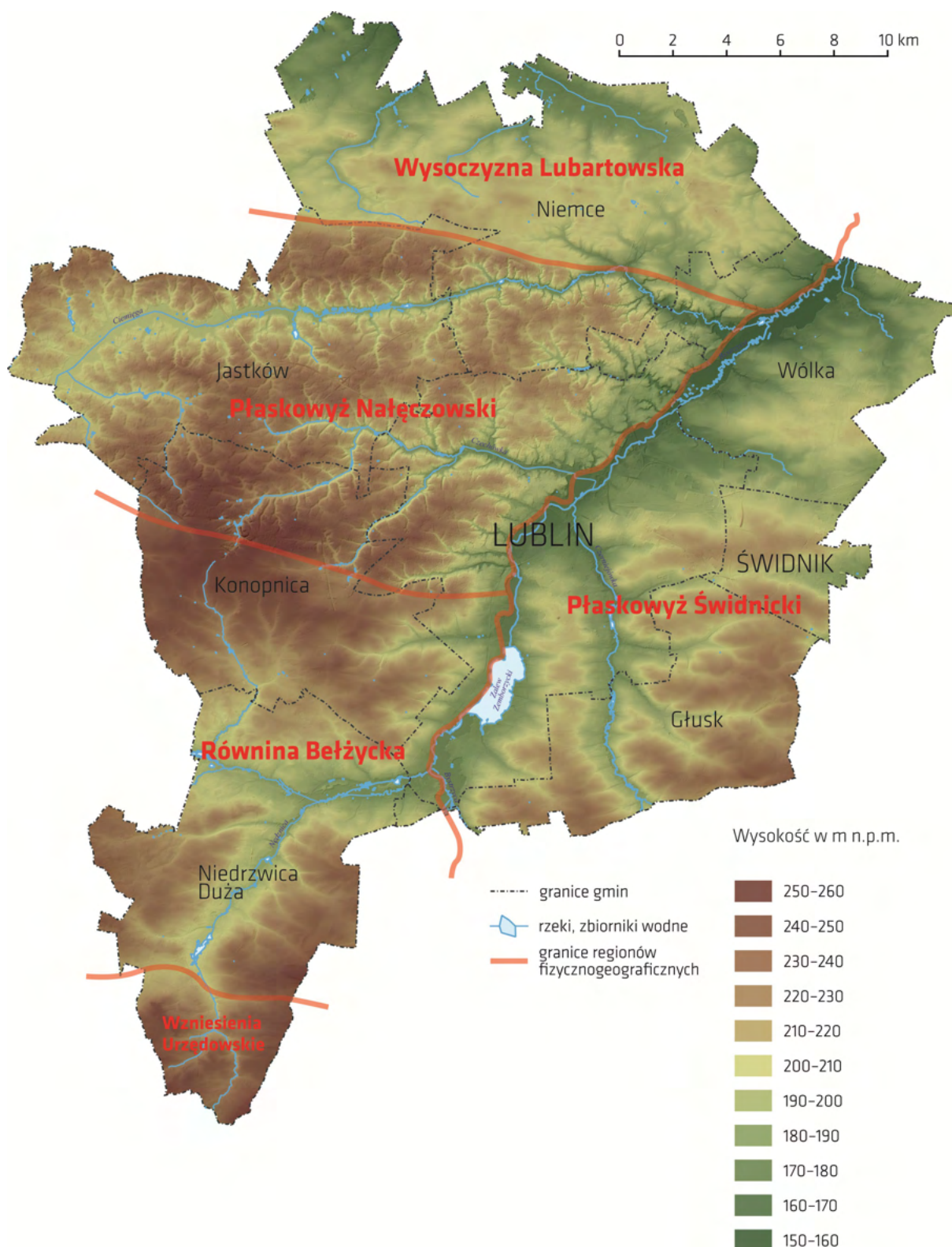

Ryc. 13. Klasyfikacja gruntów rolnych miasta Lublin i gmin sąsiadujących

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy glebowo-rolniczej w skali 1:5000 i egb.

4.4.2. Rzeźba terenu

Lublin i otaczające go gminy są zróżnicowane pod względem rzeźby terenu. Według zweryfikowanego podziału fizyczno-geograficznego Polski (Solon i in. 2018) analizowany obszar leży na granicy makroregionów Wyżyny Lubelskiej (pięciu mezoregionów: Płaskowyżu Świdnickiego i Płaskowyżu Nałęczowskiego, Wyniosłości Giełczewskiej, Równiny Bełżyckiej oraz Wzniesień Urzędowskich) i Niziny Południowopodlaskiej (mezoregion: Wysoczyzna Lubartowska) (ryc. 14).

Ryc. 14. Położenie i orografia analizowanego obszaru na tle podziału na regiony fizyczno-geograficzne (wg. Solon i in. 2018)

Źródło: Numeryczny Model Terenu – opracowanie własne na podstawie LiDaR (CODGIK).

Pod względem ukształtowania terenu analizowany obszar, którego centrum stanowi miasto Lublin, podzielić można na dwie części, rozdzielone doliną rzeki Bystrzycy: zachodnią o bardziej urozmaiconej rzeźbie i deniwelacjach oraz wschodnią – o mniejszej energii rzeźby (Kociuba 2005; Świeca i in. 2009). W obrębie Wyżyny Lubelskiej największe zróżnicowanie orograficzne wykazuje lessowy Płaskowyż

Nałęczowski, obejmujący NW część Lublina oraz gminy: Jastków, pñ. część gm. Konopnica i pñd. część gm. Niemce. Występujące tu mięjsze (od 10 do 20 m) pokrywy lessowe rozcięte gęstą siecią wąwozów (Kociuba 2011). Obok obecności licznych form erozyjnych, charakterystyczna jest obecność długich, suchych dolin erozyjno-denudacyjnych oraz rzadka sieć dolin rzecznych. Występują tu największe deniwelacje dochodzące do 73,8 m (gm. Lublin). Najwyższe wzniesienie znajduje się na terenie gm. Konopnica, 253,5 m n.p.m. (tab. 17).

Tab. 17. Podstawowe parametry wysokości Lublina i gmin otaczających

Gmina	Wysokość minimalna	Wysokość maksymalna	Wysokość średnia	Deniwelacja terenu	Odchylenie standardowe
Konopnica	186,1	253,5	226,0	67,4	11,4
Niedzwica Duża	179,3	247,9	212,9	68,5	14,2
Lublin	163,0	236,8	194,8	73,8	14,7
Jastków	185,1	236,7	213,9	51,5	9,9
Głusk	179,2	234,2	209,9	55,1	10,8
Niemce	162,2	228,0	197,4	65,8	11,3
Świdnik	181,8	225,6	204,2	43,8	8,5
Wólka	155,7	214,4	184,7	58,8	12,3

Źródło: opracowanie własne.

Deniwelacje terenu sięgające 70 m charakteryzują niemal wszystkie gminy położone na zachód od doliny Bystrzycy. Wyjątek stanowi gm. Jastków. Ze względu na położenie w obrębie wierzchowin lessowych obszar tej gminy charakteryzują najwyższe średnie wysokości (214 m n.p.m.), przy najniższym wskaźniku rozcięcia (51,5 m). Położone w pñd.-zach. części analizowanego obszaru Równina Bełżycka (fragment gm. Konopnica, Lublin i Niedzwica Duża) oraz Wzniesienia Urzędowskie (fragment gm. Niedzwica Duża) charakteryzują się mniejszym zróżnicowaniem głównych elementów rzeźby (fragmenty zrównania wierzchowinowego, skaliste zbocza dolin pokryte zwietrzeliną, fragmenty wyższych, denudacyjnych powierzchni podstokowych, suche doliny różnej długości i rangi oraz małe rozcięcia erozyjne) (ryc. 15). Mniejsze zróżnicowanie rzeźby charakteryzuje gminy położone na wschód od doliny Bystrzycy w mezoregionie Płaskowyż Świdnicki (wsch. cz. Lublina, gm. Głusk). Dominującymi formami rzeźby tego obszaru są: relikty zrównania wierzchowinowego ze wzgórzami ostańcowymi, fragmenty denudacyjnych powierzchni podstokowych oraz obniżenia denudacyjne z formami krasowymi (Superson i in. 2018). Najmniej urozmaiconą rzeźbę terenu cechuje się mezoregion Wysoczyzna Lubartowska obejmujący północną część gm. Niemce (tab. 17). W efekcie największy fragment tej części analizowanego obszaru stanowi wysoczyzna morenowa o falistym i pagórkowatym charakterze. Wysokości na analizowanym obszarze rosną z pñn. wsch. na pñd. zach. Najniższe występują w dnie doliny Bystrzycy na styku gmin Wólka i Niemce. Obie gminy mają największy udział obszarów położonych do 200 m n.p.m. (tab. 18 A, B). Jednocześnie w obu tych gminach łączna powierzchnia obszarów leżących na wysokości od 155 do 200 m n.p.m. sięga od 53% (Niemce) do 91% (Wólka), gdy w gm. Konopnica wynosi zaledwie 2%. W najwyższej położonych gminach: Konopnica, Jastków, Niedzwica Duża odsetek obszarów leżących powyżej 210 m n.p.m. wynosi odpowiednio 91%; 64% i 56%. W gminie Wólka obszary takie nie występują (tab. 18 C).

Tab. 18. Charakterystyka wysokościowa Lublina i gmin otaczających. Udział powierzchni w danym przedziale wysokości w [A]: km 2; [B] % analizowanego obszaru; [C] % obszaru jednostki administracyjnej

A	Przedziały wysokości w m n.p.m.										
	<160	170	180	190	200	210	220	230	240	250	>250
Świdnik				1,11	5,77	7,35	6,11	0,00			
Głusk			0,02	3,15	9,58	16,24	23,24	11,29	0,72		
Wólka	3,02	7,82	12,24	21,07	21,85	6,60	0,14				
Niemce		0,78	11,51	24,16	39,04	49,84	13,54	2,23	0,00		
Lublin		3,24	23,42	35,39	31,96	28,11	17,61	6,63	1,13		
Konopnica				0,15	1,53	6,80	19,09	27,79	28,78	8,67	0,26
Niedzwica Duża			0,02	5,30	17,44	23,94	21,89	24,65	12,73	0,72	
Jastków				0,88	10,61	28,70	37,30	32,50	3,13		
B	Przedziały wysokości w m n.p.m.										
	<160	170	180	190	200	210	220	230	240	250	>250
Świdnik				0,15	0,76	0,97	0,81	0,00			
Głusk				0,41	1,26	2,14	3,06	1,49	0,09		
Wólka	0,40	1,03	1,61	2,78	2,88	0,87	0,02				
Niemce		0,10	1,52	3,18	5,14	6,57	1,78	0,29			
Lublin		0,43	3,09	4,66	4,21	3,70	2,32	0,87	0,15		
Konopnica				0,02	0,20	0,90	2,52	3,66	3,79	1,14	0,03
Niedzwica Duża				0,70	2,30	3,15	2,88	3,25	1,68	0,09	
Jastków				0,12	1,40	3,78	4,92	4,28	0,41		
C	Przedziały wysokości w m n.p.m.										
	<160	170	180	190	200	210	220	230	240	250	>250
Świdnik				5,46	28,38	36,13	30,03	0,01			
Głusk			0,03	4,90	14,91	25,28	36,19	17,58	1,12		
Wólka	4,15	10,75	16,83	28,96	30,04	9,07	0,19				
Niemce		0,55	8,16	17,12	27,67	35,32	9,60	1,58			
Lublin		2,19	15,88	24,00	21,67	19,06	11,94	4,49	0,77	0	0
Konopnica				0,16	1,64	7,31	20,51	29,86	30,93	9,31	0,27
Niedzwica Duża			0,02	4,97	16,35	22,43	20,51	23,10	11,93	0,68	
Jastków				0,78	9,38	25,37	32,98	28,73	2,77		

Źródło: opracowanie własne.

4.4.3. Zagrożenia naturalne

Dane dotyczące zagrożenia powodziowego, zostały zaczerpnięte z *Map zagrożenia powodziowego* oraz *Map ryzyka powodziowego w wersji kartograficznej* przygotowane na potrzeby ISOK (Informatyczny System Osłony Kraju) (KZGW). Wykorzystane zostały arkusze w skali 1:10000 (M34033Bb4, M34033Db2, M34033Db4, M34034Aa3, M34034Aa4, M34034Ab1, M34034Ab2, M34034Ab3, M34034Ac1, M34034Ac2, M34034Ac3 M34034Ac4).

Analiza numeryczna obszaru badań dotycząca zagrożenia wystąpienia procesów osuwiskowych została wykonana przy użyciu metody SHALSTAB (Shallow Slope Stability) (Montgomery, Dietrich 1994). Model ten oblicza stopień zagrożenia powstaniem osuwisk na stokach o płytko występujących wodach gruntowych. SHALSTAB wykorzystuje model hydrologiczny o stanie ustalonym (TWI) do obliczeń ciśnienia porowego w gruncie oraz obliczenia stabilności tzw. zbocza nieskończonego.

Stopień zagrożenia obliczany jest na podstawie nachylenie terenu (w radianach) i powierzchni zlewni (m^2). Dodatkowo wymagane są informacje o gęstości objętościowej materiału stokowego (g/cm^3), kącie tarcia materiału ($^\circ$), przewodności hydraulicznej (m/h), kohezji objętościowej (MPa) i głębokości do potencjalnej płaszczyzny ścinania (m).

Analiza procesów spłukiwania materiału glebowego na stoku została przeprowadzona wykorzystując równanie USLE (Universal Soil Loss Equation). Uniwersalne Równanie Strat Glebowych zostało opracowane przez Wischmeier'a i Smith'a (1978) i modyfikowane przez Renard'a (i in. 1997). Równanie opiera się na wieloletnich obserwacjach procesu spływu powierzchniowego oraz spłukiwania na poletkach doświadczalnych. Stopień zagrożenia utratą wierzchniej warstwy gleby obliczany jest na podstawie współczynników, tj.: erozyjność opadów oraz wody roztopowej, podatność gleb na erozję, czynnik ochronny roślin, parametrów długości i nachylenia stoku oraz działalności agrotechnicznej człowieka na danym obszarze. Wynik jest iloczynem tych składowych, ostatecznie wyrażonym w tonach z hektara wciągu roku.

Przestrzenny rozkład obszarów objętych spłukiwaniem powierzchniowym oraz akumulacją materiału stokowego opracowany został przy użyciu modelu USPED (Unite Stream Power-based Erosion/Deposition) (Mitasova i in. 1998). Model opiera się o podobne składowe co model USLE. Zakłada on, że istnieje ograniczenie ilości materiału glebowego, który może być transportowany przez spływającą wodę i że jego ilość znajduje się zawsze na granicy zdolności transportowej strumienia. W efekcie w miejscach, gdzie zdolność transportowa strumienia wody obniża się, modele te prognozują wystąpienie depozycji erodowanego materiału.

Zagrożenia naturalne na obszarze Lublina i otaczających gmin są relatywnie niewielkie. Największe zagrożenie stanowią obszary dolin rzecznych podatne na zalanie w trakcie wezbrań. Jednakże, analizowany obszar charakteryzuje relatywnie mała gęstość sieci rzecznej. Ośią hydrograficzną obszaru jest Bystrzyca, największy lewostronny dopływ Wieprza, której dolina rozcina analizowany obszar na kierunku NNE (Michalczyk, Wilgat 1998; Kociuba 2019), stanowiąc jednocześnie granicę regionów fizycznogeograficznych (Solon i in. 2018; ryc. 14). Sieć hydrograficzną obszaru uzupełniają jej dopływy: Czechówka i Krężniczanka (Nędznica) oraz Czerniejówka i Kosarzewka (IV), a także dopływy niższego rzędu (tab. 19).

Tab. 19. Charakterystyka rzek i cieków na obszarze Lublina i gmin przyległych (wg. Michalczyk red. 2012 uzupełnione)

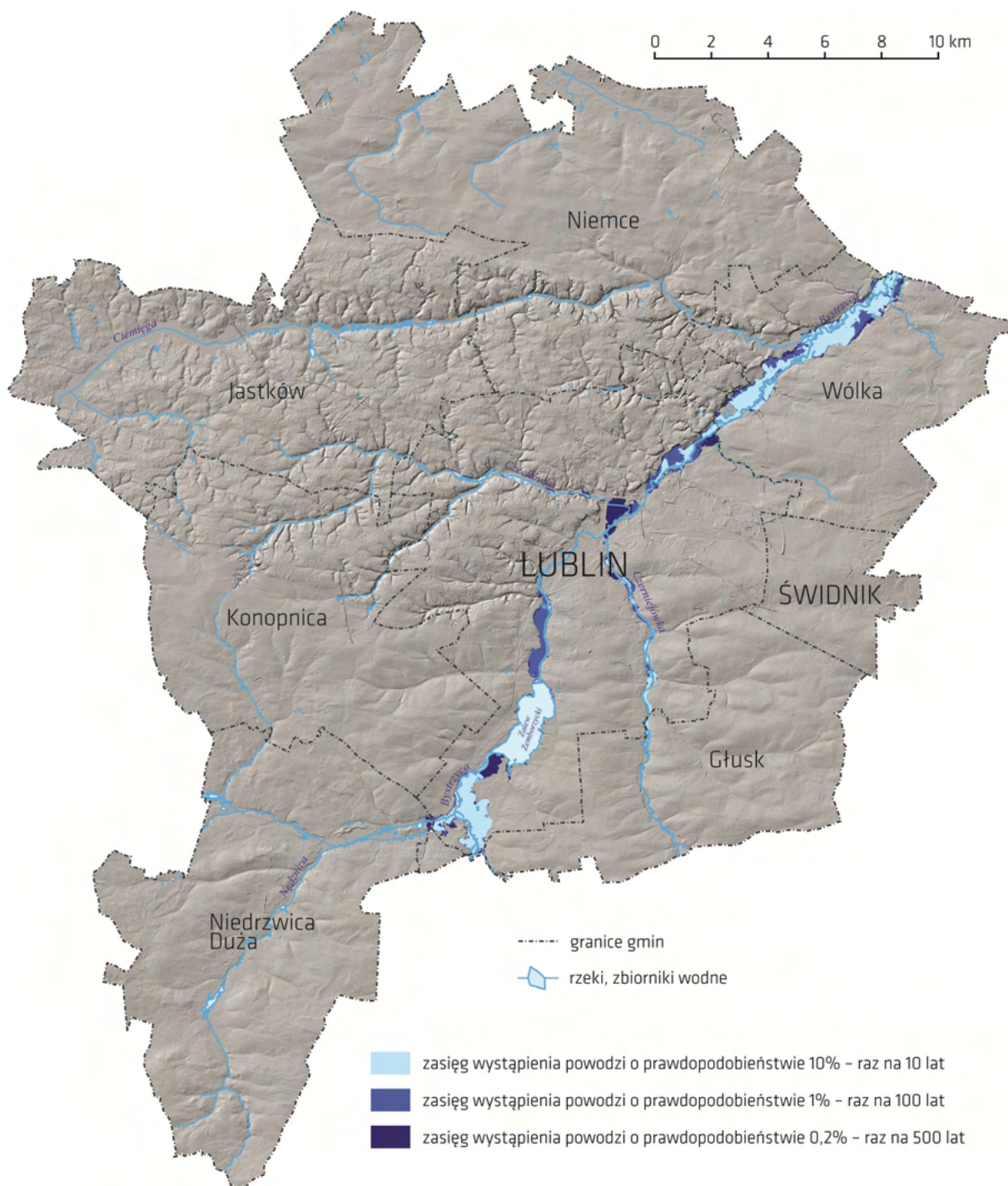
Rzeka	Rząd rzeki	Dopływ	Powierzchnia zlewni [km ²]	Długość [km]	Średni przepływ [m ³ /s]
Bystrzyca	III	Wieprza	1316,0	70,3	5,80
Ciemiega	IV	Bystrzycy	157,5	40,5	0,57
Czerniejówka	IV	Bystrzycy	172,3	32,4	0,62
Czechówka	IV	Bystrzycy	78,5	17,5	0,18
Krężniczanka (Nędznica)	IV	Bystrzycy	225,2	20,3	0,88
Kosarzewka	IV	Bystrzycy	208,2	20,7	0,85
Łazęga	V	Czechówki	14,0	4,3	0,05
Konopniczanka	V	Czechówki	18,7	7,1	-
Skrzyczanka	VI	Czerniejówki	36,0	3,2	0,10

- brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Z. Michalczyk (red.), 2012 (uzupełnione)

Średni przepływ wszystkich rzek analizowanego obszaru jest niewielki (tab. 19). Głęboko wcięte, lewostronne dopływy Bystrzycy (Czechówka i Krężniczanka) oraz zasilające je cieki, stanowią bazę erozyjną dla licznych suchych dolin i wąwozów (ryc. 14). W południowej części doliny Bystrzycy funkcjonuje Zalew Zemborzycki, największy zbiornik sztuczny analizowanego obszaru o powierzchni 282 ha. Pomimo, że uruchomiony w 1974 roku zalew jest płytki (średnia głębokość wynosi 1,6 m,

a maksymalna około 6 m) pełni on funkcję retencyjną i rekreacyjną (Michalczyk, Wilgat 1998). To głównie dno doliny Bystrzycy i jej lewostronnych dopływów są obszarami zagrożonymi wystąpieniem powodzi (ryc. 15).

Ryc. 15. Mapa ryzyka powodziowego obszaru Lublina i otaczających gmin z prawdopodobieństwem wystąpienia raz na 500 lat

Źródło: opracowanie własne na podst. danych ISOK, KZGW.

Jak widać z zestawienia w tabeli 20, nawet w przypadku powodzi o częstotliwości co 500 letnim wystąpienia, potencjalne skutki tego typu zdarzeń są niewielkie i obejmują łącznie 17,1 km² obszaru Lublina i otaczających go trzech gmin (tab. 20). W przypadku powodzi o 10 letnim prawdopodobieństwie wystąpienia, potencjalne skutki obejmują obszar o 40 % mniejszy (10,5 km²).

Obszary zalewowe to głównie dna dolin Bystrzycy i Czechówki w obrębie Lublina (ryc. 15) zajęte pod wody powierzchniowe, roślinność trawiastą i uprawy rolne. Pozostałe formy użytkowania terenu w tym przede wszystkim ciągi komunikacyjne położone w osiach dolin rzecznych, suchych dolin i wąwozów zagrożone są powodzią błyskawicznymi w trakcie opadów o charakterze nawalnym.

Tab. 20. Zagrożenie powodziowe na obszarze Lublina i gmin przyległych względem prawdopodobieństwa wystąpienia (500 lat, 100 lat, 10 lat)

Gmina	Użytkowanie terenu	Powierzchnia w km ²		
		500 lat	100 lat	10 lat
Głusk	roślinność krzewiasta	0,010	0,008	0,007
	roślinność trawiasta i uprawa rolna	0,145	0,138	0,114
	teren leśny i zadrzewiony	0,047	0,041	0,029
	woda powierzchniowa	0,068	0,064	0,049
	zabudowa	0,006	0,004	0,001
Lublin	grunt nieużytkowany	0,003	0,001	0,000
	plac	0,039	0,012	0,003
	pozostały teren niezabudowany	0,022	0,006	-
	roślinność krzewiasta	0,109	0,046	0,032
	roślinność trawiasta i uprawa rolna	5,008	4,205	2,528
	teren leśny i zadrzewiony	0,903	0,637	0,521
	teren pod drogami kołowymi, szynowymi i lotniskowymi	0,029	0,020	0,013
	uprawa trwała	1,125	0,707	0,182
	woda powierzchniowa	3,473	3,456	3,343
	zabudowa	0,229	0,069	0,008
Niedrzwica Duża	roślinność trawiasta i uprawa rolna	0,011	0,001	-
	teren leśny i zadrzewiony	0,056	0,023	0,005
	woda powierzchniowa	0,003	0,003	0,003
Wólka	pozostały teren niezabudowany	0,000	0,000	0,000
	roślinność krzewiasta	0,026	0,012	3,230
	roślinność trawiasta i uprawa rolna	5,166	4,779	0,112
	teren leśny i zadrzewiony	0,246	0,207	0,059
	teren pod drogami kołowymi, szynowymi i lotniskowymi	0,079	0,074	0,003
	uprawa trwała	0,021	0,011	0,275
	woda powierzchniowa	0,289	0,289	0,002
	zabudowa	0,017	0,008	0,000

Źródło: opracowanie własne na podst. danych ISOK, KZGW.

Kolejne zagrożenia naturalne związane są z aktywnością procesów erozyjno-depozycyjnych. Podstawowym czynnikiem potencjalnego zagrożenia jest w tym wypadku nachylenie terenu, zarówno w przypadku stoków naturalnych jak również skarp i nasypów antropogenicznych. Na rozpatrywanym obszarze największe maksymalne nachylenia charakteryzują obszar Lublina oraz gminy Wólka i Niemce. W dużym stopniu jest to związane ze znacznym udziałem form pochodzenia erozyjnego

i denudacyjnego (wąwozy, suche doliny erozyjno-denudacyjne, wysoka krawędź Płaskowyżu Nałęczowskiego), antropogenicznego w tym nasypów i skarp infrastruktury drogowej i kolejowej oraz zabudowy. Spośród form naturalnych największe nachylenia charakteryzują zbocza doliny Bystrzycy, jednak rzadko osiągają one 45° (tab. 21). Z kolei średnie nachylenia wszystkich rozpatrywanych gmin różnią się nieznacznie. Najwyższe wartości występują w gminie Jastków i w Lublinie, najniższe zaś w gm. Niedzwica Duża. Najmniejsze potencjalne zagrożenia charakteryzują gminy Świdnik, Lublin, Niedzwica Duża i Niemce, gdzie ponad 70% obszaru gminy ma nachylenia poniżej 2° (tab. 22). W większości tych gmin mamy również niewielkie powierzchnie (poniżej 1%) o nachyleniach powyżej 35° (obszary bardzo strome). Jest to konsekwencja poprowadzenia znacznych odcinków infrastruktury drogowej (szczególnie obwodnicy Lublina) i kolejowej w osi nasypów.

Tab. 21. Podstawowa charakterystyka nachylenia terenu w Lublinie i gminach otaczających (w stopniach)

Gmina	Maksymalne nachylenie [°]	Nachylenie średnie [°]
Lublin	51,68	2,75
Wólka	51,26	2,07
Niemce	50,15	2,02
Jastków	43,41	2,79
Konopnica	43,24	2,09
Świdnik	42,66	1,73
Głusk	38,41	1,72
Niedzwica Duża	35,11	1,63

Źródło: opracowanie własne.

Obszary strome i bardzo strome stanowią w większości gmin poniżej 1% obszaru. Jedynie w Konopnicy 1,5% (tab. 22). Wpływa to na stosunkowo niewielkie zagrożenie osuwania się gruntu (tab. 23). Jedynie w Lublinie i gminie Niemce wartości współczynnika bezpieczeństwa $FS < 1$ (Factor of Safety) wskazują na możliwość wystąpienia ruchów masowych (zsuwów, obrywów, osuwisk) w sytuacji pełnego nasycenia pokryw stokowych. Dotyczy to głównie form antropogenicznych tj. nasypów, sztucznie formowanych stoków oraz stromych zboczy form erozyjnych, itp.

Tab. 22. Udział procentowy powierzchni Lublina i gmin otaczających w poszczególnych przedziałach nachylenia terenu w (w stopniach)

Nachylenie Gmina	słabe 0°-2°	umiarkowane 2°-7°	silnie 7°-15°	strome 15°-35°	bardzo strome 35°<
Świdnik	75,69	22,37	1,42	0,52	0,01
Lublin	73,82	25,25	0,83	0,10	0,00
Niedzwica Duża	70,45	25,75	2,88	0,89	0,03
Niemce	70,45	25,75	2,88	0,89	0,03
Wólka	68,65	27,49	3,07	0,76	0,03
Jastków	65,67	30,76	3,13	0,44	0,00
Konopnica	55,82	36,47	6,22	1,47	0,02
Głusk	45,78	48,69	5,02	0,51	0,00

Źródło: opracowanie własne.

Oprócz form antropogenicznych, najbardziej zagrożone wystąpieniem osuwisk są zbocza wąwozów lessowych w Lublinie oraz gminach Jastków i Konopnica oraz stoki suchych dolin znajdujących się w zachodniej części zlewni Bystrzycy (ryc. 16).

Stosunkowo niewielki udział obszarów o dużych nachyleniach terenu sprawiają, że na analizowanym obszarze zagrożenie spłukiwaniem powierzchniowym jest również nieznaczne (tab. 24).

Tab. 23. Potencjalne zagrożenie osuwiskami w świetle współczynnika bezpieczeństwa (FS)

gmina	FS<1	1<FS<1.5	1,5<FS<6	FS>6
Świdnik	0,6	0,6	2,7	96,1
Głusk	0,1	0,2	1,7	97,9
Jastków	0,6	1,3	9,9	88,2
Konopnica	0,5	1,0	5,3	93,2
Lublin	1,6	2,4	8,6	87,4
Niedrzwica Duża	0,1	0,3	2,2	97,4
Niemce	1,0	1,1	4,9	93,1
Wólka	0,8	1,1	5,0	93,0

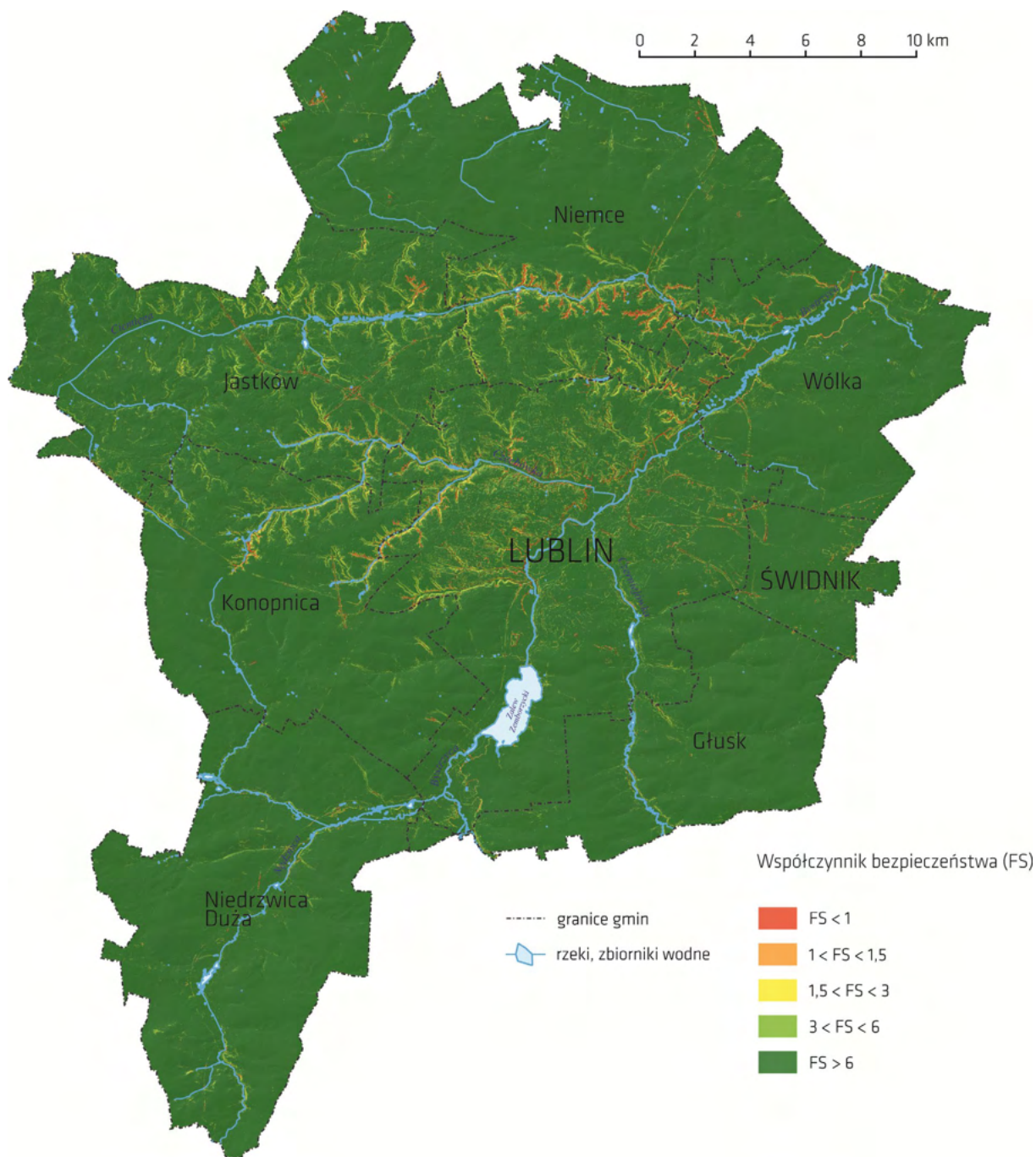
Źródło: opracowanie własne.

Tab. 24. Procentowy udział obszaru zagrożonego spłukiwaniem powierzchniowym obszaru Lublina i gmin otaczających w świetle modelu USLE

Erozja [t/ha/rok]	bardzo słaba	słaba	umiarkowana	średnia	silna	bardzo silna
Gmina	0-1	1-5	5-10	10-15	15-30	30<
Świdnik	89,06	8,39	1,48	0,48	0,40	0,20
Lublin	89,57	6,35	1,93	0,80	0,84	0,51
Wólka	80,56	13,19	3,18	1,21	1,19	0,67
Niemce	78,76	14,04	3,77	1,41	1,33	0,68
Niedrzwica Duża	77,93	16,35	3,27	1,07	0,93	0,44
Głusk	75,31	18,25	3,53	1,23	1,17	0,50
Konopnica	71,92	18,60	4,95	1,86	1,74	0,93
Jastków	62,87	21,80	7,90	3,12	2,87	1,43

Źródło: opracowanie własne.

W Świdniku, Lublinie i Wólce ponad 80% obszaru jest zagrożone bardzo słabą erozją gleb. W pozostałych gminach odsetek terenów objętych w minimalnym stopniu erozją wynosi ponad 70%. Wyjątek stanowi gmina Jastków, gdzie odsetek powierzchni najmniej zagrożonych jest najmniejszy 63%. Również w tej gminie największy jest odsetek (1,4%) obszarów zagrożonych bardzo silną erozją (ponad 30 t/ha/rok) (tab. 24). Obszarami najbardziej zagrożonymi erozją gleb, podobnie jak w przypadku osuwisk, są zbocza wąwozów lessowych i stoki suchych dolin uchodzących do lewobrzeżnych dopływów Bystrzycy. Najmniej zagrożony jest obszar Lublina oraz gmin Wólka, Świdnik i ptn. część gm. Niemce (ryc. 17).

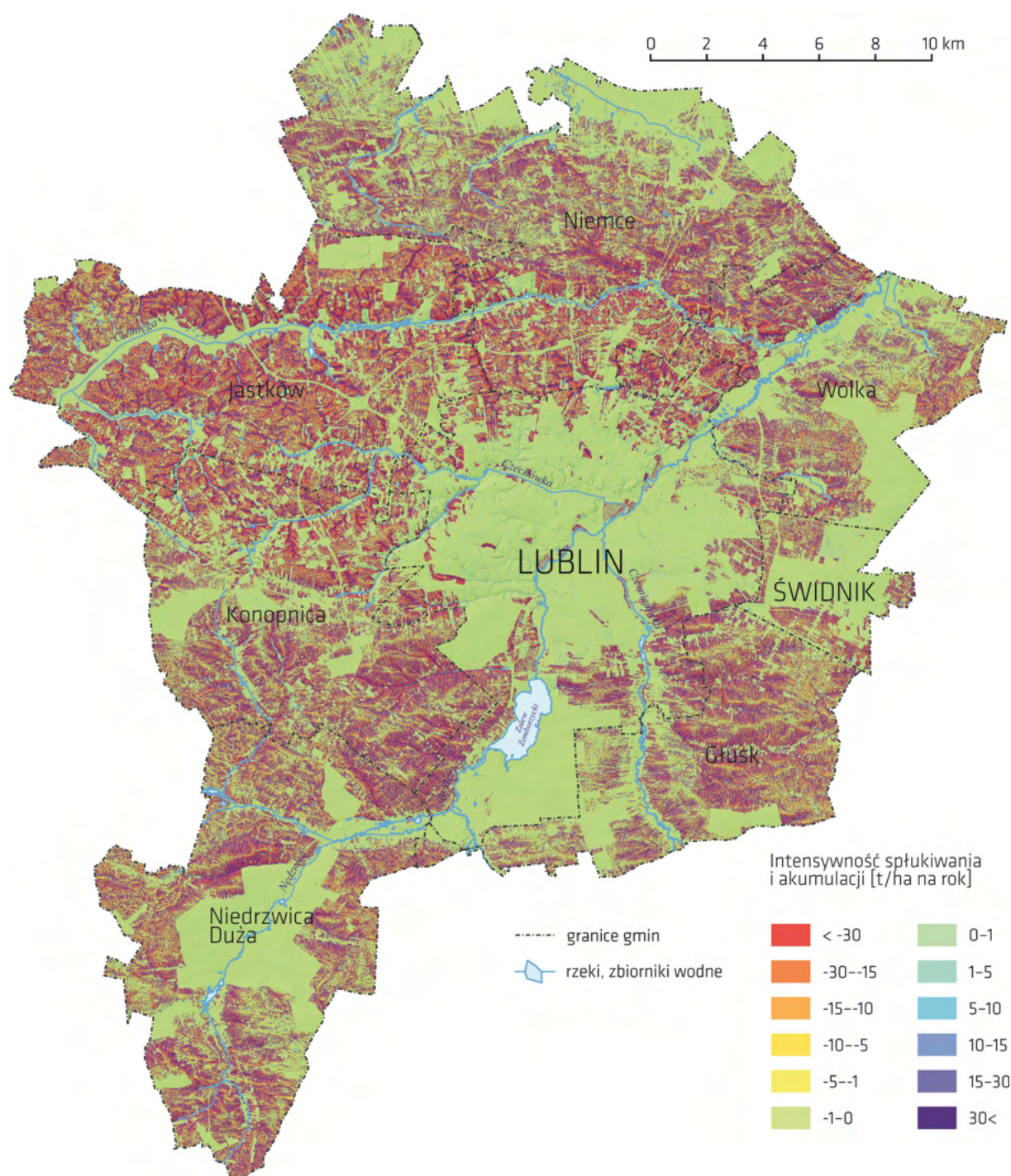

Ryc. 16. Mapa zagrożenia wystąpienia osuwisk na obszarze Lublina i otaczających w świetle współczynnika bezpieczeństwa (FS)
Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 17. Mapa zagrożenia erozją na obszarze Lublina i otaczających gmin w świetle wskaźnika USLE
 Źródło: opracowanie własne.

Obszary o największym zagrożeniu erozją są jednocześnie terenami o największym potencjalnym zagrożeniu akumulacji osadów, przy czym wielkość erozji w poszczególnych przedziałach zazwyczaj jest większa niż w odpowiednich przedziałach zagrożenia akumulacją (tab. 25, ryc. 18).

Ryc. 18. Mapa zagrożenia erozyjno-akumulacyjnego na obszarze Lublina i gmin otaczających w świetle wskaźnika USPED

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 25. Zagrożenie erozją i akumulacją na obszarze Lublina i gmin otaczających w świetle wskaźnika USPED

erozja / akumulacja	erozja bardzo silna	erozja silna	erozja średnia	erozja umiarkowana	erozja słaba	brak erozji	brak akumulacji	akumulacja słaba	akumulacja umiarkowana	akumulacja średnia	akumulacja silna	akumulacja bardzo silna
t/ha/rok gmina	< -30	-30 - -15	-15 - -10	-10 - -5	-5 - -1	-1 - 0	0 - 1	1 - 5	5 - 10	10 - 15	15 - 30	30 <
Jastków	22,34	9,63	4,59	5,35	4,52	29,13	2,33	2,48	1,83	1,38	2,89	13,53
Konopnica	18,62	8,44	4,82	6,49	6,30	29,40	2,17	3,07	2,34	1,71	3,35	13,28
Głusk	15,57	7,91	5,33	8,41	9,68	25,88	2,13	3,83	2,83	1,97	3,64	12,81
Niemce	14,99	6,81	4,08	6,22	8,04	34,33	2,79	3,78	2,62	1,79	3,31	11,24
Niedrzwica Duża	13,91	7,43	4,74	7,17	8,18	35,45	1,51	3,19	2,45	1,71	3,24	11,02
Wółka	13,21	6,30	3,96	6,30	8,09	39,01	2,48	3,42	2,36	1,60	2,95	10,32
Świdnik	7,67	4,17	2,59	3,54	3,75	63,22	3,00	2,13	1,26	0,87	1,65	6,17
Lublin	7,30	2,80	1,55	2,19	3,56	67,82	4,27	2,37	1,03	0,66	1,23	5,23

Źródło: opracowanie własne.

4.4.4. Obszary chronione

System obszarów chronionych analizowanego obszaru nie jest rozbudowany (ryc. 19). Tereny objęte różnymi formami ochrony prawnej zajmują łącznie ponad 9300 ha (bez obszarów Natura 2000, tab. 26). W granicach administracyjnych Lublina znajduje się jeden rezerwat przyrody Stasin (rodzaj: leśny, typ: fitocenotyczny, podtyp: zbiorowisk leśnych) o powierzchni 24,40 ha. Został on utworzony w 1982 r. w celu ochrony fragmentu lasu liściastego z dużym udziałem brzozy czarnej⁷. W północnej części położony jest fragment Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego wraz z otuliną, powołanego w 1990 r. Ma ogółem powierzchnię 6121 ha, z czego 1034 ha w gminie Niemce. Głównym jego celem jest ochrona i zachowanie walorów przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych, historycznych i turystycznych z uwzględnieniem ekosystemów leśnych. Nie posiada planu ochrony⁸.

Istotnym elementem systemu jest Natura 2000, którą reprezentują dwa obszary siedliskowe (ryc. 19) o łącznej powierzchni 580 ha. Obszar Bystrzyca Jakubowicka (PLH060096)⁹ w niewielkim fragmencie znajduje się w granicach miasta Lublin (północny wschód), a większość obszaru leży w gminie Wółka. Obejmuje on fragment doliny Bystrzycy wraz z przyujściowym odcinkiem doliny Ciemięgi. Jest istotną ostoją staroduba łkowego (*Ostericum palustre*) i populacji czterech gatunków motyli z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej¹⁰. Natomiast obszar Świdnik (PLH060021)¹¹ leży w obrębie trawiastej płyty lotniska w Świdniku. Stanowi najliczniejszą kolonię susła perełkowanego w Polsce¹². W znacznej

⁷ M.P. z 1981 r. Nr 29, poz. 271; Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002 r. Nr 2, poz. 102

⁸ Dz. Urz. Woj. Lub. z 1990 r. Nr 3, poz.14; Dz. Urz. Woj. Lub. z 2005 r. Nr 73, poz. 1527

⁹ Wyznaczony Decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669)(2011/64/UE).

¹⁰ <http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/widok/viewnatura2000.jsf?fop=PL.ZIPOP.1393.N2K.PLH060096.H>.

¹¹ Wyznaczony Decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r. przyjmującą, na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG, pierwszy zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty, składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument C(2007)5043)(2008/25/WE).

¹² Dz.U. z 2017 r., poz. 597

części z tym obszarem pokrywa się użytek ekologiczny Siedlisko Susza Perełkowanego utworzony w 1999 r.¹³, powołany w celu zachowania korzystnego stanu kolonii zwartej susza perełkowanego.

Ryc. 19. Obiekty ochrony przyrody na obszarze miasta Lublin i gmin sąsiadujących

Źródło: opracowanie własne na podstawie Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska.

W systemie ochrony znajdują się tylko dwa obszary chronionego krajobrazu, które jednocześnie są ważnymi korytarzami ekologicznymi (ryc. 19) oraz charakteryzują się wysokimi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi (Wilgat red. 1992). W zachodniej części jest to Obszar Chronionego

¹³ Dz. Urz. Woj. Lub. z 2010 r. Nr 101, poz.1901

Krajobrazu Dolina Ciemięgi (miasto Lublin, gminy: Jastków, Niemce), wyznaczony w 1990 r., który obejmuje dolinę rzeki Ciemięgi wraz z uchodzącymi do niej systemami wąwozów. W jego granicach występuje krajobraz rolniczy z dużym udziałem w wilgotnych łąk i lasów łęgowych¹⁴. W południowej części analizowanego obszaru (miasto Lublin, gminy: Głusk, Niedzwica Duża) znajduje się Czerniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu, który został utworzony w 1990 r. Obejmuje przede wszystkim krajobraz rolniczy z urozmaiconą rzeźbą¹⁵. W jego granicach położony jest rezerwat Stasin.

Ochronę indywidualną reprezentują użytki ekologiczne: wyżej wspomniany w Świdniku i w gminie Niemce¹⁶, który chroni obszar wilgotnych łąk i lasów oraz zespół przyrodniczo-krajobrazowy obejmujący pozostałości parku dworskiego w Radawcu Dużym w gminie Konopnica¹⁷ (ryc. 19).

Tab. 26. Ochrona przyrody w analizowanych gminach

Cechy	Lublin	Świdnik	Głusk	Jastków	Konopnica	Niedzwica Duża	Niemce	Wólka
Formy ochrony przyrody ¹⁾ [ha]	2530,00	96,30	1880,00	240,00	11,10	70,00	3065,22	357,00
Rezerваты przyrody [ha]	24,40	-	-	-	-	-	-	-
Parki krajobrazowe [ha]	-	-	-	-	-	-	1034,00	-
Obszary chronionego krajobrazu [ha]	2530,00	-	1880,00	240,00	-	70,00	2030,00	357,00
Natura 2000 ²⁾ [ha]	6,86	122,83	-	-	-	-	-	449,32
Użytki ekologiczne [ha]	-	96,30	-	-	-	-	5,42	-
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe [ha]	-	-	-	-	11,10	-	-	-
Pomniki przyrody [szt.]	58	-	2	5	1	7	9	10

1) niektóre formy ochrony przyrody pokrywają się w związku powierzchnie nie zawsze sumują się.

2) powierzchnie nie sumują się, bo BDL GUS nie uwzględnia obszarów Natura 2000 i część obszarów chronionych znajduje się w obrębie innego obszaru chronionego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS 2017¹; bez Natury 2000², udział powierzchni Natura 2000 obliczenia własne na podstawie <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy>.

Planowane jest uzupełnienie systemu ochrony przyrody o kolejne obszary i obiekty. W granicach Lublina proponuje się (*Studium* 2019) utworzenie 3 pomników przyrody (4 drzewa), 2 użytków ekologicznych (Derkaczowe Łąki, Zadębie) i 12 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych (Górki Czechowskie, Dolina Cieku spod Konopnicy, Wąwóz Węglinek, Dolina Środkowej Czechówki, Dolina Jakubowicka, Dolina Trześniowska, Jakubowice Murowane, Majdan Wrotkowski, Łysaków, Skarpa Jakubowicka, Meandry Bystrzycy, Uroczysko Krężnickie). W gminach ościennych w studiach projektowane były rezerваты: im. H. Koporskiej, Wielosił i Łysa Góra koło Sobianowic oraz liczne pomniki przyrody (pojedyncze, grupy i aleje drzew, źródło), użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz powiększenie obszarów chronionego krajobrazu. Część tych obszarów i obiektów leży w strefach funkcjonalnie związanych z Ekologicznym Systemem Obszarów Chronionych Lublina.

¹⁴ Dz. Urz. Woj. Lub. z 1990 r. Nr 13, poz. 14; Dz. Urz. Woj. Lub. z 1998 r. Nr 11, poz. 166; Dz. Urz. Woj. Lub. z 2006 r. Nr 65, poz. 1227.

¹⁵ Dz. Urz. Woj. Lub. z 1990 r. Nr 13, poz. 14; Dz. Urz. Woj. Lub. z 1998 r. Nr 11, poz. 166, Dz. Urz. Woj. Lub. z 2006 r. Nr 65, poz. 1225.

¹⁶ Dz. Urz. Woj. Lub. z 1999 r. Nr 1, poz. 4; Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002 r. Nr 80, poz. 1697

¹⁷ Dz. Urz. Woj. Lub. z 1999 r. Nr 1, poz. 4

Rozdział 5.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYGMINNA

Lublin i gminy z nim sąsiadujące nie mają zbyt wielu doświadczeń we współpracy międzygminnej, realizacji wspólnych projektów czy działań strategicznych (szerzej: Kaczmarek, Kociuba 2017; Kociuba 2018a). Do najdłużej działających udanych przedsięwzięć należy współpraca gminy Lublin z gminą Lubartów w zakresie składowania odpadów komunalnych na wysypisku w miejscowości Rokitno (gm. Lubartów) datowana podpisaniem umowy w 1991 r.

Nadzieję na rozwinięcie szerszej współpracy międzygminnej w zakresie polityki rozwoju dało zawarte z inicjatywy Marszałka Województwa Lubelskiego w 2005 r. Porozumienie Partnerskie w sprawie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Objęło ono Lublin oraz 44 gminy położone w powiatach lubartowskim, lubelskim, łęczyńskim i świdnickim. W wyniku realizacji zapisów porozumienia Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie opracowało *Studium Urbanizacji Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego* (2009), którego rozwiązania koncepcyjne i zapisy miały służyć jako wytyczne w kształtowaniu polityki przestrzennej LOM-u i zostać wprowadzone do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa. Tak się jednak nie stało. Porozumienie partnerskie nie zaowocowało innymi wspólnymi projektami, a ogólnie zainicjowana forma nie spotkała się z dobrym przyjęciem samorządów lokalnych.

Kolejne podjęte próby współpracy międzygminnej łączyły się już z wydatkowaniem środków unijnych w perspektywie 2007–2013. Najwięcej projektów, w których realizacji uczestniczyło minimum dwie gminy, zrealizowano w ramach RPO¹⁸. Można je podzielić na kilka kategorii: 1) lotniska; 2) drogi; 3) koleje; 4) transport publiczny; 5) gospodarka wodno-kanalizacyjna; 6) promocja MSP; 7) społeczeństwo informacyjne i TIK; 8) turystyka.

Do najważniejszych zrealizowanych wspólnie projektów należy zaliczyć rozbudowę lotniska w Świdniku i przystosowanie go do kategorii lotniska regionalnego o charakterze międzynarodowym, którego beneficjentem był Port Lotniczy Lublin S.A., a w jego realizacji brały udział gminy Świdnik, Wólka i Mełgiew. W zakresie budowy dróg w ramach RPO sfinansowano łącznie 5 projektów partnerskich, w tym budowę obwodnicy Lublina¹⁹, budowę węzła „Jakubowice” (beneficjent woj. lubelskie) i dróg dojazdowych do północnej obwodnicy (beneficjent powiat lubelski). Kolejne istotne projekty infrastrukturalne dotyczyły budowy i modernizacji linii kolejowych. Zrealizowano łącznie cztery projekty, których beneficjentem były PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. przy czym największe znaczenie dla Lublina ma modernizacja linii kolejowej Nr 30 na odcinku Lubartów – Lublin Północny oraz budowa połączenia kolejowego Lublina z terminalem lotniska w Świdniku.

Ważną, ale jedynie sektorową formą współpracy zainicjowaną przez miasto Lublin, było stworzenie funkcjonalnych rozwiązań w zakresie transportu publicznego. W 2013 roku Rada Miasta Lublin uchwaliła *Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Gminy Lublin i gmin sąsiadujących*, z którymi Gmina Lublin zawarła porozumienie w zakresie organizacji publicznego

¹⁸ mapa.rpo.lubelskie.pl/pl/p/orownanie-gmin#wyniki (dostęp: 02.04.2019)

¹⁹ Jej powstanie wymagało uzgodnień międzygminnych w zakresie przebiegu obwodnicy i dróg dojazdowych. Należy tu podkreślić, że gminy przez które biegnie północna część obwodnicy (Jastków, Niemce, Świdnik) widziały w jej budowie szansę na własny rozwój i włączyły się w planowanie i realizację inwestycji. Z kolei przebieg zachodniej części, przez gminę Konopnica, był wielokrotnie kwestionowany, a jego ustalenie nastąpiło dopiero w 2012 r. po długoletnim procesie sądowym.

transportu zbiorowego²⁰. Porozumienie wpisywało się w realizację działań w ramach projektu „*Zintegrowany System Miejskiego Transportu Publicznego w Lublinie*” realizowanego w ramach PORPW 2007–2013, którego beneficjentem była gmina Lublin. Realizacja projektu wpłynęła na zwiększenie stopnia wykorzystania transportu publicznego, zwłaszcza przez mieszkańców gmin bezpośrednio sąsiadujących z Lublinem.

Jedynym wspólnym projektem z zakresu gospodarki wodno-ściekowej było przedsięwzięcie „*Rozbudowa i modernizacja systemu zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków w Lublinie – etap II*” w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ) 2007–2013, w którym wzięły udział Miasto Lublin oraz gm. Głusk. Ponadto w ramach współpracy międzygminnej następuje korzystanie ze wspólnych sieci przesyłowych. Gminy Głusk, Konopnica oraz Świdnik współpracują z Miastem Lublin unieszkodliwiając swoje ścieki w całości lub częściowo w oczyszczalni ścieków Hajdów. Inną formą współpracy jest przesyłanie wody pomiędzy gminami sąsiadującymi, m.in. z ujęcia Prawiedniki w gm. Głusk do Lublina, z ujęć w gm. Konopnica woda sprzedawana jest do gmin Jastków i Niedzwica Duża (Kociuba, Matacz 2018).

Do kolejnej kategorii można zaliczyć projekty, których celem było pobudzenie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MSP. Na uwagę zasługuje tu projekt „*Lubelski Obszar Metropolitalny – Przyjazny Inwestorom*”, którego inicjatorem i liderem było miasto Lublin. W 2008 r. 41 gmin (Lublin oraz gminy z powiatów łęczyńskiego, świdnickiego, lubartowskiego i lubelskiego) podpisało umowę partnerską powołującą Lubelski Obszar Metropolitalny (LOM) jako platformę współpracy międzygminnej nastawioną na przyciągnięcie inwestorów krajowych i zagranicznych oraz rozwój marketingu inwestycyjnego regionu. Największą wartością dodaną projektu jest zapoczątkowanie w 2009 r. organizacji Forum Inwestycyjno-Gospodarczego LUB-INVEST – jednej z najważniejszych cyklicznych imprez, które gromadzą do dnia dzisiejszego przedsiębiorców z całego świata (Kaczmarek, Kociuba 2017).

Następna kategoria projektów dotyczyła rozwoju społeczeństwa informacyjnego i wykorzystania TIK. Dwa z nich, w których uczestniczyły gminy z obszaru analizy, tj. „*Wrota Lubelszczyzny – Informatyzacja Administracji*” (lider: woj. lubelskie) oraz „*Budowa zintegrowanej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w Powiecie Lubelskim*” (beneficjent: powiat lubelski; w projekcie tym nie uczestniczył Lublin), przyczyniły się do zapewnienia mieszkańcom możliwości korzystania z usług publicznych dostępnych drogą elektroniczną.

W dziedzinie turystyki na uwagę, w kontekście współpracy międzygminnej, zasługuje zwłaszcza projekt „*Kajakiem po Bystrzycy i Wieprzu*” realizowany w ramach RPO przez powiat lubelski (lider) we współpracy z powiatami lubartowskim i ryckim, gm. Strzyżewice i Miastem Lublin mający na celu wypromowanie nowego produktu turystycznego poprzez m.in. wyznaczenie i oznakowanie trasy, upowszechnienie informacji o szlaku i budowę przystani kajakowych, w tym w Prawiednikach (gm. Głusk).

Realizacja wspólnych projektów przyczyniła się w mniejszym lub większym stopniu do wypracowania mechanizmów współpracy JST. Należy zauważyć, że w realizacji projektów uczestniczyła różna ilość gmin (od 2 do 173), miały one różny zasięg (od lokalnego do ponadregionalnego), różne też była ich ranga (budowa kluczowych inwestycji lotniska, obwodnicy, kolei metropolitalnej) i cele (od rozwiązań w zakresie transportu publicznego po marketing gospodarczy).

²⁰ Na mocy porozumienia gminy Jastków, Konopnica, Niemce, Głusk, Świdnik, Wólka i Niedzwica Duża partycypują w kosztach organizacji publicznego transportu zbiorowego. W ostatnich latach linie autobusowe są systematycznie przedłużane. Obecnie działa 67 linii (14 linii przekracza granice miasta).

Nawiązanie bliższej współpracy Lublina z gminami sąsiednimi nastąpiło dopiero w latach 2013–2014 roku na skutek pojawienia się możliwości skorzystania z 5% alokacji Regionalnego Programu Operacyjnego w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Warunkiem wykorzystania finansowania było zawiązanie partnerstwa gmin w ramach Związku ZIT oraz uchwalenie strategii ZIT (Kociuba 2017, 2018). Sformalizowanie partnerstwa w przypadku Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego (LOF) przebiegało dwuetapowo. Dnia 13.05.2014 r. nastąpiło podpisanie *Umowy o Współpracy Jednostek Samorządu Terytorialnego w ramach Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego*. Na jej podstawie wyłoniono lidera LOF – Miasto Lublin, ustalono najważniejsze kierunki rozwoju LOF, wyznaczono Radę Programu ZIT, podjęto decyzje co do tworzonej Strategii ZIT, a także oceniano zgłaszane propozycje projektów w ramach ZIT LOF. Ostateczne sformalizowanie partnerstwa nastąpiło 30 marca 2015 r. poprzez podpisanie *Porozumienia Gmin Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego o współpracy w zakresie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie finansowej UE 2014–2020* (na mocy art. 74 USOG). *Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014–2020* (dalej: Strategia ZIT LOF) została zatwierdzona 9 marca 2016 r.

LOF jest przykładem odgórnego modelu dochodzenia do współpracy (Kaczmarek, Kociuba 2017). Jego instytucjonalne zawiązanie nastąpiło dopiero w momencie pojawienia się instrumentu ZIT i to w najstabszej z możliwych form współpracy, tj. porozumienia międzygminnego. Należy podkreślić, że instytucją pośredniczącą w realizacji ZIT jest miasto centralne – Lublin – odpowiedzialne m.in. za opracowanie strategii i wybór projektów do realizacji (jednostką odpowiedzialną jest Biuro ZIT działające w strukturach Urzędu Miasta Lublin). Brak dotychczasowej formalnej współpracy w ściśle określonych granicach terytorialnych, spowodowało że zasięg Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego (LOF) został zdelimitowany odgórnie, poprzez zalecenia samorządu wojewódzkiego w oparciu o kryteria ministerialne (*Kryteria delimitacji...* 2013). W stosunku do delimitacji Ministerstwa Rozwoju Regionalnego poczyniono jedno odstępstwo: włączono gminę miejsko-wiejską Nałęczów ze względu na jej funkcję uzdrowiskową i połączenia transportowe z Lublinem (Kociuba 2017). Lubelski Obszar Funkcjonalny składa się z 16 gmin (w tym wszystkie objęte analizą) leżących w 5 powiatach. Zajmuje obszar 1582 km² i jest zamieszkiwany przez 544,1 tys. mieszkańców (25% ludności woj. lubelskiego), z tego ponad 60% mieszka w Lublinie. Zaznacza się silna pozycja ośrodków rdzeniowych – Lublina i Świdnika (Kociuba 2018a).

W LOF wdrażanych jest 10 projektów ZIT w trybie pozakonkursowym, które finansowane są z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Pula środków na te cele wynosi 93,3 mln Euro²¹. Projekty te można podzielić na kilka kategorii: 1) eliminowanie wykluczenia cyfrowego; 2) poprawy dostępności komunikacyjnej i uspołnieniu systemu transportowego LOF; 3) tworzenia i poprawy estetyki terenów zielonych; 4) rewitalizacji oraz 5) gospodarki niskoemisyjnej (tab. 27).

Największa ilość projektów realizowana jest przez Lublin, a następnie Świdnik i Nierdzwicę Dużą (tab. 6). Cztery projekty wdrażane są wspólnie przez kilka gmin, natomiast pięć przez sam Lublin i jeden indywidualnie przez Świdnik. Najwyższą pulę dofinansowania otrzymał Lublin (niespełna 352 mln zł), a następnie Świdnik (prawie 44 mln zł), zaś z wiejskich gmina Głusk (ok. 20,8 mln zł). Udział dofinansowania przeznaczanego dla miasta rdzeniowego stanowi 64% ogólnej alokacji na tryb pozakonkursowy w LOF.

W ramach projektów komplementarnych realizowanych ze środków POIiŚ 2014–2020 przewiduje się głównie realizację inwestycji drogowych w tym w strefie ekonomicznej, zakup nowego taboru dla transportu publicznego, czy budowę systemu biletu elektronicznego. Projekty te realizowane są na

²¹ <https://lublin.eu/lublin/lublin-w-ue>

terenie miasta Lublinie (tab. 28). Łączna pula dofinansowania projektów w trybie konkursowym dla ZIT w LOF wynosi 12,1 mln Euro²². Działania ukierunkowane są na wzrost poziomu oraz dostępu do edukacji, rynku pracy, a także włączenia społecznego i innowacyjności²³.

Tab. 27. Projekty w trybie pozakonkursowym realizowane w ramach ZIT

Tytuł projektu	Lider	Wymiar przestrzenny projektu	Szacowana wartość projektu (PLN)	Szacowany okres realizacji projektu
E – gminy w Lubelskim Obszarze Funkcjonalnym	Gmina Niedzwica Duża	Niedzwica Duża, Jabłonna, Strzyżewice, Jastków	4 308 846,19	2016–2018
Mobilny LOF	Gmina Głusk (pierwotnie gmina Niemce)	Gmina Niemce, m. Świdnik, Głusk, Jastków, Konopnica, Lubartów, miasto Lubartów, Mełgiew, m. Nałęczów, Niedzwica Duża, Piaski, Wólka	91 158 600,29	2016–2018
Budowa, modernizacja przystanków i węzłów przesiadkowych zintegrowanych z innymi rodzajami transportu dla potrzeb LOF	Gmina Lublin	Miasto Lublin	41 072 844,10	2018–2021
Rozbudowa Systemu Zarządzania Ruchem i Komunikacją w Lublinie	Gmina Lublin	Miasto Lublin	24 121 349,65	2018–2020
Zintegrowane Centrum Komunikacyjne dla Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	Gmina Lublin	Miasto Lublin	190 860 178,63	2018–2020
Rewitalizacja przyrodnicza Parku Ludowego w Lublinie znajdującego się w obszarze ZCK dla LOF	Gmina Lublin	Miasto Lublin	18 091 012,18	2017–2019
Zielony LOF	M. Lubartów	Miasto Lubartów, m. Świdnik, Niemce, Spiczyn, Wólka	21 718 660,69	2017–2020
Optymalizacja połączeń pomiędzy drogą ekspresową S17/12 i Portem Lotniczym poprzez budowę ul. Kusocińskiego	Gmina Świdnik	Świdnik	27 134 649,90	2017–2019
Poprawa spójności przestrzennej, społecznej i kulturowej Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez rewitalizację	Gmina Jastków (pierwotnie gmina Piaski)	Gmina Piaski, gm. Lubartów, Jabłonna, Niemce, Strzyżewice, Jastków, Konopnica, Spiczyn, Niedzwica Duża	33 421 936,58	2017–2019
Rewitalizacja części Śródmieścia Miasta Lublin	Lubelskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A.	Gmina Lublin	57 288 205,27	2016–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii ZIT LOF 2016.

²² <https://lublin.eu/lublin/lublin-w-ue>

²³ Nabory w trybie konkursowym dotyczą następujących projektów: „Aktywizacja zawodowa w ramach ZIT LOF”, „Rozwój przedsiębiorczości w ramach ZIT LOF”, „Godzenie życia zawodowego i prywatnego w ramach ZIT LOF”, „Programy typu outplacement w ramach ZIT LOF”, „Aktywne włączenie w ramach ZIT LOF”, „Usługi społeczne i zdrowotne w ramach ZIT LOF”, „Edukacja przedszkolna w ramach ZIT LOF”, „Kształcenie ogólne w ramach ZIT LOF”, „Kształcenie ustawiczne w zakresie ICT i języków obcych w ramach ZIT LOF”.

Tab. 28. Projekty komplementarne w trybie pozakonkursowym realizowane w ramach ZIT z POIiŚ

Tytuł projektu	Lider	Wymiar przestrzenny projektu	Szacowana wartość projektu (PLN)	Szacowany okres realizacji projektu
Alokacja podstawowa				
Rozbudowa sieci komunikacji zbiorowej dla potrzeb Zintegrowanego Centrum Komunikacyjnego LOF	Gmina Lublin	Miasto Lublin	81 050 000	2015–2018
Przebudowa strategicznego korytarza transportu zbiorowego wraz z zakupem taboru w centralnej części obszaru LOF	Gmina Lublin	Miasto Lublin	85 700 000	2016–2018
Rozbudowa i udrożnienie sieci komunikacji zbiorowej dla obszaru specjalnej strefy ekonomicznej i przemysłowej w Lublinie	Miasto Lublin	Gmina Lublin	195 150 000	2017–2020
Niskoemisyjna sieć komunikacji zbiorowej dla północnej części LOF wraz z budową systemu biletu elektronicznego komunikacji aglomeracyjnej	Miasto Lublin	Gmina Lublin	195 150 000	2017–2020
Rezerwa				
Usprawnienie systemu transportu zbiorowego dla LOF	Miasto Lublin	Gmina Lublin	130 000 000	2019–2021
Infrastruktura transportowa w al. Kraśnickiej w Lublinie wraz z zakupem taboru	Miasto Lublin	Gmina Lublin	73 250 000	2019–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii ZIT LOF 2016.

W kontekście rezultatów dotychczasowej współpracy międzygminnej należy zwrócić uwagę na cztery kwestie: 1) przewagę realizowanych projektów stanowiły projekty infrastrukturalne; 2) wypracowane efekty pokazują, że w zakresie współpracy JST, większość z nich zakończyła się lub ma szansę zakończyć się sukcesem – powstały/ją produkty, które podnoszą dostępność komunikacyjną, jakość życia mieszkańców i kreują pozytywny wizerunek w oczach turystów i inwestorów; 3) doszło do wypracowania pozycji lidera – beneficjentem większości projektów były i są instytucje mające siedzibę w Lublinie, a sam Lublin pełni funkcję lidera w LOF; 4) gminy połączyła możliwość pozyskania środków, co doprowadziło w rezultacie do sformalizowania współpracy w formule porozumienia międzygminnego.

Rozdział 6.

ANALIZY INFRASTRUKTURALNE

6.1. Sieć drogowa

W analizie rozmieszczenia i poziomu wyposażenia badanych gmin w infrastrukturę drogową zastosowano narzędzia geoinformatyczne (oprogramowanie Esri ArcGIS), które umożliwiły selekcję i przetwarzanie zawartości Bazy Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k) pod kątem elementów należących do kategorii: sieć komunikacyjna. Wektorowe obiekty liniowe będące drogami zostały zweryfikowane pod względem kategorii oraz przypisane do poszczególnych gmin, zgodnie z geodezyjnym przebiegiem granic administracyjnych (wg Państwowego Rejestru Granic). Niektóre nowo wybudowane fragmenty dróg, które nie znalazły się w dostępnej wersji bazy BDOT10k, naniesiono w oparciu o alternatywne źródło danych wektorowych – Open Street Map. Na tej podstawie sporządzono mapę sieci drogowej (ryc. 20), a także dokonano obliczeń długości sieci (km) oraz jej gęstości (km/100km²) w badanych gminach.

Obszar objęty analizą stanowi strefę koncentracji dróg o zróżnicowanej kategorii – od ekspresowych po drogi lokalne. Wraz z ukończeniem obwodnicy miasta oraz dróg dojazdowych, sieć w dużej mierze spełnia wymagania mieszkańców i odpowiada ich rozmieszczeniu (ryc. 20). Do dalszej poprawy przepustowości przyczyni się z pewnością rozbudowa północnego i południowego odcinka drogi krajowej nr 19 do standardu drogi ekspresowej. Z punktu widzenia obsługi mieszkańców gmin otaczających Lublin, kluczowe znaczenie mają drogi gminne, powiatowe, wojewódzkie i krajowe, choć w niektórych relacjach pokonywanie dłuższego dystansu z wykorzystaniem ekspresowej obwodnicy jest korzystniejsze czasowo. Poza samym Lublinem, najdłuższą sieć drogową posiada gm. Niemce, ale pod względem gęstości sieci na pierwszym miejscu znajduje się Świdnik (tab. 29 i 30).

Tab. 29. Długość sieci drogowej (km) w gminach objętych opracowaniem

Gminy	Drogi ogółem	Ekspresowe	Krajowe	Wojewódzkie	Powiatowe	Gminne
Lublin	588	3	12	33	158	382
Niemce	250	7	10	31	59	143
Jastków	218	15	3	18	58	124
Konopnica	180	7	2	9	54	108
Niedzwica Duża	144	0	17	8	47	72
Wólka	120	5	12	1	28	74
Świdnik	107	8	0	4	24	71
Głusk	97	0	0	5	26	66
cały badany obszar	1704	45	56	109	454	1040

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT10k oraz Open Street Map.

Tab. 30. Gęstość sieci drogowej (km/km²) w gminach objętych opracowaniem

Gminy	Drogi ogółem	Ekspresowe	Krajowe	Wojewódzkie	Powiatowe	Gminne
Świdnik	5,26	0,40	0,00	0,22	1,16	3,48
Lublin	3,98	0,02	0,08	0,22	1,07	2,59
Konopnica	1,93	0,08	0,02	0,09	0,58	1,16
Jastków	1,92	0,13	0,02	0,16	0,51	1,09
Niemce	1,77	0,05	0,07	0,22	0,42	1,01
Wólka	1,65	0,07	0,16	0,01	0,38	1,02
Głusk	1,51	0,00	0,00	0,07	0,40	1,02
Niedzwica Duża	1,34	0,00	0,16	0,07	0,44	0,68
cały badany obszar	2,25	0,06	0,07	0,14	0,60	1,37

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT10K oraz Open Street Map.

Ryc. 20. Sieć drogowa w obszarze opracowania, wg stanu na 2019 r., na tle istniejącej sieci osadniczej
Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDOT10k oraz Open Street Map.

6.2. Dostępność komunikacyjna oraz zasięg komunikacji publicznej

Dostępność komunikacyjna obszaru, oprócz omówionego wyżej aspektu wyposażenia infrastrukturalnego, może być także rozpatrywana z punktu widzenia czasu niezbędnego do pokonania określonego dystansu. Metoda ta daje możliwość włączenia do analiz wielu gałęzi transportu, w tym transportu publicznego (Rosik i in. 2017). Wymagane jest tu jednak określenie punktów początkowych oraz wspólnego punktu docelowego, względem którego mierzone będą odległości czasowe. W niniejszym opracowaniu przyjęto, że będzie nim skrzyżowanie ulic: Lipowej, Krakowskiego Przedmieścia i Alei Racławickich, jako umowne centrum Lublina. Kluczowe znaczenie

mają bowiem dojazdy do miasta z terenów otaczających. Analiza dostępności czasowej w transporcie drogowym wykonana została na podstawie wyników wyszukiwania w portalu Mapy Google, korzystając z automatycznego skryptu wspomagającego procedurę uzyskiwania wyników. Finalny obraz przestrzenny, jako rastrowa mapa izochronowa, powstał na drodze interpolacji wartości liczbowych między regularną siatką punktów pomiarowych, wzajemnie rozmieszczonych w przestrzeni badanych gmin w odległości 1 km.

Dostępność komunikacją publiczną, ze względu na rzadszy aniżeli cała sieć drogowa, rozkład punktów dostępu (przystanków), jest niemożliwa do poprawnej wizualizacji metodą izochron. Stąd też porzeczono na analizie czasów przejazdu z uwzględnieniem siedzi siedmiu gmin. Zbadano ponadto kształt sieci połączeń i rozmieszczenie przystanków autobusowych i kolejowych względem układu osadniczego.

W pierwszej kolejności analizie poddano relacje łączące centra badanych gmin podmiejskich (lokalizacje siedzib władz gminnych) z centrum Lublina, uwzględniając cztery gałęzie transportu (tab. 31). Samochód osobowy pozostaje najszybszym środkiem przemieszczania we wszystkich przypadkach, jednak z uwagi na negatywne oddziaływanie środowiskowe ze strony tego sektora, konieczne jest zwrócenie uwagi na optymalizację obsługi strefy podmiejskiej transportem publicznym, a także rozwój udogodnień dla transportu rowerowego. Aktualnie 5 z 7 siedzib gmin objętych analizą posiada na swoim terenie połączenia autobusowe organizowane przez Zarząd Transportu Miejskiego w Lublinie. W przypadku Niedrzwicy Dużej i Niemiec, obsługa należy do drobnych przewoźników niezrzeszonych w ZTM. Natomiast z połączeń kolejowych, wykonywanych przez spółkę Przewozy Regionalne nie można skorzystać w przypadku podróży z Dominowa, Jastkowa i Wólki, z uwagi na brak infrastruktury kolejowej w tych miejscowościach.

Tab. 31. Dostępność czasowa (min) badanych ośrodków gminnych do centrum Lublina (pomiar w dniach 14–15.05.2019; godzina przyjazdu do miejsca docelowego ok. 7:30)

Środki transportu		Autobus	Pociąg (+autobus ZTM na terenie Lublina)		Samochód	Rower
Charakter danych		Czas rozkładowy	Czas rozkładowy, wraz z czasem przesiadki	Czas potencjalny, przy lepszej integracji (przesiadka 2 min)	Czas rzeczywisty	Czas rzeczywisty
Siedziby gmin	Świdnik	41	30	27	28	46
	Konopnica (Kozubszczyzna)	39	46	26	16	33
	Głusk (Dominów)	35	-	-	19	35
	Jastków	30	-	-	15	41
	Niedrzwica Duża	44*	43	38	24	64
	Niemce	34*	45	39	22	53
	Wólka	26	-	-	21	25

Uwagi: Czas przejazdu uwzględnia podróż łączoną: bus+autobus ZTM.

Źródło: jakdojade.pl, e-podroznik.pl, old.rozklad-pkp.pl, Mapy Google.

Czasowa przewaga konkurencyjna autobusu nad pociągiem zaznacza się obecnie w relacjach z Kozubszczyzny (gm. Konopnica) oraz Niemiec. Koleją zaś szybciej można przejechać ze Świdnika oraz Niedrzwicy Dużej i to przy uwzględnieniu dodatkowo czasu przejazdu autobusem ZTM (z dworca kolejowego do ustalonego miejsca docelowego w centrum) i czasu przesiadki. Istotnym problemem ograniczającym atrakcyjność kolei w dojazdach do Lublina jest niski poziom integracji kolejowego i autobusowego rozkładu jazdy w okolicach lubelskiego dworca PKP, wydłużający czas oczekiwania na autobus. Zakładając holenderski standard 8-minutowego czasu przesiadki (Hagen 2011) stosowany

w przewozach multimodalnych²⁴, uzyskać można znaczne skrócenie całkowitego czasu przejazdu. W przypadku połączenia ze Świdnikiem, kolejną podróżowałoby się w czasie porównywalnym do tego osiąganego przez samochody osobowe. Natomiast w odniesieniu do transportu autobusowego, kolej miałaby szansę stać się atrakcyjniejsza w połączeniach z Kozubszczyzny (stacja Motycz) i Niedrzwicy Dużej (stacja Niedrzwica), gdzie jednocześnie trwają prace modernizacyjne na liniach kolejowych. Zaobserwować można także czasową konkurencyjność roweru nad autobusem w relacjach z Kozubszczyzny i Wólki, położonych w pobliżu granic administracyjnych Lublina. Rower zyskuje wraz z pojawieniem się kongestii na miejskiej sieci drogowej. Im większa odległość od Lublina, tym rower będzie mniej atrakcyjny pod względem czasu podróży.

Dostępność czasową w transporcie drogowym prezentuje ryc. 21. Rozkład dostępności w postaci izochron jest generalnie pochodną przebiegu głównych odcinków dróg wylotowych z Lublina. Czas przejazdu jest zazwyczaj funkcją odległości, a modyfikowany jest rozmieszczeniem infrastruktury. Można jednak odnaleźć obszary odbiegające od naturalnego rozkładu dostępności czasowej. Negatywnie zaznacza się rejon Stasina w gm. Konopnica, Ćmiłowa w gm. Głusk oraz Świdnika Dużego w gm. Wólka. Są to sołectwa położone stosunkowo blisko granicy Lublina, jednakże ich dostępność jest wyraźnie gorsza od terenów sąsiednich. W pierwszym z wymienionych przypadków barierą w zaistnieniu dogodniejszych powiązań drogowych stanowi linia kolejowa nr 7 pozbawiona przejazdu, wymuszająca jazdę okrężną przez skrzyżowanie w Konopnicy. Dwie pozostałe sytuacje wynikają z form zagospodarowania terenu. Są to obszary rolnicze lub leśne o mało rozwiniętej infrastrukturze drogowej. Jednocześnie miejscem wyróżniającym się pozytywnie na tle otoczenia są okolice węzła Dąbrowica, łączącego obwodnicę Lublina (S19) z drogą ekspresową S17, jak również fragment Jakubowic Konińskich, zlokalizowany na południe od obwodnicy, skąd do centrum miasta można przedostać się w ok. 10 min.

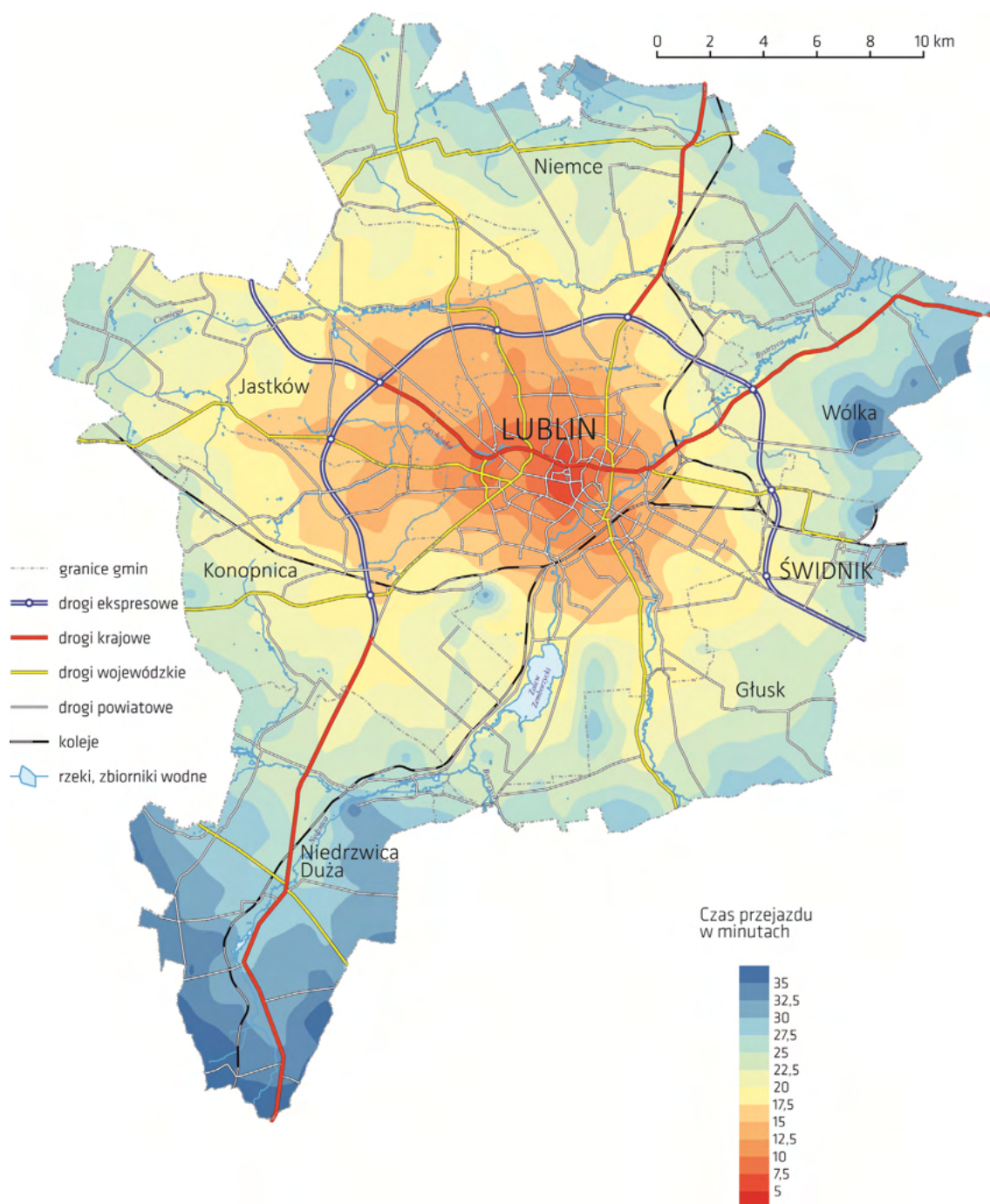
Analizując dostępność komunikacją publiczną (tab. 31, ryc. 21) zauważamy, że wszystkie z badanych gmin podmiejskich posiadają co najmniej jeden przystanek autobusowy obsługiwany przez przewoźników zrzeszonych w ZTM Lublin. Jednakże w przypadku Niedrzwicy Dużej i Niemiec autobusy te nie docierają bezpośrednio do miejscowości stanowiącej siedzibę władz gminy. Mieszkańcy korzystają z usług innych przewoźników autobusowych, a także z transportu kolejowego. Gmina Niedrzwica Duża jest jedynym przypadkiem, w którym liczba przystanków kolejowych przekracza liczbę autobusowych (ZTM), ograniczonych do miejscowości Krężnica Jara. Z reguły jednak dostępność infrastruktury autobusowej jest kilkakrotnie wyższa niż kolejowej. Wiodące pod tym względem są gminy: Konopnica, Niemce i Jastków. Całkowicie pozbawiona przystanków kolejowych jest natomiast gm. Wólka. Do grupy gmin objętych siecią ZTM należy także Mełgiew, ujęta w tab. 32, która nie graniczy z Lublinem i nie została uwzględniona w pozostałych analizach.

Tab. 32. Liczba przystanków podmiejskiej komunikacji autobusowej (obsługiwanych przez ZTM w Lublinie) oraz przystanków kolejowych (obsługiwanych przez Przewozy Regionalne)

Gmina	Konopnica	Niemce	Jastków	Wólka	Świdnik	Głusk	Mełgiew	Niedrzwica Duża
przystanki autobusowe	40	40	30	23	21	18	7	3
przystanki kolejowe	2	3	1	0	3	3	3	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDOT10k oraz Open Street Map.

²⁴ Czas przesiadki liczony od opuszczenia jednego środka transportu do rozpoczęcia podróży kolejnym środkiem transportu, obejmujący czas niezbędny na zmianę przystanku (lub peronu) oraz czas oczekiwania.

Ryc. 21. Dostępność drogowa (min) do centrum Lublina (skrzyżowanie ulic: Lipowej, Krakowskiego Przedmieścia i Alei Racławickich)

Źródło: opracowanie własne w oparciu o wyniki wyszukiwania w portalu Mapy Google.

Porównując podmiejską sieć autobusową z rozmieszczeniem zabudowy mieszkaniowej (ryc. 22) można stwierdzić, że szereg osiedli wiejskich, położonych poza głównymi szlakami komunikacyjnymi, pozbawionych jest połączeń podmiejską komunikacją publiczną, zarówno autobusową jak i kolejową. Są to tereny intensywnej suburbanizacji, gdzie znaczny odsetek mieszkańców zmuszony jest do korzystania z samochodu w dojazdach do Lublina.

mapadotacji.gov.pl oraz rozproszonych informacji zamieszczonych na stronach internetowych zarządców dróg, dokonano inwentaryzacji inwestycji realizowanych przy wsparciu Funduszy Europejskich oraz ważniejszych przedsięwzięć finansowanych z innych źródeł. W oparciu o to zestawienie opracowano mapę lokalizacji poszczególnych odcinków dróg – wybudowanych lub objętych pracami remontowymi, pozwalającą zdiagnozować stan zaawansowania modernizacji infrastruktury i przyszłe potrzeby inwestycyjne (ryc. 23).

Ryc. 23. Największe projekty inwestycyjne w infrastrukturze drogowej w latach 2004–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie: mapadotacji.gov.pl, lublin.eu/lublin/lublin-w-ue/projekty-inwestycyjne, zdplublin.pl, powiatwidnik.pl/projekty-unijne, powiat.lublin.pl/inwestycje-i-projekty.

Wyposażenie w infrastrukturę drogową wiąże się z wysoką kosztownością, na co z jednej strony składają się koszty bieżącej eksploatacji istniejących odcinków dróg (koszty stałe), z drugiej natomiast koszty modernizacji i rozbudowy sieci, mające zmienny charakter. Wynika on m.in. z nieregularnego stopnia realizacji projektów inwestycyjnych, w tym możliwości otrzymywania

i wykorzystywania zewnętrznych środków finansowych w poszczególnych latach, przy jednoczesnym zaangażowaniu wkładu własnego. Efektem tego są fluktuacje wydatków budżetowych na publiczną infrastrukturę drogową, obserwowane w badanych gminach (tab. 33). Nie istnieje więc jednoznaczny trend wzrostowy bądź spadkowy. Wielkość tych wydatków, w przypadku gmin sąsiadujących z Lublinem, w okresie 2012-2018 rzadko przekraczała kwotę 5 mln zł rocznie. Wydatki budżetowe miasta Lublin były w tym samym czasie wyższe o dwa rzędy wielkości. Należy przy tym podkreślić, że wydatki poniesione w roku 2018, w odniesieniu do sześciu poprzednich lat, były znacząco wyższe w gminach: Lublin, Świdnik, Jastków, Konopnica i Niedrzwica Duża.

Tab. 33. Wielkość rocznych wydatków budżetowych (zł) na publiczną infrastrukturę drogową (rozdziały 60013-60016)

Gmina	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Głusk	3 081 253	2 131 583	2 919 493	3 949 891	2 994 038	4 711 727	3 256 079
Jastków	2 097 973	3 384 061	4 728 731	3 440 187	3 955 846	2 589 135	7 073 058
Konopnica	1 045 585	1 388 202	1 110 896	1 120 697	2 870 488	2 885 245	5 498 115
Lublin	131 755 504	253 549 200	276 567 825	154 571 658	117 148 775	199 925 440	309 452 044
Niedrzwica	1 563 765	2 420 781	1 854 935	1 131 446	1 615 846	3 435 199	6 040 368
Niemce	9 146 943	5 687 853	4 828 446	4 232 735	3 196 631	6 931 545	3 104 979
Świdnik	8 399 763	3 888 347	4 415 228	6 357 815	3 461 227	1 977 503	14 652 480
Wólka	5 514 199	2 941 435	5 514 367	6 553 608	1 245 499	3 711 629	3 609 816

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Obok analizy wydatków w wartościach bezwzględnych istotne jest także spojrzenie na to samo zagadnienie w odniesieniu do wielkości wszystkich wydatków budżetowych gminy oraz w relacji do liczby osób zamieszkujących daną jednostkę terytorialną (tab. 34 i 35). Utrzymywanie i rozwój infrastruktury drogowej stanowi kluczowy składnik w strukturach budżetów. Udział ten kształtuje się na poziomie kilku do kilkunastu procent i również ma charakter fluktuacyjny. Największe różnice pomiędzy maksymalnym i minimalnym udziałem tej grupy wydatków w latach 2012-2018 odnotowano w gminach Niemce i Wólka – odpowiednio 14,7 i 16,4 pkt %.

Tab. 34. Udział rocznych wydatków na publiczną infrastrukturę drogową (%) w ogólnych wydatkach budżetowych

Gmina	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Głusk	11,74	8,37	9,80	12,16	8,16	9,24	4,18
Jastków	5,52	9,14	12,08	7,87	7,97	4,32	9,31
Konopnica	3,71	4,74	3,54	2,98	6,45	5,62	8,76
Lublin	8,03	13,59	13,61	8,56	6,35	9,47	13,29
Niedrzwica D.	5,50	7,89	6,02	3,82	4,14	7,23	8,76
Niemce	18,01	10,55	8,24	7,05	5,07	9,24	3,29
Świdnik	8,19	3,56	4,19	6,14	2,71	1,45	8,96
Wólka	19,63	9,72	16,38	18,41	3,25	8,25	7,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tab. 35. Wielkość rocznych wydatków budżetowych (zł) na publiczną infrastrukturę drogową (rozdziały 60013-60016) w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Gmina	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Głusk	328,21	221,28	295,50	389,15	287,39	435,75	292,08
Jastków	157,15	251,06	348,75	252,03	287,51	186,66	504,07
Konopnica	83,06	108,54	85,35	84,51	213,56	211,00	397,03
Lublin	378,96	737,92	809,34	453,65	344,08	588,28	911,01
Niedrzwica D.	135,60	208,13	158,79	96,66	137,43	290,40	507,81
Niemce	505,69	310,22	260,18	225,37	167,38	360,01	159,16
Świdnik	208,05	96,66	110,17	158,79	86,78	49,77	372,72
Wólka	507,66	264,35	487,61	566,77	105,60	308,69	294,99

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zakres wielkości rocznych wydatków przypadających na 1 mieszkańca gmin sąsiadujących z Lublinem oscylował między niecałymi 50 zł (Świdnik w 2017 r.) a 566 zł (Wólka w 2015 r.). W przypadku samego Lublina wydatki w okresie 2012-2018 kształtowały się na poziomie 344-911 zł/1 mieszkańca, przy czym maksimum wartości osiągnięto w roku 2018, podobnie jak w przypadku gmin: Niedzwica Duża, Jastków, Konopnica i Świdnik.

Ostatnie 15 lat to czas wzmożenia inwestycyjnego związanego z pojawieniem się środków pomocowych Unii Europejskiej, najpierw w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006, później Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2007-2013 oraz 2014 -2020, a także Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 i jego kontynuacji Polska Wschodnia 2014-2020. Odegrały one bardzo istotną rolę w dziedzinie rozwoju infrastruktury transportowej. Analizując łącznie przedsięwzięcia realizowane na badanym obszarze przez trzy kolejne perspektywy finansowe UE, można zauważyć rosnącą kwotę alokacji środków oraz rosnącą średnią wartość jednostkową poszczególnych projektów (tab. 36). Jednocześnie wzrastała wartość bezwzględna wkładu własnego niezbędnego do uzyskania dofinansowania, co stanowiło duże obciążenie dla budżetów gmin. Wśród beneficjentów znalazły się także jednostki szczebla powiatowego i wojewódzkiego, jak również krajowi zarządcy infrastruktury drogowej (GDDKiA) i kolejowej (PKP PLK). Wiodącym beneficjentem samorządowym w dziedzinie infrastruktury transportowej, co wynika ze skali samego ośrodka, jest miasto Lublin. Na bardzo dużą kwotę alokacji składają się tu także projekty kompleksowe, łączące działania w zakresie infrastruktury drogowej oraz zakupu taboru komunikacji miejskiej. Pozostałe gminy w wyraźnie mniejszym stopniu pozyskiwały wsparcie unijne, korzystając jednocześnie z efektów inwestycji przeprowadzanych na ich terenie przez organy wyższego szczebla administracji publicznej, czego szczególnym przykładem jest gmina Jastków.

Tab. 36. Ogólna charakterystyka transportowych projektów infrastrukturalnych realizowanych na badanym obszarze, współfinansowanych ze środków UE (stan na 05.2019)

Perspektywa finansowa	2004-2006	2007-2013	2014-2020
Liczba projektów	21	36	15
Całkowita wartość (zł)	119 577 943,95	1 442 812 715,23	1 893 886 685,70
Średnia wartość 1 projektu (zł)	5 694 187,81	40 078 130,98	126 259 112,38
Ogólny % dofinansowania UE	67	68	68

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapadotacji.gov.pl.

Układ przestrzenny inwestycji drogowych okresu 2004-2020 (ryc. 23) ukazuje pozytywne zjawisko stopniowego zamykania się ogniw sieci drogowej, w tym odcinków nowo wybudowanych, przebudowanych lub objętych pracami remontowymi. Oprócz działań współfinansowanych ze środków UE prowadzono szereg projektów komplementarnych, korzystając z innych źródeł finansowania m.in. Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych i Funduszu Dróg Samorządowych.

Przedsięwzięcia perspektywy 2004-2006 były rozproszone przestrzennie, co pierwotnie ograniczało skalę ich oddziaływania. Perspektywa 2007-2013 przyczyniła się do powstania dużych ciągów transportowych, wśród których największą rolę odgrywa północna część obwodnicy Lublina, wraz z odcinkami dojazdowymi. W tym czasie dzięki wsparciu UE rozwinęły się też lokalne sieci drogowe, głównie we wschodniej części badanego obszaru, na terenie gmin: Lublin (rejon strefy ekonomicznej na Felinie), Świdnik (drogi dojazdowe do portu lotniczego), Wólka (os. Borek, Świdnik Duży) i Głusk (Prawiedniki, Kalinówka). Będąca w toku trzecia perspektywa finansowa 2014-2020 wskazuje na konsekwentną kontynuację rozbudowy sieci dróg o podwyższonym standardzie. Zakończone i planowane inwestycje przyczynią się tym razem do poprawy dostępności transportowej południowych i zachodnich rejonów badanego obszaru, a także do udrożnienia centralnych dzielnic

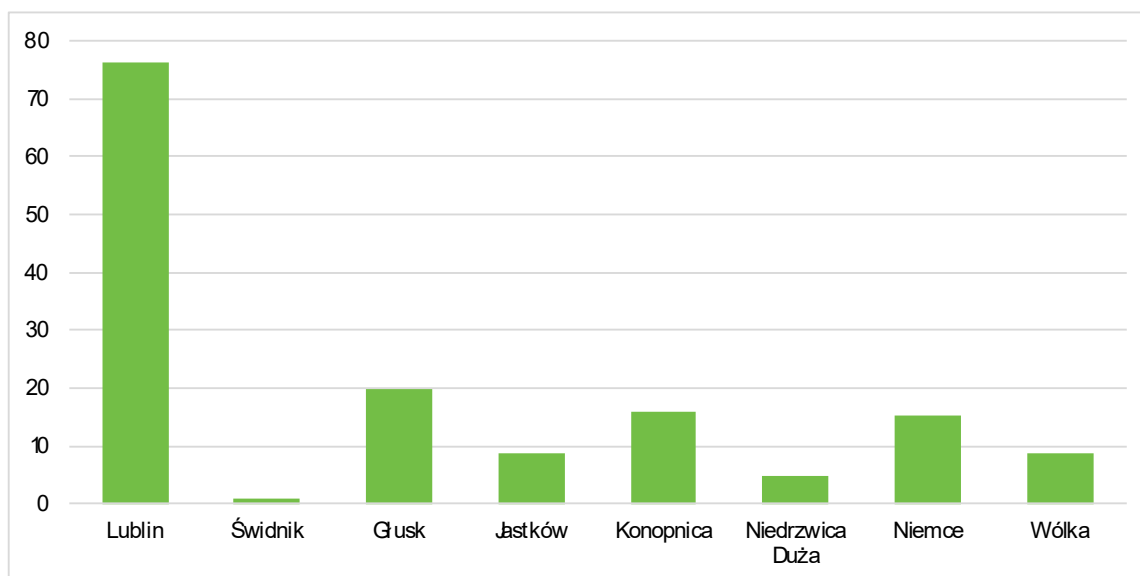
Lublina. Po finalizacji wszystkich inwestycji w ramach obecnej perspektywy oraz biorąc pod uwagę działania z lat 2004-2013, uzyskany poziom spójności zmodernizowanego układu drogowego będzie stymulował rozwój aglomeracji niemal we wszystkich kierunkach. Wolniejsze tempo może wystąpić jedynie w kierunku południowo zachodnim (styk gmin Lublin, Konopnica i Niedzwica Duża), w którym dotychczas wykonano relatywnie najmniej inwestycji drogowych.

6.4. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna i gazowa

Przyrost liczby ludności i nie zawsze w pełni kontrolowany intensywny rozwój zabudowy mieszkaniowej w rejonach podmiejskich powoduje silną presję urbanizacyjną. W kontekście nasilenia procesów suburbanizacji w okolicach Lublina stawia to duże wyzwania dla gospodarki komunalnej (Kociuba, Matacz 2018; Kociuba 2018a). Dla zrównoważonego rozwoju tych terenów, jak również komfortu życia ich mieszkańców ważnym czynnikiem jest przyrost długości sieci przesyłowych oraz efektywność tej rozbudowy przejawiająca się we wzroście liczby mieszkańców korzystających z infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej oraz gazowej.

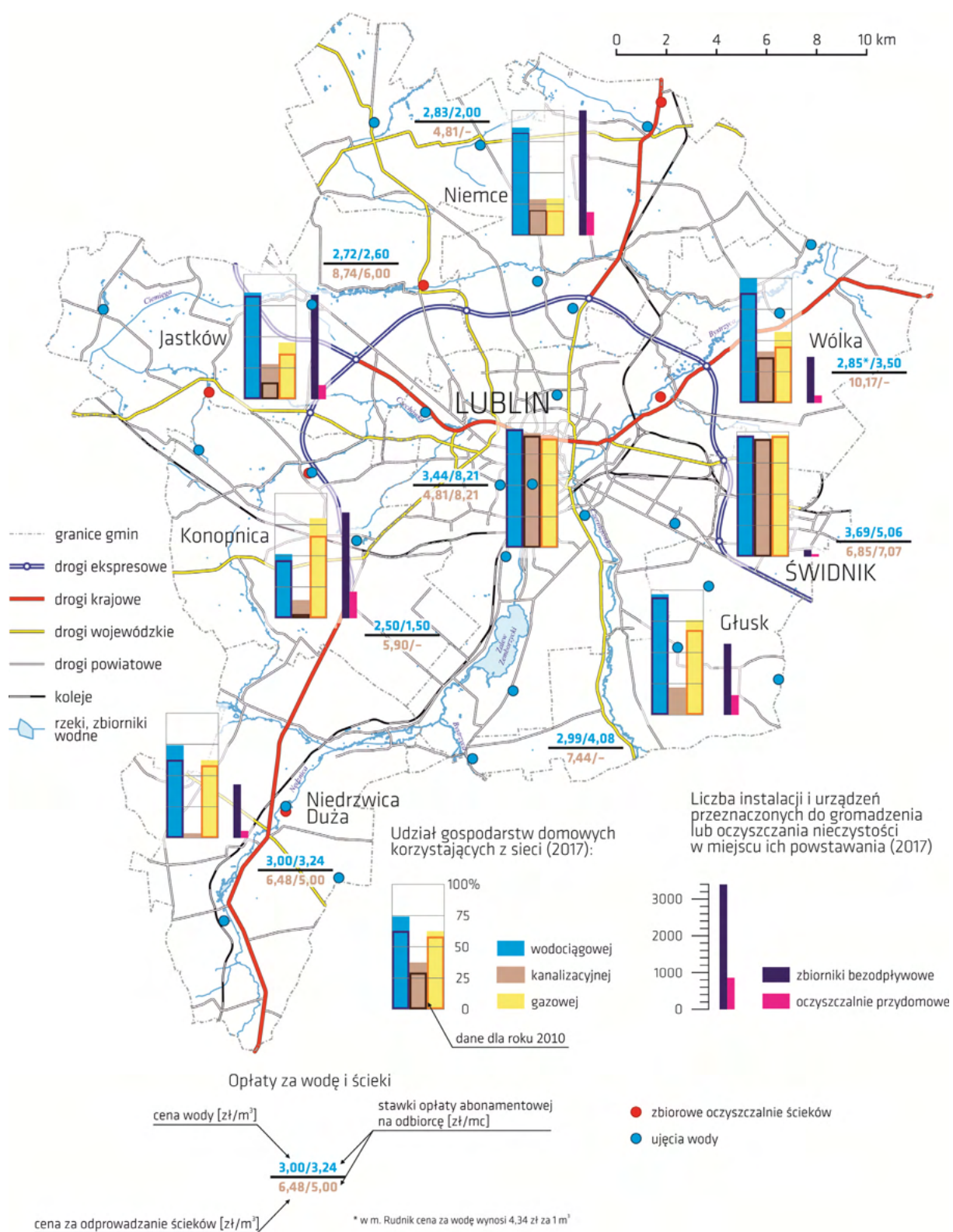
Wyposażenie w sieć wodociągową na analizowanym obszarze wygląda stosunkowo dobrze. Dostęp do sieci ma średnio 80–100% mieszkańców. Wyjątek stanowi gm. Konopnica, gdzie z wodociągów korzysta tylko 51% mieszkańców oraz gm. Niedzwica Duża - 74% (ryc. 24).

Analizując przyrosty długości sieci wodociągowej w stosunku do wzrostu odsetka osób korzystających z instalacji wodociągowej, co jest kluczowe w przypadku efektywności rozbudowy sieci, należy zauważyć pewne prawidłowości. Notowane przyrosty sieci są w większości gmin powolne i wynoszą średnio około 10–20 km w ciągu ostatnich 8 lat (ryc. 25). Wyjątkiem jest Lublin, gdzie w latach 2010–2018 przybyło łącznie 76 km sieci wodociągowej, z tym, że liczba korzystających wzrosła o ok. 0,5 p.proc. Na przeciwnym biegunie znajduje się gm. Niedzwica Duża gdzie wybudowanie 4 km sieci spowodowało znaczący przyrost ludności korzystającej z wodociągów (o 23 p.proc.). Od 2014 r. wszyscy mieszkańcy gm. Wólka korzystają z instalacji wodociągowej, a rozbudowa sieci na bieżąco nadąża za wzrostem liczby mieszkańców. W pozostałych gminach wzrost liczby korzystających z wodociągów kształtował się na poziomie ok 2–4 p.proc.

Ryc. 24. Przyrosty długości sieci wodociągowej w km w latach 2010–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

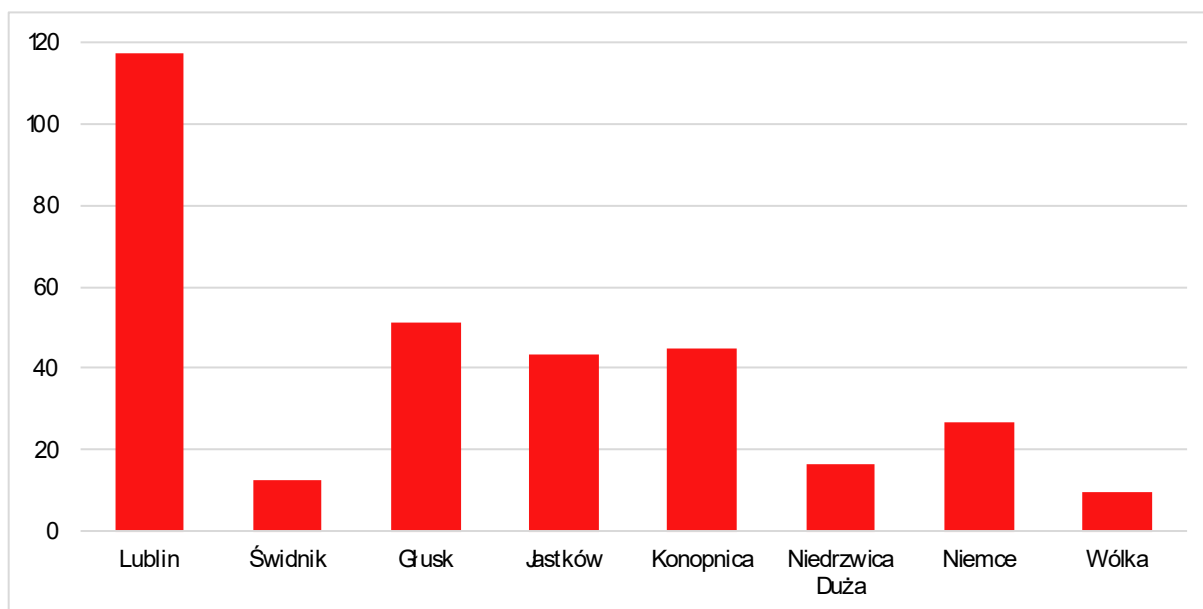

Ryc. 25 Udział gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w latach 2010-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, strony internetowe gmin.

Wyposażenie w sieć kanalizacyjną wykazuje znacznie większe zróżnicowanie. W miastach Lublin i Świdnik dostęp do sieci kanalizacyjnej ma około 90% mieszkańców. Obszary gmin wiejskich generalnie charakteryzują się niskim poziomem uzbrojenia. Największe wartości osiągnięto w gm. Wólka, gdzie ponad 40% mieszkańców ma dostęp do sieci kanalizacyjnej, oraz w gminach Niemce i Jastków (28%). Największe braki w uzbrojeniu występują w gminach Konopnica (15%), a przede wszystkim - Niedzwica Duża (4%) (ryc. 24).

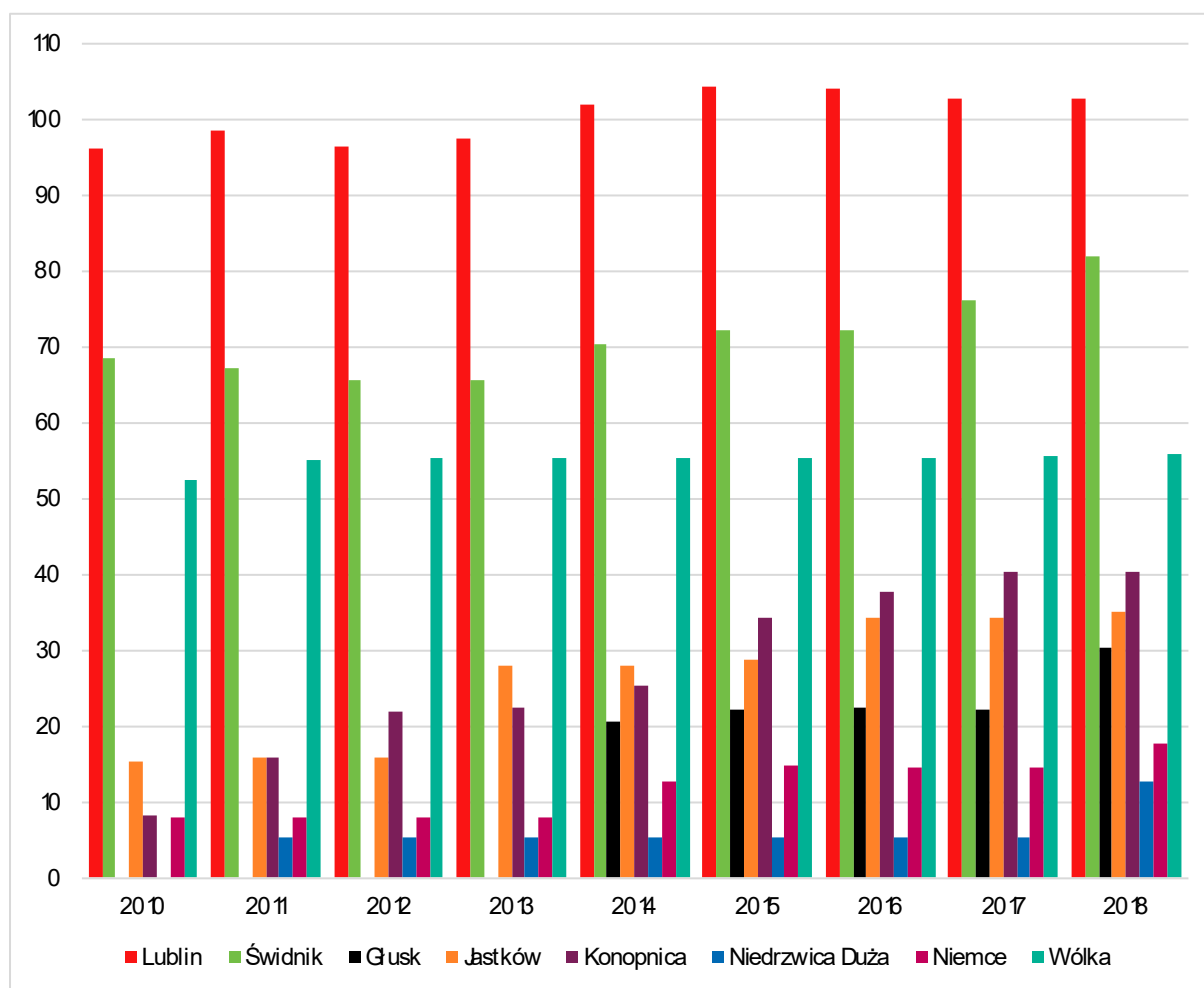
W latach 2010-2018 w przypadku wszystkich analizowanych gmin zanotowano wzrost długości sieci kanalizacyjnych. Największy odnotowano w Lublinie oraz gminach Jastków, Konopnica i Niemce. Przy czym, podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej, rozbudowa sieci kanalizacyjnej nie zawsze ma odzwierciedlenie we wzroście liczby korzystających z instalacji. Przykładem jest Lublin, gdzie długość sieci wzrosła aż o 117 km, a liczba użytkowników o 2 p.proc. Wybudowanie 10 km sieci w gminie Wólka wywołało przyrost o 5 p.proc., a w gminie Niedzwica Duża tylko o 1,5 p.proc. Przyczyna tkwi w gęstości zabudowy na danym obszarze. Największe przyrosty zarówno długości sieci jak i liczby korzystających z instalacji wystąpił w gminie Głusk – 51 km i 22 p.proc. (od 2014 r.), Jastków – 44 km i 14 p.proc. oraz Konopnica – 41 km i 11,5 p.proc.

Ryc. 26. Przyrosty długości sieci kanalizacyjnej w km w latach 2010-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Z punktu widzenia prowadzenia racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej, jakości życia oraz ochrony środowiska bardzo istotną kwestią jest dysproporcja pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej pokazująca braki w uzbrojeniu (ryc. 27). Tu również najkorzystniej wypadają miasta (ponad 100% w Lublinie i 80% w Świdniku). Największą różnicą długości sieci kanalizacyjnej w stosunku do długości sieci wodociągowej w 2018 r. charakteryzowały się gminy Niedzwica Duża gdzie długość sieci kanalizacyjnej stanowi tylko 12,8% długości sieci wodociągowej i Niemce (17,6%). Z gmin wiejskich tylko Wólka przekracza 55%, a Konopnica osiąga 40%. Najszybciej nadrabiają braki w uzbrojeniu gminy Głusk, Konopnica i Jastków.

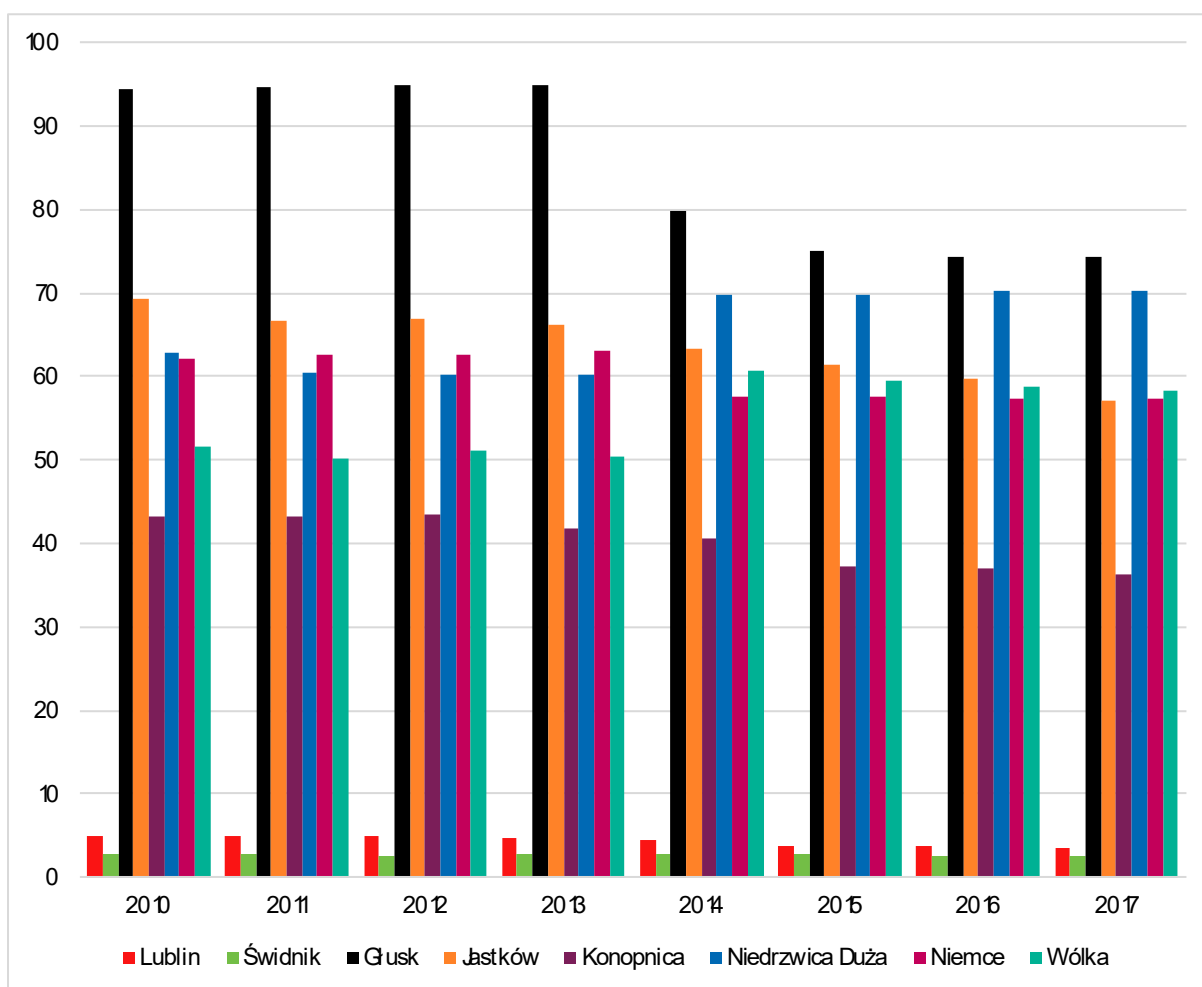

Ryc. 27. Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w % w latach 2010-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Różnice w uzbrojeniu przekładają się na dysproporcje pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z systemu wodociągów i kanalizacji. Im mniejsze wartości tym mieszkańcy mają większy dostęp do sieci. Dotyczy to przede wszystkim miast Lublina i Świdnika (ryc. 28). W pozostałych gminach wartości te wahają się od ok. 40% w gminie Konopnica do 60% w gminach Wólka, Niemce i Jastków i 70% w gm. Niedzwica Duża. Najwyższe dysproporcje w uzbrojeniu występują w gm. Głusk, której ok 95% mieszkańców korzysta z wodociągów, a do 2013 r. gmina była pozbawiona sieci kanalizacyjnej, aczkolwiek należy zauważyć, że w ostatnich latach następuje przyrost długości kanalizacyjnej, głównie za sprawą realizacji projektów finansowanych ze środków unijnych. Sytuację w tym zakresie próbuje się rekompensować budową zbiorników bezodpływowych i oczyszczalni przydomowych. Największa ich ilość znajduje się w gminach Niemce i Konopnica (ryc. 24).

Ze względu na ubogie zasoby wód powierzchniowych woda na analizowanym obszarze czerpana jest z ujęć podziemnych. Lublin obsługuje 10 pompowni wody oraz 66 studni głębinowych. Zaopatrują one 9 systemów strefowego zasilania obejmujących pierścieniowo większą część obszarów miasta. Operatorem systemu jest Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Lublinie Sp. z o.o. (MPWIK) (mpwik.lublin.pl). Pozostałe gminy mają własne ujęcia wód podziemnych, z tym, że mieszkańcy osiedla Rudnik w gminie Wólka obsługiwani są przez MPWIK, a z ujęć „Prawiedniki” i „Wilczopole” położonych w gminie Głusk korzystają mieszkańcy Lublina. Gmina Konopnica sprzedaje wodę do gmin Jastków i Niedzwica Duża (Kociuba, Matacz 2018).

Ryc. 28. Różnica pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z wodociągu i z kanalizacji w % w latach 2010-2017
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W zakresie gospodarki ściekowej najważniejszą inwestycją na analizowanym terenie jest oczyszczalnia ścieków Hajdów będąca w zarządzie MPWIK, która obsługuje w całości miasto Lublin, gminy Wólkę i Głusk, a w przewadze obszar Świdnika oraz gmin Konopnica i Niemce²⁵. Gminę Jastków obsługują dwie oczyszczalnie w Snopkowie i Tomaszowicach, a gm. Niedzwica Duża oczyszczalnia w Niedzwicy Dużej.

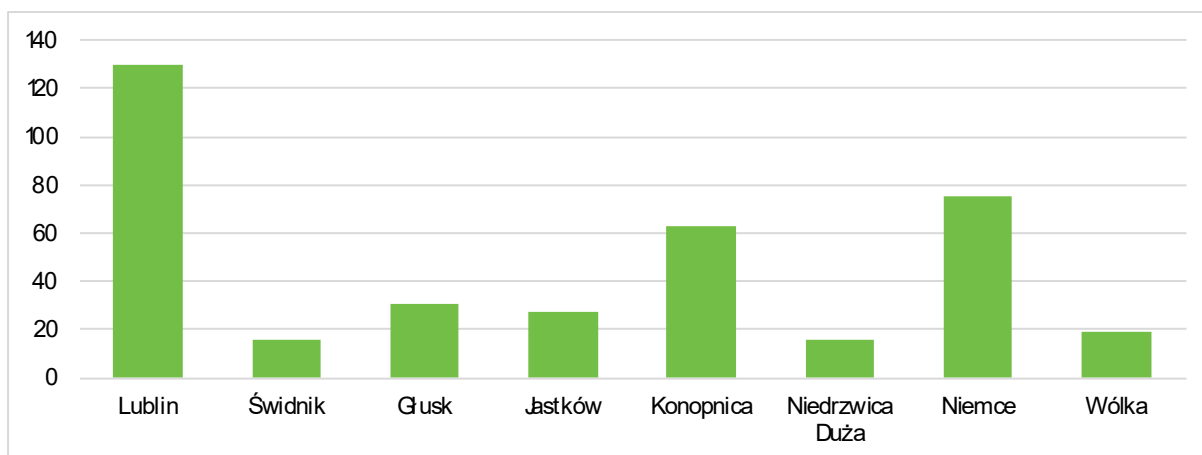
W analizowanych gminach następuje duże zróżnicowanie opłat za wodę i ścieki, przy czym stawka za odprowadzania ścieków, jest zawsze wyższa (w przypadku gm. Jastków stanowi 3-krotność opłaty za wodę). Najniższe jednostkowo koszty wody ponoszą mieszkańcy gm. Konopnica, a najwyższe mieszkańcy Lublina i Świdnika oraz os. Rudnik. W przypadku opłat za odprowadzanie ścieków relatywnie najniższe koszty ponoszą mieszkańcy gmin Wólka, Jastków oraz Głusk, a najniższe mieszkańcy Lublina i gm. Niemce. Dużo większe różnice występują w przypadku opłaty abonamentowej, szczególnie w przypadku opłat za wodę. W gminach Głusk, Konopnica, Niemce i Wólka opłata abonamentowa nie jest pobierana. Najmniejsze dysproporcje w stawkach opat za wodę i odprowadzanie ścieków występują w Lublinie.

²⁵ Mieszkańców Świdnika obsługuje także oczyszczalnia na terenie WSK PZL „Świdnik”, mieszkańców gminy Motycz oczyszczalnia zlokalizowana w Motyczu, a gminy Niemce oczyszczalnia w Niemcach.

Wyposażenie w sieć gazową, podobnie jak w sieć wod-kan, stanowi jeden z ważniejszych czynników jakości życia, ale też zrównoważonego rozwoju gmin. Wyposażenie w sieć gazową i jej wykorzystywanie do ogrzewania powoduje też mniejsze stężenie zanieczyszczeń z niskiej emisji.

Analizując zmiany w dostępie do instalacji gazowych w latach 2010-2017 zauważamy, że podobnie jak przypadku sieci wod-kan, we wszystkich 8 gminach nastąpił wzrost udziału korzystających z sieci, aczkolwiek na różnym poziomie. W stosunku do roku bazowego największe wzrosty zanotowano w gminach Konopnica (14 p.proc.) i Wólka (12 p.proc.), a w pozostałych gminach na poziomie 8-10 p.proc.; najmniejsze zmiany zaszły w miastach oraz w gm. Niedzwica Duża. Najlepiej wyposażeni w sieć gazową są mieszkańcy miast Lublina (87% korzystających w stosunku do ilości mieszkańców) i Świdnika (97%), a z gmin wiejskich Konopnicy (80%) i Głuska (76%), najslabiej zaś mieszkańcy gm. Niemce (30%) (ryc. 24).

Najdłuższą sieć gazową w 2017 r. miał Lublin (ponad 700 km) oraz gm. Konopnica (280 km). W gminie Niemce i Niedzwica Duża długość sieci wynosiła po 210 km, zaś w gm. Wólka 90 km. Największe przyrosty długości sieci w analizowanym okresie notowane są w Lublinie, oraz gminach Konopnica i Niemce (nie doprowadziło to jednak do wzrostu odsetka osób korzystających z sieci). W pozostałych wahały się w granicach 20 km (ryc. 29).

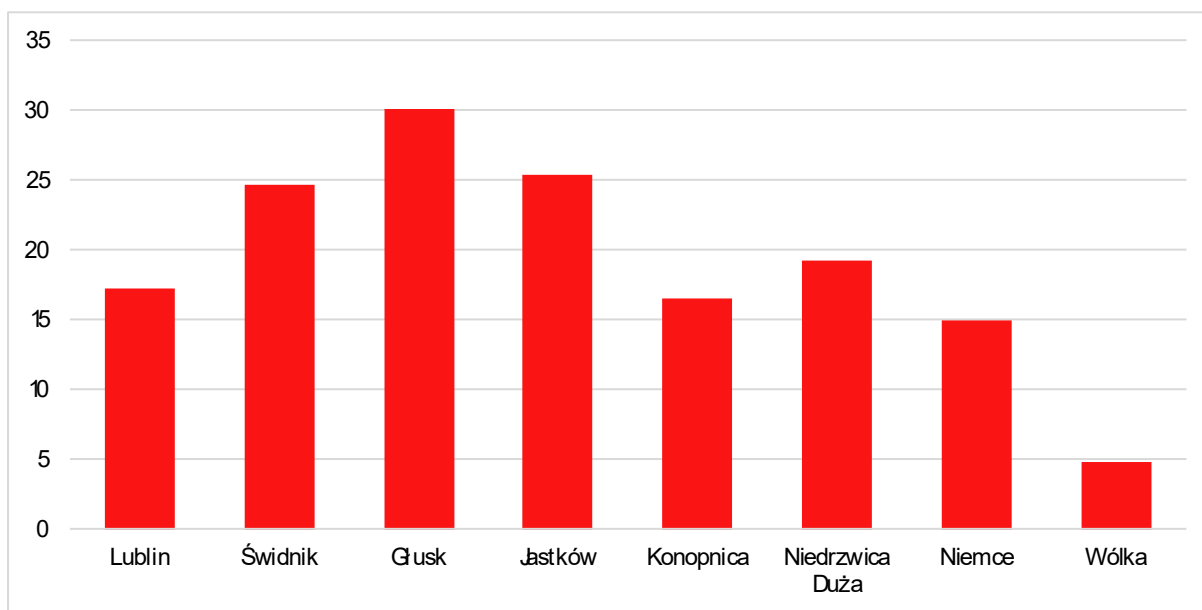
Ryc. 29. Przyrosty długości sieci gazowej w km w latach 2010-2018
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najgęstsza sieć występuje w miastach oraz gminach Konopnica i Głusk. Gęstość sieci w przypadku gm. Głusk i Konopnica oraz Jastków i Niedzwica Duża przekładała się na odsetek osób korzystających. Największe dysproporcje występują w gm. Wólka gdzie relatywnie najkrótsza i najrzadsza sieć przekłada się na znaczący odsetek (ponad 57%) osób korzystających, na co ma wpływ głównie gazyfikacja os. Borek w Turce.

6.5. Koszty wyposażenia w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną i gazową

Określenie kosztów wyposażenia w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną polegało na porównaniu wydatków budżetowych gmin w rozdziale 01010 Infrastruktura wodociągowa i sanitacyjna wsi w przypadku gmin wiejskich oraz rozdziale 90001 gospodarka ściekowa i ochrona środowiska w przypadku miast. Analizy prowadzono dla lat 2010-2018. Skorzystano z danych pozyskanych ze sprawozdań z wykonania planu wydatków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego sporządzanych przez Regionalną Izbę Obrachunkową w Lublinie (lublin.rio.gov.pl). W analizach brano pod uwagę wydatki wykonane (paragraf 605 Wydatki inwestycyjne jednostek budżetowych).

Wyposażenie w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną wiąże się z wysoką kosztochłonnością, na co składają się koszty przesyłu, a także modernizacji i rozbudowy sieci. Wprawdzie większość inwestycji jest realizowana w ramach środków własnych, aczkolwiek gminy coraz częściej przy rozbudowie i modernizacji infrastruktury korzystają także ze wsparcia środków unijnych (głównie w ramach RPO, POIS oraz PROW). Inwestycje te znajdują również odzwierciedlenie w wydatkach inwestycyjnych gmin, które w latach 2010-2018 wyniosły prawie 138 mln zł, z czego ponad 1/5 przypada na gm. Głusk (ryc. 30). Pozwoliło jej to zmniejszyć różnice w udziale ludności korzystającej z wodociągów i kanalizacji, zmodernizować system ujęć wodociągowych oraz uspołnić system przesyłu ścieków do oczyszczalni Hajdów. W pozostałych gminach poniesione wydatki również przełożyły się na wzrost liczby ludności korzystającej z infrastruktury, głównie kanalizacyjnej, ale też znaczące kwoty pochłonęła budowa infrastruktury zaopatrzenia w wodę i oczyszczania ścieków.

Ryc. 30. Wydatki inwestycyjne gmin w mln PLN na gospodarkę wodno-ściekową w latach 2010-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań z wykonania budżetów JST (<http://lublin.rio.gov.pl/?c=980>).

Wydatki z tytułu gospodarki ściekowej odprowadzane na rzecz innych podmiotów wyniosły w latach 2010-2018 wyniosły ponad 30,4 mln zł. Ponoszą je te gminy, które dostarczają ścieki do oczyszczalni Hajdów, z tym, że poziom wydatków znacząco zmniejszył się w związku z podwyżką opłaty za ścieki w 2018 r.

Kolejnymi kwestiami są zaopatrzenie w wodę, oczyszczanie ścieków i rozbudowa sieci. W tym zakresie Lublin nie wykazuje deficytów, korzystając z oczyszczalni Hajdów, która obsługuje również sąsiednie tereny. Gminy Jastków, Niemce i Niedrzwica Duża poniosły w ostatnich latach duże inwestycje w budowę własnych oczyszczalni ścieków. Zarówno Lublin, jak i pozostałe gminy korzystają z własnych ujęć wód podziemnych, które w ostatnich latach modernizują i rozbudowują z udziałem środków unijnych. W przypadku przesyłu wody sieciami wodociągowymi Lublin współpracuje z gm. Głusk, a Konopnica sprzedaje wodę do gmin Jastków i Niedrzwica Duża (Kociuba, Matacz 2018). Trzeba przy tym podkreślić, że samowystarczalność gmin w zakresie gospodarki wodno-ściekowej nie ma generalnie przełożenia na wysokość opłat za wodę i odprowadzanie ścieków.

Jeśli chodzi o wyposażenie w instalacje wod-kan mieszkańcy Lublina są na uprzywilejowanej pozycji. W gminach wiejskich na zadowalającym poziomie jest zaopatrzenie w wodę za pomocą systemu wodociągów, znacznie gorzej natomiast przedstawia się sytuacja w zakresie odprowadzania ścieków za pomocą systemu kanalizacji. Największe braki występują w gminach Niedrzwica Duża (4% ludności

korzysta z kanalizacji a rozbudowa sieci jest bardzo powolna) oraz Konopnica (15%) i Głusk (22%). W przypadku gmin Konopnica, Jastków i Głusk rozbudowa wodociągów odbywa się w miejscowościach sąsiadujących bezpośrednio z Lublinem. W gminie Wólka inwestycje obejmują głównie Turkę.

Z perspektywy dalszych wydatków na uzbrojenie terenów sąsiadujących z miastem największe koszty będą związane z budową sieci przesyłowych tj. wodociągowej i kanalizacyjnej w gminach Konopnica i Niedrzwica Duża oraz kanalizacyjnej w gminach Niemce, Wólka (oprócz os. Borek) i Głusk (aczkolwiek większość inwestycji zostanie sfinansowana z funduszy pozyskanych w obecnej perspektywie przez gminę). Koszty rozbudowy sieci będą zależne od gęstości zabudowy, czy odległości pomiędzy brakującymi odcinkami, co w przypadku zabudowy rozproszonej jest bardzo kosztochłonne i nie zawsze przynosi zamierzone rezultaty. Największe wydatki będzie generowało uzbrojenie w sieć kanalizacyjną. Z perspektywy kosztochłonności takiej rozbudowy znacznie korzystniej jest zainwestować w dopłatę do przydomowych oczyszczalni ścieków.

Rozbudowa sieci gazowej jest powolna m.in. ze względu na rosnące koszty gazu, co zniechęca wielu potencjalnych użytkowników do jego wykorzystania w celach grzewczych. Gospodarka ciepła w analizowanych gminach oparta jest wciąż w dużym stopniu na lokalnych kotłowniach lub indywidualnych urządzeniach grzewczych opalanych przeważnie paliwem stałym (węglowym). Ze względu na koszty środowiskowe (przede wszystkim jakość powietrza) konieczne jest rozwijanie nowoczesnych technologii z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii. Wszystkie podlubelskie gminy realizują projekty, w ramach których prowadzą montaż w gospodarstwach domowych instalacji/mikroinstalacji: ogniw fotowoltaicznych, kolektorów słonecznych, kotłów na biomasę, czy pomp ciepła. Źródłem finansowania są tu głównie fundusze unijne, zwłaszcza RPO i PROW.

6.6. Wyposażanie w infrastrukturę społeczną

Infrastruktura społeczna to zespół urządzeń publicznych zaspokajających potrzeby socjalne, oświatowe i kulturalne ludności, m.in.: szpitale, sanatoria, domy pomocy społecznej, szkoły, przedszkola, obiekty kulturalne (biblioteki, kina, teatry), obiekty sportowe (stadiony, hale widowiskowo-sportowe), sądy czy więzienia. Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego najważniejsza jest infrastruktura edukacyjna, która przygotowuje do pracy przyszłe kadry. W zakresie rozwoju żłobków i przedszkoli nastąpił w ostatnich latach wzrost – zarówno jeżeli chodzi o liczbę obiektów, jak też, co ważniejsze, liczbę miejsc. Poza miastami dość dobrze rozwinięte te elementy infrastruktury społecznej znajdują się w gminie Niemce (ponad 500 miejsc w przedszkolach i blisko 50 w żłobku) i w gm. Wólka (ok. 350 miejsc w 8 placówkach przedszkolnych i punkcie przedszkolnym) (tab. 37).

Podobnie w przypadku szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i średniego gm. Niemce, poza miastami, dysponuje największą liczbą szkół, obsługuje również największą grupę uczniów (tab. 38).

Tab. 37. Żłobki, przedszkola i punkty przedszkolne

Gmina	Żłobki		Przedszkola		Punkty przedszkolne bez specjalnych	
	2012	2017	2010	2017	2010	2017
Głusk	-	-	8	9	2	-
Jastków	-	-	5	9	-	-
Konopnica	-	1	7	9	-	-
Lublin	10	35	142	186	7	8
Niedrzwica Duża	-	-	9	12	-	2
Niemce	-	1	7	9	-	1

Świdnik	1	5	9	15	-	-
Wólka	-	-	7	8	1	1
RAZEM	11	42	194	257	10	12
				miejsca		
Głusk	-	-	119	305	44	-
Jastków	-	-	-	195	-	-
Konopnica	-	15	76	252	-	-
Lublin	886	1 897	11 014	13 294	196	149
Niedrzwica Duża	-	-	215	314	-	50
Niemce	-	47	265	527	-	-
Świdnik	28	111	1 264	1 363	-	15
Wólka	-	-	175	326	25	25
RAZEM	914	2 070	13 128	16 576	265	239

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

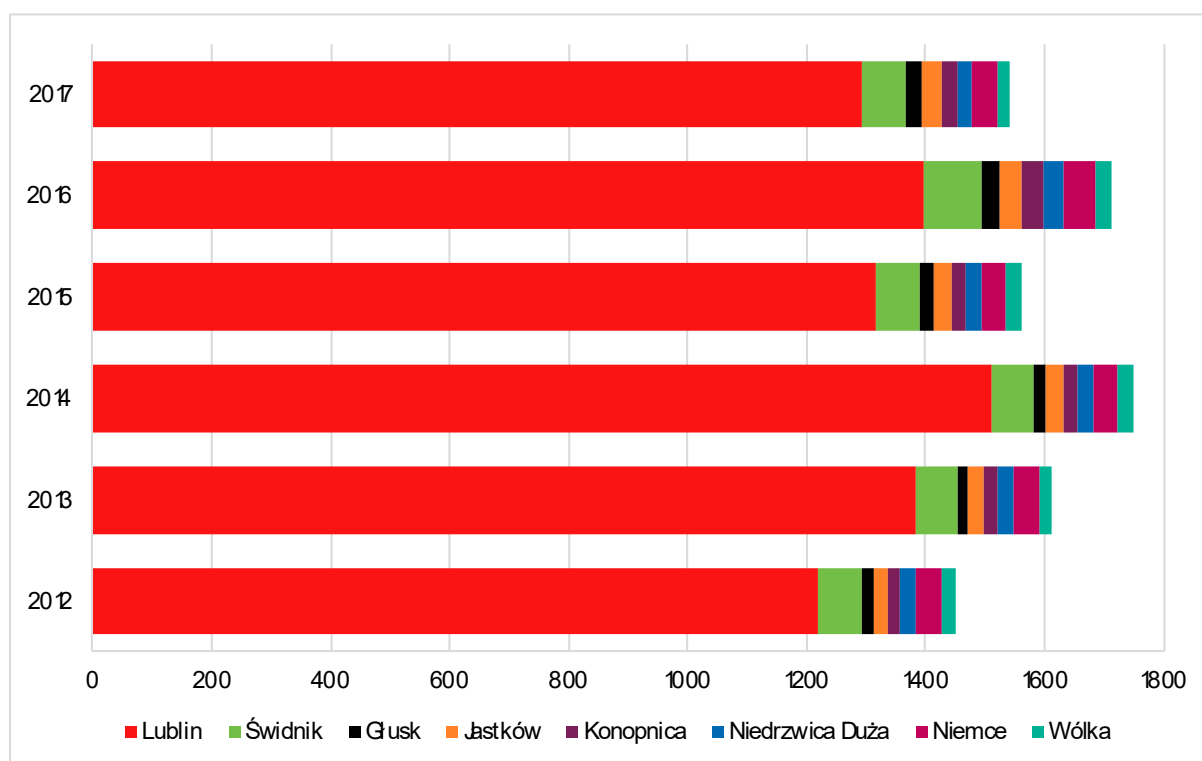
Tab. 38. Szkolnictwo podstawowe i średnie

	Szkoly podstawowe		Gimnazja		Szkoly ponadgimnazjalne ogółem (bez policealnych)		Zasadnicze szkoly zawodowe, branżowe I stopnia i przysposabiające do pracy zawodowej specjalne		Szkoly średnie zawodowe		Szkoly ogólnokształcące		Szkoly policealne	
	2010	2017	2010	2017	2010	2017	2010	2017	2010	2017	2010	2017	2010	2017
	szkoly													
Głusk	5	4	4	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Jastków	5	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konopnica	5	6	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lublin	51	68	38	20	107	92	16	11	36	26	55	55	59	46
Niedzwica Duża	10	10	4	1	4	1	1	1	1	-	2	-	1	1
Niemce	7	7	3	-	2	2	-	-	1	1	1	1	-	-
Świdnik	5	6	5	1	14	11	3	3	6	2	5	6	1	1
Wólka	6	6	2	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
łącznie	94	112	58	25	128	107	22	17	44	29	63	62	61	48
	uczniowie													
Głusk	512	820	276	184	11	9	11	9	-	-	-	-	-	-
Jastków	720	833	334	167	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konopnica	495	699	171	101	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lublin	18 192	23 489	9 841	6 173	22 773	19 447	1 629	1 249	6 993	6 725	14 151	11 473	9 946	6 730
Niedzwica Duża	826	990	468	247	133	11	16	11	77	-	40	-	54	20
Niemce	1 052	1 248	521	266	306	207	-	-	174	171	132	36	-	-
Świdnik	2 222	2 679	1 304	800	1 668	1 173	116	91	731	411	821	671	27	67
Wólka	461	527	259	115	-	-	24	18	-	-	-	-	-	-
łącznie	24 480	31 285	13 174	8 053	24 891	20 847	1 796	1 378	7 975	7 307	15 144	12 180	10 027	6 817

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

6.7. Koszty wyposażenia w infrastrukturę społeczną

Utrzymanie urządzeń infrastruktury społecznej oraz zapewnienie odpowiednich usług jest bardzo kosztochłonne. Przez kilka ostatnich lat utrzymują się one na podobnym poziomie (ryc. 31). W gminie Lublin w 2017 r. na oświatę i wychowanie wydano ponad 610 mln. zł, najmniej w gm. Wólka – ok. 12 mln zł. Wystarczy wspomnieć, że w 2017 r. koszty poniesione na oświatę i wychowanie stanowiły niejednokrotnie ponad 1/3 wydatków ogólnych w jednostce samorządowej. Najwyższy ich udział odnotowała gm. Niedzwica Duża (tab. 39). Wśród wydatków związanych z obsługą oświaty największe koszty (często zbliżone do 98% wydatków oświatowych) generują wydatki bieżące, tj. na wynagrodzenia, pochodne wynagrodzeń oraz zakup materiałów i usług. Równie wysoko kosztochłonne (od 15,2 do 30,9% w strukturze wydatków gminy w 2017 r.) są działania związane z pomocą rodzinie (tab. 39).

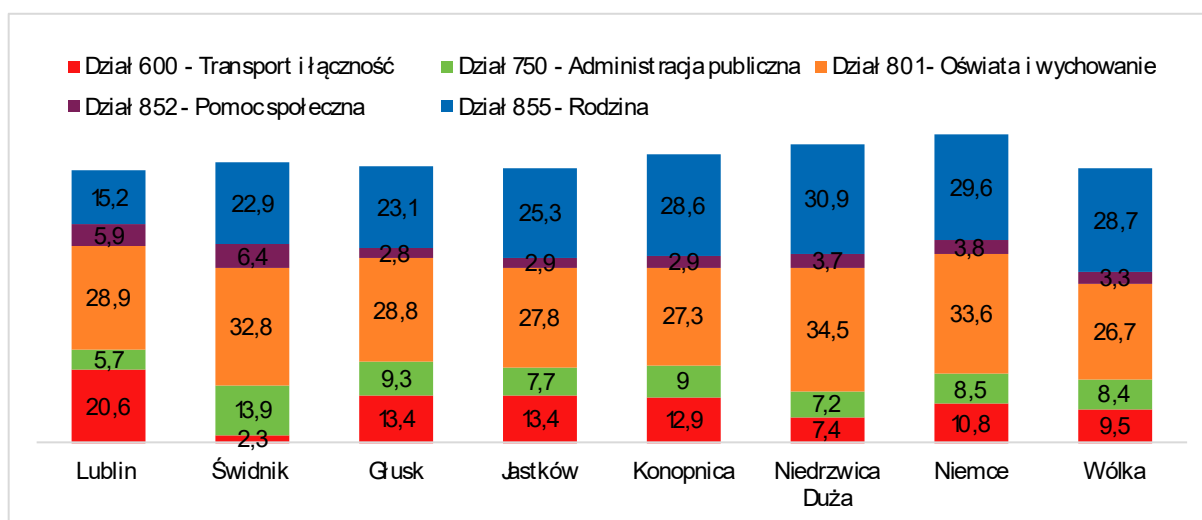

Ryc. 31. Wydatki w mln PLN wg klasyfikacji budżetowej łącznie w działach: 600 Transport i łączność, 750 Administracja publiczna, 801 oświata i wychowanie i 852 Pomoc społeczna (2012-2017)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując wydatki według działów klasyfikacji budżetowej można zauważyć, że najwięcej środków budżetowych przeznaczono w analizowanych gminach na oświatę i wychowanie, a następnie na działanie związane z pomocą rodzinie i administracją publiczną (ryc. 32).

Wielkość wydatków bieżących ma wpływ na wydatki inwestycyjne. W warunkach stosunkowo niskiego udziału dochodów własnych w gminach trudno jest planować ich budżety i zarządzać finansami, w tym wydatkami inwestycyjnymi związanymi z transportem i łącznością. We wszystkich jednostkach, poza Lublinem, w ostatnim czasie obserwuje się niekorzystny, malejący trend udziału tychże wydatków w stosunku do roku 2010. Spośród gmin najwyższy udział wydatków na transport i łączność w 2017 roku miał Lublin, dużo niższe wydatki charakteryzowały Świdnik (dziesięciokrotnie niższy udział tych wydatków w porównaniu z rokiem 2010 oraz ze strukturą wydatków Lublina).

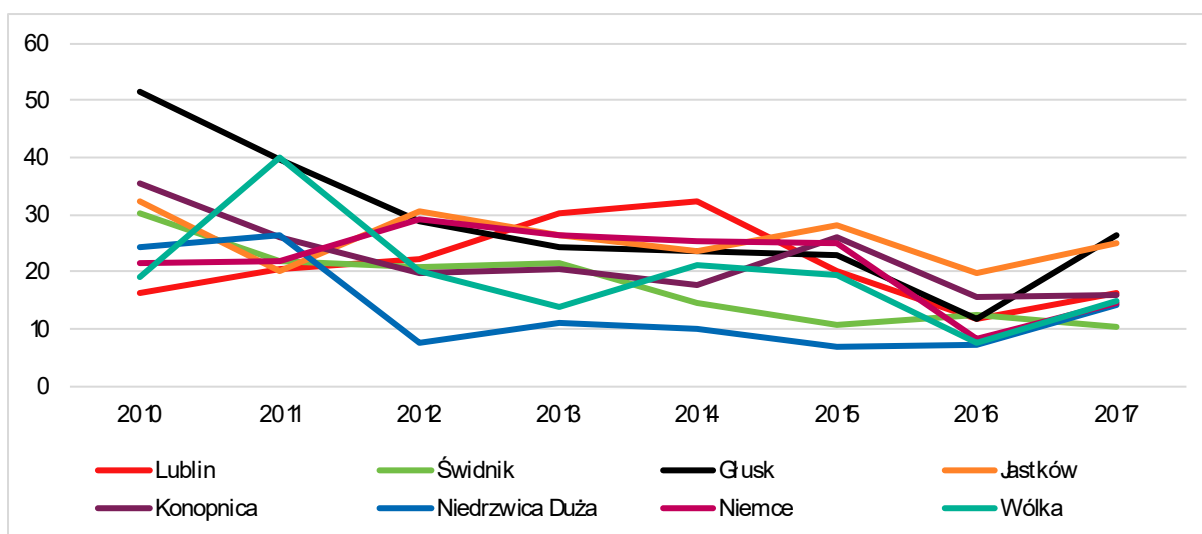
Ryc. 32. Niektóre wydatki gmin wg działów Klasyfikacji Budżetowej w 2017 r. (% wszystkich wydatków)
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

6.8. Koszty utrzymania obiektów wchodzących w skład mienia gminy

W ciągu ostatnich kilku lat udział kosztów utrzymania obiektów wchodzących w skład mienia gmin systematycznie maleje w odniesieniu do wydatków ogółem (ryc. 33). Największy spadek udziału tych kosztów odnotowano w gm. Głusk (spadek o połowę w stosunku do roku 2010), Świdnik i Konopnica (o ok. 20 p.proc.). Jedynie Lublin odnotował niewielki (bo zaledwie o 0,2 p.proc.) wzrost udziału tych wydatków (tab. 39).

Najwyższy rzeczywisty spadek wydatków na utrzymanie mienia gminy osiągnął Świdnik (o ponad 15 mln. zł) oraz gminy Konopnica, Głusk i Niedzwica Duża (o ok. 1-2 mln. zł). W pozostałych jednostkach nastąpił wzrost wydatków (tab. 39).

W przeliczeniu na 1 mieszkańca najwyższą kosztownością, powyżej 1 tys. zł na osobę, cechowały się gminy: Głusk (1245 zł na osobę), Jastków (1084 zł) i Lublin (1013 zł). W pozostałych gminach koszty te osiągały wartości poniżej 600 zł/osobę, najniższe w Świdniku – 355 zł.

Ryc. 33. Udział kosztów związanych z utrzymaniem obiektów na podstawie danych z budżetu gminy (w %)
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tab. 39. Koszty utrzymania obiektów na podstawie danych z budżetu gminy

	wydatki majątkowe ogółem (w mln zł)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Głusk	15,744	11,022	7,569	6,156	7,031	7,429	4,242	13,463
Jastków	11,607	6,111	11,678	9,769	9,266	12,368	9,868	15,035
Konopnica	10,933	6,963	5,612	5,934	5,586	9,799	6,854	8,190
Niedrzwica Duża	7,953	9,237	2,196	3,367	3,048	2,055	2,766	6,686
Niemce	8,373	9,395	14,794	14,158	14,946	14,977	5,090	10,835
Wólka	4,724	14,292	5,654	4,177	7,164	6,939	2,870	6,671
Świdnik	29,826	21,871	21,363	23,547	15,293	11,122	15,656	14,093
Lublin	222,519	308,006	362,338	562,536	658,942	363,957	217,074	344,386
	procentowo wszystkich wydatków							
Głusk	51,4	39,6	28,8	24,2	23,6	22,9	11,6	26,4
Jastków	32,3	20,1	30,7	26,4	23,7	28,3	19,9	25,1
Konopnica	35,4	25,9	19,9	20,3	17,8	26,1	15,4	15,9
Niedrzwica Duża	24,4	26,4	7,7	11,0	9,9	6,9	7,1	14,1
Niemce	21,4	21,8	29,1	26,3	25,5	24,9	8,1	14,4
Wólka	19,0	40,0	20,1	13,8	21,3	19,5	7,5	14,8
Świdnik	30,2	22,0	20,8	21,5	14,5	10,7	12,3	10,3
Lublin	16,1	20,5	22,1	30,2	32,4	20,2	11,8	16,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

6.9. Gospodarka odpadami

Wrzesień 2019 r. przyniósł duże zmiany w zasadach gospodarki odpadami. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2019.1579) zniósła z dniem 6 września 2019 r. istnienie regionów gospodarki odpadami, a przez to konieczność przekazywania odpadów komunalnych do instalacji w ramach regionu. W miejsce działających dotychczas Regionalnych Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK) utworzono instalacje komunalne (IK). Dotychczas analizowany obszar obsługiwały cztery RIPOK-i, tj.: Zakład Zagospodarowania Odpadów Komunalnych w Bełżycach, Zakład Zagospodarowania Odpadów w Kraśniku, Zakład Zagospodarowania Odpadów KOM-EKO Lublinie, Zakład Zagospodarowania Odpadów w Wólce Rokickiej (zbudowany w 2016 r. przez Związek Komunalny Gmin Ziemi Lubartowskiej przy współudziale samorządów miejskich Lublina i Świdnika) oraz dwa składowiska odpadów tj. położone w miejscowości Rokitno²⁶ na terenie gminy Lubartów oraz w miejscowości Lasy k. Kraśnika. Zgodnie z nowymi zasadami w województwie lubelskim działa 13 instalacji komunalnych (w tym wszystkie działające poprzednio jako RIPOK) oraz 10 składowisk odpadów (w tym w Rokitnie i Lasach k/Kraśnika). We wszystkich gminach znajdują się Punkty Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych, tzw. PSZOK, do których mieszkańcy mogą samodzielnie, nieodpłatnie dostarczyć określone rodzaje odpadów (ryc. 34).

²⁶ Składowisko Odpadów w Rokitnie powstało w 1994 r. i jest własnością gminy Lublin. Zarządzającym składowiskiem jest MPWiK w Lublinie Sp. z o.o. Ze względu na rosnące zapotrzebowanie zaistniała konieczność rozbudowy składowiska. Gmina Lublin za zgodę na budowę III niecki (projekt jest obecnie w fazie przygotowania dokumentacji) dofinansowała gminie Lubartów szereg nowych inwestycji m.in. budowę infrastruktury technicznej i sportowej.

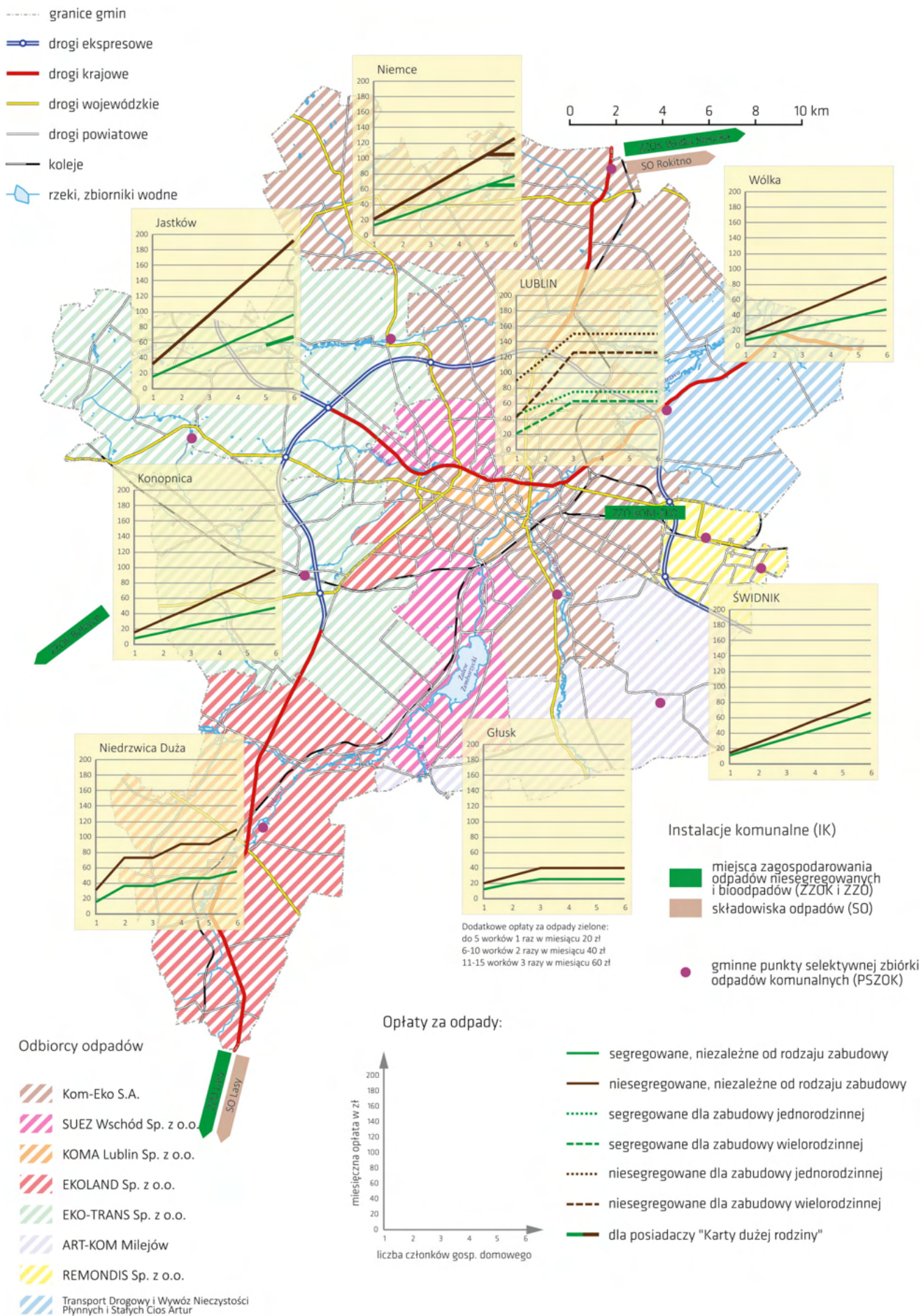
Analizowany obszar obsługiwany jest przez osiem firm zajmującą się odbiorem odpadów od mieszkańców. Oprócz Lublina, który podzielony jest na siedem sektorów obsługiwanych przez cztery firmy, pozostałe gminy obsługiwane są przez jedną firmę (ryc. 34).

Każda z gmin prowadzi własną politykę odpadową i sama ustala stawki opłat za wywóz śmieci, stąd na analizowanym obszarze występuje bardzo duże zróżnicowanie stawek, jak również sposobów naliczania opłat za odbiór odpadów (ryc. 34). Zasadniczo opierają się one na dwóch wariantach, przy czym w każdym z nich stawki są zróżnicowane w zależności od tego czy śmiecie podlegają segregacji (opłata niższa) czy jej nie podlegają.

W pierwszym wariantcie opłaty miesięczne naliczane są w zależności od ilości osób zamieszkujących daną nieruchomość. Takie sposób naliczania przyjęły gminy Konopnica, Wólka, Świdnik oraz Jastków i Niemce, gdzie dodatkowo wprowadzono obniżoną opłatę za śmieci segregowane dla posiadaczy Karty Dużej Rodziny (gm. Jastków) i zniesiono opłatę za trzecie i następne dziecko (gm. Niemce). Najniższe stawki obowiązują mieszkańców gm. Wólka (odpowiednio 8 i 15 zł/os/mc), zaś najwyższe mieszkańców gm. Jastków (odpowiednio 16 i 32 zł/os/mc). Jedyną gminą gdzie od 2013 r. stawki nie uległy zmianie jest Świdnik.

W drugim wariantcie opłaty naliczane są od wielkości gospodarstwa domowego (najczęściej przyjmuje się podział na 1- 2- oraz 3 i więcej osobowe), przy czym w Lublinie następuje jeszcze rozróżnienie na zabudowę wielo- i jednorodziną. W tym wariantcie stawki za odpady segregowane wahają się od 12 zł/os/mc w gospodarstwach jednoosobowych w gminie Głusk do 21 zł/os/mc w przypadku zabudowy wielorodzinnej i 45 zł/os/mc zabudowy jednorodzinnej w Lublinie, a w przypadku niesegregowanych 20 zł w gm. Głusk i odpowiednio 42 i 90 zł w Lublinie. W wariantcie tym proporcjonalnie najwyższe stawki występują w Lublinie.

Podsumowując na analizowanym obszarze nie ma systemowej gospodarki odpadami (Kociuba 2018a). Na rynku działa kilkanaście firm dysponujących różnej jakości sprzętem, a każda gmina posiada inny system opłat. Na szerszą skalę gminy nie prowadzą ani monitoringu działalności tych firm, ani monitoringu osób, które nie podpisały deklaracji na odbiór śmieci. Kolejnym zagadnieniem jest opłata ustalana przez RIPOK-i (obecnie IK), które dokonują podwyżek cen w oparciu o własne kryteria. Firmy prowadzące zbiórkę odpadów nie zawsze działają na zasadach konkurencyjnych, a podwyżki w kolejnych przetargach motywują między innymi wzrostem ilości odpadów produkowanych przez mieszkańców, który procentowo nie zawsze odnosi się do wzrostu ludności w gminie. Przykładem są gminy Niedzwica Duża, Niemce i Jastków, które w 2018 r. uchwaliły znaczące podwyżki opłat za odbiór śmieci. Zupełnie inną politykę prowadzi miasto Świdnik, w którym od 2013 r. stawki pozostały na tym samym poziomie, a miasto wprowadza nowe rozwiązania, aby uszczelnić system opłat.

Ryc. 34. Opłaty za odpady i infrastruktura związana z gospodarką odpadami
Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji ze stron internetowych gmin.

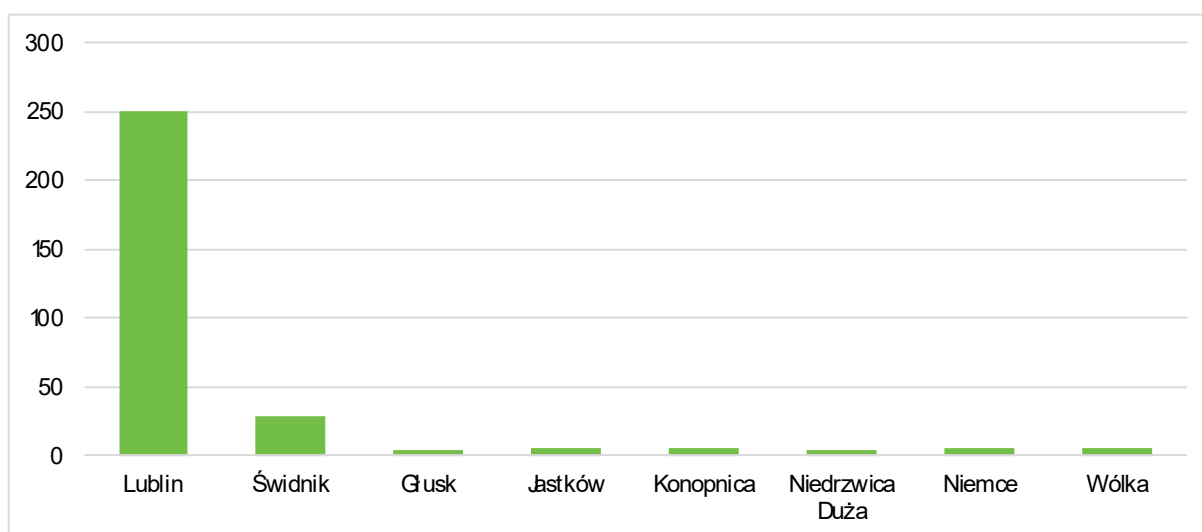
6.10. Koszty gospodarki odpadami

Określenie kosztów gospodarki odpadami polegało na porównaniu wydatków budżetowych gmin w rozdziale 90002 Gospodarka odpadami w latach 2010-2018. Skorzystano z danych pozyskanych ze sprawozdań z wykonania planu wydatków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego sporządzanych przez Regionalną Izbę Obrachunkową w Lublinie (lublin.rio.gov.pl). W analizach brano pod uwagę wydatki wykonane.

W 2010 r. tylko Lublin i dwie gminy wiejskie Jastków i Niemce prowadziły rozliczenia w ramach wydatków związanych z pokrywaniem kosztów funkcjonowania systemu gospodarowania odpadami. Po wyjściu w życie Ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach z grudnia 2012 r. (Dz. U. 2013, poz. 1399) wszystkie analizowane gminy zaczęły ponosić wydatki związane z gospodarką odpadami. W kolejnych latach wydatki gmin zaczęły rosnąć, przy czym w różnym tempie i zakresie.

W latach 2010-2018 wydatki gmin związane z gospodarką odpadami pochłonęły łącznie prawie 310 mln zł, z tego ponad 80% przypada na Lublin (ryc. 35). Tu również obserwujemy największy wzrost wydatków – z poziomu 4,3 mln w 2010 do 50,7 mln w 2018 r., przy najwyższych stawkach opłaty śmieciowej oraz sukcesywnym spadku liczby mieszkańców. Nieco inaczej sytuacja przedstawia się w Świdniku, gdzie wprowadzono do 2013 r. wzrost wydatków z poziomu 2,1 mln do 5,9 mln, ale miasto nie zdecydowało się podwyżkę opłaty śmieciowej szukając innych rozwiązań (uszczelnienie systemu, promowanie kompostowania bioodpadów). Spośród gmin wiejskich największe wydatki na gospodarkę odpadami poniosły Niemce i Konopnica (ponad 6 mln każda), a najniższe gminy Głusk i Niedzwica Duża (ponad 3,5 mln każda). Wydatki te w większości przypadków nie przekładają się na wysokość opłat za odpady, które ponoszą mieszkańcy.

Trudno oszacować jak duże zmiany przyniesie implementacja ustawy z lipca 2019 r. na podniesienie konkurencyjności firm i wyeliminowanie praktyk monopolistycznych, w tym ujednolicenie opłat ustalanych przez IK, które obecnie dokonują podwyżek cen w oparciu o własne kryteria. Nie wiadomo również czy gminy skorzystają z ustawowej możliwości podniesienia opłat za śmieci niesegregowane od 2 do 4-krotności opłaty za odpady segregowane (obecnie największe zróżnicowanie stawek występuje w Lublinie, gminach Konopnica i Niedzwica Duża). Jednakże można przyjąć, że w związku z zaostreniem przepisów dotyczących segregacji odpadów oraz związanych z tym kosztów obsługi wydatki gmin będą rosły. Dla mieszkańców może to oznaczać kolejne podwyżki podatku śmieciowego.

Ryc. 35. Wydatki gmin w mln PLN na gospodarkę odpadami w latach 2010-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań z wykonania budżetów JST (lublin.rio.gov.pl).

Rozdział 7.

ANALIZY FINANSOWE W LATACH 2008–2018 WRAZ Z PROGNOZĄ DO 2030 r.

Przy sporządzaniu *Analizy finansowej dochodów podatkowych*²⁷ oparto się na danych pochodzących z publikowanych przez Ministerstwo Finansów sprawozdań budżetowych Rb 27S (tj. sprawozdań z wykonania planu dochodów budżetowych jednostki samorządu terytorialnego) dostępnych na stronach internetowych Ministerstwa Finansów (mf.gov.pl) za lata 2008–2017. W przypadku roku 2018 – posłużono się danymi dotyczącymi wykonania budżetów JST województwa lubelskiego publikowanymi przez Regionalną Izbę Obrachunkową w Lublinie (lublin.rio.gov.pl). Z kolei wielkości dla roku 2019 odzwierciedlają dochody planowane ujęte w uchwałach budżetowych analizowanych jednostek samorządowych. Stan ludności dla lat 2008–2017 ustalono na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS (bdl.stat.gov.pl). W okresie 2018–2030 przyjęto natomiast prognozowaną liczbę ludności zawartą w eksperymentalnym opracowaniu GUS z 2017 r.: *Prognoza ludności gmin na lata 2017–2030*.

Prognozy dochodów podatkowych badanych gmin na lata 2020–2030 sporządzono przy wykorzystaniu modelu trendu liniowego wykorzystując do tego celu profesjonalne oprogramowanie statystyczne SPSS²⁸.

W celu uwzględnienia makroekonomicznych zależności gospodarczych mających wpływ na kształtowanie się dochodów podatkowych analizowanych gmin przyjęto następujące założenia prognostyczne (Mackiewicz, Misiąg, Tomalak 2007, s. 303 in.).

- wpływy z udziałów gmin we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (dalej: udziałów w PIT) oszacowano zakładając, że ich wzrost uzależniony jest od dynamiki wynagrodzeń realnych oraz wzrostu indeksu cen towarów i usług, a także od zmian wskaźników procentowych tego udziału określonych na podst. art. 89 ust. 1 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach JST (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1530 z późn. zm.) – przyjęto przy tym, że wielkość procentowa udziałów gmin we wpływach z PIT w roku 2019 wyniesie 38,08% i w okresie prognozy będzie się systematycznie zwiększać o 0,1% rocznie²⁹;

²⁷ Do kategorii dochodów podatkowych badanych gmin na mocy art. 20, ust. 3 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach JST (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1530 z późn. zm.) zaliczono łączne dochody z tytułu:

- 1) podatku od nieruchomości;
- 2) podatku rolnego;
- 3) podatku leśnego;
- 4) podatku od środków transportowych;
- 5) podatku od czynności cywilnoprawnych;
- 6) podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej;
- 7) wpływów z opłaty skarbowej;
- 8) wpływów z opłaty eksploatacyjnej;
- 9) udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych;
- 10) udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych.

²⁸ Zrezygnowano z wykorzystania do tego celu już istniejących Wieloletnich Prognoz Finansowych (WPF) sporządzanych przez analizowane gminy w roku 2019. Prognozy te dotyczą bowiem (w przypadku niektórych z badanych JST) krótszego horyzontu czasowego niż zakładany w Analizie, a poza tym nie odnoszą się do wszystkich kategorii dochodów podatkowych. Co więcej większość z nich ujmują jedynie w okresie 4 lat budżetowych (tj. roku budżetowego, na który sporządzana jest prognoza i trzech kolejnych lat).

²⁹ W przypadku miasta na prawach powiatu, jakim jest Lublin, udziały we wpływach z PIT stanowią sumę części gminnej i części powiatowej (przy czym wskaźnik procentowy części powiatowej wynosi 10,25%).

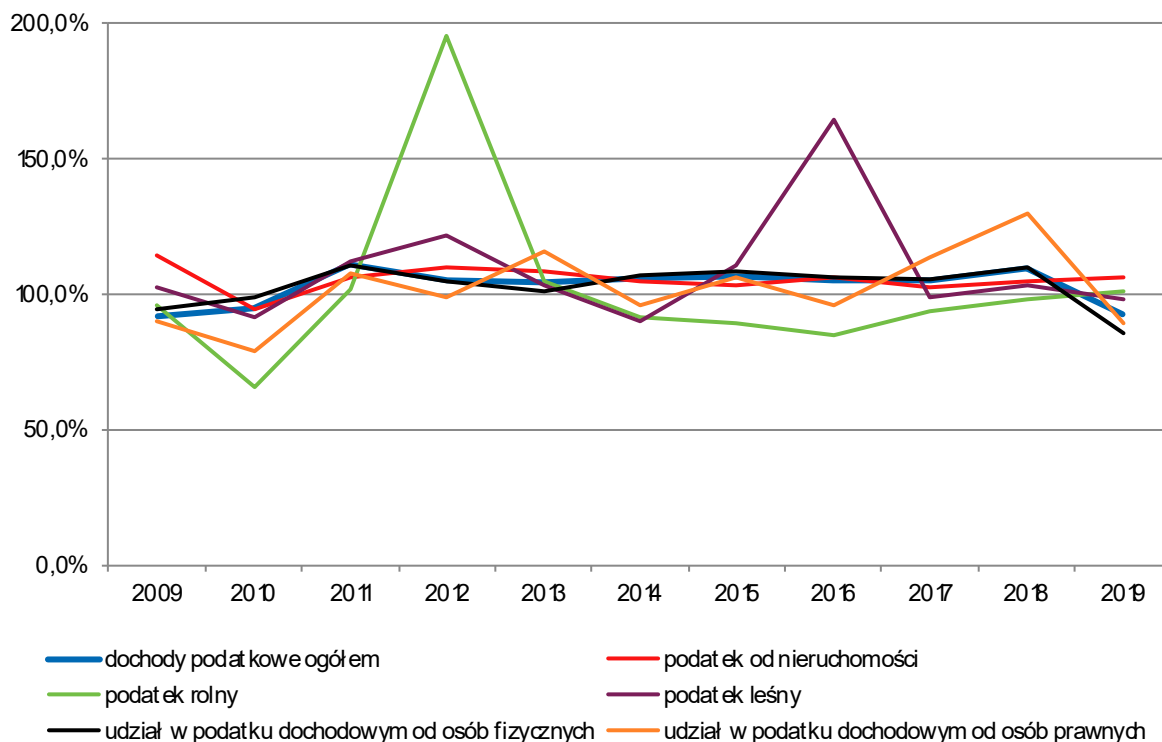
- w odniesieniu do wpływów gmin z udziałów w podatku dochodowym od osób prawnych (dalej: udziałów w CIT) przyjęto, że będą one rosnąć w tempie równym dynamice produktu krajowego brutto, mierzonego w cenach bieżących;
- w przypadku podatku od nieruchomości przyjęto, że będzie on wzrastał w tempie odpowiadającym opóźnionemu o rok tempu wzrostu cen, powiększonemu o połowę tempa wzrostu realnego produktu krajowego brutto;
- dla podatku rolnego założono wzrost w tempie odpowiadającym wskaźnikowi wzrostu cen powiększonemu o 1 procent realnego wzrostu produktu krajowego brutto,
- w przypadku pozostałych dochodów podatkowych jako ich dynamikę przyjęto wskaźnik wzrostu cen.

W prognozie makroekonomicznej wykorzystano wytyczne Ministerstwa Finansów będące podstawą oszacowania skutków finansowych ustaw (MF 2018). Zostały one umieszczone w załączniku 17.

7.1. Miasto Lublin

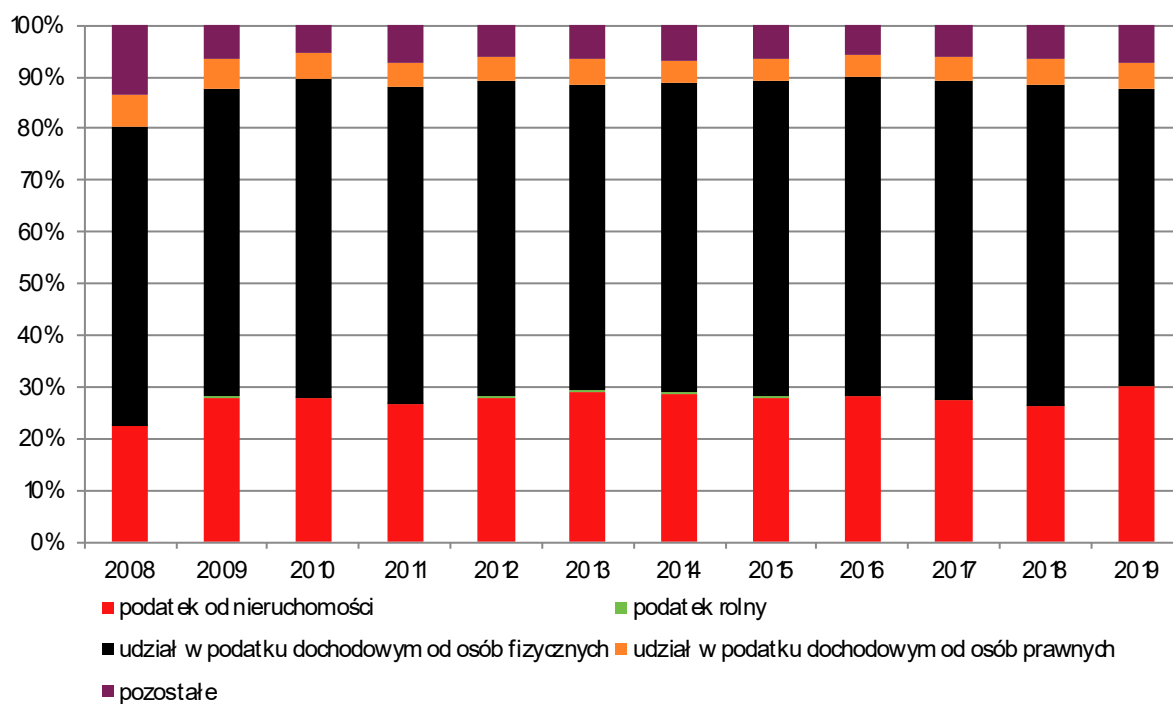
Dochody podatkowe gromadzone przez miasto Lublin w latach 2008–2019 zostały przedstawione w załączniku 3 natomiast dynamika dochodów podatkowych ogółem, wpływów z tytułu podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego oraz udziałów w PIT i CIT przedstawiona została na ryc. 36. W okresie objętym analizą dochody miasta z tytułu podatków wzrosły o 35% z 545244673 zł w 2008 r. do 733431779 zł w 2019 r. Największy wzrost dotyczył mało wydajnego fiskalnie podatku leśnego o 119%. Znacząco wzrosły też wpływy z opodatkowania nieruchomości – o 80% oraz z tytułu udziałów miasta w PIT o 34%. Do najbardziej niestabilnych źródeł dochodów podatkowych miasta zaliczyć należy podatek rolny, leśny (odmiennie niż w przypadku gmin wiejskich) oraz podatek dochodowy od osób prawnych. Względnie stałych wpływów miasto spodziewać się mogło z podatku od nieruchomości oraz wykazującego przeważnie niezbyt dużą, ale systematycznie występującą tendencję wzrostową podatku obciążającego dochody osób fizycznych.

Struktura dochodów podatkowych miasta Lublin jest spolaryzowana (ryc. 37). Około 60% z nich (z odchyleniami w granicach 2,6 pkt. proc. in minus oraz 1,86 pkt. proc. in plus) pochodzi z udziałów w PIT. Drugim, pod względem wydajności fiskalnej podatkiem, jest podatek od nieruchomości, którego rola dodatkowo stopniowo wzrasta. W 2008 r. pozwalał on na zgromadzenie około 22% dochodów podatkowych ogółem, natomiast zgodnie z planem na 2019 r. udział wpływów z jego tytułu wzrośnie do 30%. Wśród dochodów podatkowych dość istotną rolę odgrywa podatek obciążający dochody osób prawnych. Jak wspomniano, cechuje się on znaczącą zmiennością wpływów, co podyktowane jest w dużej mierze koniunkturą gospodarczą, ale także indywidualnymi decyzjami podatników dążących do optymalizacji ciężarów podatkowych. W latach 2008–2019 podatek ten pozwalał na zebranie od 4,1% w 2017 r. do 6% w 2008 r. dochodów podatkowych Lublina.

Ryc. 36. Dynamika wybranych kategorii dochodów podatkowych miasta Lublin w latach 2008-2019 (rok poprzedni = 100%)

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 37. Struktura dochodów podatkowych miasta Lublin w latach 2008-2019

Źródło: opracowanie własne.

Dochody podatkowe w przeliczeniu na jednego mieszkańca Lublina wzrosły w okresie 2008–2019 o 717 zł, czyli przeciętnie o 60 zł rocznie, tj. o 3,8%. Budżet miasta wyraźnie zyskuje na opodatkowaniu nieruchomości – w ciągu 12 lat wpływy z tego tytułu wzrosły o 333 zł per capita, a więc prawie dwukrotnie. W tym samym czasie dochody z udziałów w PIT zwiększyły się o 405 zł, czyli o 45%. Dość dużą zmiennością charakteryzują się dochody osiągane przez miasto z tytułu opodatkowania osób prawnych, optymistyczne jest jednak to, że w 2018 r. były one znacznie wyższe niż rok wcześniej i zgodnie z planem na 2019 r. również powinny być wysokie (tab. 40).

Zgodnie z prognozą na lata 2020–2030 (załącznik 4) dochody podatkowe per capita zwiększą się o 942 zł, czyli średniorocznie spodziewać się można wzrostu o 3,6%. W najszybszym tempie rosnąć będą dochody z tytułu podatku od nieruchomości. Zgodnie z prognozą zwiększą się one w przeliczeniu na mieszkańca o 308 zł. Wyższego nominalnego wzrostu spodziewać się można jedynie z udziałów miasta w PIT tj. o 584 zł. Zgodnie z prognozą optymistycznie kształtują się wpływy z opodatkowania dochodów osób prawnych (tab. 41).

Tab. 40. Wybrane kategorie dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w mieście Lublin

rok	dochody podatkowe ogółem	podatek od nieruchomości	podatek rolny	udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	udział w podatku dochodowym od osób prawnych
2008	1556	349	3	900	93
2009	1431	400	3	851	84
2010	1361	379	2	841	66
2011	1517	403	2	930	72
2012	1596	445	4	975	71
2013	1681	490	4	995	83
2014	1793	516	4	1070	80
2015	1916	536	3	1168	86
2016	2014	569	3	1242	82
2017	2125	583	3	1315	94
2018	2444	639	3	1518	128
2019	2273	682	3	1305	115

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 41. Wybrane kategorie prognozowanych w latach 2020–2030 dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w mieście Lublin

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem	2412	2501	2591	2673	2766	2860	2955	3052	3151	3252	3354
podatek od nieruchomości	695	724	753	781	811	842	873	905	937	970	1003
podatek rolny	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	1465	1520	1576	1627	1685	1743	1802	1862	1923	1986	2049
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	109	112	115	117	120	123	127	130	133	137	140

Źródło: opracowanie własne.

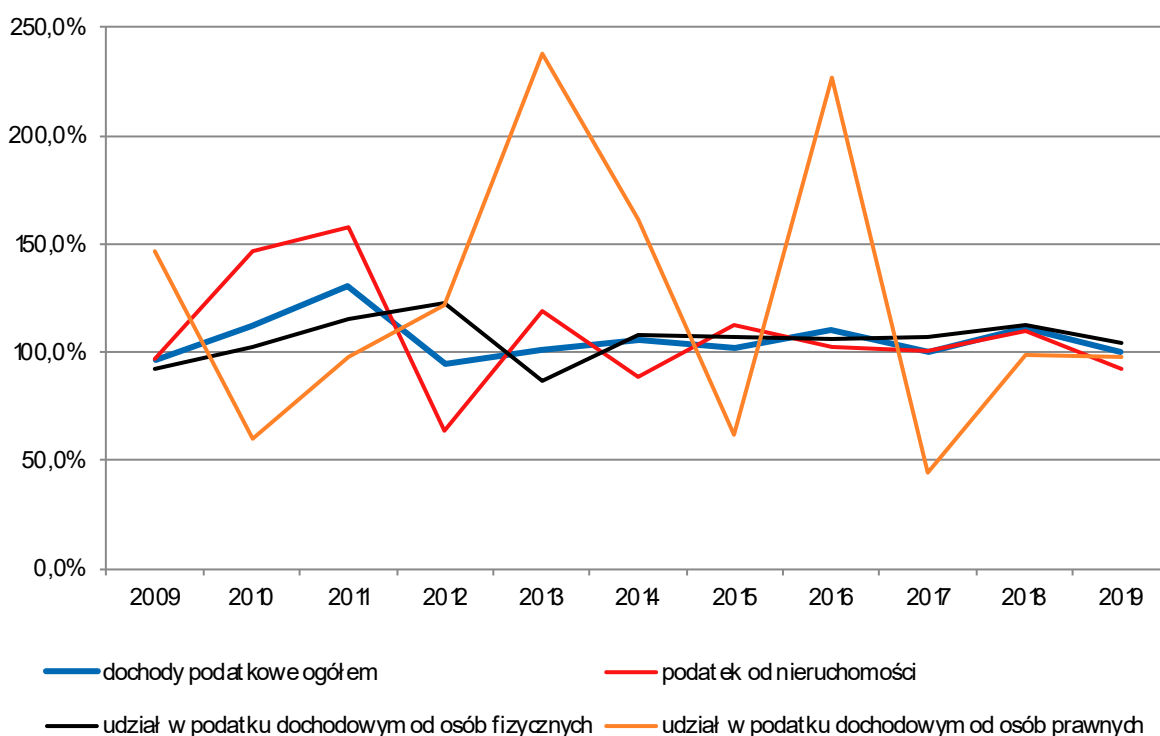
7.2. Miasto Świdnik

Wysokość dochodów podatkowych miasta Świdnika w latach 2008–2019 przedstawiono w załączniku 15, zaś na ryc. 38 zaprezentowano dynamikę dochodów podatkowych ogółem, wpływów z tytułu podatku od nieruchomości oraz udziałów w PIT i CIT.

Wynika z niego, że najwyższym wahaniom podlegały w badanym okresie udziały w podatku CIT, które wykazywały się ujemną dynamiką przede wszystkim w okresie spowolnienia gospodarczego lat 2010–2011, a także w roku 2015 i 2017. Udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych

charakteryzowały się zasadniczo dodatnim tempem wzrostu i jedynie w roku 2013 ich wysokość zmalała w stosunku do roku poprzedniego. Było to spowodowane znacznym zawyżeniem dochodów z podatku PIT w roku 2012 związanym z wcześniejszą wypłatą odpraw i premii prywatyzacyjnych dla pracowników największego zakładu w mieście. Pewnym fluktuacjom podlegały także w analizowanym okresie dochody z podatku od nieruchomości, które po dynamicznym wzroście w latach 2008–2011 uległy w roku 2012 spadkowi. Wiązało się to przede wszystkim z tym, że w poprzednim roku budżetowym uregulowano znaczną część powstałych wcześniej zaległości podatkowych, co znacząco zawyżyło dochody tego tytułu. Ujemną dynamikę podatku od nieruchomości odnotowano także w roku 2014.

Na dochody podatkowe miasta Świdnika składają się głównie dwa źródła, tj. udziały w podatku PIT oraz wpływy z podatku od nieruchomości, które dostarczały łącznie w całym badanym okresie blisko 90% ogółu dochodów podatkowych tej gminy (ryc. 39). Znaczenie udziałów w PIT w strukturze dochodów podatkowych po początkowym spadku w latach 2008–2011, począwszy od roku 2012 wzrasta. Z kolei podatek od nieruchomości stanowił średnio w badanym okresie ok. jedną trzecią ogółu dochodów podatkowych, zaś wpływy z udziałów w CIT oscylowały w wokół 3–4%.

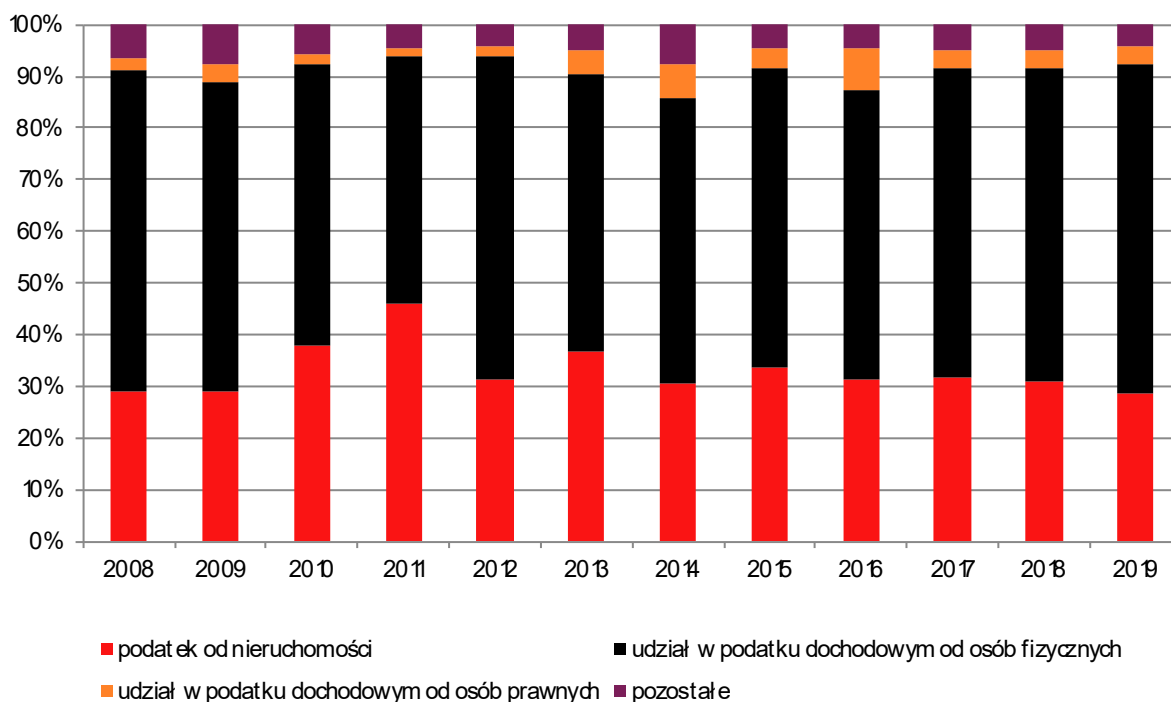
Ryc. 38. Dynamika wybranych kategorii dochodów podatkowych mieście Świdniku w latach 2008–2019 (rok poprzedni = 100%)
Źródło: opracowanie własne.

W latach 2020–2030 prognozuje się dalszy wzrost dochodów podatkowych miasta Świdnika z 69 007 894 zł do 95 916 603 zł (załącznik 16), co odpowiada średniorocznej dynamice na poziomie 103,3%. W największym tempie wzrastać będą udziały w CIT oraz udziały w PIT (których średnie roczne tempo wzrostu w latach 2020–2030 ma wynieść odpowiednio: 104,8% oraz 103,7%).

Tab. 42. Wybrane kategorie dochodów podatkowych (w zł na mieszkańca) w mieście Świdniku w latach 2008–2019

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	885	855	940	1232	1168	1187	1261	1291	1428	1435	1611	1616
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	551	511	510	592	733	641	697	747	799	861	979	1031
podatek od nieruchomości	256	249	358	565	364	434	386	434	447	453	499	464
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	21	30	18	17	21	51	83	51	116	52	52	51

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 39. Struktura dochodów podatkowych miasta Świdnika w latach 2008–2019

Źródło: opracowanie własne.

Z kolei dochody podatkowe na mieszkańca w latach 2020–2030 wzrosną ze 1772 zł do 2669 zł. W największym stopniu w badanym okresie w relacji do liczby mieszkańców zwiększą się wpływy z udziałów w CIT oraz z udziałów w PIT (tab. 43). Podatek od nieruchomości na mieszkańca zwiększy się natomiast w okresie prognozy w nieco mniejszym zakresie. Należy przy tym pamiętać, że w mieście Świdniku (podobnie jak w Lublinie oraz Niedzwicy Dużej) w latach 2020–2030 prognozowany jest spadek liczby ludności, podczas gdy w pozostałych badanych jednostkach gminnych przewiduje się wzrost populacji w tym okresie.

Tab. 43. Wybrane kategorie prognozowanych w latach 2020–2030 dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w mieście Świdniku

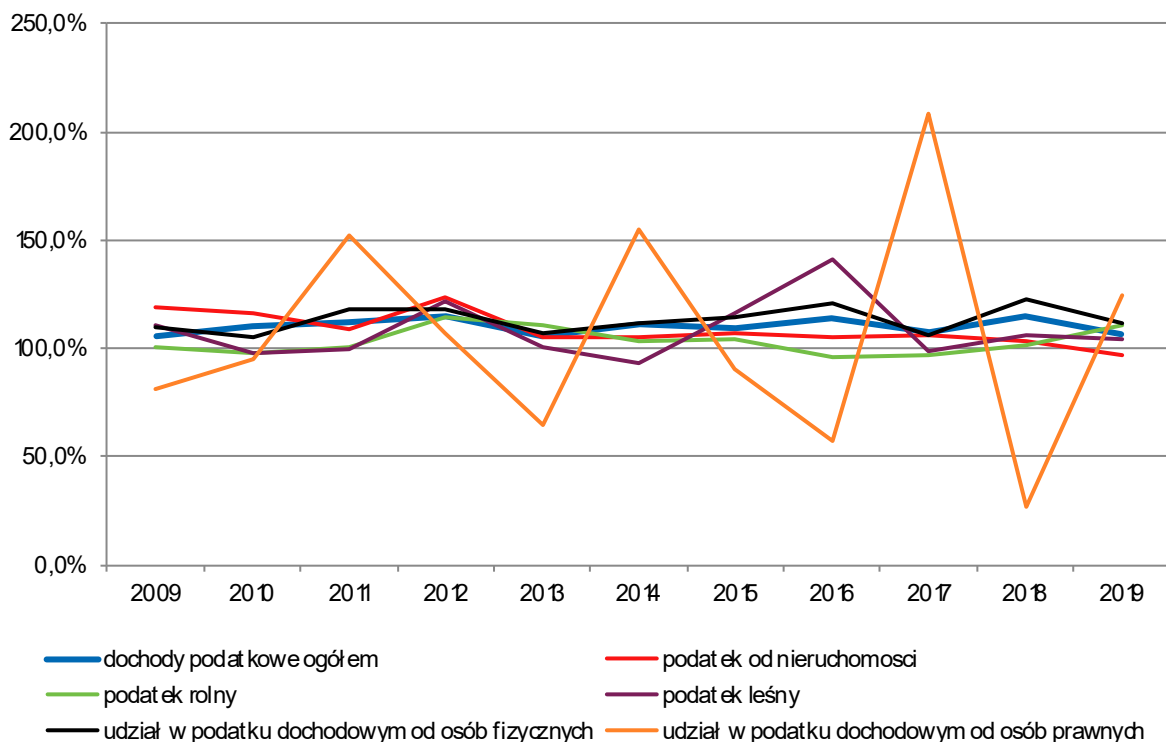
Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	1772	1854	1937	2016	2104	2192	2284	2377	2472	2569	2669
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	1067	1121	1175	1228	1285	1343	1403	1464	1526	1590	1655
podatek od nieruchomości	542	563	583	603	624	647	669	693	716	741	766
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	82	88	94	99	105	111	117	124	130	137	143

Źródło: opracowanie własne.

7.3. Gmina Głusk

Wielkość dochodów podatkowych gminy Głusk w latach 2008–2019 zawarto w załączniku 9, natomiast dynamika dochodów podatkowych ogółem, wpływów z tytułu podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego oraz udziałów w PIT i CIT przedstawiona została na ryc. 40. W latach 2008–2019 dochody gromadzone przez gminę wzrosły z 6217894 zł do 18029320 zł, a więc o prawie 190%. Najbardziej dynamiczny wzrost odnotowano w przypadku udziałów Głuska w podatku dochodowym od osób fizycznych tj. o 287% oraz podatku od środków transportowych o prawie 240%. Niewiele wzrosły natomiast wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych oraz z tytułu opłaty skarbowej. Budżet gminy od 2013 r. nie był zasilany opłatą eksploatacyjną. Największe fluktuacje, jeśli chodzi o wielkość wpływów osiąganych w poszczególnych latach, wykazywały dochody z opodatkowania osób prawnych oraz z podatku leśnego. Obydwie daniny odgrywały jednak bardzo niewielką rolę w tworzeniu dochodów Głuska, dlatego też wahania w wielkości gromadzonych dochodów z ich tytułu nie wpływały w drastyczny sposób na sytuację finansową badanej jednostki.

Dochody podatkowe badanej jednostki opierały się na dwóch podatkach tj. udziale w PIT oraz podatku od nieruchomości, co więcej dominacja pierwszego ze wskazanych podatków stawała się w latach 2008–2019 coraz silniejsza – udział wpływów z tego tytułu wzrósł z niespełna 50% do 62%. Równocześnie rola opodatkowania nieruchomości zmniejszyła się z 31% do 21%. Stosunkowo niewielki, a do tego ulegający redukcji jest udział podatku rolnego w tworzeniu dochodów budżetowych Głuska (z 9,3% do 4,5%) (ryc. 41).

Ryc. 40. Dynamika wybranych kategorii dochodów podatkowych gminy Głusk w latach 2008–2019 (rok poprzedni = 100%)

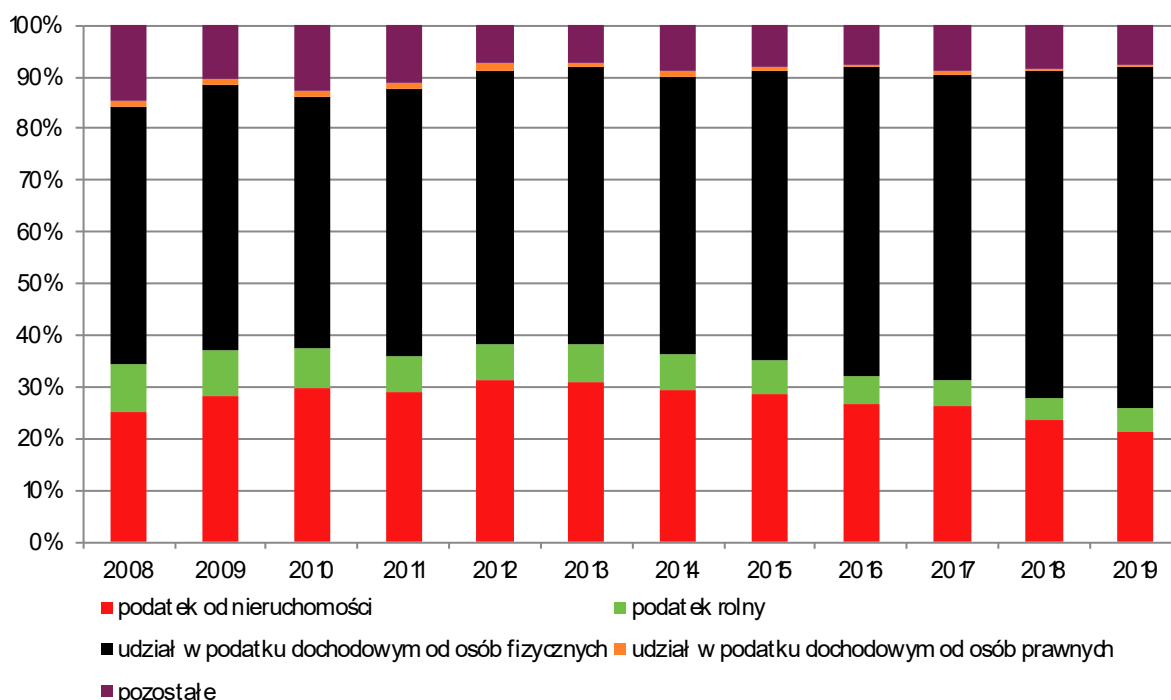
Źródło: opracowanie własne.

Dochody podatkowe w przeliczeniu na jednego mieszkańca wzrosły w gminie Głusk ponad dwukrotnie w analizowanym czasie (tab. 44). Kształtowały się one na poziomie bardzo zbliżonym do dochodów per capita w Jastkowie, ale od analogicznego wskaźnika dla gminy Konopnica są o 185 zł niższe. Odchylenie in minus występowało w całym badanym okresie. W latach 2008–2019 bardzo wyraźnie wzrosły dochody Głuska per capita z tytułu PIT oraz podatku od nieruchomości. Natomiast dochody z podatku rolnego w przeliczeniu na mieszkańca jednostki wykazują różnokierunkowe i raczej niewielkie zmiany.

Tab. 44. Wybrane kategorie dochodów podatkowych (w zł na mieszkańca) w gminie Głusk

Rok	Dochody podatkowe ogółem	Podatek od nieruchomości	Podatek rolny	Udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	Udział w podatku dochodowym od osób prawnych
2008	781	196	73	388	12
2009	793	224	70	408	9
2010	823	245	64	401	8
2011	891	259	62	460	12
2012	993	312	69	527	12
2013	1027	318	74	550	8
2014	1111	327	75	597	12
2015	1186	340	76	666	10
2016	1313	348	72	786	6
2017	1360	357	67	806	12
2018	1565	369	68	990	3
2019	1672	358	75	1107	4

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 41. Struktura dochodów podatkowych gminy Głusk w latach 2008–2019

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie opracowaną prognozą, dochody gminy Głusk zwiększą się w okresie 2020–2030 o ponad 11,2 mln zł do 30,1 mln zł (załącznik 10) co oznacza, że średnio rosnąć one będą o 5,4% w stosunku do roku poprzedniego. Jedynie wpływy z PIT wzrastać będą w szybszym tempie niż dochody podatkowe ogółem tj. o 6,2%, natomiast wpływy z CIT oraz opłaty skarbowej będą ulegały redukcji. W przeliczeniu na jednego mieszkańca dochody podatkowe zwiększą się z 1647 zł do 2166 zł, czyli o 519 zł (tab. 45).

Tab. 45. Wybrane kategorie prognozowanych w latach 2020–2030 dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w gminie Głusk

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem	1647	1709	1767	1818	1872	1925	1976	2026	2074	2121	2166
Podatek od nieruchomości	403	414	425	434	444	454	463	473	482	490	499
Podatek rolny	75	75	75	75	76	76	76	77	77	77	78
Udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	1040	1087	1133	1173	1215	1255	1295	1333	1371	1407	1441
Udział w podatku dochodowym od osób prawnych	6	6	5	5	5	4	4	4	4	3	3

Źródło: opracowanie własne.

7.4. Gmina Jastków

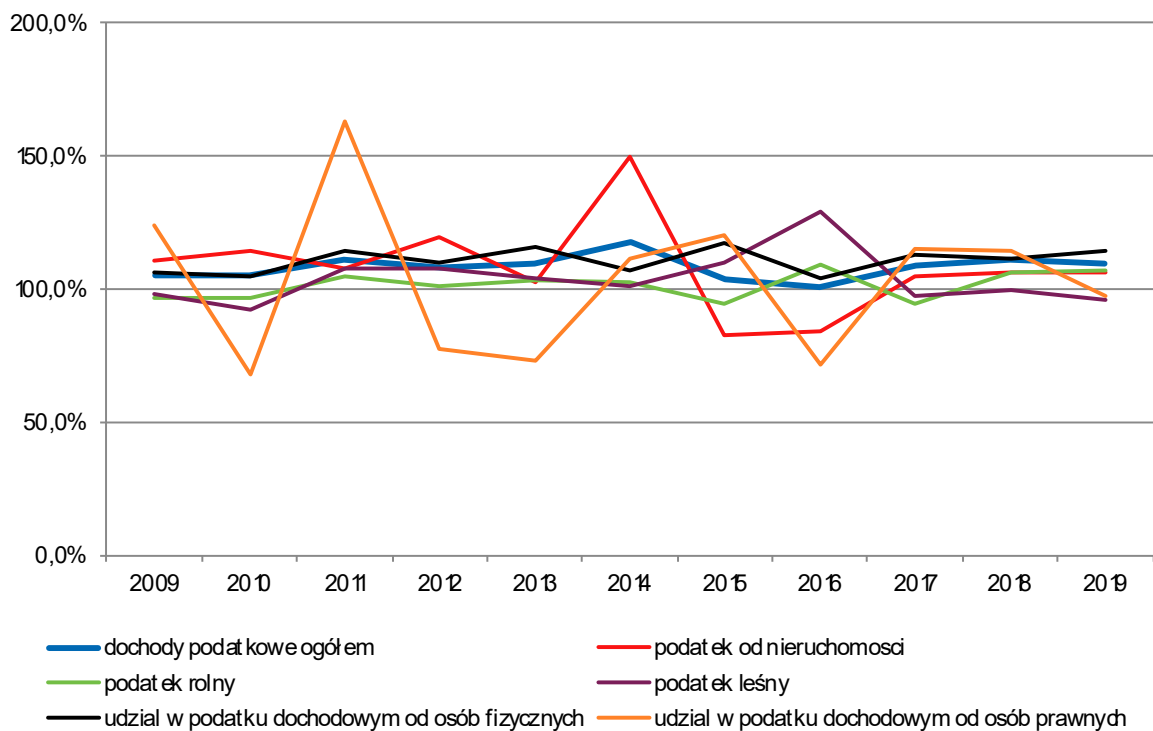
Wielkość dochodów podatkowych gminy Jastków w latach 2008–2019 zawarto w załączniku 5, natomiast dynamika dochodów podatkowych ogółem, wpływów z tytułu podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego oraz udziałów w PIT i CIT przedstawiona została na ryc. 42. Na jego podstawie, można stwierdzić, że podobnie jak w gminie Konopnica, również w Jastkowie największym fluktuacjom podlegały wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych, a ich wielkość wahała się w granicach od niespełna 275 tys. zł w 2016 r. do 498 tys. w 2011 r. Maksymalny spadek dochodów w stosunku do roku poprzedniego tj. o 32% gmina odnotowała w 2010 r., a największy wzrost –

o 63% w roku następnym. Niestabilny był również poziom dochodów z podatku od nieruchomości, w przypadku którego szczególnie silne zmiany wystąpiły – najpierw w postaci zwiększenia wpływów w 2014 r., a następnie ich redukcji w 2015 i 2016 r. Stosunkowo dużą stabilnością w badanym okresie charakteryzowały się dochody z podatku rolnego. Bardzo korzystne zmiany w postaci tendencji wzrostowej występowały w przypadku podatku dochodowego od osób fizycznych, będących najważniejszym źródłem dochodów podatkowych Jastkowa.

Dochody podatkowe gminy Jastków opierają się przede wszystkim na rosnących i stanowiących coraz większy odsetek dochodów podatkowych ogółem wpływach z opodatkowania PIT. Udział tego podatków wzrósł z 54,5% w 2008 r. do 70% w dochodach podatkowych zaplanowanych na 2019 r. Rola podatków obciążających nieruchomości w tworzeniu dochodów budżetowych Jastkowa stopniowo maleje. Udział podatku od nieruchomości wyraźnie zmniejsza się od 2015 r. (do 17,7% wg planu na 2019 r.), a podatku rolnego do zaledwie 6,5%. Podobna tendencja ujawnia się odnośnie CIT, którego rola w tworzeniu budżetu Jastkowa jest marginalna (ryc. 43).

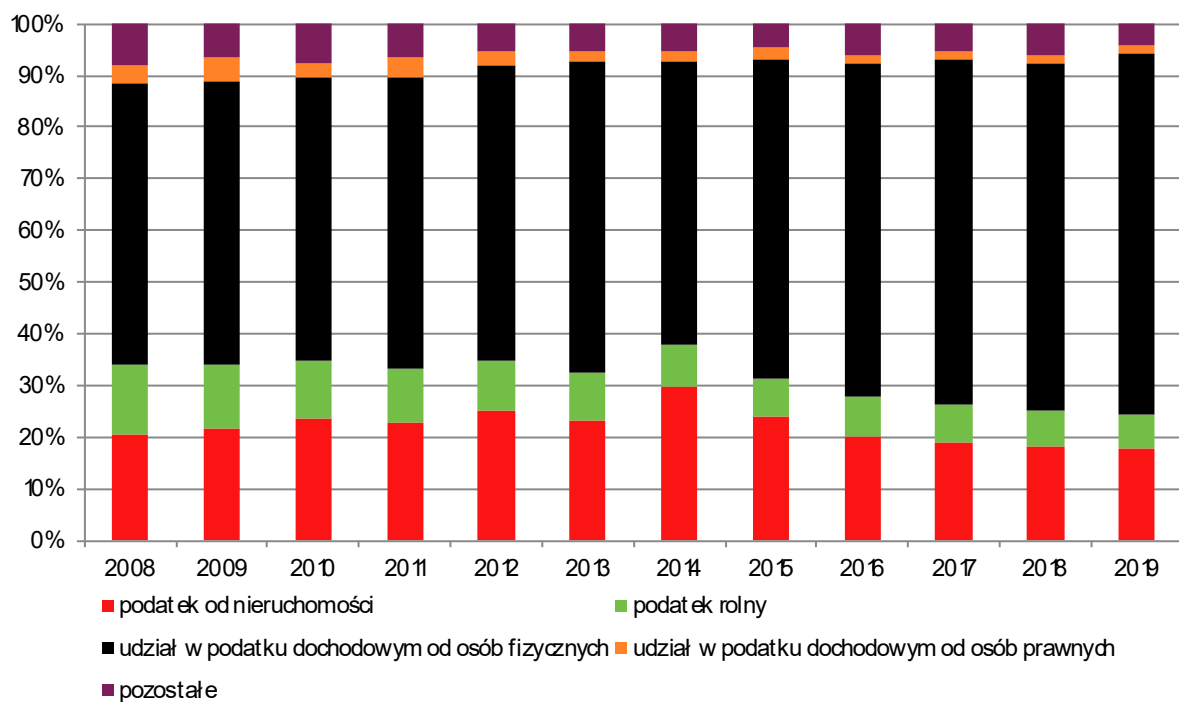
W latach 2008–2019 wielkość dochodów podatkowych na jednego mieszkańca wzrosła ponad dwukrotnie (114%). Do takiego efektu przyczynił się przede wszystkim bardzo duży wzrost PIT per capita (175%) oraz podatku od nieruchomości o 84% (tab. 46).

Zgodnie z przedstawioną w załączniku 6 prognozą, dochody podatkowe Jastkowa wzrosną do 2030 r. o 51% tj. z 24159674 zł do 36594163 zł. Oznacza to, że średnio będą się one co roku zwiększały o 4,68%, przy czym głównie wpłynie na to wzrost dochodów z PIT i podatku od nieruchomości, które w 2030 powinny być odpowiednio o 61% i 41% niż w 2020 r. Średnioroczne tempo wzrostu dochodów z podatku rolnego będzie wynosiło około 1%, natomiast dochody z CIT ulegną redukcji. Planowany wzrost dochodów na jednego mieszkańca wyniesie 671 zł (z 1689 zł do 2360 zł), przy czym z samego tylko PIT zwiększą się one zgodnie z prognozą o 556 zł (tab. 47).

Ryc. 42. Dynamika wybranych kategorii dochodów podatkowych gminy Jastków w latach 2008-2019 (rok poprzedni = 100%)

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 43. Struktura dochodów podatkowych gminy Jastków w latach 2008-2019

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 46. Wybrane kategorie dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w gminie Jastków

Rok	Dochody podatkowe	Podatek od nieruchomości	Podatek rolny	Udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	Udział w podatku dochodowym od osób prawnych
2008	769	158	102	419	29
2009	800	173	98	442	35
2010	825	194	93	453	23
2011	910	207	96	511	38
2012	980	245	97	558	29
2013	1065	249	99	640	21
2014	1243	370	101	679	23
2015	1279	304	95	793	28
2016	1275	254	103	820	20
2017	1376	263	96	921	23
2018	1511	278	101	1016	26
2019	1645	291	106	1151	25

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 47. Wybrane kategorie prognozowanych w latach 2020–2030 dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w gminie Jastków.

Rok	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem	1689	1760	1831	1894	1962	2029	2096	2162	2229	2295	2360
Udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	1147	1207	1265	1318	1374	1430	1486	1540	1595	1649	1703
Podatek od nieruchomości	333	343	354	363	373	383	393	402	412	422	432
podatek rolny	105	105	106	106	106	106	107	107	108	108	109
Udział w podatku dochodowym od osób prawnych	23	22	21	20	20	19	18	18	17	17	16

Źródło: opracowanie własne.

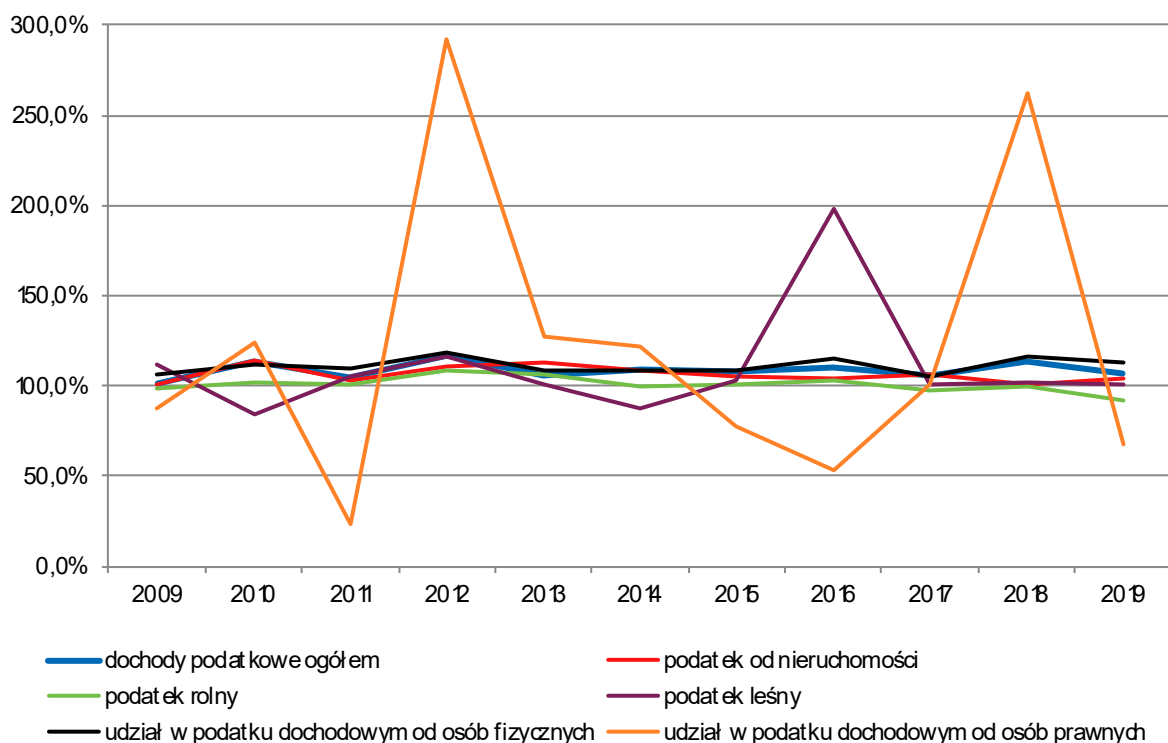
7.5. Gmina Konopnica

Kształtowanie się dochodów podatkowych gminy Konopnica w latach 2008–2019 przedstawiono w załączniku 7, zaś na ryc. 44 zaprezentowano dynamikę dochodów podatkowych ogółem, wpływów z tytułu podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego oraz udziałów w PIT i CIT. Wynika z niego, że zdecydowanie najwyższymi wahaniami podlegały dochody z udziałów w podatku CIT, które wykazywały się silnym powiązaniem z koniunkturą gospodarczą, jak również z cechami danego obszaru, tj. liczbą podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na terenie gminy.

Struktura dochodów podatkowych gminy Konopnica opiera się na trzech głównych kategoriach dochodów, tj. udziałach w PIT, podatku od nieruchomości oraz podatku rolnym (ryc. 45).

Zauważalny jest przy tym stopniowy wzrost roli pierwszego z tych źródeł przy jednoczesnym ograniczaniu wagi dwóch pozostałych. Największe znaczenie w tej strukturze posiadają udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych. W roku 2008 stanowiły one 58% dochodów podatkowych ogółem, zaś w roku 2019 było to już 74%. Kolejne miejsce zajmował podatek od nieruchomości, którego rola ulegała jednak stopniowemu osłabieniu z ok. 21% w 2008r. do ok. 17% w 2019 r. Coraz mniejszy udział w dochodach podatkowych tej gminy posiadał także podatek rolny (spadek z 9,5% w 2008 r. do 4,3% dochodów podatkowych ogółem w 2019 r.). Wielkość dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w gminie Konopnica w latach 2008–2019 podwoiła się. Spośród nich w największym stopniu zwiększyła się w badanym okresie się kwota udziałów w PIT zł na mieszkańca. W nieco wolniejszym tempie wzrastał natomiast podatek od nieruchomości per capita.

Z kolei podatek rolny i udziały w CIT wyrażone w zł na mieszkańca w latach 2008–2019 uległy spadkowi (tab. 48).

Ryc. 44. Dynamika wybranych kategorii dochodów podatkowych gminy Konopnica w latach 2008–2019 (rok poprzedni = 100%).
Źródło: opracowanie własne.

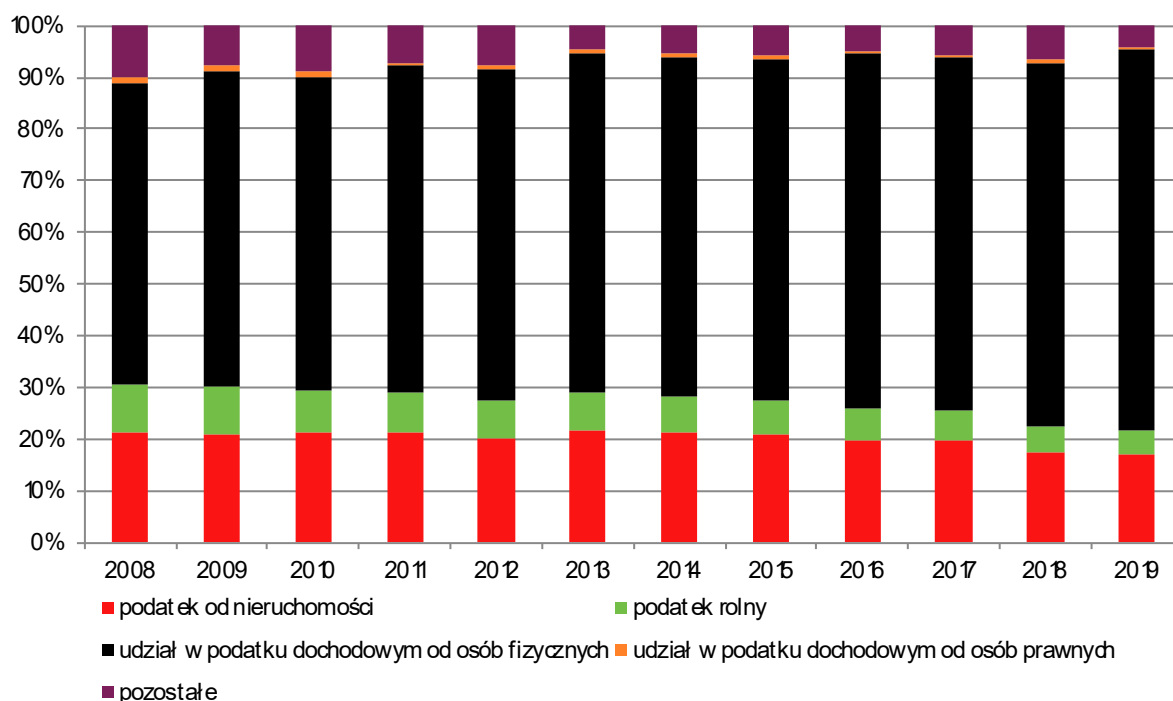
Tab. 48. Wybrane kategorie dochodów podatkowych (w zł na mieszkańca) w gminie Konopnica

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	914	924	997	1026	1178	1226	1313	1387	1506	1572	1762	1857
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	530	563	601	649	756	806	859	919	1040	1077	1238	1374
podatek od nieruchomości	193	195	212	216	236	263	281	291	297	311	310	320
podatek rolny	87	85	82	82	88	92	90	89	91	88	87	79
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	11	10	12	3	8	10	11	9	5	5	12	8

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie opisanych wcześniej założeń oszacowano, że w latach 2020–2030 prognozowane dochody podatkowe ogółem wzrosną z 27 172 035 zł w roku 2020 do 41 781 937 zł w 2030 r. (załącznik 8), co odpowiadać będzie ich średniorocznej dynamice na poziomie 104,4%. W najszybszym tempie zwiększać będą się udziały w PIT (średnia dynamika w okresie prognozy wynosić ma 104,9%) oraz wpływy z podatku od nieruchomości (103,8%). Udziały w CIT będą natomiast jedynym rodzajem dochodów podatkowych gminy Konopnica, który pozostanie w latach 2020–2030 względnie stabilny z niewielką tendencją spadkową.

Planuje się wzrost dochodów podatkowych na mieszkańca w latach 2020–2030 z 1913 zł do 2610 zł. W najszybszym tempie w badanym okresie w relacji do liczby mieszkańców zwiększą się wpływy z udziałów w PIT oraz z podatku od nieruchomości (tab. 49).

Ryc. 45. Struktura dochodów podatkowych gminy Konopnica w latach 2008–2019.

Źródło: opracowanie własne.

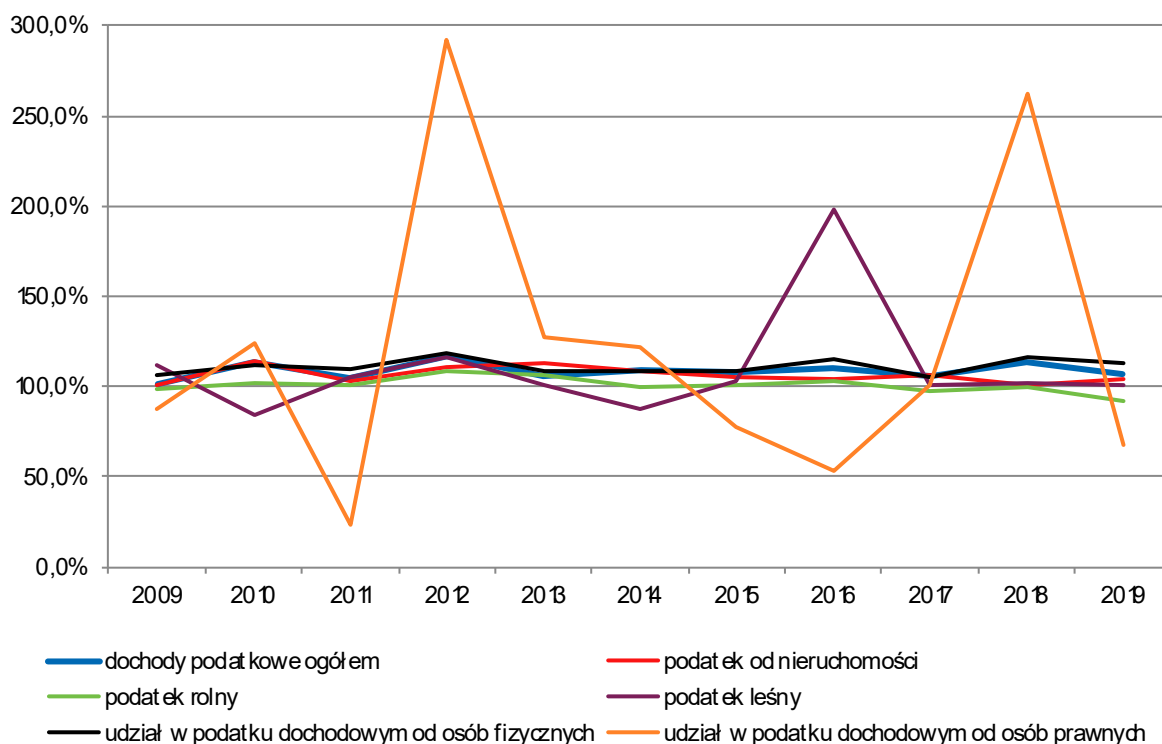
Tab. 49. Wybrane kategorie prognozowanych w latach 2020–2030 dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w gminie Konopnica

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	1913	1991	2066	2132	2203	2274	2343	2411	2478	2545	2610
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	1372	1437	1500	1556	1616	1675	1733	1789	1846	1901	1956
podatek od nieruchomości	352	364	375	385	395	406	416	426	436	446	456
podatek rolny	91	91	91	91	92	92	92	92	93	93	93
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	8	8	7	7	7	7	7	7	7	7	6

Źródło: opracowanie własne.

7.6. Gmina Niedzwica Duża

Wysokość dochodów podatkowych gminy Niedzwica Duża w latach 2008–2019 przedstawiono w załączniku 17, natomiast na ryc. 46 zaprezentowana została dynamika dochodów podatkowych ogółem, wpływów z tytułu podatku od nieruchomości oraz udziałów w PIT i CIT.

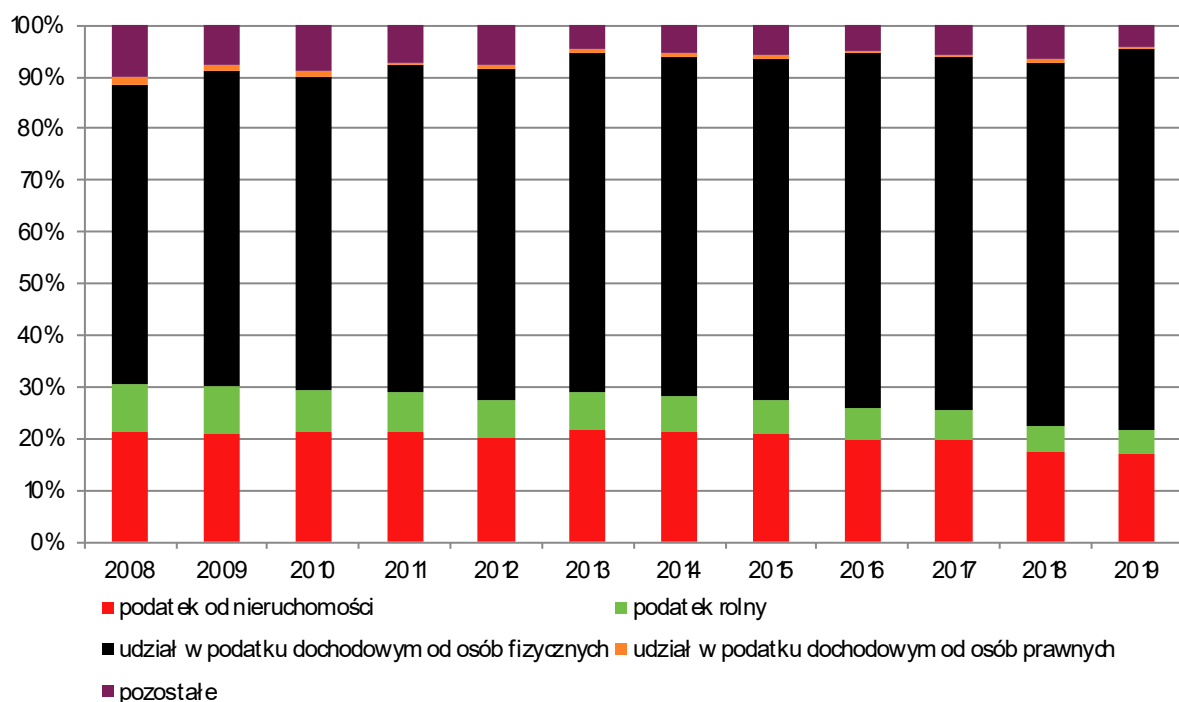

Ryc. 46. Dynamika wybranych kategorii dochodów podatkowych w gminie Niedzwica Duża w latach 2008-2019 (rok poprzedni = 100%)

Źródło: opracowanie własne.

W latach 2008-2009 dochody ogółem wzrosły o 156% ogółem, a same dochody podatkowe o 81%. Poszczególne źródła dochodów składających się na dochody podatkowe Niedzwicy Dużej charakteryzowały się bardzo zróżnicowaną i zmienną dynamiką wzrostu. Największe fluktuacje ujawniły się, tak jak przypadku pozostałych omawianych samorządów, w podatku CIT, z którego wpływy incydentalnie bardzo rosły (2012 i 2018 r.), ale też w niektórych latach (2011, 2016) wykazywały silną tendencję spadkową. Dużą zmiennością charakteryzowały się też dochody gminy z podatku leśnego. Natomiast wpływy z podatków lokalnych tj. rolnego i od nieruchomości były dość stabilne. Porównując dochody podatkowe z poszczególnych ich źródeł należy stwierdzić, że wydajność fiskalna poszczególnych kategorii wyraźnie zmniejszyła się jeśli chodzi o kartę podatkową, opłatę skarbową, oraz udział w CIT. Natomiast wpływy z udziałów w PIT, opłaty eksploatacyjnej oraz podatku od środków transportowych uległy zwielokrotnieniu.

Struktura dochodów podatkowych gminy Niedzwica jest wyraźnie zdominowana przez udział jednostki we wpływach z PIT, który sukcesywnie jeszcze się zwiększa z 58% w 2008 r. do 74 w 2019 r. Znaczniejszą rolę w tworzeniu dochodów podatkowych jednostki ma jeszcze podatek od nieruchomości, choć podkreślić należy że udział stopniowo zmniejsza się z 21% w 2008 r. do 17% w 2019. Jeszcze wyraźniej zmniejszyła się rola podatku rolnego w tworzeniu dochodów budżetowych gminy Niedzwica Duża. W 2008 r. wpływy z jego pobierania zapewniały 9,5% dochodów podatkowych, a w 2019 r. jedynie 4,2% (ryc. 47).

Ryc. 47. Struktura dochodów podatkowych gminy Niedzwica Duża w latach 2008–2019

Źródło: opracowanie własne.

W odniesieniu do liczby mieszkańców dochody podatkowe ogółem zwiększyły się w latach 2008–2019 z 942 zł do 2176, czyli o 1234 zł. Najsilniejszy wzrost ujawnił się w przypadku wpływów z PIT (z 547 zł do 1608 zł, co oznacza niemal trzykrotny wzrost dochodów na jednego mieszkańca). O 87% zwiększyły się dochody z tytułu podatku od nieruchomości. Natomiast w przypadku pozostałych dochodów podatkowych nie można mówić o jednolitej tendencji, podkreślić jednak należy słabnące znaczenie tych danin w tworzeniu dochodów budżetowych gminy Niedzwica Duża (tab. 50).

Tab. 50. Wybrane kategorie dochodów podatkowych (w zł na mieszkańca) w gminie Niedzwica Duża w latach 2008–2019

Rok	Podatek od nieruchomości	Podatek rolny	Udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	Udział w podatku dochodowym od osób prawnych	Dochody podatkowe ogółem
2008	199	89	547	12	942
2009	199	87	577	10	947
2010	226	88	642	13	1065
2011	233	88	699	3	1105
2012	258	96	825	8	1286
2013	289	101	886	10	1348
2014	313	101	957	13	1463
2015	329	101	1041	10	1572
2016	340	104	1189	5	1722
2017	360	101	1245	5	1818
2018	359	101	1437	14	2046
2019	374	93	1608	9	2173

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z prognozą dochodów gminy Niedzwica Duża spodziewać się można prawie 54% wzrostu dochodów podatkowych do 2030 r. (załącznik 18). Najszybszy spodziewany wzrost dotyczyć ma udziałów gminy w PIT – o 61% (tj. o 849 zł per capita z 1617 zł do 2466 zł), podatku od środków transportowych oraz podatku leśnego. Wpływów poniżej obecnego poziomu spodziewać się należy z tytułu CIT oraz opłaty skarbowej. Zgodnie z przewidywaniami dochody z podatku od nieruchomości

per capita zwiększą się o 160 zł. Jeśli natomiast chodzi o podatek rolny i dochodowy od osób prawnych – zmiany będą bardzo niewielkie (tab. 51).

Tab. 51. Wybrane kategorie prognozowanych w latach 2020–2030 dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w gminie Niedzwica Duża w latach 2008–2019

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	2255	2363	2471	2569	2674	2779	2883	2986	3089	3191	3291
podatek od nieruchomości	415	432	448	463	480	496	512	528	544	559	575
podatek rolny	107	108	109	110	111	112	113	114	116	117	118
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	1617	1706	1794	1875	1961	2047	2132	2216	2300	2384	2466
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	9	9	9	9	9	9	8	8	8	8	8

Źródło: opracowanie własne.

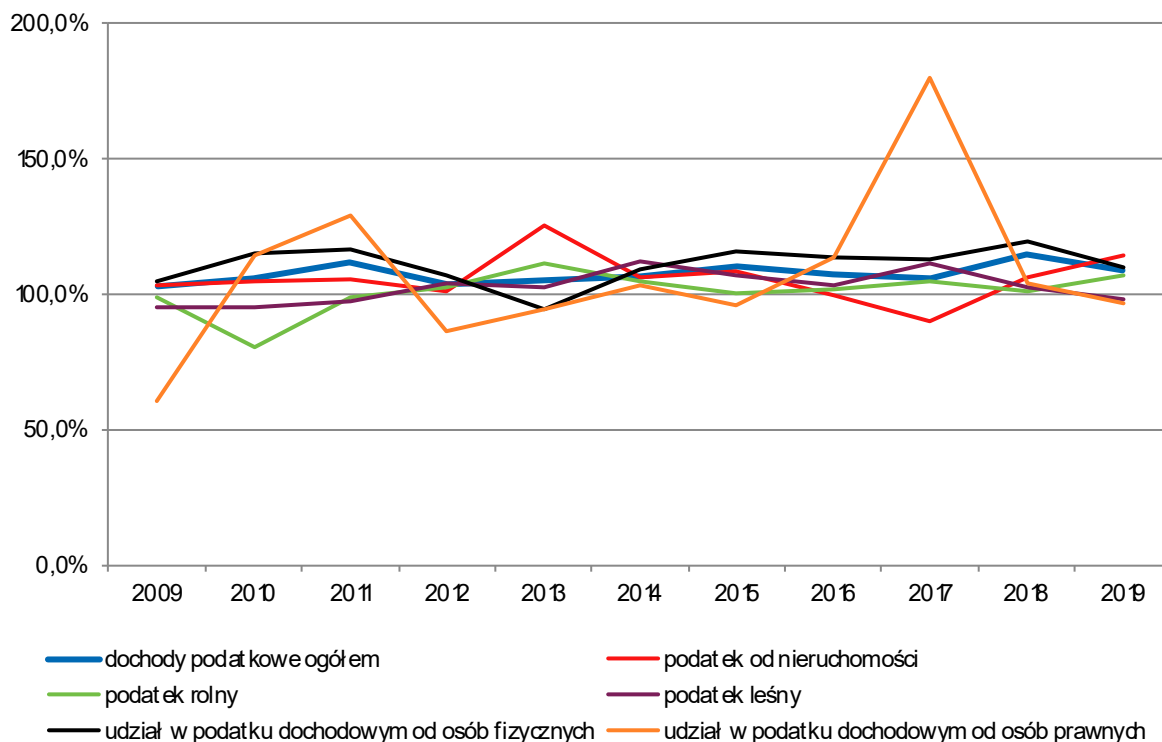
7.7. Gmina Niemce

Zgodnie z załącznikiem 11 dochody podatkowe gminy Niemce w latach 2008–2019 wzrosły z 13 912 828 zł do 31 193 529 zł. Z ryc. 48 wynika, że najbardziej niestabilną kategorią dochodów podatkowych pozostawały wpływy z udziałów CIT, a także w nieco mniejszym zakresie wpływy z podatku od nieruchomości.

Po początkowym osłabieniu dynamiki większości dochodów podatkowych badanej gminy, wywołanym przede wszystkim spowolnieniem gospodarczym, począwszy od roku 2010 wykazują one w przeważającej części stabilną tendencję wzrostową. Ujemna dynamika charakteryzowała wpływy z tytułu podatku rolnego i leśnego w latach 2009–2011 oraz podatku od nieruchomości w roku 2017, przy czym w tym ostatnim przypadku wywołana została przede wszystkim zwiększeniem zaległości podatkowych. Z kolei ujemne tempo wzrostu udziałów w podatkach państwowych odnotować można było przede wszystkim w roku 2013.

Największą rolę w strukturze dochodów podatkowych gminy Niemce odgrywały udziały w PIT. Ich znaczenie fiskalne wzrosło z 46,2% dochodów podatkowych ogółem w roku 2008 do 62,4% według planu na rok 2019. Drugą pozycję zajmował podatek od nieruchomości, którego udział w latach 2009–2019 uległ jednak pewnemu ograniczeniu (z ok. 32,1% w roku 2008 do ok. 26% w roku 2019). Na trzecim miejscu uplasowały się wpływy z podatku rolnego, który w roku 2008 stanowił ok. 11% dochodów podatkowych gminy, zaś w roku 2019 odsetek ten zmalał o ponad połowę do zaledwie 5,5% (ryc. 49). Znikome znaczenie w strukturze dochodów podatkowych gminy Niemce posiadały natomiast udziały w CIT.

W tab. 52 zaprezentowano kształtowanie się dochodów podatkowych (w zł na mieszkańca) w gminie Niemce. W latach 2008–2019 dochody podatkowe gminy per capita wzrosły blisko dwukrotnie. Przyrost ten w największym stopniu dotyczył udziałów w PIT, które w analizowanym okresie w przeliczeniu na mieszkańca zwiększyły się o ponad dwuipółkrotnie. Wzrost zaobserwować można także w przypadku podatku od nieruchomości (z 262 zł na mieszkańca w roku 2008 do 408 zł w roku 2019 oraz w nieco mniejszym zakresie – udziałów w CIT (z 17 zł na mieszkańca do 22 zł). Z kolei podatek rolny stanowi jedyne świadczenie podatkowe, z którego wpływy per capita uległy w analizowanym okresie obniżeniu.

Ryc. 48. Dynamika wybranych kategorii dochodów podatkowych gminy Niemce w latach 2008-2019 (rok poprzedni = 100%)

Źródło: opracowanie własne.

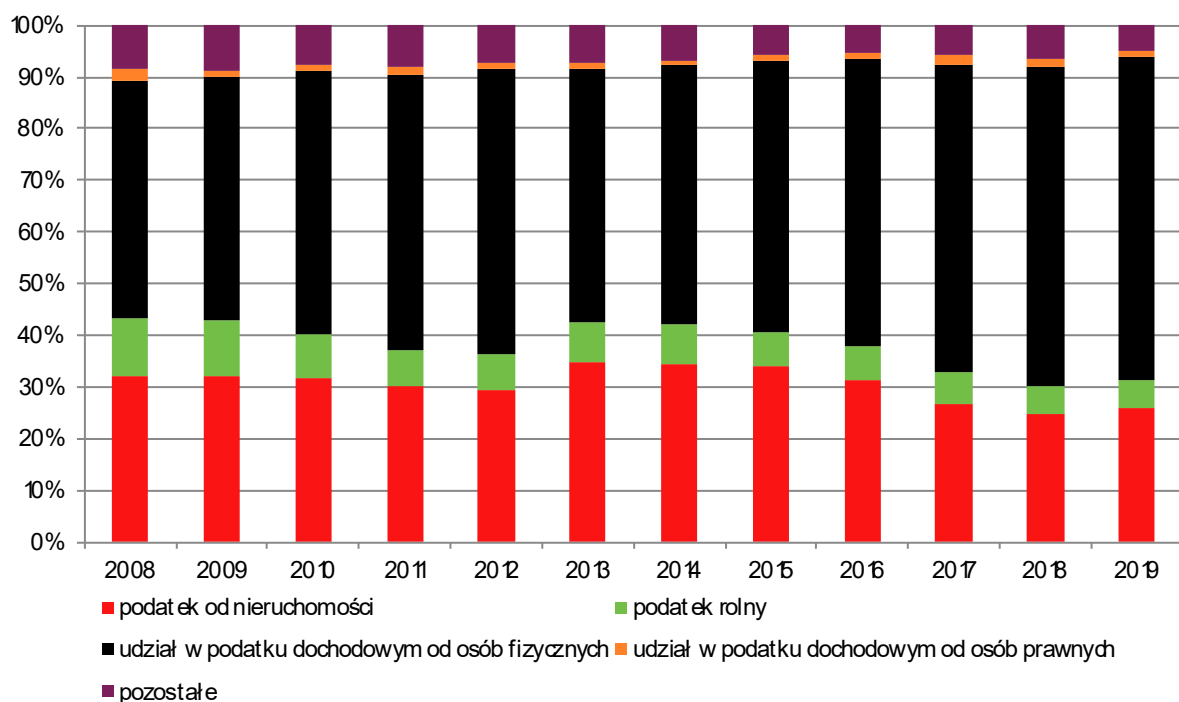
Tab. 52. Wybrane kategorie dochodów podatkowych (w zł na mieszkańca) w gminie Niemce w latach 2008-2019

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	817	824	854	947	971	1009	1066	1165	1231	1296	1464	1575
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	377	388	437	505	534	497	535	613	686	770	903	983
podatek od nieruchomości	262	265	272	284	284	352	368	395	387	346	361	408
podatek rolny	91	88	70	68	69	77	79	78	79	82	81	86
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	17	10	11	15	12	12	12	11	13	22	23	22

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie opisanych wcześniej założeń oszacowano, że w latach 2020-2030 prognozowane dochody podatkowe gminy Niemce ogółem wzrosną z 31 429 193 zł w roku 2020 do 47 001 089 zł w 2030 r. (załącznik 12), co odpowiadać będzie ich średniorocznej dynamice na poziomie 104,1%. Najwyższą średnioroczną dynamiką w okresie prognozy charakteryzować się będą udziały w PIT (104,8%) oraz udziały w CIT (103,9%). W nieco wolniejszym tempie wzrastać będą także wpływy z podatku od nieruchomości (średnioroczna dynamika w latach 2020-2030 wyniesie ok. 103,3%).

Jednocześnie szacuje się wzrost dochodów podatkowych na mieszkańca w latach 2020-2030 ze 1568 zł do 2125 zł. W największym stopniu w badanym okresie w relacji do liczby mieszkańców zwiększą się wpływy z udziałów w PIT oraz z udziałów w CIT (tab. 53), a także w dalszej kolejności z podatku od nieruchomości. Wpływy z podatku rolnego na mieszkańca pozostaną natomiast w całym okresie prognozy na dość stabilnym poziomie.

Ryc. 49. Struktura dochodów podatkowych gminy Niemce w latach 2008–2019

Źródło: opracowanie własne.

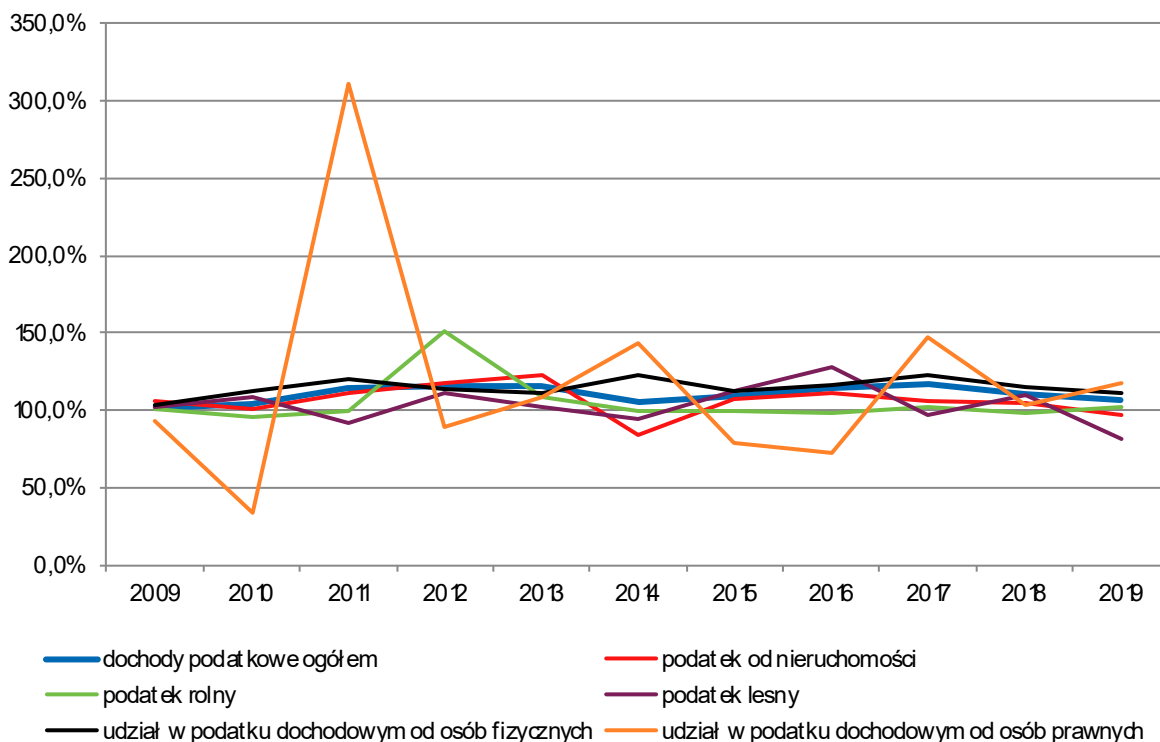
Tab. 53. Wybrane kategorie prognozowanych w latach 2020–2030 dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w gminie Niemce

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	1568	1628	1687	1739	1796	1852	1908	1963	2017	2071	2125
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	954	1000	1045	1086	1130	1172	1215	1257	1298	1339	1380
podatek od nieruchomości	428	439	451	461	472	484	495	506	517	528	538
podatek rolny	83	83	84	84	84	84	85	85	85	86	86
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	21	22	22	23	24	24	25	26	26	27	28

Źródło: opracowanie własne.

7.8. Gmina Wólka

Zgodnie z danymi zawartymi w załączniku 13 dochody podatkowe gminy Wólka w latach 2008–2019 wzrosły z 6 206 066 zł do 18 696 184 zł. Podobnie, jak w przypadku pozostałych gmin na największe wahania narażone były w badanym okresie udziały w CIT, które okazały się szczególnie wrażliwe na osłabienie koniunktury gospodarczej z lat 2009–2010 (ryc. 50). Co interesujące, w gminie Wólka wszystkie kategorie dochodów podatkowych podlegały dość znaczącym fluktuacjom, które (oprócz wspomnianych już udziałów w CIT), dotknęły także podatków o stabilnej podstawie opodatkowania, tj. podatku od nieruchomości oraz podatku rolnego. Przyczyną tego stanu rzeczy okazały się zaobserwowane przede wszystkim w latach 2014–2015 oraz 2018–2019 problemy ze ściągalnością tych kategorii danin publicznych, jak również znaczny wzrost zakresu udzielonych przez gminę obniżek stawek oraz stosowanych zwolnień podatkowych. Jedynie wpływy z tytułu udziałów w PIT charakteryzowały się w badanej gminie w całym analizowanym okresie dodatnią dynamiką.

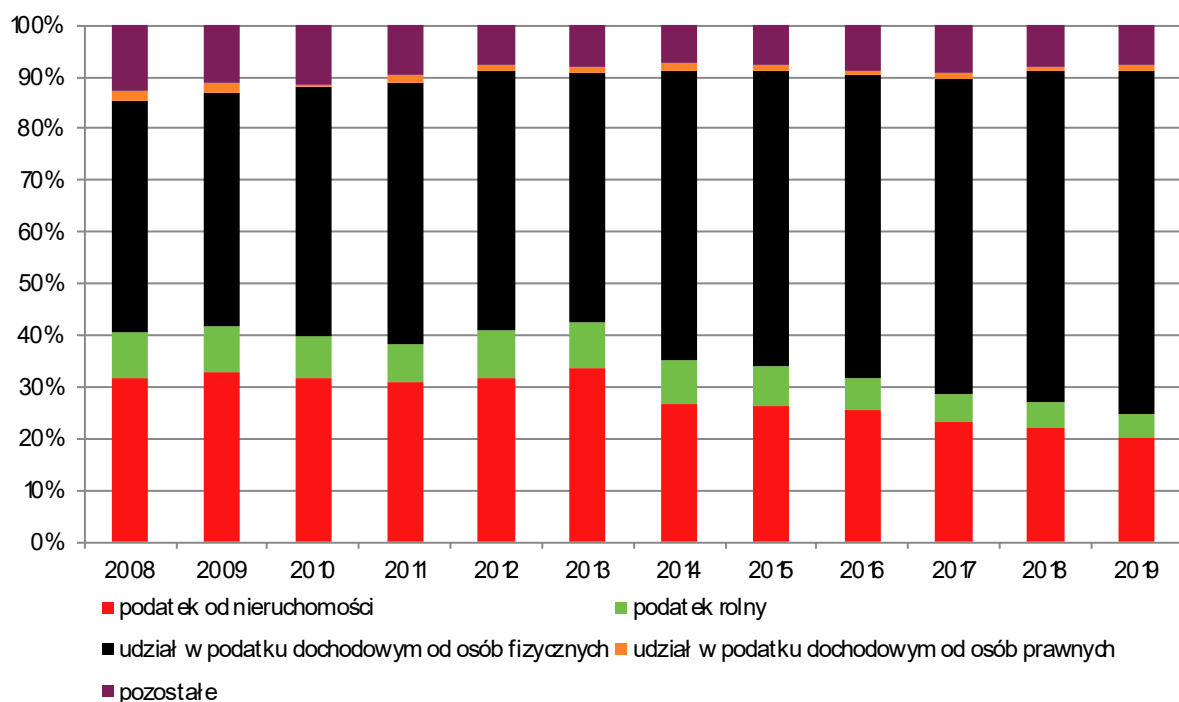
Ryc. 50. Dynamika wybranych kategorii dochodów podatkowych gminy Wólka w latach 2008–2019 (rok poprzedni = 100%).

Źródło: opracowanie własne.

Na ryc. 51 zaprezentowano strukturę dochodów podatkowych gminy Wólka w latach 2008–2019. Wynika z niego, że głównym ich źródłem pozostawały w całym analizowanym okresie: udziały w PIT, podatek od nieruchomości oraz podatek rolny, które łącznie dostarczały blisko 90% dochodów podatkowych.

Najważniejszą kategorię wpływów podatkowych stanowiły udziały w PIT. Ich znaczenie wzrosło z ok. 45% ogółu dochodów podatkowych w roku 2008 do blisko 67% w roku 2019. Udział podatku od nieruchomości w dochodach podatkowych gminy Wólka wykazywał natomiast wyraźną tendencję spadkową (z ok. 32% w roku 2008 do jedynie 20% w roku 2019). Zmalało także znaczenie podatku rolnego, który w roku 2008 stanowił 9%, a obecnie jedynie 4,6% dochodów podatkowych ogółem. Wpływy z udziałów w CIT nie przekraczały w całym badanym okresie 2% ogółu wpływów podatkowych tej gminy.

W relacji do liczby mieszkańców dochody podatkowe gminy Wólka zwiększyły się w latach 2008–2019 z 618 zł do 1492 zł (tj. o blisko 150%, por. tab. 54). Z największym, czterokrotnym, wzrostem dochodów per capita mamy do czynienia w przypadku udziałów w PIT. W nieco mniejszym zakresie wzrosły natomiast wpływy z podatku od nieruchomości na mieszkańca oraz podatku rolnego na mieszkańca (przyrost odpowiednio o 53% i 24%). Brak wyraźniej tendencji wzrostowej charakteryzował natomiast udziały w CIT per capita. Na podstawie przyjętych wcześniej założeń oszacowano, że w latach 2020–2030 prognozowane dochody podatkowe gminy Wólka ogółem wzrosną z 19 491 771 zł w roku 2020 do 31 714 916 zł w 2030 r. (załącznik 14), co odpowiadać będzie ich średniorocznej dynamice na poziomie 105,0%. Najszybszym średniorocznym tempem wzrostu w okresie prognozy charakteryzować się będą udziały w PIT (105,6%) oraz wpływy z podatku od nieruchomości (103,7%). Nieco mniejszą dynamikę wykażą się natomiast udziały w CIT oraz podatek rolny (ze średnioroczną dynamiką na poziomie ok. 103,1%).

Ryc. 51. Struktura dochodów podatkowych gminy Wólka w latach 2008–2019

Źródło: opracowanie własne.

Prognozuje się, że dochody podatkowe na mieszkańca w latach 2020–2030 wzrosną ze 1526 zł do 2119 zł. W największym stopniu w badanym okresie w relacji do liczby mieszkańców zwiększą się wpływy z udziałów w PIT oraz z udziałów w CIT (tab. 55), a także z podatku od nieruchomości. Podatek rolny na mieszkańca oraz z udziały w CIT na mieszkańca utrzymają się w całym okresie prognozy na względnie stabilnym poziomie.

Tab. 54. Wybrane kategorie dochodów podatkowych (w zł na mieszkańca) w gminie Wólka w latach 2008–2019

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	618	616	643	712	801	907	945	1014	1141	1315	1420	1492
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	276	278	310	361	403	437	531	582	667	805	911	997
podatek od nieruchomości	196	204	203	220	253	305	254	268	291	304	313	298
podatek rolny	56	55	52	51	75	80	78	75	72	72	69	69
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	12	11	4	12	10	11	15	12	8	12	12	14

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 55. Wybrane kategorie prognozowanych w latach 2020–2030 dochodów podatkowych w zł na mieszkańca w gminie Wólka

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	1526	1593	1659	1717	1778	1839	1897	1954	2010	2066	2119
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	981	1035	1087	1133	1182	1230	1276	1321	1365	1408	1450
podatek od nieruchomości	334	342	350	357	365	373	380	388	395	402	409
podatek rolny	80	81	82	83	85	86	87	88	90	91	92
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	13	14	14	14	14	14	15	15	15	15	16

Źródło: opracowanie własne.

7.9. Analiza poziomu stawek podatkowych oraz zakresu zwolnień udzielanych w podatkach samorządowych w gminach otaczających na tle obciążeń podatkowych w mieście Lublinie w roku 2019

Jednym z kryteriów branych pod uwagę przy wyznaczeniu obszarów możliwych do włączenia w granice administracyjne Lublina jest niewątpliwie wysokość obciążenia podatkami samorządowymi w sąsiadujących z Lublinem gminach. W analizach wzięto pod uwagę zakres obciążenia dwoma podatkami samorządowymi w odniesieniu do których gminy dysponują najszerszym lokalnym władztwem podatkowym, tj. podatkiem od nieruchomości oraz podatkiem od środków transportowych. Daniny te stanowią bowiem w przypadku miast dwa najbardziej wydajne źródła dochodów spośród wszystkich podatków samorządowych, których elementy konstrukcyjne mogą być samodzielnie kształtowane przez gminy. W mieście Lublinie ich łączny udział w strukturze wpływów podatkowych kształtował się na poziomie bliskim 30% (w roku 2018 było to 27,8%). Omawiane podatki samorządowe stanowią także jeden z najczęściej wykorzystywanych przez gminy instrumentów oddziaływania władz lokalnych na przebieg procesów gospodarczych i społecznych na obszarze jednostki samorządowej.

Jeśli chodzi o zakres władztwa podatkowego gminy w podatku od nieruchomości oraz podatku od środków transportowych, to jest on zbliżony i koncentruje się na uprawnieniach dotyczących kształtowania stawek i udzielenia zwolnień. W obu tych podatkach rada gminy w drodze uchwały określa wysokość stawek, z tym, że nie mogą one przekroczyć stawek maksymalnych corocznie waloryzowanych przez Ministra Finansów i ogłaszanych w drodze obwieszczenia. W podatku od środków transportowych powyższe uprawnienie organów wykonawczych gminy zostało dodatkowo ograniczone poprzez konieczność respektowania – w przypadku samochodów ciężarowych, ciągników siodłowych i balastowych oraz przyczep i naczep o odpowiednio liczonej dopuszczalnej masie całkowitej (DMC) równej lub wyższej niż 12 ton – ustawowych stawek minimalnych³⁰. Jednocześnie rada gminy wykorzystując przyznane jej uprawnienia w obu analizowanych podatkach nie może wprowadzić stawki zerowej jako właściwej dla poszczególnych kategorii przedmiotów opodatkowania³¹. Ponadto organ stanowiący gminy ma także prawo różnicować wysokość stawek dla poszczególnych rodzajów budynków, budowli i gruntów według różnych kryteriów, w szczególności: rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej, lokalizacji, rodzaju zabudowy, przeznaczenia i sposobu wykorzystywania nieruchomości, stanu technicznego i wieku budynków. Uprawnienie do różnicowania wysokości stawek przysługuje radzie gminy także w podatku od środków transportowych po uwzględnieniu w szczególności wpływu środka transportowego na środowisko naturalne, roku produkcji albo liczby miejsc do siedzenia.

Najistotniejsze znaczenie dla mieszkańców gmin sąsiadujących z Lublinem wydaje się mieć ocena wykorzystania przez ich macierzyste jednostki samorządowe (w porównaniu do miasta Lublina) dwóch kategorii instrumentów podatkowych, tj. 1) preferencji o charakterze społecznym (niewiązanych się z prowadzeniem działalności gospodarczej) oraz 2) preferencji udzielanych ze względów gospodarczych (i skierowanych przede wszystkim do przedsiębiorców).

³⁰ Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że zastosowanie przez ustawodawcę dwóch różnych sposobów waloryzujących stawki minimalne i maksymalne może doprowadzić do sytuacji, w której stawki minimalne, okażą się wyższe niż stawki maksymalne (sytuacja taka wystąpiła w 2003 r.). W takim przypadku rada gminy może całkowicie utracić uprawnienie do kształtowania stawek w podatku od środków transportowych w odniesieniu do przedmiotów opodatkowania o DMC przekraczającej 12 ton, bowiem na mocy art. 10 ust. 3 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych obowiązywać będzie stawka minimalna (wyższa od maksymalnej).

³¹ Por. Wyrok NSA w Warszawie z 27 listopada 1992 r., III SA 1210/92, POP 1994, z. 4, poz. 76, wyrok NSA w Krakowie z 22 lipca 1993 r. SA/Kr 1050/93, Wokanda 1993, nr 12, s. 21; Brzeziński, Kalinowski 1994, s. 39; Popławski, Dowgier 2004.

W przypadku pierwszej grupy najważniejsza jest wysokość stawek podatku od nieruchomości dla gruntów i budynków mieszkalnych oraz zakres zwolnień podatkowych ukierunkowanych na te kategorie majątku, zaś w odniesieniu do drugiej grupy – poziom obciążenia podatkiem od nieruchomości budynków, budowli i gruntów będących w posiadaniu przedsiębiorcy lub innego podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą oraz wysokość stawek podatku od środków transportowych, jak również zwolnienia podatkowe skierowane do przedsiębiorców w obu tych podatkach.

W tab. 56 zaprezentowano wysokość stawek podatku od nieruchomości mieszkalnych i od nieruchomości związanych z działalnością gospodarczą przyjętych w mieście Lublinie oraz siedmiu analizowanych gminach w roku 2019.

Stawki przyjęte w poszczególnych gminach są zróżnicowane i we wszystkich jednostkach (włącznie z Lublinem) niższe od stawek maksymalnych obowiązujących w 2019 r. Najniższy poziom obciążenia podatkami przyjęto w gminie Konopnica, gdzie stawka podatku od nieruchomości nakładanego na budynki związane z prowadzeniem działalności gospodarczej jest o 6,76 zł mniejsza niż w Lublinie, a od gruntów związanych z taką działalnością – o 0,31 zł. Wyraźnie niższe niż w Lublinie stawki podatku dotyczące budynków związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej przyjęto także w gminach Głusk, Niemce, Niedzwica Duża oraz Jastków, a poziom odchylenia od stawek obowiązujących w Lublinie wynosił od 3,76 zł do 2,86 zł. Najniższa stawka podatku nakładanego na grunty związane z działalnością gospodarczą obowiązuje w gm. Niemce tj. 0,59 zł. Wyraźnie poniżej stawek lubelskich kształtują się też stawki obciążające ten przedmiot opodatkowania w gm. Niedzwica Duża tj. o 0,16 zł. Natomiast w Świdniku, gm. Głusk, Jastków i Wólka podatek od gruntów wykorzystywanych na prowadzenie działalności gospodarczej jest zbliżony do pobieranego w Lublinie. Szczególnie korzystne warunki opodatkowania nieruchomości mieszkalnych ustalono w gm. Niemce, gdzie stawka dotycząca budynków jest niższa niż 50% stawki maksymalnej obowiązującej w 2019 r. i o 0,41 zł niższa niż w Lublinie, a obciążająca grunty – o 0,21 zł. Dużo niższy poziom opodatkowania nieruchomości mieszkaniowych obowiązuje także w gm. Niedzwica Duża (odpowiednio o 0,27 zł i 0,23 zł) oraz gm. Konopnica (0,22 zł i 0,13 zł). Mniejsze dysproporcje występują w gm. Jastków (0,12 zł i 0,8 zł), a nieznaczne w gm. Głusk. Z kolei w gm. Wólka stawki podatku od nieruchomości wykorzystywanych zarówno na cele mieszkaniowe, jak i prowadzenie działalności gospodarczej są nieco wyższe niż w Lublinie.

Tab. 56. Wysokość stawek podatku od nieruchomości mieszkalnych i od nieruchomości związanych z działalnością gospodarczą, a także podatku od środków transportowych w mieście Lublinie oraz sąsiadujących gminach w roku 2019

Wyszczególnienie	Stawka maksymalna	Miasto Lublin	Jastków	Konopnica	Głusk	Niemce	Wólka	Świdnik	Niedzwica Duża
Podatek od nieruchomości:									
od budynków zw. z działalnością gospodarczą oraz od budynków mieszkalnych lub ich części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej	23,47	22,76	19,90	16,00	19,00	19,15	23,00	22,70	19,50
od gruntów związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, bez	0,93	0,91	0,90	0,60	0,85	0,59	0,92	0,88	0,75

względem na sposób zakwalifikowania w ewidencji gruntów i budynków									
od budynków mieszkalnych	0,79	0,77	0,65	0,55	0,73	0,36	0,79	0,74	0,50
od gruntów pozostałych, w tym zajętych na prowadzenie odpłatnej statutowej działalności pożytku publicznego przez organizacje pożytku publicznego	0,49	0,48	0,40	0,35	0,45	0,27	0,49	0,45	0,25
Podatek od środków transportowych dla samochodów o DMC ^{*)}									
powyżej 3,5 tony do 5,5 tony włącznie	832,71	684	819	550	650	698	646	646	788
powyżej 5,5 tony do 9 ton włącznie	1389,14	1140	1367	800	1000	1256	1158	920	836
powyżej 9 ton i pon. 12 ton	1666,96	1356	1640	1100	1300	1522	1420	1064	852
równej lub wyższej niż 12 ton	3181,00	2832	2974	2 583	2660	3128	2718	2834	3181

^{*)} w każdym przypadku podano najwyższą stawkę przyjętą w uchwale rady gminy dla danej kategorii środka transportowego
Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał podatkowych badanych gmin.

Jeśli chodzi natomiast o zwolnienia podatkowe, to warto tu zwrócić uwagę na to, że w gminach Konopnica, Niemce i Wólka obowiązują dość korzystne zwolnienia podatkowe o charakterze społecznym.

W gm. Konopnica zwolniono z podatku od nieruchomości budynki lub ich części stanowiące własność emerytów lub rencistów zameldowanych na stałe na terenie gminy Konopnica za wyjątkiem garaży, budynków mieszkalnych oraz powierzchni wykorzystywanych pod działalność gospodarczą³².

W gm. Głusk zwalnia się od podatku nieruchomości mieszkalne zajęte przez rolników na stałe zameldowanych i faktycznie zamieszkujących na terenie gminy lub należące do emerytów i rencistów, którzy przekazali gospodarstwo rolne następcy pozostawiając budynki mieszkalne lub ich części do własnej dyspozycji³³.

Z kolei w gminach Niemce, Wólka i Niedzwica Duża obowiązują bardzo korzystne zwolnienia z podatku od nieruchomości dla budynków mieszkalnych lub ich części z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej³⁴.

Do grupy preferencji udzielanych ze względów gospodarczych i skierowanych przede wszystkim do przedsiębiorców, które mogą wpływać na wielkość ich obciążeń podatkowych zaliczyć należy m.in.:

³² Uchwała Nr III/12/06 Rady Gminy Konopnica z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie wprowadzenia zwolnień od podatku od nieruchomości na terenie Gminy Konopnica, Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2007 r., poz. 5 nr 128.

³³ Uchwała Nr XXIV/203/04 z dnia 7 grudnia 2004 w sprawie wprowadzenia zwolnień od podatku od nieruchomości na terenie gminy Głusk.

³⁴ Uchwała Nr XLIII/392/2014 Rady Gminy Niemce z dnia 16 września 2014 r. w sprawie zwolnień z podatku od nieruchomości, Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2014 r poz. 3029; Uchwała Nr III.7.2018 Rady Gminy Wólka z dnia 30 listopada 2018 r. wprowadzenia zwolnień od podatku od nieruchomości na terenie gminy Wólka, Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2018 poz. 5797; Uchwała NR XI/69/15 Rady Gminy Niedzwica Duża z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie wprowadzenia zwolnień od podatku od nieruchomości na terenie gminy Niedzwica Duża, Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2014 r poz. 3816.

- w gm. Jastków zwalnia się od podatku od nieruchomości przez okres dwóch lat budynki i budowle lub ich części oraz grunty zajęte na prowadzenie działalności gospodarczej, na których dokonano nowych inwestycji i utworzono co najmniej trzy nowe miejsca pracy w związku z tą inwestycją³⁵. Zwalnia się także budynki, budowle lub ich części oraz grunty zajęte na prowadzenie działalności gospodarczej w związku z tworzeniem w nich nowych miejsc pracy przez okres 12 miesięcy, jeżeli utworzono co najmniej 3 nowe miejsca pracy; przez okres 24 miesięcy, jeżeli utworzono co najmniej 5 miejsc pracy; przez okres 36 miesięcy, jeżeli utworzono, co najmniej 10 miejsc pracy³⁶. Zwolnieniem stanowiącym regionalną pomoc inwestycyjną objęte są również budynki, budowle lub ich części oraz grunty zajęte na prowadzenie działalności gospodarczej, na których zrealizowano inwestycje początkowe na rzecz nowej działalności gospodarczej lub utworzono nowe miejsca pracy związane z inwestycją początkową³⁷.
- w gm. Konopnica zwolnienie od podatku od nieruchomości przez okres 2 lat budowli i budynków lub ich części oraz gruntów zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, objętych nową inwestycją lub w związku z utworzeniem co najmniej trzech nowych miejsc pracy w dotychczas prowadzonej na terenie gminy Konopnica działalności gospodarczej³⁸.
- w gm. Głusk zwalnia się z podatku od nieruchomości budynki i ich części oraz grunty zajmowane przez podmioty gospodarcze w wysokości 75% w pierwszym roku działalności i 50% – w drugim³⁹
- w gm. Niemce zwalnia się z podatku od nieruchomości budynki lub ich części, budowle lub ich części oraz grunty zajęte na prowadzenie działalności gospodarczej, na których zrealizowano nową inwestycję, przy czym zwolnienie to przysługuje przez okres: 1 roku - jeżeli utworzono co najmniej 3 miejsca pracy; 2 lat – jeżeli utworzono co najmniej 10 nowych miejsc pracy oraz 5 lat – pod warunkiem poniesienia kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą w wysokości nie mniejszej niż 30.000.000,00 zł.⁴⁰
- w mieście Lublin zwolnieniem z podatku od objęte są budynki lub ich części w ramach pomocy *de minimis* w związku z utworzeniem nowych miejsc pracy związanych z nową inwestycją przez okres od 6 do 12 miesięcy, a wymagana liczba nowoutworzonych miejsc pracy waha się od 2 (w przypadku mikroprzedsiębiorców) do 120⁴¹.

³⁵ Uchwała Nr XIV/83/2015 z dnia 26 listopada 2015 r. w sprawie wprowadzenia zwolnień z podatku od nieruchomości w związku z tworzeniem nowych inwestycji.

³⁶ Uchwała Nr XIV/84/2015 z dnia 26 listopada 2015 w sprawie wprowadzenia zwolnień w podatku od nieruchomości w związku z tworzeniem nowych miejsc pracy

³⁷ Uchwała Nr XIV/85/2015 w sprawie wprowadzenia zwolnień w podatku od nieruchomości stanowiących regionalną pomoc inwestycyjną.

³⁸ Uchwała Nr XLVII/288/2014 RADY GMINY KONOPNICA z dnia 13 czerwca 2014 r. w sprawie wprowadzenia zwolnień z podatku od nieruchomości w ramach pomocy *de minimis* , Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2018, poz. 2203

³⁹ Uchwała Nr XXIV/203/04 z dnia 7 grudnia 2004 w sprawie wprowadzenia zwolnień od podatku od nieruchomości na terenie gminy Głusk

⁴⁰ Uchwała Nr XLVIII/454/2018 Rady Gminy Niemce z dnia 9 listopada 2018 r. w sprawie zwolnień z podatku od nieruchomości udzielanych w ramach regionalnej pomocy inwestycyjnej, Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2018 r. poz. 5100

⁴¹ Uchwała NR 1002/XXXIX/2014 Rady Miasta Lublin z dnia 13 marca 2014 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości budynków lub ich części w ramach pomocy *de minimis* w związku z utworzeniem nowych miejsc pracy związanych z nową inwestycją, Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2014 r. poz. 1387.

Rozdział 8.

POWIĄZANIA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE WYKAZANE W DOKUMENTACH SZCZEBŁA KRAJOWEGO, WOJEWÓDZKIEGO I LOKALNEGO

Struktura funkcjonalno-przestrzenna obrazuje rozmieszczenie poszczególnych funkcji na obszarze miasta oraz formy użytkowania terenów miejskich, a także relacje między funkcjami (Kociuba 2011). Wśród podstawowych typów funkcjonalnych w obszarach zurbanizowanych wyróżnia się tereny: mieszkaniowe, usług i handlu, przemysłowe i magazynowe, komunikacyjne i transportowe, zielone, rekreacyjne i turystyczne oraz urządzeń infrastruktury technicznej. W przypadku układów miasto – strefa podmiejska bardzo istotnym problemem jest stworzenie spójnej struktury dobrze powiązanej komunikacyjnie, umożliwiającej prawidłowe realizowanie poszczególnych funkcji, dającej możliwości rozwoju gospodarczego oraz odpowiedni poziom i jakość życia mieszkańców.

8.1. Krajowe i ponadlokalne uwarunkowania rozwoju

Zarządzanie rozwojem opiera się na systemie dokumentów strategicznych, który stanowi podstawowy instrument kierowania polityką rozwoju państwa. W jej ramach określone są cele rozwojowe kraju i sposób ich realizacji. Podstawę prawną systemu zarządzania zawiera Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2006 nr 227 poz. 1658 z późn. zm., tekst jedn. Dz. U. 2018 poz. 1307). Podstawą systemu na poziomie kraju jest *Długookresowa strategia rozwoju kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności* (M.P. 2013 poz. 121), która zawiera wizję rozwojową Polski do 2030 r. i *Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020*, która określa cele rozwojowe państwa do 2020 r. Oba dokumenty widzą rozwój Polski w trzech obszarach: 1) konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, 2) efektywności i sprawności państwa, 3) wyrównywania różnic w poziomie rozwoju województw. Aktualizację średniookresowej strategii kraju stanowi *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* (M.P. 2017 poz. 260). W systemie zarządzania rozwojem do głównych dokumentów strategicznych należy też 9 tzw. strategii zintegrowanych, które uszczegóławiają Strategię Rozwoju Kraju 2020⁴². Dostępny jest już projekt nowej *Krajowej strategii rozwoju regionalnego 2030* (<https://miir.bip.gov.pl>). Te zintegrowane strategie łączą planowanie społeczne, gospodarcze i przestrzenne przy uwzględnieniu powiązań między różnymi dziedzinami, dając podstawy do koordynacji działań.

W systemie zarządzania rozwojem kraju funkcjonują również inne strategie o charakterze ponadregionalnym dla kilku województw, które poza sąsiedztwem oraz uwarunkowaniami środowiskowymi i kulturowymi łączą wspólne problemy, a zatem cele i wyzwania rozwojowe. Województwo lubelskie obejmuje *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020* (zaktualizowana) (M.P. 2013 poz. 641).

⁴² Są to: Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2010–2020: Regiony Miasta Obszary wiejskie (M.P. 2011 nr 36 poz. 423), Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa (M.P. 2012 poz. 839), Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” (M.P. 2013 poz. 73), Strategia rozwoju transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030) (M.P. 2013 poz. 75), Strategia sprawne państwo 2020 (M.P. 2013 poz. 136), Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 (M.P. 2013 poz. 377), Strategia bezpieczeństwa energetyczne i środowisko – perspektywa do 2020 r. (M.P. 2014 poz. 469), Strategia rozwoju kapitału ludzkiego (M.P. 2013 poz. 640), Strategia rozwoju kapitału społecznego (M.P. 2013 poz. 640).

Na poziomie krajowym dokumentem przedstawiającym założenia rozwoju w odniesieniu do przestrzeni jest *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (M.P. 2012 poz. 252), będącą najważniejszą rządową strategią dotyczącą zagospodarowania przestrzennego Polski, która 1) prezentuje wizję zagospodarowania przestrzennego kraju do 2030 roku; 2) formułuje cele i kierunki polityki przestrzennej kraju; 3) określa zasady gospodarowania w przestrzeni.

KPZK 2030 wraz z długo- i średniookresową strategią rozwoju kraju oraz z dziewięcioma strategiami zintegrowanymi stanowią podstawę planowania rozwoju kraju. Wraz z programami sektorowymi muszą być uwzględniane w dokumentach z niższych szczebli podziału administracyjnego. Dla obszarów miast najistotniejszym dokumentem jest *Krajowa Polityka Miejska* (2015).

Na poziomie regionalnym w województwie lubelskim przyjęte zostały:

- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030 roku) (2014);
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (2013);
- Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 r. (2014);
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (2018).

Strategie te wraz z *Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego* (dalej PZPW; 2015) tworzą podstawę rozwoju regionalnego. Wsparcie w ramach RPO WL 2014–2020 pozwala na rozwój regionu w obszarach: przedsiębiorczość, badania i innowacje, energetyka odnawialna, środowisko, rynek pracy, edukacja, pomoc społeczna, transport, kultura oraz ochrona zdrowia. W przypadku gmin wiejskich istotnym dokumentem, instrumentem wspierającym rozwój jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020.

KPZK 2030 (2011) wyodrębniła wokół największych miast miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich, które zastąpiły wcześniejsze obszary metropolitarne. Jednostki te mają pełnić istotną rolę w rozwoju kraju i regionu (Śleszyński 2013; Kociuba 2017, 2018). Na ich rozwój przekazywane są środki z Polityki Spójności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Wokół Lublina powstał Lubelski Obszar Funkcjonalny (LOF) (szerzej: rozdz. 5), którego nadrzędnym celem jest „poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w ramach LOF” (*Strategia ZIT LOF* 2016). Realizacja celu nastąpi przez wzmocnienie istniejących powiązań i wykorzystanie ich dla stworzenia wspólnej zintegrowanej przestrzeni LOF. Z punktu widzenia kształtowania powiązań i struktury funkcjonalno-przestrzennej analizowanego obszaru działania podejmowane w ramach LOF mają najistotniejsze znaczenie, szczególnie ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo jednostek ze stolicą województwa.

8.2. Uwarunkowania rozwoju i powiązania funkcjonalno-przestrzenne w dokumentach lokalnych

W systemie zarządzania na poziomie powiatowym (miasto Lublin – powiat grodzki i ziemski, powiat świdnicki) przyjęte zostały następujące dokumenty:

- Strategia rozwoju Lublina na lata 2013–2020 (2013);
- Strategia rozwoju powiatu lubelskiego 2016–2022 (z perspektywą do roku 2030) (2016);
- Strategia rozwoju powiatu świdnickiego na lata 2007–2020 (2007).

Natomiast w zakresie zarządzania rozwojem na poziomie gminnym funkcjonują strategie rozwoju poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego (załącznik VIII.1). Bezpośrednio politykę przestrzenną oraz zasady zagospodarowania i kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej na

poziomie miast i gmin wiejskich określają studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Gminy wiejskie sąsiadujące bezpośrednio z miastem Lublin realizują własną politykę rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego na podstawie przyjętych strategii rozwoju lokalnego i dokumentów planistycznych. Konkuruje ze stolicą województwa, wykorzystując te same czynniki rozwojowe, przyciągając nowych mieszkańców i inwestorów oraz wsparcie finansowe z budżetu i środki unijne. Z drugiej strony wzmacniają konkurencyjność całego obszaru, w tym także miasta Lublin. Wskazują na konieczność zwiększenia dostępności komunikacyjnej, działania na rzecz wzrostu konkurencyjności, usprawnienia gospodarki komunalnej, rewitalizacji, rozwoju terenów rekreacji i wypoczynku oraz poprawy stanu ładu przestrzennego. Głównym czynnikiem rozwoju ma być popyt na tereny mieszkaniowe i usługowe. W tym obszarze pojawia się konflikt między bardzo dobrym potencjałem rolniczej przestrzeni produkcyjnej a żywiołową suburbanizacją (największe zagrożenie gminy: Konopnica, Jastków, Niemce, Głusk). Z drugiej strony wskazywane są działania w zakresie inicjatyw na rzecz podnoszenia kompetencji i edukacji rolników, tworzenia i rozwoju rynków hurtowych produktów rolnych oraz grup producenckich, rozwoju zakładów przetwórstwa, uzupełnienia sieci dróg i wyposażenia w infrastrukturę komunalną oraz zaplecza sanitarnego, rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej. Kwestie współpracy z miastem Lublinem w obszarze wymiany informacji i usług publicznej najdobitniej zostały podkreślone w *Strategii rozwoju gminy Niemce* (2015).

Z punktu widzenia rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego Lublina istotnym czynnikiem jest kontynuacja funkcji i dostępność obszarów w gminach sąsiednich. W celu identyfikacji terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (jednorodzinną, wielorodzinną, zagrodową, mieszkaniowo-usługową), produkcyjną, usługową, sportu i rekreacji, zieleni urządzonej, rolnych, łąk, lasów itd. w obszarach najbliższego sąsiedztwa miasto Lublin na potrzeby niniejszej pracy dokonano analizy zapisów obowiązujących planów miejscowych, a przy ich braku – studium. Aktualność tych dokumentów ze względu na dynamikę zmian przestrzennych i procesów społeczno-gospodarczych oraz uwarunkowań prawnych jest zróżnicowana, co bezpośrednio związane jest datą uchwalenia dokumentu bądź jego zmiany: Lublin (2019), Świdnik (2014), Głusk (projekt 2018), Jastków (2015), Konopnica (2010), Niedzwica Duża (2017), Niemce (2011), Wólka (2018)⁴³. Informacja przestrzenna i teksty dokumentów zostały zaczerpnięte ze stron systemów informacji przestrzennej jednostek⁴⁴.

8.2.1. Lublin – Świdnik

Wschodnia część dzielnic Lublina: Hajdów-Zadębie i Felin, sąsiadujących ze Świdnikiem, ma obowiązujące plany miejscowe i ich zmiany lub w dużej mierze są w trakcie zmiany. Jest to obszar bardzo dobrze skomunikowany: sieć dróg i linie kolejowe, na którym dominują tereny aktywności gospodarczej, w tym tereny obiektów produkcji, składów i magazynów oraz tereny usług. W mniejszym stopniu są to: tereny zabudowy wielorodzinnej i tereny usług, tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, tereny zabudowy usługowej, tereny obiektów handlowych wielkopowierzchniowych, tereny infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, tereny zieleni urządzonej.

⁴³ Należy mieć na uwadze, że w starszych dokumentach (Konopnica, Jastków, Niemce) nie ma szczegółowo przeprowadzonej analizy struktury funkcjonalno-przestrzennej (z określeniem obszarów o w pełni wykształconej, zwartej strukturze), nie przedstawiono bilansu potrzeb w zakresie rozwoju poszczególnych funkcji, a także wymaganego uzasadnienia wyznaczenia nowych terenów zabudowy mieszkaniowej, usługowej, przemysłowej.

⁴⁴ <https://geoportal.lublin.eu/sipl/app/splash>, <https://glusk.e-mapa.net/>, <https://jastkow.e-mapa.net/>, <https://konopnica.e-mapa.net/>, <http://niedzwicaduza.e-mapa.net/>, <https://niemce.e-mapa.net/>, <https://swidnik.e-mapa.net/>, <https://wolka.e-mapa.net/>.

Lublin, funkcjonalnie jest bardzo mocno powiązany ze Świdnikiem. W strukturze zagospodarowania Świdnika czytelna jest segregacja funkcji, wynikająca z planowych działań w zakresie kształtowania przestrzeni po II wojnie światowej, uwarunkowań przyrodniczych oraz układu komunikacyjnego. Zachodnia część Świdnika odcięta jest obwodnicą Lublina (S12/17). Jest to planowany obszar (na południe od węzła Zadębie) terenów zabudowy usługowej, terenów wielofunkcyjnych usług i aktywności gospodarczej, terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dopuszczeniem usług i oraz terenów zabudowy usługowej (przy węźle Świdnik). Północna część miasta, sąsiadująca z gminą Wólka, odcięta jest od centrum ul. Żwirki i Wigury i linią kolejową, której rozgałęzienie biegnie do portu lotniczego. Na wschód od obwodnicy Lublina, między ul. Mełgiewską i linią kolejową, rozciągają się planowane tereny wielofunkcyjne usług i aktywności gospodarczej (Strefa Aktywności Gospodarczej o powierzchni 120 ha), obejmujące: tereny zabudowy usługowej oraz produkcji, składów i magazynów, tereny zabudowy usługowej z dopuszczeniem produkcji, składów i magazynów, tereny produkcji, składów i magazynów z dopuszczeniem zabudowy usługowej, tereny zabudowy usługowej z dopuszczeniem funkcji mieszkalnej oraz tereny zabudowy usługowej. Wokół terenów komunikacji lotniczej (Aeroklub Świdnik) znajduje się mozaika zróżnicowanych funkcjonalnie obszarów, m.in. są to: tereny zabudowy usługowej, tereny zabudowy usługowej i zieleni towarzyszącej, tereny zabudowy usługowej, tereny zabudowy usługowej z dopuszczeniem funkcji mieszkalnej, tereny zabudowy usługowej oraz składów i magazynów, tereny zabudowy mieszkaniowej z dopuszczeniem usług oraz tereny ogrodów działkowych, tereny zieleni urządzonej, tereny usług sportu, turystyki i rekreacji, tereny zieleni parkowej. Bezpośrednio na wschód od trawiastej płyty lotniska rozciągają się tereny aktywności gospodarczej (m.in. WSK PZL Świdnik), w południowej części przechodzące w tereny zabudowy usługowej, tereny usług sportu, turystyki i rekreacji oraz tereny zieleni parkowej.

Na wschód od S12/S17 między ul. Dworcową i al. Jana Pawła II rozciąga się teren lasu (Las Rejkowizna). Między lasem a al. Jana Pawła II zaplanowano tereny usług sportu, gastronomii, hotelarstwa oraz tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Na wschód od Lasu Rejkowizna znajduje się osiedle Adampol, które obejmuje tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dopuszczeniem zabudowy usługowej i tereny usług oraz niewielki udział terenów zabudowy wielorodzinnej, a południowo-wschodniej części (u zbiegu al. Jana Pawła II i Lotników Polskich) tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami i tereny zabudowy usługowej oraz niewielkie powierzchnie terenów zieleni parkowej. Na wschód od al. Lotników Polskich znajdują się tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej z usługami, w części południowej (os. Brzeziny) z udziałem terenów zabudowy mieszkaniowej z usługami, poroździelane terenami zieleni parkowej oraz tereny usługowe o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m² (przy al. Lotników Polskich i ul. Racławickiej). Natomiast wzdłuż ul. Targowej niewielkie powierzchnie wewnątrz zabudowy mieszkaniowej wskazano jako tereny zabudowy usługowej. Dodatkowo zachodnią część miasta oddziela droga S12/S17. Przy węźle Zadębie w planie miejscowym wskazywane są, poza terenami zabudowy jednorodzinnej z usługami, tereny usług oraz tereny wielofunkcyjne usług i aktywności gospodarczej.

Obszar między al. Jana Pawła II i S12 zajmuje mozaika terenów zabudowy usługowej oraz zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami (bądź z dopuszczeniem zabudowy usługowej), zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej (częściowo z usługami) oraz tereny ogrodów działkowych. Natomiast w południowo-wschodniej części określa się: teren cmentarza, tereny rolne, tereny wielofunkcyjne usług i aktywności gospodarczej. Z kolei przy węźle Świdnik tereny zabudowy usługowej, a na północ – tereny lasów (Bażantarnia), tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej ekstensywnej. W najbardziej na wschód wysuniętej części miasta, oddzielonej al. Armii Krajowej również wskazywana jest mozaika użytkowania. Są to tereny: zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami; zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dopuszczeniem zabudowy usługowej; zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej z usługami; usług; aktywności gospodarczej; ogrodów działkowych; zabudowy zagrodowej oraz tereny rolne; zieleni parkowej i tereny usług sportu, turystyki

i rekreacji. Na wschód od ul. Chemicznej znajduje się odcięta od reszty miasta linią kolejową enklawa terenów działalności produkcyjnej.

8.2.2. Lublin – gmina Głusk

Dzielnice południowo-wschodnie Lublina Abramowice i Głusk posiadają plan miejscowy dla części terenu Abramowic i Abramowic Prywatnych (do ul. Abramowickiej DW835 na wschód). Osią obszaru jest dolina Czerniejówki. Struktura funkcjonalno-przestrzenna obszaru jest zróżnicowana. Są to tereny usług publicznych i komercyjnych (m.in. szpital psychiatryczny otoczony zielenią urządzoną). W samym dnie doliny znajduje się zespół stawów. Wzdłuż ul. Głuskiej znajdują się tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (nie w pełni wykorzystane). Natomiast wzdłuż Abramowickiej tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej oraz tereny usług (m.in. handlu). Na południe, wzdłuż ul. Abramowickiej plan jest w opracowaniu. Pozostałe obszary w dzielnicy Abramowice nie są objęte planem miejscowym (Wólka Abramowicka).

Tereny zabudowy zagrodowej i tereny mieszkaniowej jednorodzinnej rozciągają się wzdłuż ul. Abramowickiej. Na zachód znajdują się rozległe obszary użytkowane rolniczo, a na południu przy granicy miasta, lasy łączące się rozległym obszarem Lasu Dąbrowa, który zajmuje południowo-zachodnią część dzielnicy Abramowice (jego pozostała, najbardziej na zachód wysunięta część, położona jest już w dzielnicy Zemborzyce).

Cała wschodnia część dzielnicy Głusk także nie posiada planu miejscowego. Wzdłuż ulic Zorza i Sachsów rozciągają się tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej przemieszane z terenami zabudowy zagrodowej. Wnętrza kwartałów pozostawione są w użytkowaniu rolniczym. Funkcje te są kontynuowane w gminie Głusk (Abramowice Prywatne), sąsiadującej z miastem od strony południowo-wschodniej. Część zachodnia gm. Głusk przecięta jest ważną arterią komunikacyjną – DW835. W związku z tym duży potencjał, szczególnie w kontekście terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, reprezentują Wólka Abramowicka i Ćmiłów. Podobna sytuacja jest w Dominowie, gdzie tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej skomunikowane są poprzez ul. Strojnowskiego z dzielnicą Abramowic, a ul. Głuską z dzielnicą Głusk.

W Wólce Abramowickiej, na zachód od DW 835, znajdują się przede wszystkim tereny pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną, w części z dopuszczeniem usług (duże luki w zabudowie), tereny na wschód, między DW835 a dnem doliny Czerniejówki (Dominów) to także zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna lub zagrodowa.

W miejscowości Ćmiłów, między DW835 a dnem doliny Czerniejówki, znajduje się pasmo zabudowy zagrodowej, natomiast po drugiej stronie drogi w planach miejscowych wskazano tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dopuszczeniem usług. Jest to obszar, który nie został jeszcze w pełni zabudowany (np. wzdłuż ul. Grzybowej). Natomiast nie ma miejsca na lokalizację nowych obiektów produkcyjnych.

W gm. Głusk w planach miejscowych przewidziano także duże obszary do zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (częściowo z usługami) na terenie Kalinówki (także tereny usług), które są bardzo dobrze skomunikowane z drogą S12 oraz Abramowic Prywatnych (rejon ul. Malwowej).

Najbardziej na południe położone sołectwa gminy Głusk – Kolonia Prawiedniki i Prawiedniki bezpośrednio sąsiadujące z miastem Lublin (dzielnica Zemborzyce: Las Dąbrowa) są typowymi obszarami rolniczymi położonymi w strefie podmiejskiej, w których występują procesy suburbanizacyjne. W związku z zapotrzebowaniem na działki budowlane w planach miejscowych czytelny jest duży udział terenów przeznaczonych po zabudowę mieszkaniową jednorodziną (częściowo z usługami), które proponowane są przede wszystkim wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych. Obecnie sporo terenów wskazanych do zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej

jest niezabudowanych. Oba sołectwa są umiarkowanie korzystnie położone komunikacyjnie. Na obszarach występuje niedobór terenów usług. Natomiast bliskość lasu (zielona bariera, która powinna być chroniona) i znikomy udział terenów obiektów produkcyjnych jest zachęcający dla potencjalnych mieszkańców. Po lewej stronie doliny (Nowiny) mamy podobną sytuację w zakresie funkcji terenu.

8.2.3. Lublin – gmina Jastków

W przypadku gminy Jastków kluczowym jest układ komunikacyjny. Wschodnia część gminy podzielona jest przebiegiem tras komunikacyjnych wraz z ważnym węzłem. Część miejscowości (Płouszowice Kolonia, Dębówka, Natalin, Marysin) jest odcięta obwodnicą miasta Lublina (S12/S3) od reszty gminy. W planie miejscowym nie wskazano większych terenów związanych z rozwojem usług i aktywności gospodarczej, typowych dla takiej lokalizacji komunikacyjnej. W Dąbrowicy występuje mozaika przeznaczenia terenów pod różne funkcje: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, tereny zabudowy zagrodowej, tereny upraw polowych, tereny ogrodów działkowych, tereny do dolesień (przede wszystkim ograniczających erozję gleb), niewielkie powierzchnie leśne oraz tereny usług różnych usług skupiające się w centrum miejscowości i cmentarz. Na południe od centrum miejscowości Dąbrowica znajdują się tereny zabudowy jednorodzinnej otaczające tereny upraw rolnych, które wskazane są do szczegółowych opracowań. W Dębówce Kolonii także występuje mozaika terenów upraw polowych i wzdłuż dróg zabudowy zagrodowej z niewielkim udziałem terenów zabudowy jednorodzinnej z usługami (wzdłuż DK 17), lasy z terenem specjalnym, przy drogach i skrzyżowaniach tereny różnych usług (przede wszystkim komercyjnych), ale także tereny urządzeń produkcji i obsługi rolnictwa. Podobna sytuacja jest w Natalinie we fragmencie bezpośrednio przylegającym i ograniczonym od północnego zachodu obwodnicą, gdzie wzdłuż drogi krajowej znajdują się tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dwoma niewielkimi terenami usług komercyjnych. Tereny zabudowy zagrodowej ciągną się wzdłuż dróg gminnych, a większość obszaru zajmują tereny upraw polowych.

W granicach Lublina (dzielnice Szerokie i Sławin, strefa od ul. Nałęczowskiej po al. Warszawską) obszar jest w trakcie zmiany planu miejscowego. Pierwotnie obszar ten był z bardzo urozmaiconą mozaiką przeznaczenia terenu. Począwszy od ul. Nałęczowskiej i wzdłuż dróg dojazdowych wskazywano tereny zabudowy podmiejskiej. W strefie centralnej tereny upraw polowych z zachowaniem zabudowy. Przy ul. Głównej i Zakątek znajdują się tereny aktywności gospodarczej (obszary zgrupowań przemysłowo-składowych) oraz nieliczne tereny usług (komercyjnych, publicznych), a w dolinie Czechówki łąki i stawy. W *Studium* (2019) południowa część tego obszaru obejmuje tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej o niskiej intensywności, na niewielkich izolowanych obszarach z dopuszczeniem usług oraz tereny aktywności gospodarczej z usługami w części południowej. Natomiast na północ od doliny Czechówki znajdują się zwarte obszary terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dopuszczeniem usług. Obszary położone w strefie granicznej wskazywane są przede wszystkim do zabudowy mieszkaniowej i użytkowania rolniczego. Skalę rozwoju zabudowy ogranicza gęstość dróg. Nie ma kontynuacji terenów usługowych i aktywności gospodarczej (wyjątek przy al. Warszawskiej). Istotne znaczenie ma Dolina Czechówki, która jest ważnym elementem systemu przyrodniczego miasta (projektowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy Dolina Środkowej Czechówki).

Północno-zachodnia część dzielnicy Sławin nie ma planu miejscowego. W *Studium* (2019) strefa bezpośrednio przy granicy z Dębówką i Marysinem obejmuje tereny otwarte – rolnicze, które w kierunku wschodnim przechodzą w mozaikę terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej o niskiej intensywności i terenów zabudowy jednorodzinnej wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych oraz terenów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej. Wzdłuż ul. Sławinkowskiej zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna jest kontynuowana poza granice miasta, do Marysina. Przy ul. Bohaterów Września zaplanowano lokalizację nowego cmentarza (plan miejscowy

w opracowaniu po ul. Koncertową). W Marysinie od granic miasta po obwodnicę, w części zachodniej wzdłuż drogi krajowej znajdują się tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej ze wskazanymi działkami usług publicznych, komercyjnych, rzemiosła. Centralną część zajmuje pas zabudowy zagrodowej, a na wschód od niej – tereny upraw rolnych z wskazanymi terenami do zalesień przeciwoerozyjnych.

8.2.4. Lublin – gmina Konopnica

W gminie Konopnica bezpośrednio sąsiadują z Lublinem sołectwa: Zemborzyce Wojciechowskie, Zemborzyce Dolne, Zemborzyce Podleśne i Stasin, które objęte są planem miejscowym (2002). Wzdłuż dróg wskazane są ciągi terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (częściowo z usługami) i terenów zabudowy zagrodowej (ewentualnie z usługami komercyjnymi) oraz tereny usług publicznych, tereny usług komercyjnych i tereny usług komercyjnych z dopuszczeniem funkcji mieszkaniowej oraz tereny działalności przemysłowej, teren urządzeń zaopatrzenia w wodę i niewielkie powierzchnie lasu. Pozostałe obszary pozostają jako tereny rolne, który mają dominujący udział. Dla obszaru w granicach Lublina – dzielnica Zemborzyce, bezpośrednio sąsiadującego z gminą Konopnica planu miejscowy jest w trakcie opracowania. Sama dolina Bystrzycy objęta jest planem miejscowym. Natomiast Studium (2019) określa wzdłuż ul. Krężnickiej tereny zabudowy zagrodowej (najbardziej na południu), tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (częściowo z dopuszczeniem usług), niewielki udział terenów aktywności gospodarczej (przemysł, bazy, składy i magazyny) z dopuszczeniem usług oraz tereny zabudowy jednorodzinnej o niskiej intensywności. Wzdłuż dróg zbiorczych występuje kontynuacja terenów zabudowy mieszkaniowej (zagrodowej i jednorodzinnej). Strefy suchych dolin włączone są do ekologicznego systemu obszarów chronionych. Na północny zachód granica sołectw Zemborzyce Podleśne i Stasin pokrywają się granicą lasu Stary Gaj po rezerwat przyrody Stasin, a potem biegnie wzdłuż linii kolejowej Lublin–Warszawa, która stanowi istotną barierę funkcjonalną. Na północ od sołectwa Stasin, w granicach miasta (dzielnica Lublina Węglin Południowy) wskazano tereny aktywności gospodarczej, dalej na zachód (plan w opracowaniu) również tereny aktywności gospodarczej (częściowo na działkach wydzielonych z dopuszczeniem funkcji mieszkaniowej) i tereny zabudowy usługowej, tereny produkcyjne i potem do al. Kraśnickiej tereny aktywności gospodarczej, które obejmują w większości rejon ul. Folwarcznej i Łanowej. Obszar ten jest rozcięty przez planowaną drogę główną, która połączy al. Kraśnicką ze wschodnią częścią miasta (kontynuacja Trasy Zielonej). Al. Kraśnicka stanowi granicę miasta Lublin i gminy Konopnica (sołectwo Konopnica). Z punktu widzenia dostępności komunikacyjnej i atrakcyjności lokalizacji bardzo ważnym ciągiem komunikacyjnym jest al. Kraśnicka. Zarówno po stronie gminy Konopnica, jak i Lublina w strukturze tego obszaru występują bardzo zróżnicowane funkcje. W granicach miasta są to przede wszystkim tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (dla części obszaru plany miejscowe w opracowaniu) z udziałem terenów aktywności gospodarczej (częściowo na działkach wydzielonych z dopuszczeniem funkcji mieszkaniowej) po tereny rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m², obiektów handlu hurtowego oraz zabudowy usługowej u zbiegu al. Kraśnickiej i ul. Jana Pawła II.

Natomiast sąsiadujące sołectwa gminy Konopnica (Konopnica Lipniak, Szerokie) nie są objęte planami miejscowymi. Zasady i kierunki zagospodarowania ustalone są jedynie w studium, w związku z tym nie mają charakteru prawa miejscowego. Wzdłuż u. Raszyńskiej (poza terenem usług publicznych – DPS Betania) ciągną się kwartały terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej aż po dolinę Cieku spod Konopnicy, która jest włączona do Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych miasta. Najbardziej na zachód wysunięte obszary dzielnicy Węglin Północny stanowią tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (w większości objęte planem miejscowym) z nielicznymi terenami usług komercyjnych i publicznych.

Na obszarze miejscowości Konopnica między al. Kraśnicką a Ciekim spod Konopnicy dominują tereny zabudowy jednorodzinnej z dopuszczeniem usług i kilka terenów usług z mniejszym udziałem terenów zabudowy zagrodowej, której zdecydowanie więcej jest w części zachodniej. Dno doliny stanowią tereny łąk (niewielkie stawy), a wąwozy zajmują lasy. Dodatkowo znajduje się teren usług sakralnych, z terenem zieleni urządzonej wokół kościoła i parkingami. Wnętrza kwartałów stanowią ekotony polno-leśne i polno-łąkowe wykluczone z nowej zabudowy. Wzdłuż al. Kraśnickiej występuje kontynuacja przede wszystkim funkcji mieszkaniowej. Podobna sytuacja jest na Lipniaku, wzdłuż dróg ciągną tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (częściowo z dopuszczeniem usług), z większym udziałem terenów zabudowy zagrodowej we wschodniej części sołectwa. Pozostałe tereny użytkowane rolniczo stanowią ekotony polno-leśne i polno-łąkowe wykluczone z nowej zabudowy. Na obszarze projektowany jest zespół przyrodniczo-krajobrazowy Dolina Cieku spod Konopnicy). W obrębie sołectwa Szerokie większość obszaru zajmują tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (ewentualnie z dopuszczeniem usług) i tereny zabudowy zagrodowej oraz niewielkie tereny usług. Wzdłuż granicy Szerokie - Lublin ma miejsce kontynuacja zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej.

8.2.5. Lublin – gmina Niedzwica Duża

Gmina Niedzwica graniczy z miastem Lublin na stosunkowo krótkim odcinku, bezpośrednio sąsiaduje sołectwo Krężnica Jara. Najistotniejszym elementem jest tutaj dolina rzeki Krężniczanki, dopływu Bystrzycy, która stanowi jeden z odcinków źródłowych głównej osi ekologicznego systemu obszarów chronionych miasta. Ze względu na walory przyrodnicze fragment doliny znajduje się w obrębie Czarniejowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, a w granicach miasta projektowany jest zespół przyrodniczo-krajobrazowy Uroczysko Krężnickie. Teren obejmuje plan miejscowy (wraz ze zmianą) dotyczącym obszaru turystyczno-wypoczynkowego. Wskazuje on tereny wód śródlądowych (rzeka Krężniczanka), tereny rządzeń wodnych (stawy/ zbiorniki wodne), tereny łąk i pastwisk bez prawa zabudowy, tereny zabudowy zagrodowej (częściowo z funkcją agroturystyki), tereny zabudowy jednorodzinnej, tereny usług kultu religijnego, tereny urządzeń oraz sieci infrastruktury technicznej i elektroenergetycznej. Poza strefą dolinną dominują tereny rolne.

Analizy zapisów planów miejscowych gmin – obszarów bezpośrednio sąsiadujących z miastem Lublin – wskazują na pewne zależności i możliwości pogłębienia związków funkcjonalno-przestrzennych. W zakresie terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej bardzo czytelna jest kontynuacja funkcji na terenie gm. Konopnica (Lipniak, Szerokie) i gm. Jastków (Marysin). W gm. Głusk w większości sołectw sąsiadujących bezpośrednio z Lublinem wskazano rozległe tereny do rozwoju funkcji mieszkaniowej. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się Kalinówka i Dominów. Podobnie sytuacja ma miejsce w Kolonii Prawiedniki i Prawiednikach. Duże rezerwy obszarów pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną pozostały również w Wólce Abramowickiej. Także gminy Niemce i Wólka w strefie przygranicznej wskazują duże obszary terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Natomiast poza gminą Niemce (Elizówka) w tych wymienianych jednostkach nie ma przewidzianych większych obszarów dla rozwoju działalności gospodarczej. Z punktu widzenia ciągłości funkcji i rozwoju terenów aktywności gospodarczej najbardziej uprzywilejowany wydaje się obszar gminy Wólka, znajdujący się w sąsiedztwie granic miast Lublin – Świdnik: Świdnik Mały, Kolonia i Świdnik Duży. Zarówno położenie istniejących i wskazywanych do rozwoju tego typu działalności obszarów we wschodnich dzielnicach Lublina, jak i rozmieszczenie na terenie Świdnika oraz układ komunikacyjny (w tym bezpośrednie sąsiedztwo portu lotniczego) predysponują te sołectwa do rozwoju takich funkcji. Pewnym ograniczeniem jest rozległość określonej w planie miejscowym strefy aktywności gospodarczej (wg *Studium* 2018 obszar funkcjonalny pasa urbanizacji gospodarczej) na terenie gminy Wólka, której potencjalne poszerzenie od północy zamyka mozaika terenów zabudowy mieszkaniowej. Przy zmianie funkcji terenu oczywiście należy brać pod uwagę

wymogi w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i jego komponentów, zasobów kulturowych oraz inne ograniczenia, wynikające z przepisów odrębnych. W przypadku gminy Wólka przy potencjalnych przekształceniach – usankcjonowanych w planach miejscowych – struktury funkcjonalno-przestrzennej należy szczególnie brać pod uwagę obszary i formy ochrony przyrody, zagrożenie powodziowe, zagrożenie ruchami masowymi, granice ONO GZWP nr 406, udokumentowanych złóż kopalin, terenów i obszarów górniczych, lasy ochronne oraz wartości kulturowe. *Studium gminy Wólka* (2018) wskazuje w sołectwach Długie i Świdnik Mały Kolonia obszary do zmiany planu miejscowego.

Przy rozważaniu kierunków rozwoju przestrzennego Lublina, poza analizą istniejącego stanu zainwestowania i zakresu wykorzystania obszarów przewidzianych do realizacji określonych funkcji, należy także wziąć pod uwagę politykę przestrzenną sformułowaną w uchwalonym *Studium* (2019), które przedstawia bilans prognozowanych zmian w zagospodarowaniu terenów miasta.

8.2.6. Lublin – gmina Niemce

Przy granicy z gminą Niemce, między ul. Bohaterów Września i Koncertową *Studium* (2019) określa kolejno: tereny usług, tereny zabudowy jednorodzinnej z dopuszczeniem usług, tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej o niskiej intensywności, tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej. Natomiast w gminie Niemce, w Jakubowicach Konińskich w części południowej między obwodnicą a granicami miasta wskazuje się zróżnicowane funkcje. Południowo-wschodnią część obszaru zajmują tereny upraw rolniczych rozdzielone terenami zabudowy zagrodowej, które ciągną się również wzdłuż ul. Lubelskiej. Zachodnia część i północno-wschodni fragment to głównie tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z mniejszym udziałem terenów zabudowy zagrodowej i terenami usług. W północnej części przy obwodnicy wyznaczono tereny zabudowy usługowej i tereny zabudowy usługowej oraz obiektów produkcyjnych, składów i magazynów. W strefie przygranicznej tylko wzdłuż dróg można mówić o kontynuacji zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Natomiast w sołectwie Dys przy granicy z dzielnicą Czechów Północny są tereny zabudowy zagrodowej z niewielkim udziałem terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (wzdłuż drogi gminnej, która jest granicą z miastem). Na północ, w centralnej bardziej urzeźbionej części, znajdują się tereny rolnicze, które ciągną się pasem o zróżnicowanej szerokości do obwodnicy Lublina. W zachodniej części znajdują się tereny zabudowy zagrodowej, a po wschodniej tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Natomiast w granicach Lublina położony jest teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wraz z terenem usług oraz terenem zieleni publicznej - osiedle Choiny, który obejmuje plan miejscowy. Dalej, przy granicy na wschód rozciągają się rozległe obszary terenów upraw polowych z zakazem lokalizacji zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej poza granicami działek siedliskowych oraz teren ogrodów działkowych (przy ul. Kupieckiej), teren usług komercyjnych (pod realizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m². Jako przeznaczenie równoważne ustala się realizację obiektów usługowych komercyjnych i użyteczności publicznej, parkingów i garaży wielostanowiskowych obsługujących obiekty handlowe i usługowe – centrum handlowe SKENDE, zgodnie planem miejscowym. Na południe między ul. Nasutową i Wojtasa w planie wskazano tereny aktywności gospodarczej, który do tej pory większości pozostaje w użytkowaniu rolniczym.

Po sąsiedztwie w gminie Niemce, w sołectwie Elizówka obszar rozdzielony jest DK19. W zachodniej części przy granicy z Lublinem (Czechów Północny) znajdują się tereny rolne i tereny ogrodów działkowych. Na północ od terenów rolnych funkcjonują tereny usługowe i określone do rozwoju tej funkcji. Natomiast na zachód i północ od ogrodów działkowych znajdują się tereny wskazane do zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, rozdzielone rozległą suchą doliną (obecnie użytkowaną rolniczo) przeznaczoną częściowo na zieleni urządzoną. Na północno-wschód od ul. Topolowej również wyznaczono tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Tereny zabudowy mieszkaniowej

jednorodzinnej ciągną się szerokim pasem wzdłuż DK19 do obwodnicy (w ich obrębie niewielkie tereny usług), na zachód od której znajdują się tereny rolne (po środku tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów) otoczone od ul. Topolowej terenami zabudowy zagrodowej. Na wschód od DK19 (do granicy z miastem: Ponikwoda) ciągną się tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów oraz usług (Lubelski Rynek Hurtowy S.A.). Na północ znajduje się mozaika terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, usługowych i rolnych, a wzdłuż obwodnicy tereny rolne. Przy granicy w Lublinie (Ponikwoda), między ul. Spółdzielczości i Dożynkową rozciąga się obszar z planem miejscowym w opracowaniu lub w trakcie zmiany. W *Studium* (2019) w tym obszarze znajduje się mozaika terenów usług i zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dopuszczeniem usług terenów zieleni o charakterze publicznym – dolinnej oraz terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej o niskiej intensywności. Na południe znajdują się tereny w większości objęte planami miejscowymi z bardzo zróżnicowanymi wskazaniem użytkowania.

8.2.7. Lublin – gmina Wólka

W gminie Wólka w sołectwie Rudnik występuje mozaika terenów zabudowy zagrodowej i terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną, tereny rolne oraz tereny proponowane do zalesień i tereny zalesień oraz nieliczne tereny usług. Przy granicy z Lublinem znajdują się tereny łąk tereny urządzeń systemu gazowniczego i po drugiej stronie drogi (tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów). W północnej części wskazano duży obszar terenu obiektów produkcyjnych z dopuszczeniem zabudowy usługowej, składów i magazynów oraz terenu obiektów produkcyjnych, składów i magazynów). Poza tym na obszarze znajduje się teren cmentarza i z terenem parkingów i usług oraz tereny zieleni cmentarnej.

W Pliszczynie od obwodnicy Lublina (S12/S17) po tory kolejowe w południowo-wschodniej części dominują tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej porozielane terenami zabudowy zagrodowej, a w północno-zachodniej – tereny upraw polowych oraz zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zabudowy usługowej. W zachodniej części przy granicy z gminą Niemce, między terenami zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i terenami zabudowy zagrodowej, zlokalizowano tereny zabudowy komercyjnej (w tym stacje paliw), a dalej na północ znajdują się tereny urządzeń elektrycznych. Za nasypem kolejowym występuje mozaika terenów upraw polowych z terenami zabudowy zagrodowej i mniejszymi powierzchniami terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (częściowo z usługami) oraz teren usług publicznych, a w dolinie Ciemięgi – teren usług turystycznych i zabudowy zagrodowej, a na wschód niewielki teren zabudowy zagrodowej. W dolinie Ciemięgi tereny łąk oraz duży obszar mozaiki różnych funkcji (m.in.. Dom zakonny Księża Sercanów, kościół rzymskokatolicki: teren mieszkalno-usługowy oraz teren zieleni urządzonej (parkowej) z urządzeniami sportu i rekreacji lub usług (planowany), tereny usług publicznych z zielenią urządzonej (parkową) otoczone teren zieleni urządzonej (parkowej) z funkcją mieszkalną, na południe cmentarz parafialny i tereny lasów. Na południe i na wschód wzdłuż granicy z Lublinem znajdują się tereny rolnicze z płacami terenów zabudowy zagrodowej.

Dalej na wschód, w sołectwie Łysaków dolina Ciemięgi zaplanowano lokalizację zbiornika wodnego, na południowy zachód od niego (częściowo w Pliszczynie) tereny zieleni publicznej i tereny usług turystycznych, tereny usług turystycznych oraz tereny zabudowy pensjonatowej, a dalej tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, tereny zabudowy pensjonatowej i zabudowy zagrodowej oraz tereny obsługi komunikacji. Na wschód od zbiornika znajdują się tereny zabudowy zagrodowej i tereny rolne oraz tereny łąk i pastwisk w dolinie Bystrzycy.

W Turce, po prawej stronie rzeki Bystrzycy występuje mozaika użytkowania: teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, tereny zieleni urządzonej (parkowej) z funkcją mieszkalną, tereny obsługi produkcji ogrodniczej, tereny zabudowy komercyjnej, teren zieleni urządzonej oraz zachodni

fragment osiedla Borek, którego główny obszar znajduje się po drugiej stronie DK82 (tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, teren zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej z usługami, teren usług publicznych, teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej lub wielorodzinnej z usługami itd.). Na południe od Osiedla Borek do obwodnicy Lublina występuje teren upraw polowych.

Na południe od Łysakowa w dolinie Bystrzycy znajdują się Jakubowice Murowane, dla których w północnej części (lewostronnej) wskazano tereny zieleni nieurządzonej, tereny łąk, tereny urządzeń przesyłu i oczyszczania ścieków (osadniki), tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Natomiast w południowej określono mozaikę użytkowania: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (w części z usługami), tereny zabudowy zagrodowej, tereny zabudowy wielorodzinnej i tereny zabudowy jednorodzinnej, tereny usług, tereny lasów.

W północno-wschodniej części Lublina rzeka Bystrzyca stanowi granicę między dzielnicami Ponikwoda i Hajdów-Zadębie, które sąsiadują z gminą Wólka. W samym dnie doliny znajdują się tereny łąk. Po prawej stronie rzeki zlokalizowane są także tereny infrastruktury technicznej (oczyszczalnia ścieków Hajdów). W tym fragmencie doliny Bystrzycy Studium (2019) proponuje użytek ekologiczny Derkaczowe Łąki, a na zboczach doliny i częściowo wierzcholinie zespoły przyrodniczo-krajobrazowe: Dolina Trześniowska; Dolina Jakubowicka; Jakubowice Murowane; Skarpa Jakubowicka i Łysaków. Wzdłuż ul. Turystycznej rozciągają się tereny aktywności gospodarczej, obejmujące obszary zgrupowań przemysłowo-składowych (w części z wykluczeniem obiektów produkcyjnych, zapleczy technicznych oraz baz i składów materiałowych albo na działkach wydzielonych z dopuszczeniem funkcji mieszkaniowej), tereny zabudowy komercyjnej (w tym stacje paliw) i tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów. Przy granicy wskazano mozaikę użytkowania: tereny usług publicznych; tereny cmentarza; tereny zabudowy podmiejskiej; tereny upraw polowych bez prawa zabudowy (dla części z zakazem lokalizacji nowej zabudowy). W planie wyznaczono także przebieg drogi prowadzącej od planowanego zjazdu z obwodnicy (nie jest już uwzględniona w Studium 2019). W północnej części znajdują się tereny rolnicze, tereny zabudowy zagrodowej, tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, w południowej natomiast tereny zabudowy zagrodowej, tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, tereny łąk oraz tereny sportu i rekreacji. W Studium (2019) w obszarze tym zaproponowano użytek ekologiczny Zadębie.

W sołectwie Długie w pasie DK82 wskazano mozaikę funkcji: teren zabudowy zagrodowej; teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; teren zabudowy komercyjnej. Podobna sytuacja występuje w obszarze między DK82 a obwodnicą (węzeł Tatarski), gdzie wyznaczono: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny mieszkalno-usługowe; tereny usług publicznych; tereny usług z zabudową mieszkalną oraz dodatkowo teren urządzeń zaopatrzenia w wodę częściowo sąsiadujący z terenem zieleni urządzonej (parkowej) z urządzeniami sportu i rekreacji. W sołectwie Wólka plan miejscowy uwarunkowany jest przede wszystkim istniejącym stanem zagospodarowania. Bezpośrednio przy granicy z miastem w formie dolinnej znajdują się tereny łąk, a wzdłuż dróg tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, niewielki obszar terenów obiektów produkcyjnych, składów i magazynów, które dalej w kierunku północnym przechodzą w tereny mieszkaniowo-usługowe.

W sołectwie Świdniczek, bezpośrednio przy granicy z miastem w formie dolinnej znajdują się tereny łąk oraz mozaika terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, zabudowy zagrodowej i terenów rolniczych. Obszar rozcina obwodnica miasta (S12/S17). W północnej części teren pozostaje zarezerwowany pod węzeł komunikacyjny ze zjazdem w kierunku miasta Lublina, a na jego terenie dochodzącym do ul. Kasprowicza. Między obwodnicą a pozostawionym pasem na drogę w kierunku miasta wyznaczono: tereny zabudowy zagrodowej, tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i tereny rolnicze. W północno-wschodniej części znajduje się obszar rezerwy na teren usług

z zabudową mieszkaniową jednorodzinną (przechodzący na sołectwo Długie), ta sama funkcja została wskazana na wschód od obwodnicy w części północnej, a w południowej – tereny rolnicze.

Biskupie Kolonia jest sołectwem bezpośrednio sąsiadującym z Lublinem, ale odciętym obwodnicą. Jego obszar rozciąga się stosunkowo wąskim pasem aż do osiedla Borek. W części południowej i środkowej wskazane są wzdłuż istniejących dróg tereny zabudowy zagrodowej z niewielkim udziałem terenów zabudowy mieszkaniowej (wyjątkowo tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zabudowy usługowej) oraz pozostałe: tereny rolnicze i niewielki obszar terenów łąk. W północnej części sołectwa, przy granicy z Turką Borek, określono większe zróżnicowanie funkcji: tereny zabudowy zagrodowej, zabudowy mieszkaniowej (w tym wielorodzinnej) i tereny usług sportowych.

Na zachód od sołectwa Biskupie Kolonia znajduje się Świdnik Mały Wieś i Świdnik Duży. W północnej części w planie miejscowym wskazano – zgodnie z obecnym użytkowaniem – tereny rolnicze z wydzielonym, ciągnącym się do Lasu Poszpitalnego, zwartym obszarem obiektów specjalnych, dla którego zakazuje się lokalizowania budownictwa nie związanego z funkcją obiektów specjalnych (plan miejscowy 2001). Natomiast w studium gminy (2018) są to tereny rolne. Cała wschodnią część sołectwa Świdnik Duży aż po teren lotniska w Świdniku to teren lasu. Natomiast w części południowej sołectwa Świdnik Mały Wieś i środkowej Świdnik Duży, wzdłuż głównego ciągu komunikacyjnego obszaru, wskazany jest teren zabudowy zagrodowej z niewielkim udziałem zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz terenów zabudowy komercyjnej. Na południe, w osi formy dolinnej, wyznaczono tereny łąk i teren sportu i rekreacji oraz projektowany użytek ekologiczny, a na wschód (w bliskim sąsiedztwie Lasu Poszpitalnego) tereny urządzeń systemu gazowniczego (kopalnia gazu ziemnego).

Sołectwo Świdnik Mały Kolonia w bezpośrednim sąsiedztwie z Lublinem posiada przede wszystkim tereny rolnicze, wzdłuż dróg tereny zabudowy zagrodowej oraz niewielkie tereny łąk, a w środkowo-wschodniej – tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zabudowy usługowej. Na północy wskazano tereny sportu i rekreacji, a na południu przy granicy z gminą Świdnik (Kolonia Świdnik Mały) teren zabudowy usługowej, teren obiektów produkcyjnych, z dopuszczeniem zabudowy usługowej, składów i magazynów (kontynuowanej dalej w Świdniku Dużym).

W Lublinie tereny najbardziej wysunięte na wschód (na północ od węzła Zadębie) – w większości położone na wschód od obwodnicy i sąsiadujące z sołectwami: Świdniczek, Biskupie Kolonia, Świdnik Mały Wieś, Świdnik Mały Kolonia – pozostają przede wszystkim przeznaczone na tereny rolnicze. Wzdłuż dróg wskazana jest zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, co stanowi kontynuację dotychczasowej funkcji.

Świdnik Mały Kolonia i cała południowa część Świdnika Dużego, bezpośrednio sąsiadująca z miastem Świdnik, ma wzdłuż ciągów komunikacyjnych tereny zabudowy zagrodowej z mniejszym udziałem terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zabudowy usługowej. Wnętrza kwartałów zajmują tereny rolnicze. Natomiast wzdłuż drogi prowadzącej od węzła Zadębie, wzdłuż granicy z miastem Świdnik i terenem lotniska, wskazano rozległe obszary terenów obiektów produkcyjnych, z dopuszczeniem zabudowy usługowej, składów i magazynów oraz w mniejszym stopniu terenów usługowo-mieszkaniowych i terenów zabudowy usługowej. Funkcja produkcyjno-składowo-usługowa jest kontynuacją funkcji terenów położonych w granicach miasta Świdnik. Północno-wschodnią część sołectwa Świdnik Duży zajmują tereny lasu. Natomiast obszar najbardziej wysunięty na południowy wschód zajęty jest pod teren lotniska (Port Lotniczy Lublin), którego część znajduje się już w granicach Świdnika.

Rozdział 9.

WSKAZANIE KIERUNKÓW ROZWOJU PRZESTRZENNO-INWESTYCYJNEGO LUBLINA

9.1. Metodologia postępowania decyzyjnego

Miasta, jako jednostki przestrzenne oraz organizacyjno-prawne funkcjonują w określonych granicach administracyjnych. W toku rozwoju napotykać one na różnego rodzaju bariery (progi) rozwojowe, spośród których do najczęstszych należą bariery o charakterze przestrzennym. Jedną z metod przełamywania tego typu barier jest włączenie do danego ośrodka miejskiego terenów podmiejskich (Rajchel 2018, Kociuba 2019a).

W niniejszej części przedstawiono metodykę postępowania decyzyjnego, mającą na celu wskazanie kierunków rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego Lublina. Procedura służąca wytypowaniu określonych obszarów, które potencjalnie mogłyby zostać włączone w granice miasta Lublin, powinna odzwierciedlać główne cele przyświecające temu procesowi. Z tego względu punktem wyjścia dla dalszych prac stało się określenie kryterium **kierunku rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego miasta**. Na podstawie przeprowadzonej analizy uznano, że kluczową barierą ograniczającą rozwój Lublina pod względem gospodarczym są kurczące się zasoby uzbrojonych terenów inwestycyjnych przeznaczonych pod lokalizację podmiotów gospodarczych, w tym przedsiębiorstw przemysłowych, przemysłowo-magazynowych oraz usługowych. Mając na uwadze dostępną powierzchnię gruntów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (w świetle zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz planów miejscowych), w mniejszym stopniu dotyczy to dostępności terenów inwestycyjnych przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe – zarówno jednorodzinne, jak i wielorodzinne. Zaawansowanie procesu suburbanizacji, przejawiające się w dużym natężeniu oraz dynamice procesów migracyjnych oraz ruchu budowlanego na obszarach podmiejskich stanowi jednak przesłankę dla włączenia najsilniej zurbanizowanych sołectw w celu przewyższania problemów związanych z zarządzaniem obszarami objętymi procesem rozlewania się miasta.

Na tej podstawie uznano, że delimitacja terenów, które mogą zostać potencjalnie włączone do miasta Lublin, powinna bazować na wyodrębnieniu **dwóch ścieżek decyzyjnych**:

1. dla obszarów przeznaczonych pod zabudowę przemysłową, magazynową i usługową (funkcja gospodarcza);
2. dla obszarów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (funkcja mieszkaniowa).

Kryteria delimitacji powinny uwzględniać wskaźniki o różnorodnym charakterze. W świetle wyników przeprowadzonej analizy proponuje się wyodrębnienie sześciu **grup kryteriów**, obejmujących wskaźniki: morfologiczne; społeczno-ekonomiczne; infrastrukturalne; środowiskowe; planistyczne oraz finansowe (tab. 57).

Kryteria morfologiczne – mają na celu wyodrębnienie obszarów podmiejskich charakteryzujących się dużym zaawansowaniem procesów suburbanizacji oraz ciągłością i zwartością zabudowy.

Wskaźniki społeczno-ekonomiczne – mają na celu wyodrębnienie jednostek pomocniczych gminy (sołectw) charakteryzujących się zaawansowaniem procesu suburbanizacji oraz powiązań funkcjonalnych z miastem.

Kryteria infrastrukturalne – mają na celu wskazanie obszarów odznaczających się wysokim poziomem wyposażenia w infrastrukturę techniczną (drogową, kanalizacyjną i gazową), mając na uwadze minimalizację kosztów związanych z potencjalną koniecznością jej rozbudowy. Do grupy wskaźników infrastrukturalnych zaliczono również średni czas przejazdu samochodem osobowym z terenu sołectwa do centrum Lublina, będący miernikiem dostępności komunikacyjnej.

Tab. 57. Kryteria delimitacji obszarów podmiejskich proponowanych do włączenia do miasta Lublin

Kryterium	Nr. wskaźnika	Nazwa wskaźnika
Morfologiczne	M1	Ciągłość zabudowy (jakościowy)
	M2	Gęstość zaludnienia (bez uwzględnienia lasów i wód)
	SE1	Wzrost liczby mieszkańców w latach 2011-2019
Spółeczno- ekonomiczne	SE2	Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na 100 mieszkańców
	SE3	Udział ludności dojeżdżającej do pracy do Lublina
	SE4	Udział ludności dojeżdżającej do szkoły do Lublina
	I1	Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowo-kanalizacyjnej i gazowej
Infrastrukturalne	I2	Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowo-kanalizacyjnej
	I3	Gęstość dróg publicznych [km/km ²] w sołectwach
	I4	Średni czas przejazdu [min] samochodem osobowym z terenu sołectwa do centrum Lublina
	Ś1	Udział wysokich klas bonitacyjnych w stosunku do wszystkich gruntów rolnych
Środowiskowe	Ś2	Udział terenów o nachyleniu powyżej 10° (stoki, zbocza, nasypy)
	Ś3	Udział terenów zagrożonych powodzią względem prawdopodobieństwa wystąpienia raz na 10 lat
	Ś4	Obecność terenów objętych prawnymi formami ochrony przyrody
	P1	Udział terenów objętych miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego
Planistyczne	P2	Udział terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w planach miejscowych
	F1	Iloczyn liczby mieszkańców sołectwa oraz wielkości dochodów z tytułu udziałów w podatku dochodowym od osób fizycznych per capita w gminie
Finansowe	F2	Różnica w poziomie stawek podatkowych w podatku od nieruchomości o charakterze mieszkaniowym oraz związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej przyjętych w mieście Lublinie i w gminach sąsiadujących z miastem
	F3	Wysokość opłat z tytułu wyłączenia gruntów z produkcji rolnej

Źródło: opracowanie własne.

Kryteria środowiskowe – mają na celu wskazanie obszarów charakteryzujących się odpowiednimi warunkami środowiskowymi dla rozwoju zabudowy mieszkaniowej, przemysłowo-magazynowej lub usługowej, w tym poprzez wyłączenie terenów objętych prawną ochroną przyrody lub znacznym odsetkiem gleb wysokich klas bonitacyjnych, charakteryzujących się znacznym udziałem obszarów o nachyleniu powyżej 10° (stoki, zbocza, nasypy) oraz obszarów zagrożonych powodzią.

Kryteria planistyczne – mają na celu wskazanie jednostek charakteryzujących się wysokim udziałem powierzchni objętej planami miejscowymi przestrzennego w celu wyodrębnienia obszarów pod zabudowę mieszkaniową, przy uwzględnieniu kryterium zwartości tejże zabudowy (aktualnie lub w przyszłości, przy uwzględnieniu zapisy aktów planistycznych, położenia oraz dostępnej infrastruktury), a także dobór terenów aktualnie niezagospodarowanych, które mogłyby zostać przeznaczone pod rozwój działalności przemysłowo-magazynowej i usługowej.

Kryteria finansowe – mają na celu wyodrębnienie miejscowości charakteryzujących się wysokim poziomem dochodów z tytułu udziałów w podatku dochodowym od osób fizycznych per capita (w kontekście potencjalnego wpływu ich przyłączenia na finanse publiczne miasta) oraz wskazanie

obszarów o wyższym/niższym poziomie stawek podatkowych w podatku od nieruchomości o charakterze mieszkaniowym oraz związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Każdej zmiennej nadano punktację od 0 do 3 (im więcej punktów tym obszar atrakcyjniejszy dla miasta). Dla danych ilościowych, które da się sprowadzić do poziomu sołectwa, przyjęto wartości graniczne decydujące o przyznaniu odpowiednich punktów. W przypadku zmiennych o charakterze jakościowym lub niedających się sprowadzić do poziomu sołectwa, zaproponowano ocenę jakościową wpływu zjawiska poprzez określenia: duży (3 pkt), umiarkowany (2 pkt), mały (1 pkt), obojętny / brak zjawiska / wpływ negatywny (0 pkt).

Wybrane wskaźniki znajdują zastosowanie **na sześciu poziomach procedury delimitacyjnej** (tab. 59), przy czym interpretacja poszczególnych wskaźników uzależniona jest od danego kierunku rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego miasta. Jednocześnie dla każdego z poziomów procedury delimitacyjnej wyodrębniono **kryteria kluczowe** i **kryteria uzupełniające**. Szczegółowa charakterystyka proponowanych wskaźników uwzględniająca wyżej opisane aspekty została przedstawiona w tab. 58.

Ponadto w procedurze delimitacyjnej powinny zostać przyjęte następujące **merytoryczne zasady delimitacji**:

- **administracyjną** – polegającą na objęciu analizą sołectw wchodzących w skład gmin podmiejskich Lublina;
- **topologiczną** – polegającą na zastosowaniu warunku spójności przejawiającej się w ciągłości przestrzennej wyselekcjonowanych sołectw względem Lublina (bezpośrednie sąsiedztwo danego sołectwa z miastem lub sąsiedztwo poprzez sołectwo proponowane do włączenia do miasta);
- **spełnienia minimalnej liczby kryteriów kluczowych** – polegającą na konieczności spełnienia odpowiedniej liczby kryteriów kluczowych na ustalonym poziomie (por. Śleszyński 2013).

Proponując powyższą metodykę delimitacji zespół autorski kierował się zasadą maksymalizacji korzyści, rozumianą jako dążenie do wskazania obszarów, których włączenie do Lublina przyniesie pozytywne skutki zarówno dla miasta, jak również ich mieszkańców, a także zasadą minimalizacji potencjalnych nakładów, rozumianą jako dążenie do wskazania obszarów, których włączenie nie będzie generowało nadmiernych obciążeń finansowych, związanych chociażby z koniecznością ich uzbrojenia.

Tab. 58. Charakterystyka i interpretacja wskaźników wykorzystanych do delimitacji

Nr wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Znaczenie wskaźnika		Interpretacja		Punktacja oraz wartości progowe	
		Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej
Morfologiczne							
M1	Ciągłość zabudowy	-	kluczowy	-	Wskaźnik o charakterze jakościowym, ma na celu zapewnienie zwartości zabudowy mieszkaniowej	-	3 – ciągłość zabudowy na całym obszarze jednostki 2 – ciągłość zabudowy na części obszaru jednostki z prognozowaną w świetle zapisów aktów planistycznych 1 – brak ciągłości zabudowy w warunkach dostępności 0 – brak ciągłości zabudowy
M2	Gęstość zaludnienia (bez uwzględnienia lasów i wód)	kluczowy	kluczowy	Wskaźnik ilościowy, im niższa gęstość zaludnienia (bez uwzględnienia lasów i wód), tym większa możliwość lokalizacji inwestycji przemysłowo-magazynowych i usługowych	Wskaźnik ilościowy, im większa gęstość zaludnienia, tym większe natężenie procesu suburbanizacji	3 – mniej niż 100 os. /km ² 2 – 100 os. /km ² – 149 os. /km ² 1 – 150 os. /km ² – 249 os. /km ² 0 – 250 os. /km ² i więcej	3 – 250 os. /km ² i więcej 2 – 150 os. /km ² – 250 os. /km ² 1 – 100 os. /km ² – 150 os. /km ² 0 – mniej niż 100 os. /km ²
Społeczno-ekonomiczne							
SE1	Wzrost liczby mieszkańców w latach 2011-2019	uzupełniający	kluczowy	Wskaźnik ilościowy, pozwala na określenie tempa procesów osiedleńczych oraz rozwoju demograficznego jednostki, im wyższa	Wskaźnik ilościowy, pozwala na określenie tempa procesów osiedleńczych oraz rozwoju demograficznego jednostki, im wyższa	3 – mniej niż 0% 2 – 0 – 4,9% 1 – 5 – 14,9% 0 – 15% i więcej	3 – 15% i więcej 2 – 5 – 15% 1 – 0 – 5% 0 – mniej niż 0%

Nr wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Znaczenie wskaźnika		Interpretacja		Punktacja oraz wartości progowe	
		Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej
SE2	Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na 100 mieszkańców	uzupełniający	uzupełniający	wartość, tym mniejsza możliwość lokalizacji inwestycji przemysłowo-magazynowych i usługowych	wartość, tym większe natężenie procesu suburbanizacji		
				Wskaźnik ilościowy, im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy poziom przedsiębiorczości (koncentracja podmiotów gospodarki narodowej). UWAGA: Wskaźnik powinien być analizowany przy uwzględnieniu wskaźnika M2. W przypadku niskiej gęstości zaludnienia	Wskaźnik ilościowy, im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy poziom przedsiębiorczości (natężenie procesu suburbanizacji).	3 – 11 i więcej 2 – 8 – 10,9 1 – 5 – 7,9 0 – mniej niż 5	3 – 11 i więcej 2 – 8 – 11 1 – 5 – 8 0 – mniej niż 5
SE3	Udział ludności dojeżdżającej do pracy do Lublina	-	uzupełniający	-	Wskaźnik ilościowy (szacunek na podstawie wartości dla gminy oraz liczby sołectwa ważony czasem dojazdu do Lublina), im wyższa wartość wskaźnika tym wyższy poziom powiązań funkcjonalnych z miastem (rynek	-	3 – 20% i więcej 2 – 10% – 20% 1 – 5% – 10% 0 – mniej niż 5%

Nr wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Znaczenie wskaźnika		Interpretacja		Punktacja oraz wartości progowe	
		Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej
SE4	Udział ludności dojeżdżającej do szkoły do Lublina	-	uzupełniający	-	pracy) Wskaźnik ilościowy (szacunek na podstawie wartości dla gminy oraz liczby mieszkańców sołectwa ważony czasem dojazdu do Lublina), im wyższa wartość wskaźnika tym wyższy poziom powiązań funkcjonalnych z miastem (edukacja)	-	3 – 20% i więcej 2 – 10% – 20% 1 – 5% – 10% 0 – mniej niż 5%
Infrastrukturalne							
I1	Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	kluczowy	kluczowy	Wskaźnik ilościowy, im wyższa wartość wskaźnika, tym lepsze wyposażenie gminy w podstawową infrastrukturę komunalną oraz niższe potencjalne koszty uzbrojenia	Wskaźnik ilościowy, im wyższa wartość wskaźnika, tym lepsze wyposażenie gminy w podstawową infrastrukturę komunalną oraz niższe potencjalne koszty uzbrojenia	3 – 35% i więcej 2 – 20% – 35% 1 – 5% – 20% 0 – mniej niż 5%	3 – 35% i więcej 2 – 20% – 35% 1 – 5% – 20% 0 – mniej niż 5%
I2	Udział ludności korzystającej z sieci gazowej	kluczowy	kluczowy	Wskaźnik ilościowy, im wyższa wartość wskaźnika, tym lepsze wyposażenie gminy w podstawową infrastrukturę przesyłową oraz niższe potencjalne koszty uzbrojenia	Wskaźnik ilościowy, im wyższa wartość wskaźnika, tym lepsze wyposażenie gminy w podstawową infrastrukturę przesyłową oraz niższe potencjalne koszty uzbrojenia	3 – 35% i więcej 2 – 20% – 35% 1 – 5% – 20% 0 – mniej niż 5%	3 – 35% i więcej 2 – 20% – 35% 1 – 5% – 20% 0 – mniej niż 5%
I3	Gęstość dróg publicznych	kluczowy	uzupełniający	Wskaźnik ilościowy,	Wskaźnik ilościowy,	3 – >2,5 km/km ²	3 – >2,5 km/km ²

Nr wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Znaczenie wskaźnika		Interpretacja		Punktacja oraz wartości progowe	
		Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej
	[km/km ²] w sołectwach			im wyższa wartość wskaźnika, tym większa dostępność komunikacyjna obszaru oraz niższe potencjalne koszty realizacji inwestycji drogowych	im wyższa wartość wskaźnika, tym większa dostępność komunikacyjna obszaru oraz niższe potencjalne koszty realizacji inwestycji drogowych	2 - 2 - 2,5 km/km ² 1 - 1,5-2 km/km ² 0 - <1,5 km/km ²	2 - 2 - 2,5 km/km ² 1 - 1,5-2 km/km ² 0 - <1,5 km/km ²
I4	Średni czas przejazdu [min] samochodem osobowym z terenu sołectwa do centrum Lublina	uzupełniający	kluczowy	Wskaźnik ilościowy, im niższa wartość wskaźnika, tym większa dostępność komunikacyjna	Wskaźnik ilościowy, im niższa wartość wskaźnika, tym większa dostępność komunikacyjna	3 - <10 min 2 - 10-12,5 min 1 - 12,5-15 min 0 - >15 min	-
Środowiskowe							
Ś1	Udział wysokich klas bonitacyjnych w stosunku do wszystkich gruntów rolnych	uzupełniający	uzupełniający	Wskaźnik ilościowy, z uwagi na wartość środowiskową gleb im niższa wartość wskaźnika, tym większe możliwości realizacji inwestycji przemysłowo-magazynowych i usługowych	Wskaźnik ilościowy, z uwagi na wartość środowiskową gleb im niższa wartość wskaźnika, tym większe możliwości realizacji inwestycji mieszkaniowych	1 - < 15% gruntów klasy I i II 1 - <70% gruntów klas I-IIIb 1 - <85% gruntów klas I-IIIb Wartości sumują się	1 - < 15% gruntów klasy I i II 1 - <70% gruntów klas I-IIIb 1 - <85% gruntów klas I-IIIb Wartości sumują się
Ś2	Udział terenów o nachyleniu powyżej 10° (stoki, zbocza, nasypy)	uzupełniający	uzupełniający	Wskaźnik ilościowy, im niższa wartość wskaźnika, tym większe możliwości realizacji inwestycji przemysłowo-magazynowych i usługowych	Wskaźnik ilościowy, im niższa wartość wskaźnika, tym większe możliwości realizacji inwestycji mieszkaniowych	3 - nachylenie > 3° 1 - nachylenie - 3-7° 0 - nachylenie < 7°	3 - nachylenie > 5° 1 - nachylenie 5-10° 0 - nachylenie < 10°
Ś3	Udział terenów	uzupełniający	uzupełniający	Wskaźnik jakościowy,	Wskaźnik jakościowy,	3 - położenie poza	3 - położenie poza

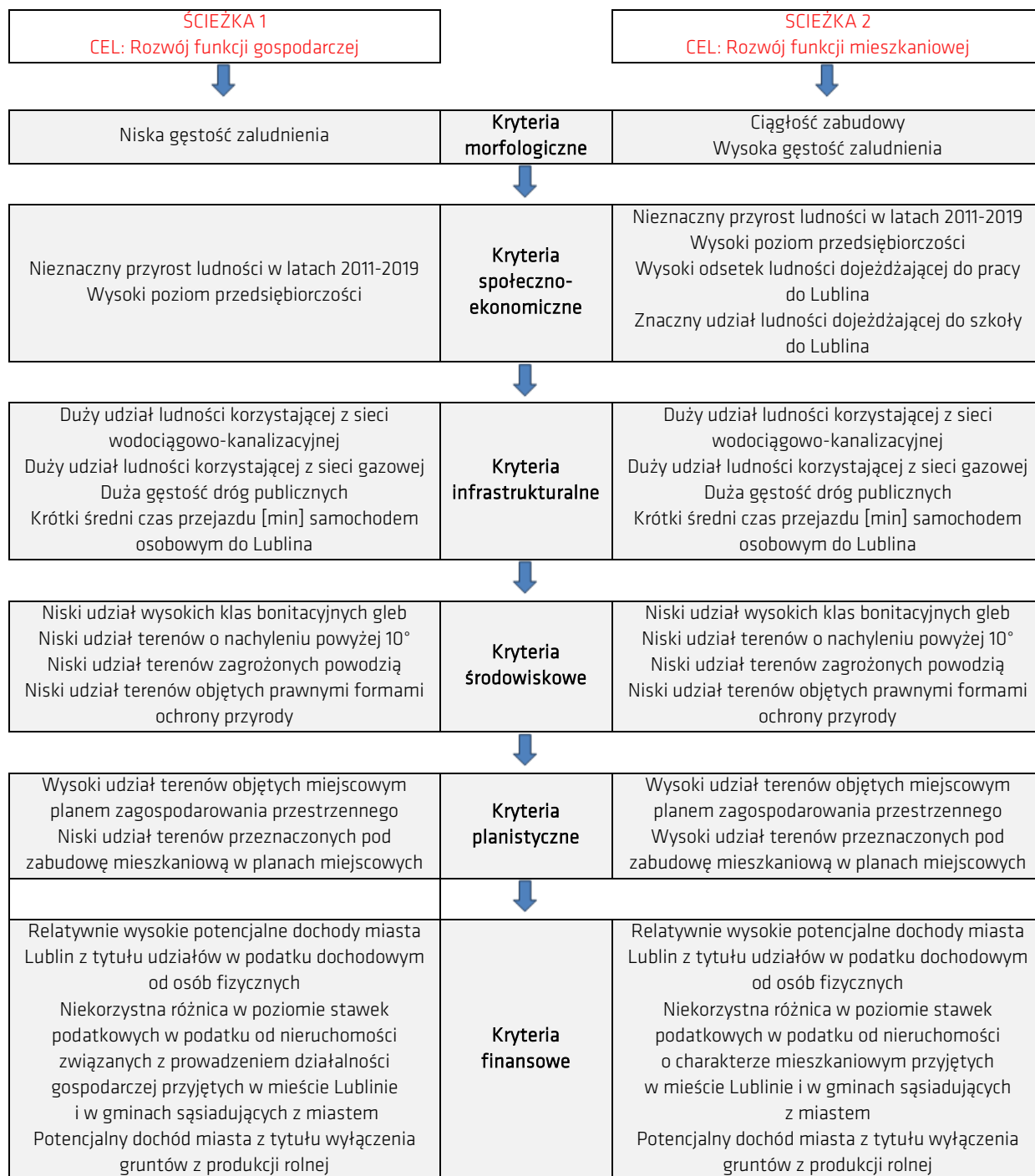
Nr wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Znaczenie wskaźnika		Interpretacja		Punktacja oraz wartości progowe	
		Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej
	zagrożonych powodzią względem prawdopodobieństwa wystąpienia raz na 10 lat			im niższa wartość wskaźnika, tym większe możliwości realizacji inwestycji przemysłowo-magazynowych i usługowych	im niższa wartość wskaźnika, tym większe możliwości realizacji inwestycji mieszkaniowych	strefą zagrożenia powodzią 1 – częściowe położenie w strefie zagrożenia powodzią 0 – położenie w strefie zagrożenia powodzią 3 – brak terenów objętych prawnymi formami ochrony przyrody	strefą zagrożenia powodzią 1 – częściowe położenie w strefie zagrożenia powodzią 0 – położenie w strefie zagrożenia powodzią 3 – brak terenów objętych prawnymi formami ochrony przyrody
Ś4	Obecność obszarów objętych prawnymi formami ochrony przyrody	uzupełniający	uzupełniający	Wskaźnik ilościowy, im niższa wartość wskaźnika, tym większe możliwości realizacji inwestycji przemysłowo-magazynowych i usługowych	Wskaźnik ilościowy, im niższa wartość wskaźnika, tym większe możliwości realizacji inwestycji mieszkaniowych	1 – ograniczenia w rozwoju funkcji wynikające z reżimu ochronnego 0 – położenie na obszarze objętym prawnymi formami ochrony przyrody	1 – ograniczenia w rozwoju funkcji wynikające z reżimu ochronnego 0 – położenie na obszarze objętym prawnymi formami ochrony przyrody
Planistyczny							
P1	Udział terenów objętych miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego	uzupełniający	uzupełniający	Wskaźnik ilościowy, im większa wartość wskaźnika tym większa świadomość kierunków zagospodarowania przestrzennego	Wskaźnik ilościowy, im większa wartość wskaźnika tym większa świadomość kierunków zagospodarowania przestrzennego	3 - pełne pokrycie MPZP 1 - częściowe pokrycie MPZP 0 - brak pokrycia MPZP	3 - pełne pokrycie MPZP 1 - częściowe pokrycie MPZP 0 - brak MPZP
P2	Udział terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w planach miejscowych	uzupełniający	kluczowy	Wskaźnik ilościowy, im mniejszy udział terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w planach	Wskaźnik ilościowy, im większy udział terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w planach	3 - <=30% 1 - >30-50% 0 - >50%	3 - >50% 1 - >30-50% 0 - <=30%

Nr wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Znaczenie wskaźnika		Interpretacja		Punktacja oraz wartości progowe	
		Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej
				miejscowych (bez uwzględnienia lasów i wód), tym większa możliwość lokalizacji inwestycji przemysłowo-magazynowych i usługowych	miejscowych (bez uwzględnienia lasów i wód), tym większa możliwość lokalizacji inwestycji mieszkaniowych		
Finansowy							
F1	Iloczyn liczby mieszkańców sołectwa oraz wielkości dochodów z tytułu udziałów w podatku dochodowym od osób fizycznych per capita w gminie	kluczowy	kluczowy	Wskaźnik ilościowy, im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższe potencjalne dochody miasta Lublin z tytułu udziałów w podatku dochodowym od osób fizycznych	Wskaźnik ilościowy, im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższe potencjalne dochody miasta Lublin z tytułu udziałów w podatku dochodowym od osób fizycznych	3 - wielkość dochodów z PIT przypadających na sołectwo jest wyższa od wartości trzeciego kwartyla 2 - wielkość dochodów z PIT przypadających na sołectwo jest wyższa od mediany, a niższa lub równa wartości trzeciego kwartyla 1 - wielkość dochodów z PIT przypadających na sołectwo jest wyższa od wartości pierwszego kwartyla i niższa lub równa medianie 0 - wielkość dochodów z PIT przypadających na sołectwo jest niższa lub równa wartości pierwszego kwartyla	3 - wielkość dochodów z PIT przypadających na sołectwo jest wyższa od wartości trzeciego kwartyla 2 - wielkość dochodów z PIT przypadających na sołectwo jest wyższa od mediany, a niższa lub równa wartości trzeciego kwartyla 1 - wielkość dochodów z PIT przypadających na sołectwo jest wyższa od wartości pierwszego kwartyla i niższa lub równa medianie 0 - wielkość dochodów z PIT przypadających na sołectwo jest niższa lub równa wartości pierwszego kwartyla
F2	Różnica w poziomie stawek podatkowych w podatku od nieruchomości	kluczowy	uzupełniający	Wskaźnik ilościowy, im wyższa ujemna wartość wskaźnika,	Wskaźnik ilościowy, im wyższa ujemna wartość wskaźnika,	1-różnica w poziomie stawek podatkowych (w podatku od	1-różnica w poziomie stawek podatkowych (w podatku od

Nr wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Znaczenie wskaźnika		Interpretacja		Punktacja oraz wartości progowe	
		Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej	Dla obszarów o rozwoju funkcji gospodarczej	Dla obszarów o rozwoju funkcji mieszkaniowej
	o charakterze mieszkaniowym oraz związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej przyjętych w mieście Lublinie i w gminach sąsiadujących z miastem			tym większe potencjalne poparcie przedsiębiorców dla włączenia obszaru do Lublina; im wyższa dodatnia wartość wskaźnika, tym większe potencjalne poparcie przedsiębiorców dla włączenia obszaru do Lublina	tym większe potencjalne poparcie mieszkańców dla włączenia obszaru do Lublina; im wyższa dodatnia wartość wskaźnika, tym większe potencjalne poparcie mieszkańców dla włączenia obszaru do Lublina	nieruchomości od gruntów i podatku od nieruchomości od budynków związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej) jest ujemna-max po 1 punkcie za każdą ujemną różnicę dla każdej ze stawek 0-w pozostałych przypadkach	nieruchomości od gruntów o charakterze mieszkaniowym oraz od budynków mieszkaniowych) jest ujemna-max po 1 punkcie za każdą ujemną różnicę dla każdej ze stawek 0-w pozostałych przypadkach
F3	Wysokość opłat z tytułu wyłączenia gruntów z produkcji rolnej	uzupełniający	uzupełniający	Wskaźnik ilościowy, im wyższy udział gleb wysokiej jakości, tym wyższy potencjalny dochód miasta z tytułu wyłączenia gruntów z produkcji rolnej	Wskaźnik ilościowy, im wyższy udział gleb wysokiej jakości, tym wyższy potencjalny dochód miasta z tytułu wyłączenia gruntów z produkcji rolnej	2 - >15% gleb klas I-II oraz >70% łącznie gleb klas I-IIIb 1 - <15% gleb klas I-II oraz >70% łącznie gleb klas I-IIIb 0 - <15% gleb klas I-II oraz <70% łącznie gleb klas I-IIIb	2 - >15% gleb klas I-II oraz >70% łącznie gleb klas I-IIIb 1 - <15% gleb klas I-II oraz >70% łącznie gleb klas I-IIIb 0 - <15% gleb klas I-II oraz <70% łącznie gleb klas I-IIIb

Przebieg procedury selekcji obszarów proponowanych do potencjalnego włączenia do Lublina został przedstawiony w tab. 59. W ramach procesu delimitacji, poszczególne gminne jednostki pomocnicze poddawane są weryfikacji pod kątem określonych kryteriów oraz punktów przypisanych im w ramach danego kryterium (tab. 58). Na każdym z etapów procedury zbiór potencjalnych jednostek powinien ulegać redukcji, poprzez odrzucenie obszarów niespełniających kolejnych kryteriów.

Tab. 59. Przebieg procedury delimitacji

Źródło: opracowanie własne.

9.2. Wyniki delimitacji

W wyniku przeprowadzonych analiz opracowano tabele wynikowe dla każdej z jednostek pomocniczych z uwzględnieniem dwóch ścieżek rozwojowych dotyczących: 1) funkcji gospodarczej i 2) funkcji mieszkaniowej. W pierwszym przypadku sołectwa otrzymały wartości punktowe od 28 (Załucze) do 49 (Łuszczów Drugi). W przypadku drugiej ścieżki rozwojowej wartości te kształtowały się na poziomie od 21 (Krebsówka i Majdan Sobieszczański) do 69 punktów (Biskupie Kolonia i Kalinówka). Na ich podstawie sporządzono mapy wynikowe przedstawiające obszary rozwoju funkcji gospodarczej i mieszkaniowej w dwóch wariantach. W wariantcie I wskazano na potencjalne kierunki rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego Lublina, które mogą być zrealizowane w bliższym horyzoncie czasowym. Zdelimitowane w wariantcie II jednostki pomocnicze mogą stanowić potencjalne tereny dla rozwoju Lublina w perspektywie długoterminowej.

9.2.1. WARIANT I

W wariantcie I pod uwagę brano sołectwa wykazujące się najwyższymi wartościami wskaźników. Jako dolne progi punktowe przyjęto 45 pkt. w przypadku rozwoju funkcji gospodarczej oraz 62 pkt. w przypadku rozwoju funkcji mieszkaniowej. W tym wariantcie uwzględniono osiem sołectw proponowanych do potencjalnego włączenia w granice Lublina ze względu na rozwój funkcji gospodarczej (wszystkie z gminy Wólka) oraz 10 sołectw ze względu na rozwój funkcji mieszkaniowej (po 3 z gmin Wólka, Głusk i Jastków oraz 1 z gminy Niemce). Z uwagi na niespełnianie zasady topologicznej (bezpośrednie sąsiedztwo danego sołectwa z miastem lub sąsiedztwo poprzez sołectwo proponowane do włączenia do miasta) w ostatecznej delimitacji (ryc. 52) nie uwzględniono soł. Płouszowice.

W przypadku rozwoju funkcji gospodarczej sugerowanym kierunkiem jest północy-wschód. Obejmuje on sołectwa położone między węzłami Lublin Tatary i Lublin Zadębie oraz na południe od drogi nr 82 w kierunku Łącznej (Kolonia Świdnik Mały, Świdniczek, Wólka, Biskupie Kolonia oraz Łuszczów Pierwszy, Łuszczów Drugi i Świdnik Duży) (ryc. 52). Biorąc pod uwagę kryterium topologiczne proponuje się włączenie również soł. Świdnik Mały.

W przypadku rozwoju funkcji mieszkaniowej rysują się cztery kierunki. Pierwszym z nich jest północno-wschodni obejmujący tereny położone wzdłuż drogi nr 82 oraz węzła Lublin Tatary na obwodnicy Lublina (sołectwa Wólka, Turka i Biskupie Kolonia). Kolejnym jest kierunek północno-zachodni obejmujący sołectwa Marysin, Natalin i Barak oraz Jakubowice Konińskie położone w sąsiedztwie obwodnicy Lublina między węzłami Lublin Sławinek i Lublin Czechów. Trzeci – wschodni – zajmuje tereny położone w sąsiedztwie węzła Lublin Felin oraz drogi S12 (sołectwa Abramowice Prywatne i Kalinówka). Ostatnim jest kierunek południowy obejmujący soł. Dominów (ryc. 52).

Ryc. 52. Ścieżki rozwoju Lublina w wariantie I.
Źródło: opracowanie własne.

WARIANT II

W wariantie II, jako dolne progi punktowe przyjęto 43 w przypadku rozwoju funkcji gospodarczej oraz 57 w przypadku rozwoju funkcji mieszkaniowej. Wyniki analizy wskaźników wykazały 18 sołectw

predestynowanych do potencjalnego włączenia w granice Lublina ze względu na rozwój funkcji gospodarczej (10 z gm. Wólka, 1 z gm. Niemce i 7 z gm. Jastków) oraz 21 z uwagi na rozwój funkcji mieszkaniowej (6 z gm. Wólka, 2 z gm. Niemce, 6 z gm. Jastków, 3 z gm. Konopnica i 4 z gm. Głusk). Z powodu niespełniania zasady topologicznej w ostatecznej delimitacji (ryc. 53) nie uwzględniono soł. Ożarów.

Ryc. 53. Ścieżki rozwojowe Lublina w wariantcie II.
Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzone analizy wskazują, że w przypadku rozwoju funkcji gospodarczej nadal silnie rysuje się kierunek północno-wschodni (sołectwa z wariantu I zostały uzupełnione o soł. Turka). Ponadto zarysował się drugi wyraźny kierunek północno-zachodni obejmujący tereny położone w sąsiedztwie drogi S17 (sołectwa Dąbrowica, Panieńszczyzna, Sieprawice) oraz drogi nr 830 w stronę Nałęczowa (sołectwa Płuszwice Kolonia, Płuszwice, Tomaszowice Kolonia). Pojawił się również słabo zarysowany kierunek – północny obejmujący tereny w sąsiedztwie drogi krajowej nr 19 (sołectwa Ciecierzyn i Pliszczyn) (ryc. 53).

W przypadku rozwoju funkcji mieszkaniowej nadal rysują się cztery kierunki, z tym, że wzmocnieniu uległy trzy z nich – tj. południowy wzdłuż drogi nr 835 o soł. Ćmiów (proponuje się również włączenie soł. Wólka Abramowicka ze względu na zastosowanie kryterium topologicznego) oraz północno-wschodni o soł. Długie (przy węźle Lublin Tatary) i Świdnik Mały. Największe zmiany zaobserwowano w przypadku kierunku północno-zachodniego, który zwiększył się znacząco o tereny położone pomiędzy drogami wylotowymi z miasta w kierunku Warszawy i Nałęczowa tj. od węzła Lublin Sławinek do węzła Lublin Szerokie (sołectwa Dębówka Kolonia, Dąbrowica, Płuszwice Kolonia). Zarysował się również kierunek północny obejmujący sołectwa Elizówka i Rudnik położone przy węźle Rudnik oraz kierunek zachodni obejmujący sołectwa Szerokie, Lipniak, Konopnica leżące między drogą nr 830 i węzłem Lublin Węglin (ryc. 53).

Podsumowując przeprowadzone analizy, najbardziej wskazanym kierunkiem rozwoju, zarówno funkcji gospodarczej jak i mieszkaniowej, jest kierunek północno-wschodni obejmujący 10 (z 19) sołectw z gminy Wólka, przy czym najsilniejsze powiązania z Lublinem, mające odzwierciedlenie zarówno w wysokich wartościach wskaźników gospodarczych jak i mieszkaniowych, zanotowano w przypadku sołectw Biskupie Kolonia, Wólka, Turka i Kolonia Świdnik Mały. Kolejnym silnie rysującym się kierunkiem jest północno-zachodni obejmujący 12 (z 25) sołectw z gminy Jastków, przy czym najwyższe wartości wskaźników zarówno mieszkaniowych, jak i gospodarczych zanotowano w przypadku sołectw Dąbrowica i Płuszwice Kolonia. Pozostałe rysujące się kierunki (zachodni, północny i południowy) odnoszą się głównie do rozwoju funkcji mieszkaniowej, przy czym najwyższe wartości osiągały sołectwa z gm. Głusk (Kalinówka i Dominów).

Rozdział 10.

REKOMENDACJE

Przeprowadzone analizy umożliwiły sformułowanie serii rekomendacji dotyczących możliwych kierunków rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego Lublina. Część z nich ma charakter ogólny i odnosi się do całego badanego obszaru, część natomiast zawiera propozycje włączeń konkretnych jednostek przestrzennych (sołectw) w granice miasta. Rekomendacje zostały zestawione w czterech aspektach: społeczno-ekonomicznym, środowiskowym, planistycznym i finansowym. W układzie rekomendacji (tab. 60) znalazły się odniesienia do najważniejszych zagadnień omawianych w raporcie.

Tab. 60. Układ rekomendacji wg aspektów i zagadnień

Aspekty	Rekomendacje społeczno-ekonomiczne	Rekomendacje infrastrukturalne	Rekomendacje środowiskowe	Rekomendacje planistyczne	Rekomendacje finansowe
Odniesienia do zagadnień	struktura osadnicza	infrastruktura wodno-kanalizacyjna i gazowa	rzeźba terenu i zagrożenia naturalne	związki funkcjonalno-przestrzenne	obciążenia podatkowe
	przedsiębiorczość	transport	ochrona przyrody		
		gospodarka odpadami	tereny zielone		

Źródło: opracowanie własne.

10.1. Rekomendacje społeczno-ekonomiczne

10.1.1. Struktura osadnicza

Począwszy od 1995 r. wszystkie gminy sąsiadujące z miastem Lublin (z wyłączeniem miasta Świdnik) zanotowały znaczny wzrost liczby ludności. Dotyczyło to zwłaszcza gmin Głusk oraz Wólka, w których wzrost przekroczył 80%. W latach 1995/2000-2010 dynamiczny wzrost liczby ludności obserwowano również w gminach Konopnica, Jastków oraz Niemce, po czym jego tempo w ww. jednostkach wyraźnie spadło, a jednocześnie w ostatnich latach w gminach Głusk oraz Wólka wciąż utrzymywało się na wysokim poziomie, za czym podążał wzmożony ruch budowlany. Według prognoz demograficznych do 2030 roku na obszarze tych gmin przewiduje się dalszy, wyraźny wzrost zaludnienia (o ponad 25% w stosunku do 2017 roku). Zatem należy spodziewać się kontynuacji zaobserwowanego trendu związanego z przyrostem nowych budynków mieszkalnych. Zjawisko to można częściowo wytłumaczyć swego rodzaju nasyceniem się zabudową mieszkaniową miejscowości położonych w kierunku zachodnim i północno-zachodnim (Szerokie, Lipniak, Konopnica, Marysin, Natalin, Dys, Jakubowice Konińskie, Jakubowice Konińskie Kolonia) oraz wzrostem cen nieruchomości na tym obszarze.

Z uwagi na duże rezerwy terenów przeznaczonych pod zabudowę wskazane w planach miejscowych (zwłaszcza dotyczy to sołectw graniczących z Lublinem położonych w gminach Jastków i Wólka) postuluje się, aby nowe budownictwo było realizowane jako uzupełnienie luk w zastanych strukturach przestrzennych. Należy również dążyć do zachowania ciągłości zabudowy (spójności z miastem) i przeciwdziałać chaosowi w przestrzeni.

W związku z powyższym za uzasadnione można uznać rozszerzenie granic miasta Lublin o sołectwa położone w jego najbliższym otoczeniu, charakteryzujące się największym poziomem zurbanizowania oraz w których obserwuje się najbardziej zaawansowane procesy osadnicze, a jednocześnie takie, które charakteryzują się ciągłością zabudowy w stosunku do miasta. Taki kierunek działań, polegający na włączeniu sołectw charakteryzujących się dużą gęstością zabudowy i zaludnienia oraz spójnością przestrzenną z miastem w zakresie osadnictwa, stanowiłby swego rodzaju formalno-administracyjne potwierdzenie procesu „rozlewania się” miasta. Przyjęte kryterium spełniają sołectwa: Marysin; Jakubowice Konińskie; Szerokie; Lipniak; Konopnica; Turka oraz Elizówka. Należy jednak mieć na uwadze fakt, iż posługiwanie się wyłącznie tego typu kryteriami z zakresu budownictwa mieszkaniowego i demografii doprowadzi do włączenia w granice miasta sołectw charakteryzujących się w niektórych przypadkach występowaniem zjawiska chaosu budowlanego i architektonicznego oraz pewnymi deficytami w zakresie infrastruktury technicznej.

Dodatkowo, mając na uwadze wzrost dostępności nieruchomości przeznaczonych pod rozwój mieszkalnictwa, możliwe jest zarekomendowanie włączenia w granice Lublina miejscowości aktualnie charakteryzujących się dynamicznym przebiegiem procesów osiedleńczych oraz stosunkowo dużym odsetkiem działek przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową. To kryterium spełniają sołectwa: Kalinówka; Abramowice Prywatne; Dąbrowica; Dębówka; Barak; Płuszwice Kolonia; Natalin; Rudnik; Jakubowice Murowane (część południowa); Wólka; Długie; Kolonia Biskupie i Świdniczek.

10.1.2. Przedsiębiorczość

W ostatnich latach doszło do dynamicznego rozwoju przedsiębiorczości na terenie gmin okalających Lublin. W latach 2010-2018 w największym stopniu rozwój przedsiębiorczości nastąpił w sołectwach położonych na wschód od Lublina. W przypadku sołectw zlokalizowanych na zachód i północny zachód od miasta, wyraźny rozwój w tym zakresie dokonał się wcześniej, dzięki czemu sołectwa te charakteryzują się relatywnie wyższymi wartościami wskaźnika przedsiębiorczości (sołectwa: Dąbrowica; Płuszwice; Uniszowice; Sieprawice; Panieńszczyzna). Może to świadczyć o swego rodzaju nasyceniu się tych jednostek tzw. małą przedsiębiorczością. Wpływ na to zjawisko może mieć także niska dostępność terenów przeznaczonych pod działalność gospodarczą w świetle zapisów planów miejscowych. Z drugiej strony na terenie gminy Wólka obserwuje się nie tylko wzrost najmniejszych firm (mikroprzedsiębiorstw), ale również przedsiębiorstw małych i średnich, tj. zatrudniających ponad 50 pracowników. Można to uznać za przesłankę na rzecz dalszego rozwoju funkcji gospodarczej na tym obszarze, czemu sprzyja odpowiedni układ komunikacyjny oraz dostępność znacznych niezabudowanych obszarów. Kryterium to spełniają sołectwa położone w sąsiedztwie obwodnicy między węzłami Lublin Zadębie i Lublin Tatary (Wólka, Biskupie Kolonia, Świdniczek, Kolonia Świdnik Mały oraz Świdnik Duży i Świdnik Mały), a także wzdłuż drogi nr 82 (Turka, Łuszczów Pierwszy i Łuszczów Drugi).

10.2. Rekomendacje infrastrukturalne

10.2.1. Transport

Rozmieszczenie inwestycji drogowych zrealizowanych w okresie 2004-2020 ukazuje pozytywne zjawisko stopniowego zamykania się ogniw aglomeracyjnej sieci transportowej, co także znajduje swoje odbicie w układzie przestrzennym dostępności drogowej, mierzonej czasem dojazdu do centrum Lublina. Dobra dostępność transportowa znacznej części terenów graniczących z miastem

wzmacnia powiązania funkcjonalne tych obszarów (zarówno w wymiarze gospodarczym, jak i mieszkaniowym). Szczególnie korzystna sytuacja pod tym względem (maksymalny czas przejazdu 15 min) dotyczy sołectw usytuowanych w sąsiedztwie dróg dojazdowych do zachodniego i północnego odcinka obwodnicy: Konopnica; Lipniak; Szerokie; Dąbrowica; Dębówka; Natalin; Marysin; Dys (część południowa) i Elizówka.

Rozwinięta infrastruktura drogowa to kluczowy składnik systemu transportowego aglomeracji. Nie jest to jednak element wystarczający. W obliczu wzmożonych międzygminnych dojazdów do pracy i szkół z terenów podmiejskich do Lublina, chcąc ograniczyć negatywne skutki rosnącego ruchu drogowego wewnątrz miasta, należałoby podjąć trzy równoległe działania zmierzające do optymalizacji systemu komunikacyjnego całego obszaru metropolitalnego:

1. Stopniowy rozwój sieci podmiejskich połączeń autobusowych, adekwatnie do możliwości ich współfinansowania przez sąsiednie gminy;
2. Organizacja parkingów typu Parkuj i Jedź przy pętlach autobusowych zlokalizowanych przy granicach miasta oraz przy ważniejszych podmiejskich przystankach kolejowych;
3. Utworzenie, we współpracy z samorządem województwa systemu kolei aglomeracyjnej zintegrowanego z siecią autobusowo-trolejbusową.

10.2.2. Infrastruktura kanalizacyjna i gazowa

Z perspektywy dalszych wydatków na uzbrojenie terenów sąsiadujących z miastem największe koszty będą związane z budową sieci przesyłowych, a zwłaszcza sieci kanalizacyjnych, gdyż we wszystkich otaczających Lublin gminach wiejskich występują deficyty w tym zakresie. Biorąc pod uwagę zwartość zabudowy jak i już poniesione inwestycje najmniej kosztochłonne będzie uzupełnienie braków w uzbrojeniu na terenach sąsiadujących bezpośrednio z Lublinem. Kryterium to spełniają sołectwa: Lipniak, Szerokie, Stasin, Wólka, Turka, Elizówka oraz Kalinówka i Dominów. Należy przy tym zaznaczyć, że na obszarach nieobjętych siecią kanalizacyjną znacznie efektywniejsze ze względów finansowych i środowiskowych jest wspieranie mechanizmu dopłat do przydomowych oczyszczalni ścieków. Z kolei w przypadku rozbudowy sieci gazowej, co ma duże znaczenie w kontekście eliminacji zagrożeń związanych z niską emisją, efektywniejszym wydaje się inwestowanie w ekologiczne źródła ciepła, przy czym należy mieć na uwadze, że wszystkie ościennie gminy takie inicjatywy podejmują, dofinansowanie pozyskując ze źródeł zewnętrznych, głównie funduszy unijnych.

10.2.3. Gospodarka odpadami

Pozycja Lublina, który na badanym obszarze posiada jeden z najdroższych systemów opłat za odbiór śmieci, nie jest zbyt konkurencyjna w porównaniu z sąsiednimi gminami, gdzie stawki te są niższe (wyjątkiem jest gmina Jastków). Jednakże należy mieć na uwadze, że wyjście w życie Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2019.1579) spowoduje daleko idące zmiany w systemie opłat od 1 stycznia 2020 r. W celu zniwelowania problemu wzrostu opłat rekomenduje się weryfikację systemu oraz wprowadzenie mechanizmów, które pozwolą na obniżenie stawek i efektywną gospodarkę odpadami (przykładem mogą być działania podjęte w Świdniku). Inną możliwością jest powołanie związku komunalnego, który prowadziłby gospodarkę odpadami w imieniu kilku JST, co pozwoliłoby zmniejszyć koszty obsługi systemu i zagospodarowania odpadów komunalnych, a przez to dysproporcje w wysokości opłat.

10.3. Rekomendacje środowiskowe

10.3.1. Gleby

W kontekście wysokiej jakości gleb regionu przy dalszych wyłączeniach gleb z produkcji rolniczej powinno przyjąć się stosunkowo wysokie wartości graniczne (jako odsetek wysokich klas bonitacyjnych w stosunku do wszystkich gruntów rolnych), tj. 70% dla terenów planowanych pod zabudowę przemysłową oraz 85% dla zabudowy mieszkaniowej. Powyżej tych wartości obszar danego wydzielenia administracyjnego powinien pozostać w przeważającym użytkowaniu rolniczym. Z uwagi na wartość środowiskową należy dodatkowo uwzględnić odsetek gleb najlepszych i bardzo dobrych. Jeżeli odsetek klas I i II przekracza 15%, przeznaczenie danego obszaru powinno pozostać bez zmian, nawet przy spełnieniu pierwszego kryterium. Kompilacja wskaźników środowiskowych (klasa bonitacyjna) oraz ekonomicznych (wysokość opłat z tytułu wyłączenia gruntów z produkcji rolniczej) wskazuje na potencjał rozwoju miasta w kierunku gminy Niemce, Wólka oraz Niedzwica Duża.

10.3.2. Rzeźba terenu i zagrożenia naturalne

W świetle wszystkich analizowanych wskaźników ukształtowanie terenu oraz zagrożenia naturalne nie stanowią bariery dla rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego Lublina. Tereny otaczających gmin charakteryzuje kontynuacja cech orografii terenu Lublina oraz jednostek z nim sąsiadujących. Z tego też względu nie ma barier dla sukcesji funkcji rozwijających się w obrębie miasta tereny sąsiednie. Dobrze skomunikowane obszary niżej położonych gmin o niewielkiej dynamice rzeźby (Niemce, Wólka, Głusk) mogą być zagospodarowane pod wielkoobszarowe inwestycje przemysłowe i logistyczne, natomiast wyżej położone obszary gmin o urozmaiconej rzeźbie (gm. Jastków, Konopnica, Niedzwica) pod budownictwo mieszkaniowe (preferowane jednorodzinne) i nieuciążliwe usługi. Na obszarach o najbardziej zróżnicowanej rzeźbie powinno się ograniczyć zabudowę. Należy jednak zwrócić uwagę na specyfikę sieci dolinnej tego obszaru: dolin rzecznych; suchych dolin; wąwozów. Na terenach gmin sąsiednich znajdują się górne i środkowe odcinki dolin rzecznych niższego rzędu. W ich obrębie kumulują się obszary niekorzystne dla sukcesji zabudowy mieszkaniowej i inwestycji przemysłowych. Zagrożenie stanowią szczególnie obszary o nachyleniu powyżej 10° (stoki, zbocza, nasypy) oraz zagrożone powodzią zalewowe dna dolin rzecznych. Stanowią one również korytarze ekologiczne i korytarze przewietrzania dla terenów zurbanizowanych. Z tych względów możliwość zabudowy den dolin i ich zboczy powinna być ograniczona (szczególnie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i zabudowy przemysłowej). Preferowane dla tych obszarów są funkcje rekreacyjne. Niewskazane jest również trwałe zalesianie tych obszarów.

10.3.3. Ochrona przyrody i tereny zielone

Nieprawidłowe kształtowanie, a często brak pielęgnacji zieleni i ochrony walorów przyrodniczych skutkuje pogorszeniem jakości życia mieszkańców, obniżeniem funkcji zdrowotnych i społecznych oraz ekologicznych, a także walorów krajobrazowych. Należy mieć na uwadze, że tereny zieleni miejskiej są powiązane funkcjonalno-przestrzennie z otaczającymi obszarami. Dlatego wszelkie działania podejmowane w ich obrębie, szczególnie w strefach dolinnych nie powinny być analizowane w zakresie skutków tylko w granicach administracyjnych, przy czym szczególnie istotne są obszary stanowiące strefy „zasilające” dla systemów przyrodniczych. Pod tym względem istotne znaczenie mają obszary znajdujące się w dolinach rzecznych: Bystrzycy (gm. Wólka), Ciemięgi (gm. Jastków, Niemce i Wólka) oraz Czechówki (gm. Konopnica i Jastków). Punktem wyjścia dla dalszych analiz i prac pod względem zasobów i uwarunkowań przyrodniczych powinna być szczegółowa inwentaryzacja przyrodnicza całego obszaru z wykorzystaniem nowych źródeł informacji, sposobów ich przetwarzania

i archiwizacji danych, która przedstawiałaby stan środowiska przyrodniczego w aspekcie nowych zagrożeń i potrzeb ochrony krajobrazu. Po tak szerokim audycie przyrodniczym i wnioskach w zakresie weryfikacji stanu obecnego walorów przyrodniczych należałoby objąć ochroną prawną proponowane od lat obiekty i obszary oraz zgodnie z formalnymi możliwościami włączyć je w tereny rekreacyjno-wypoczynkowe i edukacyjne. Szczególnego wsparcie instytucjonalnego i finansowego wymaga zieleń znajdująca się w obrębie obiektów zabytkowych.

10.4. Rekomendacje planistyczne

Analizy zapisów planów miejscowych (lub studiów, przy braku planów) obszarów w gminach bezpośrednio sąsiadujących z miastem Lublin wskazują na pewne zależności i możliwości pogłębienia związków funkcjonalno-przestrzennych. W zakresie terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej bardzo czytelna jest kontynuacja tej funkcji na terenie gmin Konopnica (Lipniak, Szerokie, Konopnica) i Jastków (Marysin, Dąbrowica, Dębówka). W gm. Głusk, w większości sołectw sąsiadujących bezpośrednio z Lublinem, wskazano rozległe tereny do rozwoju funkcji mieszkaniowej. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się Kalinówka i Dominów.

Z punktu widzenia ciągłości funkcji i rozwoju terenów aktywności gospodarczej, najbardziej wskazany wydaje się obszar gm. Wólka znajdujący się w sąsiedztwie granic Lublina i Świdnika, tj. sołectwa Kolonia Świdnik Mały i Świdnik Duży, które w planach miejscowych mają znaczący udział terenów produkcyjnych z dopuszczeniem zabudowy usługowej, składów i magazynów oraz Długie, Świdniczek i Biskupie Kolonia. Zarówno położenie istniejących i wskazywanych do rozwoju tego typu działalności obszarów we wschodnich dzielnicach Lublina, jak i korzystny układ komunikacyjny (w tym bezpośrednie sąsiedztwo portu lotniczego i lokalizacja węzłów obwodnicy Lublina) predysponują te jednostki do rozwoju tej funkcji. Pewnym ograniczeniem dla potencjalnego poszerzenia tej strefy jest występowanie ciągów zabudowy mieszkaniowej. Przy zmianie funkcji terenu należy brać pod uwagę wymogi w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i jego komponentów, zasobów kulturowych oraz inne ograniczenia, wynikające z przepisów odrębnych.

10.5. Rekomendacje finansowe

Rozważając rozwój przestrzenno-inwestycyjny Lublina należy wziąć pod uwagę poziom obciążeń podatkowych nakładanych na mieszkańców i podmioty gospodarcze działające na terenie sąsiadujących z Lublinem gmin. Rozważać przy tym należy głównie podatek od nieruchomości ze względu na jego powszechność i wydajność fiskalną. Przy przyjęciu stawek na poziomie lubelskim doprowadzi to w większości przypadków do zwiększenia wydatków mieszkańców i przedsiębiorców z tytułu podatków lokalnych. Nie dotyczy to mieszkańców gm. Wólka, gdzie stawki podatku od nieruchomości są wyższe niż w Lublinie, oraz gm. Jastków, gdzie są zbliżone do lubelskich. Kolejną ważną kwestią jest utrata zwolnień przez część podatników – dotyczy to głównie mieszkańców gmin Wólka, Niemce i Nierzwica Duża, gdzie obowiązują bardzo korzystne zwolnienia z podatku od nieruchomości wykorzystywanych na cele mieszkaniowe. Dlatego też przed podjęciem działań rekomenduje się wprowadzenie rozwiązań, które złagodzą skutki zmian fiskalnych. Można w tym zakresie implementować dobre praktyki wypracowane przez Zieloną Górę (m.in.: Fundusz Integracyjny, Kontrakt Zielonogórski) (szerzej: Kociuba 2019a).

PODSUMOWANIE

Określenie możliwości rozwojowych na terenach bezpośrednio przylegających do granicy gminy Lublin a leżących w granicach gmin sąsiednich, w postaci oceny dostępnych zasobów oraz potencjalnych korzyści poprzez ich odpowiednie wykorzystanie, może przyczynić się do ożywienia gospodarczego oraz zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i podniesienia konkurencyjności Lublina.

Zarówno przeprowadzone analizy, jak i zaprezentowane w raporcie rekomendacje, pozwoliły na wskazanie dwóch dominujących kierunków rozwoju przestrzenno-inwestycyjnego Lublina, zarówno w zakresie funkcji gospodarczej jak i mieszkaniowej. Pierwszym z nich jest kierunek północno-wschodni obejmujący sołectwa z gm. Wólka. Zanotowano tu najwyższe wartości wskaźników gospodarczych (zwłaszcza w wariantcie I). Tereny te mogą stanowić rezerwę dla rozbudowy dzielnic przemysłowych Hajdów-Zadębie i Tatary. Znajdują tu również odzwierciedlenie procesy silnej urbanizacji w sąsiedztwie drogi nr 82 w kierunku Łącznej oraz wschodniej obwodnicy Lublina i węzła Lublin Tatary, potwierdzone zapisami planów miejscowych. Najwyższe wartości wskaźników w obu ścieżkach rozwojowych zanotowano w przypadku sołectw Biskupie Kolonia, Wólka, Turka i Kolonia Świdnik Mały. Uwzględniając ponadto sołectwa Długie, Świdniczek i Świdnik Duży pokrywa się to w pełni z granicami wyznaczonymi w latach 80.XX w. dla planowanego wówczas Lubelskiego Zespołu Mieszkaniowego. Należy przy tym dodać, że ww. delimitacja objęła również południowe fragmenty sołectw Łysaków, Pliszczyn i Sobianowice, w obrębie których znajduje się dolina rzeki Bystrzycy stanowiąca najważniejszy korytarz ekologiczny Lublina.

Kolejnym silnie rysującym się kierunkiem jest północno-zachodni obejmujący w przewadze sołectwa z gminy Jastków. Zanotowano tu zwłaszcza kumulację wskaźników wskazujących na potencjalny rozwój funkcji mieszkaniowej, co znajduje odzwierciedlenie w procesach silnej presji urbanizacyjnej na tych terenach oraz zapisach dokumentów planistycznych. Kierunek ten wyznacza kontynuację silnie zurbanizowanych pasm obejmujących Sławinek i Wolę Sławińską (sołectwa Marysin i Natalin) oraz Czechów i Choiny (Jakubowice Konińskie) położonych w sąsiedztwie obwodnicy Lublina między węzłami Lublin Sławinek i Lublin Czechów. Obejmuje on również tereny leżące między drogami S17 i 830 od węzła Lublin Sławinek do węzła Lublin Szerokie (sołectwa Barak, Dębówka i Dąbrowica, Płouszowice Kolonia). Położenie w sąsiedztwie ww. dróg ma również zasadnicze znaczenie w rozwoju funkcji gospodarczej. W obu ścieżkach rozwojowych najwyższe wskaźniki wskazujące na silne powiązania z Lublinem zanotowano w przypadku sołectw Dąbrowica i Płouszowice Kolonia.

Pozostałe rysujące się kierunki dotyczą zwłaszcza rozwoju funkcji mieszkaniowej. Kierunek wschodni stanowi kontynuację rozbudowy os. Felin i obejmuje tereny położone w sąsiedztwie węzła Lublin Felin oraz drogi S12 (sołectwa Abramowice Prywatne i Kalinówka). Kierunek południowy stanowi kontynuację urbanizacji terenów położonych w sąsiedztwie ul. Głuskiej na terenie soł. Dominów. Kierunek zachodni zaś odzwierciedla procesy osadnicze zachodzące na obszarze sołectw Elizówka oraz Rudnik (przy węźle Lublin Rudnik i drodze krajowej nr 19).

Na koniec należy zaznaczyć, że warto również rozważyć możliwość połączenia Lublina z gminami Wólka (wariant I) oraz Jastków (wariant II), co znalazło silne odzwierciedlenie w przeprowadzonej delimitacji i analizach. W praktyce działania te pomogłyby w zahamowaniu zjawiska niekontrolowanej suburbanizacji i wpłynęły na ograniczenie jej kosztów i negatywnych skutków, w tym przyczyniły się do poprawy jakości środowiska. Ponadto zgodne połączenie gmin przyniosłoby wymierne korzyści finansowe w postaci tzw. „bonusów ministerialnych”.

BIBLIOGRAFIA

- Adamiec P., Trzaskowska E., 2012, *Diagnoza stanu i walorów parków miejskich Lublina i wytyczne do ich kształtowania*, Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych, OL PAN, VIII, 1/2012.
- Bazan-Krzywoszańska A., Mrówczyńska M., Skiba M., 2015, *Połączenie terenów miasta i gminy Zielona Góra w świetle problemu rozlewania się miast*, Logistyka, 4/2015, s. 2433-2441.
- Bernat S., 2013, *Atrakcyjność turystyczno-rekreacyjna dolin rzecznych a ich rewitalizacja na przykładzie doliny Bystrzycy w Lublinie*, Problemy Rozwoju Miast, 2, s.41-52.
- Bragiel E., Dykiel M., *Rola mikroprzedsiębiorstw na regionalnym rynku pracy*, Przedsiębiorstwo i Region, 8/2016, s. 22-32.
- Brzeziński B., Kalinowski M., 1994. *Podatek do nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów*, TNOiK, Toruń.
- Chmielewski S., Chmielewski T. J., 2005, *Zmiany zagospodarowania przestrzennego doliny rzeki Czechówki w procesie rozwoju miasta Lublina w latach 1931-2002 i możliwości jej przyrodniczej rewitalizacji*, Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych, I/2005, s.186-198.
- Chmielewski S., Łukasik A., Owczarek P., 2013, *Ekologiczny System Obszarów Chronionych Miasta Lublina a miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego*, Teledetekcja Środowiska, 49, s.7-14.
- Chmielewski T. J., 1997, *Struktura ekologiczna zlewni rzeki Ciemięgi, jej zagrożenia i rola w funkcjonowaniu „Zielonego Pierścienia” wokół miasta Lublina*, (w:) Orlik T., Michalczyk Z., Chmielewski T. J., Węgorzek T., Grodzieński W. (red.), *Efekty proekologicznego zagospodarowania zlewni rzeki Ciemięgi*, LFOŚN, Lublin, s. 13-20.
- Chmielewski T. J., Kułak A., 2009, *Przekształcenia systemów ekologicznych dolin rzecznych obszaru metropolitalnego Lublina*, Studia KPZK PAN, CXIII, s.110-123.
- Chmielewski T. J., Kułak A., Niewada A., 2010, *Ewolucja koncepcji zagospodarowania terenu inwestycyjnego Zielona Dolina w obszarze chronionego krajobrazu „Dolina Ciemięgi”*, Architektura Krajobrazu, 4, s. 19-28.
- Cieszewska A., 2019, *Green belts: zielone pierścienie wielkich miast*, Wyd. Akademickie Sedno, Warszawa.
- Czarnecki W., 1968, *Planowanie miast i osiedli*, T. 3. *Krajobraz i tereny zielone*, PWN, Poznań.
- Czerwieniec M., Lewińska J., 2000, *Zieleń w mieście*, Wyd. IPGiK, Kraków.
- Filiś-Przybył S., Besarbowicz K., Kaźmierczak K., Klimanek T., Kowalewski J., Kruska K., Pawlikowski D., Pokrywka K., Stachowiak D., Stawikowska M., 2018, *Dojazdy uczniów do szkół zlokalizowanych w miastach wojewódzkich*, GUS, Warszawa.
- Haber Z., Urbański P., 2005, *Kształtowanie terenów zieleni z elementami ekologii*, Wyd. AR, Poznań.
- Hagen van M., 2011, *Waiting experience at train stations*, University of Twente, Enschede.
- Identyfikacja obszarów specjalnych wewnątrz miast wojewódzkich oraz na ich obszarach funkcjonalnych uwzględniających sytuację demograficzną i ekonomiczną ich mieszkańców na podstawie analiz przestrzennych z wykorzystaniem Geographic Information System (GIS)*, 2015, Centrum Badań i Edukacji Statystycznej, GUS, Warszawa.
- Jakubowski A. 2018, *Lublin jako ośrodek kultury*, (w:) Janicki W. (red.), *Lublin. Historia – Społeczeństwo – Gospodarka*. Wyd. UMCS, Lublin, s. 109-116.
- Jedynak W., Piróg K., Kotarski H., Malicki K., 2017, *Ocena zadowolenia z poszerzenia Rzeszowa z perspektywy mieszkańców osiedli włączonych po 2006 r.*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
- Kaczmarek T., Kociuba D. 2017, *Models of governance in the Urban Functional Areas – policy lessons from implementation of Integrated Territorial Investment (ITI) in Poland*, Quaestiones Geographicae, 36(4), s. 51-68.
- Kałamucka W., 2007, *Doliny rzeczne województwa lubelskiego na tle systemu obszarów chronionych*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 7, s. 301-311.
- Kaszewski B. M., 2017, *Próba oceny zieleni przyulicznej w kształtowaniu klimatu miasta*, (w:) Trzaskowska E. (red.), *Roślinność pasów przydrożnych Lublina. Potencjał i zagrożenia*, UM Lublin, s. 13-22.
- Kłosowski W., 2012, *Prognoza oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013-2020*, Warszawa.
- Kociuba D., 2003, *Zmiany funkcji dolin rzecznych na obszarze Lublina*, Annales UMCS, sec. B, LVIII/5, s. 121-137.

Kociuba D., 2005, *Przyrodnicze, gospodarcze i polityczne uwarunkowania rozwoju struktury funkcjonalno-przestrzennej Lublina*, Maszynopis pracy doktorskiej, Zakład Geologii i Ochrony Litosfery UMCS, Lublin.

Kociuba D., 2007, *Rozwój terytorialny Lublina od średniowiecza do współczesności*, Annales UMCS, sec. B, LXI/15, s. 305-325.

Kociuba D., 2010, *Rola planowania przestrzennego w rozwoju Lublina*, Annales UMCS, sec. B, LXV/1, s. 179-197.

Kociuba D., 2011, *Lublin. Rozwój przestrzenny i funkcjonalny od średniowiecza do współczesności*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń.

Kociuba D., 2015, *Miejskie obszary funkcjonalne – wyzwania planistyczne*, Studia Miejskie, 18, s. 39-53.

Kociuba D., 2017, *Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich w realizacji zintegrowanych inwestycji terytorialnych w Polsce – teoria versus praktyka*, Studia Regionalne i Lokalne, 3(69), s. 54-78.

Kociuba D., 2017a, *Zintegrowane Inwestycje Terytorialne jako narzędzie zarządzania terytorialnego w miejskich obszarach funkcjonalnych*, Studia KPZK PAN, 174, s. 144-153.

Kociuba D., 2018, *Rozwój przestrzenny Lublina od średniowiecza do współczesności*, (w:) Janicki W. (red.), *Lublin. Historia – Społeczeństwo – Gospodarka*. Wyd. UMCS, Lublin, s. 21-40.

Kociuba D., 2018a, *Lubelski Obszar Funkcjonalny*, (w:) Janicki W. (red.), *Lublin. Historia – Społeczeństwo – Gospodarka*. Wyd. UMCS, Lublin, s. 55-64.

Kociuba D. 2018b, *Implementation of integrated territorial investments in Poland – rationale, results, and recommendations*, Quaestiones Geographicae, 37, 4, s. 81-98.

Kociuba D., 2019, *Rola wód powierzchniowych w rozwoju Lublina*, Annales UMCS, Sectio B, 74, s. 1-26.

Kociuba D., 2019a, *Zmiany granic administracyjnych miast w Polsce – efekty przestrzenne i społeczno-ekonomiczne*, Studia Miejskie, t. 33.

Kociuba D., Matacz A., 2018, *The Real Estate Market in the Context of Municipal Management. Example of the Lublin Functional Area*, Barometr Regionalny, 16(1), s. 67-80.

Kociuba D., Sagan M., 2018, *Metropolia Lublin 2030*, (w:) Janicki W. (red.), *Lublin. Historia – Społeczeństwo – Gospodarka*. Wyd. UMCS, Lublin, s. 211-223.

Kowalewski A., Mordasiewicz J., Osiatyński J., Regulski J., Stępień J., Śleszyński P., 2013, *Raport o ekonomicznych stratach i społecznych kosztach niekontrolowanej urbanizacji w Polsce*, FRDL, IGI PAN, Warszawa.

Krukowski M., Cebryk P., Płusa J., 2016, *Klasyfikacja terenów zieleni w Lublinie na podstawie zdjęcia satelitarne IKONOS 2*, Barometr Regionalny, 14(2), s. 35-44.

Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, 2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Łukasiewicz A., Łukasiewicz S., 2016, *Rola i kształtowanie zieleni miejskiej*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań.

Maik W., Parysek J., Wojtasiewicz L., 1978, *Podstawowe zagadnienia identyfikacyjne barier wzrostu w gospodarce przestrzennej*, Biuletyn KPZK PAN, 99, s. 22-31.

Michalczyk Z. (red.), 2012, *Ocena warunków występowania wody i tworzenia się spływu powierzchniowego w Lublinie*, Wyd. UMCS.

Michalczyk Z., Wilgat T., 1998, *Stosunki wodne Lubelszczyzny*, Wyd. UMCS, Lublin.

Mitasova H., Mitas L., Brown W. M., Johnston D., 1998, *Multidimensional Soil Erosion/deposition Modeling and visualization using GIS, Final report for USA CERL*, University of Illinois, Urbana-Champaign, IL.

Montgomery D. R., Dietrich W. E., 1994, *A physically based model for the topographic control on shallow landsliding*, Water Resources Research, 30, s. 1153-1171.

Parysek J., 1997, *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań.

Popławski M., Dowgier R., 2004, *Uchwały podatkowe – problemy interpretacyjne wynikające z rozstrzygnięć RIO*, Przegląd Podatków Lokalnych i Finansów, 10.

Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), 2017. stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html

Rajchel D., 2018, *Zmiana granic administracyjnych miasta metodą pokonania bariery przestrzennej na przykładzie Opola i Rzeszowa*, (w:) Sitek S. (red.) *Stare i nowe problemy badawcze w geografii społecznoekonomicznej*, 8, Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział Katowicki, Uniwersytet Śląski Wydział Nauk o Ziemi, Sosnowiec, s. 85-102.

Rajchel D., 2018a, *Sytuacja demograficzna miasta Opola przez i po zmianie granic administracyjnych*, EUNOMIA, *Rozwój zrównoważony jako przedmiot badań w naukach technicznych, humanistycznych i społecznych*, 1(94), s. 177-192.

Renard K. G., Foster G. R., Weesies G. A., McCool D. K., Yoder D. C., 1997, *Predicting soil erosion by water, a guide to conservation planning with the Revised Universal Soil Loss Equation (RUSLE)*, USDA Agricultural Handbook No. 703, U.S. Government Printing Office, Washington D.C.

Rodzoń J., Gawrysiak L., 2007, *Tereny zielone w strukturze przestrzennej Lublina*, (w:) K. Wojciechowski, C. Dąbrowski (red.), *Problemy ochrony zieleni w Lublinie i zielonego pierścienia wokół Lublina*, IUNG-PIB, Puławy, s. 9-19.

Rosik P., Pomianowski W., Stępiak M., Goliszek S., Kowalczyk K., Guzik R., Kołoś A., Komornicki T., 2017, *Multimodalna dostępność transportem publicznym gmin w Polsce*, *Prace Geograficzne*, 258, IGiPZ PAN, Warszawa.

Runge J., 2007, *Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Sekuła A., 2005, *Bariery rozwoju lokalnego*, *Zeszyty Naukowe*, 401, Uniwersytet Szczeciński, s. 587-600.

Solon J., Borzyszkowski J., Bidłasik M., Richling A., Badora K., Balon J., Brzezińska-Wójcik T., Chabudziński Ł., Dobrowolski R., Grzegorzczak I., Jodłowski M., Kistowski M., Kot R., Krąż P., Lechnio J., Macias A., Majchrowska A., Malinowska E., Migoń P., Myga-Piątek U., Nita J., Papińska E., Rodzik J., Strzyż M., Terpiłowski S., Ziąja W., 2018, *Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data*, *Geographia Polonica*, 91(2), s. 143-170.

Superson J., Reder J., Demczuk P., 2018, *Regionalne uwarunkowania rozwoju rzeźby terenu Lublina*, *Annales UMCS, Sectio B*, 73, s. 107-124.

Szczęśna J., Wesołowska M., 2009, *Wielokulturowa przestrzeń Lublina w świadomości jego mieszkańców*, (w:) Styk J. (red.), *Stare i nowe struktury społeczne w Polsce*, X, Wyd. UMCS, s.95-108.

Szkic regulacyjny miasta Lublina, 1925, APL, AmL 1918-1939, sygn. 1787.

Śleszyński P., 2013, *Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw*, *Przegląd Geograficzny*, 85(2), s. 173-197.

Świeca A., Brzezińska-Wójcik T., Kociuba W., 2009 (wyd. 2011), *Charakterystyka przestrzeni przyrodniczej terytorium miasta Lublina*, (w:) J. Styk (red.), *Przestrzeń antropogeniczna miasta Lublina. Waloryzacja. Wytwarzanie. Użytkowanie*, *Stare i nowe struktury społeczne w Polsce*, IX, Wyd. UMCS, Lublin, s. 13- 34.

Trzaskowska E. (red.), 2014, *Wąwozy i suche doliny Lublina. Potencjał i zagrożenia*, Urząd Miasta, Lublin

Trzaskowska E. (red.), 2017, *Roślinność pasów przydrożnych Lublina. Potencjał i zagrożenia*, Urząd miasta Lublin.

Trzaskowska E., Sobczak K., 2007, *Waloryzacja przyrodniczo-krajobrazowa doliny Bystrzycy w Lublinie*, *Architektura Krajobrazu*, 3, s. 9-17.

Tuszyński J., 2011, *Rola mikroprzedsiębiorstw w gospodarce krajowej*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług*, 69, s. 187-201.

Wesołowska M., 2018, *Miejskie tereny zielone*, (w:) Janicki W. (red.), *Lublin. Historia – Społeczeństwo – Gospodarka*, Wyd. UMCS, Lublin, s. 117-124.

Wesołowska M., Polski J., 2006, *Ekonomiczne aspekty rozprzestrzeniania się miast na przykładzie aglomeracji lubelskiej*, (w:) Kozłowski S. (red.), *Żywiłowe rozprzestrzenianie się miast. Narastający problem aglomeracji miejskich w Polsce*, *Studia nad zrównoważonym rozwojem*, II, Białystok-Lublin-Warszawa, s. 327-347.

Wilgat T. (red), 1992, *System obszarów chronionych województwa lubelskiego*, Wyd. UMCS, Lublin.

Wischmeier W. H., Smith D. D., 1978, *Predicting rainfall erosion losses—a guide to conservation planning*, U.S. Department of Agriculture, *Agriculture Handbook*, No. 537.

Wojciechowska-Bartnik J., Jałtoszuk O., 2018, *Znaczenie Bystrzycy w strukturze przestrzennej Lublina w aspekcie historycznym, przyrodniczym i funkcjonalnym oraz możliwości jej zagospodarowania*, Annales UMCS, sec. B, LXXIII, s. 195-211.

Województwo lubelskie a ogrody działkowe, 1935, Koło Miłośników Ogrodnictwa w Lublinie (Notatka Informacyjna nr 1), Ministerstwo Opieki Społecznej, dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/plain-content?id=4737

Strony internetowe:

bdl.stat.gov.pl (Bank Danych Lokalnych GUS)

bip.lublin.eu/informacja-publiczna/dane-demograficzne/dane-demograficzne-stand-na-dzien-31-12-2018-r-17228862.html
(UM Lublin – dane demograficzne wg stanu na dzień 31.12.2018 r.)

crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/widok/viewnatura2000.jsf?fop=PL.ZIPOP.1393.N2K.PLH060096.H. (Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody GDOŚ)

e-podroznik.pl (Rozkład jazdy autobusów)

geoportal.lublin.eu/sipl/app/splash (Miejski Geoportal SIP Lublina)

geoserwis.gdos.gov.pl/mapy

glusk.e-mapa.net

google.pl/maps (Mapy Google - dane o czasie przejazdu samochodem osobowym)

jakdojade.pl (Rozkład jazdy autobusów)

jastkow.e-mapa.net

jastkow.pl

konopnica.e-mapa.net

konopnica.pl

lublin.eu/lublin/aktualnosci/wyniki-referendum-w-sprawie-gorek-czechowskich,9124,66,1.html

lublin.eu/lublin/lublin-w-ue/projekty-inwestycyjne

lublin.eu/lublin/przestrzen-miejska/aktualnosci/park-ludowy-przejdzie-rewitalizacje,60,2133,1.html

lublin.eu/mieszkancy/srodowisko/zielony-lublin/parki-w-lublinie/park-zawilcowa

mapadotacji.gov.pl (Dane o projektach unijnych w okresie 2004-2020)

mapa.rpo.lubelskie.pl/pl/p/porownanie-gmin#wyniki

mpwik.lublin.pl

niedrzwicaduza.pl

niedrzwicaduza.e-mapa.net

niemce.e-mapa.net

niemce.pl

old.rozklad-pkp.pl (Rozkład jazdy pociągów)

powiat.lublin.pl/inwestycje-i-projekty

powiatswidnik.pl/projekty-unijne

swidnik.e-mapa.net

swidnik.pl

umcs.pl/pl/historia,3670.htm (Historia Ogrodu Botanicznego UMCS)

wolka.e-mapa.net

wolka.pl

zdplublin.pl (Zarząd Dróg Powiatowych w Bełżycach)

ztm.lublin.eu (Zarząd Transportu Miejskiego w Lublinie)

Akty prawne i dokumenty planistyczne:

Decyzja Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669)(2011/64/UE), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, L 33, s..146.

Decyzja Komisji z dnia 13 listopada 2007 r. przyjmująca, na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG, pierwszy zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty, składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument C(2007)5043)(2008/25/WE), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, L 12, s..383.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności. M.P. 2013 poz. 121.

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 1990 r. Nr 13, poz. 14. Uchwała Nr XI/59/90 WRN w Lublinie z dnia 26.02.1990 r. w sprawie utworzenia systemu parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu na terenie woj. lubelskiego.

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 1990 r. Nr 3, poz.14. Uchwała Nr XI/56/90 WRN w Lublinie z dnia 26 lutego 1990 r. w sprawie utworzenia systemu parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu na terenie woj. lubelskiego.

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 1998 r. Nr 11, poz. 166. Rozporządzenie Nr 28 Wojewody Lubelskiego z dnia 2 czerwca 1998 r. w sprawie Obszarów Chronionego Krajobrazu

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 1999 r. Nr 1, poz. 4. Rozporządzenie Nr 3 Wojewody Lubelskiego z 05.01.1999 r. w sprawie uznania za użytek ekologiczny.

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 2002 r. Nr 12, poz. 350. Rozporządzenie Nr 31 Wojewody Lubelskiego z dnia 5 lutego 2002 r. w sprawie uznania obszarów za zespoły przyrodniczo-krajobrazowe na terenie województwa lubelskiego.

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 2002 r. Nr 2, poz. 102. Obwieszczenie Wojewody Lubelskiego z dnia 7 stycznia 2002 r. w sprawie ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 r.

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 2002 r. Nr 80, poz.1697. Rozporządzenie Nr 140 Wojewody Lubelskiego z 16.07.2002 r. w sprawie uznania obszarów za użytek ekologiczny na terenie województwa lubelskiego.

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 2005 r Nr 73, poz. 1527. Rozporządzenie Nr 6 Wojewody Lubelskiego z dnia 23 marca 2005 r w sprawie Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego.

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 2006 r. Nr 65, poz. 1227. Rozporządzenie Nr 42 Wojewody Lubelskiego z 17 lutego 2006 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Dolina Ciemięgi"

Dziennik Urzędowy Woj. Lubelskiego z 2010 r. Nr 101, poz.1901, Uchwała Nr LII/357/2010 Rady Miasta Świdnik z 24.06.2010 r. w sprawie wprowadzenia użytku ekologicznego.

Dziennik Ustaw z 2017 r., poz. 597. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Świdnik (PL060021).

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, uchwała Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r., poz. 252).

Krajowa Polityka Miejska 2023. M.P. 2015 poz. 1235.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie. M.P. 2011 nr 36 poz. 423.

Monitor Polski z 1981 r. Nr 29, poz. 271, Zarządzenie Ministra Leśnictwa i przemysłu Drzewnego z dnia 3 grudnia 1981 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody.

Obwieszczenie nr 1/2019 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego. Dziennik Urzędowy Województwa Lubelskiego, poz. 305.

Plan Adaptacji do zmian klimatu Miasta Lublin do roku 2030. Załącznik do Uchwały Nr 322/IX/2019 Rady Miasta Lublin z dnia 5 września 2019 r.

Plan Mobilności Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2017-2025, 2018. Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 1075/XLI/2018 Rady Miasta Lublin z dnia 22 marca 2018 r.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego. Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego nr XI/162/2015 z dnia 30 października 2015 r.

Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Gminy Lublin i gmin sąsiadujących, 2013

Porozumienie Gmin Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego o współpracy w zakresie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie finansowej UE 2014–2020, 2015

Projekt zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Niemce, 2017, Niemce.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 r. Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego nr XLIX/794/2014.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (przyjęty pierwotną Decyzją Komisji Europejskiej C(2015)887 z dnia 12 lutego 2015 r., ze zmianami zatwierdzonymi Decyzją Komisji Europejskiej C(2018)3837 z dnia 12 czerwca 2018 r.). Załącznik do uchwały Nr CCLXXXVIII/5735/2018 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 24 lipca 2018 r. (rpo.lubelskie.pl/dokument-20-regionalny_program_operacyjny.html).

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2.03.2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r. M.P. 2014 poz. 469.

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”. M.P. 2013 poz. 73.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). M.P. 2017 poz. 260.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego nr XXXVIII/612/2013.

Strategia rozwoju gminy Głusk na lata 2007-2015. Wieloletni plan inwestycyjny gminy Głusk na lata 2007-2015. Załącznik do Uchwały nr XV/96/07 Rady Gminy Głusk z dnia 8 listopada 2007.

Strategia rozwoju gminy Konopnica z wieloletnim planem inwestycyjnym na lata 2008-2015. Załącznik do uchwały nr XVII/103/08 Rady Gminy Konopnica z dnia 8.02.2008 r.

Strategia rozwoju gminy Wólka na lata 2007-2020. Załącznik nr do Uchwały nr XLVI/308/09 Rady Gminy Wólka z dnia 30 listopada 2009 r.

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego. M.P. 2013 poz. 640.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego. M.P. 2013 poz. 378.

Strategia Rozwoju Kultury Lublina na lata 2013–2020, 2013.

Strategia rozwoju lokalnego gminy Jastków na lata 2015-2020. Załącznik do Uchwały nr XVI/101/2015 Rady Gminy Jastków z dnia 28 grudnia 2015 r.

Strategia rozwoju Lublina na lata 2013-2020. Załącznik do uchwały nr 693/XXVIII/2013 Rady Miasta Lublin z dnia 28 lutego 2013 r.

Strategia rozwoju powiatu lubelskiego 2016-2022 (z perspektywą do roku 2030). Załącznik do Uchwały Nr XVI/127/2016 Rady Powiatu w Lublinie z dnia 8 stycznia 2016 r.

Strategia rozwoju powiatu świdnickiego na lata 2007-2020. Załącznik do uchwały nr VII/50/07 Rady Powiatu w Świdnickiego z dnia 24 kwietnia 2007 r.

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 (zaktualizowana), M.P. 2013 poz. 641.

Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022. M.P. 2013 poz. 377.

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.). M.P. 2013 poz. 75.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku). Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXXIV/559/2013..

Strategia Sprawne Państwo 2020. M.P. 2013 poz. 136.

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020, 2016, Lublin.

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020, 2016.

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa. M.P. 2012 poz. 839.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Głusk, 2018, Dominów.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Niedzwica Duża, 2017, Niedzwica Duża

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Głusk. Projekt z 2018 r. (ugglusk.bip.lubelskie.pl/index.php?id=81&p1=szczegoly&p2=1313104).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jastków. Załączniki do Uchwały nr VII/48/2003 Rady Gminy Jastków z dnia 4 lipca 2003 r. Zmiany: Załączniki do Uchwały nr XXVII/289/2006 Rady Gminy Jastków z dnia 29 czerwca 2006 r., Załączniki do Uchwały nr XV/147/2008 Rady Gminy Jastków z dnia 28 kwietnia 2008 r. Załączniki do Uchwały nr VIII/173/2015 Rady Gminy Jastków z dnia 17 kwietnia 2015 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Konopnica. Załączniki do Uchwały nr XLVI/252/2001 Rady Gminy Konopnica z dnia 21 czerwca 2010 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Niedzwica Duża. Załączniki do Uchwały nr XXXI/234/98 Rady Gminy Niedzwica Duża z dnia 30 kwietnia 1998 r. Zmiany: Załączniki do Uchwały nr XXXIII/201/17 Rady Gminy Niedzwica Duża z dnia 11 lipca 2017 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Niemce. Załączniki do Uchwały nr III/25/2002 Rady Gminy Niemce z dnia 31 grudnia 2002 r. Zmiany: Załączniki do Uchwały nr X/208/03 Rady Gminy Niemce z dnia 8 lipca 2003 r. Załączniki do Uchwały nr V/22/07 Rady Gminy Niemce z dnia 18 stycznia 2007 r. Załączniki do Uchwały nr XLIII/316/10 Rady Gminy Niemce z dnia 21 maja 2010 r. Załączniki do Uchwały nr XII/111/11 Rady Gminy Niemce z dnia 1 grudnia 2011 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wólka. Załączniki do Uchwały nr IV.10.2018 Rady Gminy Wólka z dnia 13 grudnia 2018 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Lublin. Załączniki do Uchwały nr 283/VIII/2019 Rady Miasta Lublin z dnia 1 lipca 2019 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świdnik. Zmiana: Załączniki do Uchwały nr II/11/2014 Rady Miasta Świdnik z dnia 18 grudnia 2014 r.

Studium Urbanizacji Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, 2009, Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie.

Umowa o Współpracy Jednostek Samorządu Terytorialnego w ramach Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego. 2014, Lublin.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95 ze zm.)

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. 1995 nr 16 poz. 78 ze zm.).

Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. 1996 Nr 132 poz. 622 ze zm.)

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 Nr 80 poz. 717 ze zm.)

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 r. Nr 92, poz. 880 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2006 nr 227 poz. 1658 z późn. Zm.).

Mapy:

Mapa glebowo-rolnicza 1:5000. Jednostka ewidencyjna Głusk.

Mapa glebowo-rolnicza 1:5000. Jednostka ewidencyjna Jastków.

Mapa glebowo-rolnicza 1:5000. Jednostka ewidencyjna Konopnica.

Mapa glebowo-rolnicza 1:5000. Jednostka ewidencyjna Niedzwica Duża.

Mapa glebowo-rolnicza 1:5000. Jednostka ewidencyjna Niemce.

Mapa glebowo-rolnicza 1:5000. Jednostka ewidencyjna Świdnik.

Mapa glebowo-rolnicza 1:5000. Jednostka ewidencyjna Wólka.

Niepublikowane bazy danych:

Baza danych EGiB dla miasta Lublin.

Baza Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k), Główny Urząd Geodezji i Kartografii.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Wybrane parki w Lublinie

Powierzchnia	Charakterystyka
Ogród Saski	
12,8 ha	Powstał w 1837 r. Zaprojektowany został przez F. Bieczyńskiego, który wzorował się na układzie przyrodniczym Parku Czartoryskich w Puławach. Wyróżnia się zróżnicowanym ukształtowaniem rzeźby terenu. Po II wojnie światowej przeprowadzono rewaloryzację parku. Ostatnie prace modernizacyjne (m.in. budowa nowego oczka wodnego, wymiana nawierzchni niektórych alejek, wprowadzenie monitoringu) podniosły atrakcyjność obiektu dla mieszkańców.
Park Bronowice	
2,6 ha	Pomysłodawcą parku przy trakcie zamojskim też był F. Bieczyński, który założył jak najmniejszą ingerencję w istniejącą roślinność. Park powstał 1869 r., a w zarządzie miasta jest od 1875 r. Posiadał tor do jazdy na wrotkach i pijalnię wód mineralnych. Ze względu na położenie w części przemysłowej miasta miał być miejscem wypoczynku przede wszystkim mniej zamożnych mieszkańców, ale sąsiedztwo rzeźni nie sprzyjało temu. Kilkakrotnie rekonponowany. Obecnie w ograniczonym stopniu pełni swoją pierwotną funkcję (braki w elementach małej architektury). Wymaga rewitalizacji.
Park Ludowy	
23,5 ha	Obiekt usytuowany w dolinie rzeki Bystrzycy, między Alejami Piłsudskiego i Lubelskiego Lipca oraz ulicą Stadionową. Projektantem parku był Władysław Niemiec-Niemirski. Podmokły teren wymagał przeprowadzenia prac melioracyjnych. W 1950 roku przystąpiono do urządzania terenu. Największym zainteresowaniem odwiedzających cieszyła się kawiarnia w samolocie, muszla koncertowa i miasteczko rowerowe. Podstawowym problem parku były nieuregulowane stosunki wodne, okresowe podtopienia i brak gatunkowego dopasowania roślinności do nadmiernego uwilgotnienia. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku przeprowadzono kolejne prace melioracyjne. W 2004 roku wybudowano halę wystawienniczą Targów Lublin, a drugą w 2012 r. Roślinność wysoka składa się przede wszystkim z: topoli czarnej, wierzby białej, olchy czarnej i szarej oraz drzew iglastych (żywotnik, modrzew) i krzewów. W 2012 roku prowadzono prace modernizacyjne głównych alejek. Obecnie trwają prace rewitalizacyjne całego parku, których zakończenie planowane jest na 2020 r.
Park Rury	
43,67 ha	Położony w wąwozie między osiedlami LSM i Czuby, o charakterze krajobrazowym. Zbocza zostały obsadzone roślinnością wysoką. W dnie doliny zlokalizowano place zabaw i ciągi pieszo-rowerowe, którym towarzyszą elementy małej architektury. Część obszaru zajmują ogrody działkowe.
Park Akademicki	
5,5 ha	Ogród dendrologiczny położony u zbiegu ulic Głębokiej i Sowińskiego. Powstał w związku z trudnościami z pozyskaniem gruntu pod budowę ogrodu botanicznego na Sławinku. Obecnie trwają prace remontowe: wymiana nawierzchni chodników i naprawa schodów, staną nowe ławki i kosze na śmieci.
Park Jana Pawła II	
22 ha	Zlokalizowany jest w sąsiedztwie osiedli Górki, Widok, Poręba i Łęgi. Obszar jeszcze w latach osiemdziesiątych XX w. był użytkowany rolniczo. W 1987 r. Jan Paweł II spotkał się z wiernymi i odprawił mszę świętą. Wtedy powstał pomysł, by utworzyć tu park. Dopiero w 2002 r. uchwalono dla dzielnicy Czuby plan miejscowy, w którym obszar ten przeznaczono pod park, którego pierwszy projekt został przygotowany przez zespół E. Maja. Pod koniec 2007 r. rozpoczęto budowę parku. Założono, że będzie miejscem aktywnego wypoczynku mieszkańców. Znajdują się w nim: ścieżki rowerowe, place zabaw, boiska sportowe i korty tenisowe, amfiteatr. W parku wykorzystano naturalne urozmaicenie rzeźby terenu.
Park Czechów	
9,5 ha	Ma stanowić przede wszystkim miejsce wypoczynku dla mieszkańców dzielnicy Czechów. Prace nad urządzeniem parku podzielono na dwa etapy, jedynie pierwszy został zrealizowany w całości.

Powierzchnia	Charakterystyka
Wąwóz Kalinowszczyzna	
12,2 ha	Obejmuje teren zieleni w dzielnicy Kalinowszczyzna położony w dnie „wąwozu”, który otacza zabudowa wielorodzinna. Pełni funkcję rekreacyjną. Ponieważ został urządzony niedawno większość drzew jest stosunkowo młoda, a dominują powierzchnie trawiaste.
Park Abramowice	
8,5 ha	Pierwotnie zakładany jako barokowy, potem przyjął formę krajobrazowego. Najcenniejsze szpalery drzew: lipowy biegnący wzdłuż obecnej ulicy Abramowickiej oraz dębów szypułkowych przy alei dojazdowej do dworu. W parku znajduje się kompleks budynków (szpital), które zaburzyły czytelność założeń i obniżyły walory.
Park Rusałka	
9 ha	Położony w centrum miasta. Założony w połowie XIX w., naturalistyczny, zaniedbany do rewitalizacji.
Park Felin	
1,5 ha	Założony w połowie XIX w., park o charakterze cienistego ogrodu założonego wokół dworu. Obecnie teren Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie.
Zawilcowa	
14 ha	Zlokalizowany w dolinie rzeki Bystrzycy, w północno-wschodniej części miasta. Został utworzony na miejskim wysypisku śmieci, które zrekultywowano w latach 90. Prace zostały zakończone w połowie 2018 r. Złożony z dwóch części. W dolnej urządzono ogród sensoryczny dla dzieci o funkcji edukacyjnej. W górnym znajduje się zegar słoneczny i plac fitness. Wzdłuż ciągów pieszo-rowerowych umieszczono elementy małej architektury. Obiekt przystosowany jest dla osób niepełnosprawnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Adamiec, Trzaskowska 2012; Trzaskowska, Adamiec 2014; Studium 2019, <https://www.lublin.eu/mieszkancy/srodowisko/zielony-lublin/parki-w-lublinie/>

Załącznik 2. Tereny zieleni – wybrane obiekty znajdujące w rejestrze zabytków

Lp.	Obiekt	Położenie	Zakres	Numer rejestru
Lublin				
1.	Zespół urbanistyczny		Dawny cmentarz żydowski, tzw. Grodzisko (więcej: https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/l/264-lublin/114-cmentarze/19862-stary-cmentarz-zydowski-w-lublinie-ul-kalinowszczyzna), Białkowska Góra z terenami przyległymi pomiędzy ulicami Kalinowszczyzna, Tatarska, Al. Tysiąclecia – z układem ulic, ukształtowaniem wzgórz, oraz zabytkową zabudową	A/353
2.	Park miejski „Ogród Saski”	Al. Racławickie/ul. Długosza	park krajobrazowy „Ogród Saski”, skwer przed hotelem, „domek odźwiernego”, kapliczkę na kopcu, zegar słoneczny, płytę upamiętniającą założenie ogrodu	A/847
3.	Zespół przestrzenny dworsko-parkowy	ul. Abramowicka 2 (d. Abramowice)	dwór, park i stawy	A/815
4.	Zespół dworsko-parkowy	ul. Agronomiczna 3, 3a, 5, ul. Wodna 1, 1a (d. ul. Agronomiczna 5)	dwór, park w granicach obecnego ogrodzenia wzdłuż ul. Agronomicznej i Wodnej, ogrodzenie parku z piwnicami gospodarczymi i bramą wjazdową z kratą z herbem Zamojskich (pochodzącą z Różanki), pozostałości starego zadrzewienia (wzdłuż ul. Agronomicznej) po stronie budynków gospodarczych	A/963
5.	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	ul. Bełżycka 29 (d. Konopnica)	założony na początku XIX w.	A/942
6.	Miejski Park Bronowicki	ul. Bronowicka 1/ Fabryczna	założenie parkowe wpisane do rejestru zabytków w 1982 r.	A/848

Lp.	Obiekt	Położenie	Zakres	Numer rejestru
7.	Zespół dworsko-parkowy „Felin”	ul. Doświadczalna 50,	dwór, park z aleją dojazdową i przyległym terenem otuliny,	A/967
	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego pw. św. Trójcy	ul. Ewangelicka1 (ul. Krakowskie Przedmieście 45) ul. Ewangelicka1 (ul. Krakowskie Przedmieście 45)	kościół ewangelicko-augsburski pw. Świętej Trójcy z wyposażeniem wnętrza w zabytki ruchome, plebania (ul. Żołnierzy Niepodległej 10), d. cmentarz grzebalny z nagrobkami i drzewostanem obok kościoła	A/229
8.	Teren byłego obozu hitlerowskiego na Majdanku	ul. Droga Męczenników Majdanka 67, 67a, 69, 69a, 69b	więcej na http://www.majdanek.eu/pl , https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/l/264-lublin/116-miejsca-martyrologii/47861-majdanek-byly-niemiecki-oboz-koncentracyjny-ul-droga-meczennikow-majdanka-67	A/1029
9.	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	ul. Głuska	założony pod koniec XVII w.	A/946
10.	Cmentarz rzymskokatolicki	ul. Kleeberga 6	użytkowany od 1868 r.	A/943
11.	Zespół dworsko-parkowy na Węglinie	Al. Kraśnicka 118-118a	dwór, spichlerz, park	A/849
12.	Zespół cmentarza miejskiego	ul. Lipowa	1) cmentarz rzymskokatolicki z kaplicą, 2) cmentarz prawosławny z cerkwią pw. Niewiast Niosących Wonność do Grobu Chrystusa (d. A/879), 3) cmentarz ewangelicko-augsburski 4) cmentarz komunalny (d. wojskowy), z kaplicą, w gran. ogrodzenia cmentarnego, wraz z 4 bramami (prowadzącymi na każdy z cmentarzy), historycznym układem alejek i kwater, nagrobkami sprzed 1945 r. i drzewostanem	A/889
13.	Plac Litewski	Pl. Litewski	ukształtowanie przestrzenne placu i oprawa architektoniczna, obejmująca: gmach Rządu Gubernialnego przy Pl. Litewskim 5 (A/504), pałac Komisji Woj. Lubelskiego przy Pl. Litewskim 3 (A/480) – wraz ze skwerem między nimi, pałac Sieniawskich (Czartoryskich) przy Pl. Litewskim 2 (A/225), hotel „Europa” przy Pl. Litewskim 1/ Krakowskie Przedmieście 29 (A/502), kościół pw. św. Piotra i Pawła oraz klasztor Kapucynów przy Krakowskim Przedmieściu 42-44 (A/498), zespół gmachów pocztowych (poczta nowa przy Pl. Czechowicza1/Krakowskie Przedmieście 46-48, poczta główna przy Krakowskim Przedmieściu 50, gmach Kasy Przemysłowców Lubelskich przy Krakowskim Przedmieściu 56 (A/1065), gmach Banku Państwa przy Krakowskim Przedmieściu 37/3 Maja 2 (A/996), pałac Komisji Obwodowej przy ul. 3 Maja 4 ze skwerem przed nim (A/274), d. pensjonat „Janina” przy ul. 3 Maja 6, kamienice przy ul. 3 Maja 8 i 10, skwer między ul. 3 Maja a gmachem Guberni przy Pl. Litewskim 3, całe urządzenie Placu Litewskiego wraz pomnikami (Unii Lubelskiej, Nieznanego Żołnierza, Konstytucji 3 Maja) oraz zadrzewieniem i zielenią	A/588
14.	Zespół podworski	ul. Malwowa 1, 3, 4/ ul. Dożynkowa 52	park z aleją dojazdową i terenami d. folwarku, dwa budynki gospodarcze (chlewnia i spichlerz), domek rządzący z pozostałościami alei dojazdowej,	A/722
15.	Zespół pałacowo-parkowy	ul. Pliszczyńska 14, 16, ul. Zabytkowa 4	pałac, dwa pawilony wraz z łączącym je murem ze strzelnicami, mur oporowy otaczający wzgórze od wschodu, piwnice w sąsiedztwie muru, brama wjazdowa, mur biegnący stokiem wzgórza od południa, park	A/461
16.	Cmentarz	ul. Pszczela 24	cześć cmentarza rzymskokatolickiego	A/947

Lp.	Obiekt	Położenie	Zakres	Numer rejestru
		(d. Zemborzyce Kościelne)		
17.	Cmentarz żydowski	ul. Walecznych	nowy cmentarz żydowski założony w 1829 r., więcej na stronie: https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/l/264-lublin/114-cmentarze/19817-nowy-cmentarz-zydowski-w-lublinie-ul-walecznych	A/983
Gmina Głusk				
1.	Zespół dworsko-parkowy	Dominów	dawny dwór, park, brama wjazdowa na teren dawnego folwarku,	A/745
2.	Kurhan	Mętów	kopiec ziemny (kurhan)	C/11
Gmina Jastków				
1.	Zespół pałacowo-parkowy	Kolonia Tomaszowice	pałac, kaplica, pozostałości ogrodzenia, park,	A/723
2.	Zespół pałacowo-parkowy	Ługów	dwór, park ze stawem, szpalerem grabowym, pomnikowymi okazami drzew,	A/737
3.	Zespół pałacowo-parkowy	Panieńszczyzna	pałac, kordegarda, park ze stawami i aleją dojazdową	A/736
4.	Cmentarz	Panieńszczyzna	cmentarz Legionistów	A/1007
5.	Zespół pałacowo-parkowy	Snopków	pałac wraz z wystrojem architektonicznym, park,	A/528
Gmina Konopnica				
1.	Dwór	Motycz	dwór z otaczającym drzewostanem oraz z obszarem dawnego sadu i teren w granicach zewnętrznych	A/958
2.	Grodzisko	Motycz	obsadzeń dawnego parku grodzisko wczesnośredniowieczne	C/17
Gmina Niedzwica Duża				
1.	Cmentarz	Niedzwica Kościelna	kościół paraf. pw. św. Bartłomieja Apostoła z wyposażeniem wnętrza, otaczający drzewostan, mur cmentarza kościelnego z czterema kapliczkami	A/27
2.	Cmentarz	Niedzwica Kościelna	część cmentarza parafialnego rzymskokatolickiego	A/945
3.	Kurhan	Krężnica Jara	cmentarzysko kurhanowe – stanowisko archeologiczne nr AZP 80-80/1-24	C/163
Gmina Niemce				
1.	Zespół dworsko-parkowy	Boduszyn Kolonia	dwór, park	A/916
2.	Park	Ciecierzyn	park podworski	A/725
3.	Zespół sakralny	Dys	kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela wraz z dekoracją architektoniczną, wystrojem i wyposażeniem wnętrza, dzwonnica i ogrodzenie kościoła parafialnego, drzewostan w obrębie cmentarza kościelnego oraz otoczenie kościoła	A/564
4.	Dwór	Dys	dwór na tzw. „Bernatówce” wraz z drzewostanem	A/974
5.	Cmentarz	Dys	cmentarz parafialny	A/937
6.	Dwór	Jakubowice Konińskie	dawny dwór obronny wraz z otoczeniem	A/352
7.	Zespół sakralny	Krasienin	kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i św. Sebastiana wraz z dekoracją architektoniczną, wystrojem wnętrza i ruchomościami, ogrodzenie cmentarza kościelnego z czterema kapliczkami, drzewostan	A/567
8.	Zespół dworsko-parkowy	Nasutów	dwór, park z drzewostanem i stawem, rząd lip okalający folwark Nasutów oraz dwie aleje łączące folwarki ordynacji kozłowieckiej (Nasutów – Pólko – Dys o długości ok. 5 km i Stoczek Pólko o dł. ok. 3,5 km)	A/746

Lp.	Obiekt	Położenie	Zakres	Numer rejestru
Gmina Wólka				
1.	Zespół sakralny	Bystrzyca	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP z wystrojem architektonicznym, ogrodzenie cmentarza kościelnego z bramą (z furtkami) i dwiema bramkami bocznymi, teren dawnego cmentarza kościelnego z usytuowanym na nim pomnikiem nagrobnym rodziny Wierzbickich oraz drzewostan	A/563
2.	Zespół dworsko-parkowy	Bystrzyca	dwór, park, zespół bud. gosp.: spichlerz, pozostałości obory,	A/742
3.	Zespół sakralny	Łuszczów	kościół parafialny pw. św. Barbary z wyposażeniem wnętrza, wschodnia (frontowa) część ogrodzenia przy kościele, dzwonnica-brama z trzema dzwonami, figura Chrystusa na cmentarzu kościelnym, drzewostan w obrębie tego cmentarza	A/638
4.	Zespół dworsko-parkowy	Pliszczyn	dwór, park	A/741
5.	Zespół dworsko-parkowy	Sobianowice	dwór, kuźnia, park	A/767
6.	Zespół dworsko-parkowy	Świdnik Duży	dwór z otaczającym drzewostanem	A/970
7.	Zespół podworski	Turka	dwór, dwie stajnie (obory), park z fragmentami brzozonej alei dojazdowej i drzewami pomnikowymi,	A/761

Źródło: zestawione na podstawie Obwieszczenia nr 1/2019 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 11 stycznia 2019 r.

Załącznik 3. Dochody podatkowe w mieście Lublin w latach 2008–2019 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
dochody podatkowe ogółem	545244673	499999425	475722140	528744686	554828366	577743110	612675533	652994570	685812925	722261640	792736136	733431779
podatek od nieruchomości	122165956	139745340	132315709	140305322	154719842	168370604	176459287	182585066	193670408	198289085	207249945	220000000
podatek rolny	1081682	1037031	685040	697634	1363148	1428074	1310922	1171669	997919	938801	918257	927000
podatek leśny	30246	31089	28499	32042	38999	40437	36553	40344	66275	65721	67728	66300
podatek od czynności cywilnoprawnych	53648453	12352678	6196413	19552187	15244865	17558569	21413487	22265729	19755196	22787236	29277123	330000000
karta podatkowa	1125549	952142	923159	974350	926439	873586	829749	772789	756129	800505	735870	800000
podatek od środków transportowych	11266910	11965738	11330543	10992733	11668958	11933369	12101714	12248836	12497580	12855440	12823989	12700000
opłata skarbową	7928200	7031466	7276345	6812102	7060728	6894236	7458569	6918816	7127899	7872504	7612039	8000000
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	315284547	297390484	293765226	324338753	339069983	342014077	365673835	397833481	422973289	446775359	492535837	420938479
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	32713130	29493459	23201206	25039565	24735404	28630158	27391418	29157840	27968229	31876990	41515348	37000000

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych Rb-27S za lata 2008–2018.

Załącznik 4. Prognoza dochodów podatkowych miasta Lublin w latach 2020–2030 (w zł)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	812887767	840149114	867410461	891785770	918959177	946132584	973305991	1000479398	1020348760	1054826212	1081999619
podatek od nieruchomości	234118578	243165806	252213035	260417488	269435532	278453576	287471620	296489663	305507707	314525751	323543795
podatek rolny	1076984	1076318	1075652	1071519	1070855	1070191	1069527	1068864	1068200	1067536	1066872
podatek leśny	74065	78250	82434	86340	90511	94682	98853	103024	107195	111367	115538
podatek od czynności cywilnoprawnych	25092287	25335284	25578281	25737984	25980197	26222411	26464624	26706837	26949050	27191264	27433477
karta podatkowa	714151	685312	656473	625609	596863	568116	539370	510624	481878	453132	424385
podatek od środków transportowych	13457039	13614549	13772059	13884635	14041637	14198639	14355641	14512643	14669645	14826647	14983649
opłata skarbową	7856769	7899785	7942801	7960056	8002933	8045810	8088687	8131564	8174441	8217318	8260195
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	493906817	510825646	527744475	542906326	559770578	576634830	593499083	610363335	627227587	644091839	660956092
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	36591078	37468164	38345251	39095814	39970071	40844329	41718586	42592843	43467101	44341358	45215616

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych założeń prognostycznych.

Załącznik 5. Dochody podatkowe w gminie Jastków w latach 2008–2019 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem	9786843,8	10283314	10825049	12062607	13084989	14354702	16851981	17459767	17538592	19091741	21201019	23269081
podatek od nieruchomości	2010782	2223208	2549054	2742414	3270259	3352229	5022726	4153122	3498368	3654091	3895431	4130000
podatek rolny	1300131	1255637	1216525	1274791	1290687	1335245	1367763	1292759	1412408	1332799	1413174	1508000
podatek leśny	12864	12666	11657	12592	13542	14082	14210	15610	20106	19566	19457	18713
podatek od czynności cywilnoprawnych	525687	421382	532729	485163	390175	452082	568945	428317	652852	593041	826064	570000
karta podatkowa	10057	10857	8301	5692	10009	5285	8641	9838	7922	9330	11532	10000
podatek od środków transportowych	175390	187781	216359	227364	238631	254491	307031	318751	355668	356486	379322	328000
opłata skarbową	55452	43412	44742	42398	34215	34451	33150	29934	35699	37059	41490	40000
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	5331628	5677160	5940730	6774188	7450343	8622720	9212368	10828932	11280918	12773904	14254658	16314368
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	364854	451211	304952	498005	387128	284116	317147	382504	274651	315464	359890	350000

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych Rb-27S za lata 2008–2018.

Załącznik 6. Prognoza dochodów podatkowych gminy Jastków w latach 2020–2030 (w zł)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
dochody podatkowe ogółem	24159674	25414966	26670257	27835467	29086709	30337951	31589194	32840436	34091678	35342921	36594163
podatek od nieruchomości	4760419	4956230	5152042	5330602	5525782	5720961	5916141	6111321	6306500	6501680	6696860
podatek rolny	1500952	1519903	1538854	1552779	1571669	1590559	1609449	1628339	1647228	1666118	1685008
podatek leśny	21214	22026	22838	23573	24382	25192	26001	26810	27620	28429	29238
podatek od czynności cywilnoprawnych	687130	707441	727752	745649	765895	786140	806385	826630	846876	867121	887366
karta podatkowa	9880	9976	10073	10136	10232	10328	10424	10520	10616	10712	10808
podatek od środków transportowych	412955	432169	451382	469078	488230	507382	526534	545685	564837	583989	603141
opłata skarbową	33865	32822	31779	30637	29597	28557	27518	26478	25438	24399	23359
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	16411038	17419438	18427837	19373539	20378685	21383832	22388978	23394124	24399271	25404417	26409564
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	322222	314962	307702	299473	292237	285001	277764	270528	263292	256055	248819

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych założeń prognostycznych.

Załącznik 7. Dochody podatkowe w gminie Konopnica w latach 2008–2019 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	10547795	10733481	12160683	12685879	14825762	15680546	17087381	18398628	20247502	21500652	24357953	26018091
podatek od nieruchomości	2229701	2260039	2586617	2675162	2973000	3366881	3660635	3852881	3998168	4258081	4278652	4477081
podatek rolny	1000841	986887	1003544	1014818	1103864	1179554	1176402	1184614	1226285	1200347	1202493	1111188
podatek leśny	4267	4759	4025	4232	4944	5011	4399	4556	9024	9120	9312	9382
podatek od czynności cywilnoprawnych	889352	689955	927505	774699	908765	435896	707231	817710	746570	971240	1341957	799000
karta podatkowa	18689	12115	12833	14443	9986	6410	7565	17888	18308	15594	17768	16000
podatek od środków transportowych	69122	69028	86628	86012	173746	212931	166598	172732	157095	204266	174841	185241
opłata skarbową	81405	57796	61461	54822	41186	43918	39324	42946	55405	51222	59913	55000
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	6122582	6537516	7334562	8028892	9514316	10308131	11176174	12189470	13975175	14728475	17109366	19255199
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	131835	115386	143509	32800	95955	121815	149053	115831	61472	62306	163651	110000

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych Rb-27S za lata 2008–2018.

Załącznik 8. Prognoza dochodów podatkowych gminy Konopnica w latach 2020–2030 (w zł)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	27172035	28646547	30121059	31493650	32963405	34433160	35902916	37372671	38842427	40312182	41781937
podatek od nieruchomości	5003823	5235555	5467286	5680634	5911619	6142603	6373587	6604571	6835556	7066540	7297524
podatek rolny	1289977	1311035	1332093	1348786	1369776	1390766	1411756	1432746	1453736	1474726	1495716
podatek leśny	9931	10491	11052	11574	12133	12692	13250	13809	14367	14926	15484
podatek od czynności cywilnoprawnych	980274	998476	1016678	1031542	1049685	1067828	1085971	1104115	1122258	1140401	1158544
karta podatkowa	16424	16730	17037	17287	17593	17898	18204	18509	18814	19120	19425
podatek od środków transportowych	230293	242430	254566	265843	277940	290038	302136	314233	326331	338428	350526
opłata skarbową	47517	46291	45064	43696	42473	41251	40028	38806	37583	36360	35138
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	19484922	20677186	21869449	22987320	24175737	25364155	26552572	27740990	28929407	30117824	31306242
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	108874	108354	107834	106967	106449	105930	105412	104893	104375	103856	103337

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych założeń prognostycznych.

Załącznik 9. Dochody podatkowe w gminie Głusk w latach 2008–2019 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	6217894	6573205	7268799	8119019	9326795	9891315	10977255	12039822	13684018	14700656	16919981	18029320
podatek od nieruchomości	1558472	1858957	2166146	2358284	2925352	3065869	3229286	3448475	3625023	3858630	3992628	3871953
podatek rolny	579994	581670	566855	568478	649353	717186	742456	774646	746721	722260	734606	810277
podatek leśny	8320	9247	9057	9002	10966	10998	10235	11869	16781	16618	17596	18400
podatek od czynności cywilnoprawnych	720166	485028	717205	659698	477546	486147	724528	653218	736754	968060	1148558	1000105
karta podatkowa	10724	11897	10237	12957	11116	6268	7237	12316	11438	12753	14182	17950
podatek od środków transportowych	90957	117684	142702	166385	151201	198132	212164	237914	262581	243902	228894	308978
opłata skarbową	66201	51185	43374	47146	30837	30433	34827	32617	37252	39981	44043	36646
opłata eksploatacyjna	2153	1736	0	592	9603	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	3089198	3380932	3542062	4188366	4945160	5301827	5901049	6763893	8187313	8712870	10705404	11969157
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	91709	74870	71161	108112	115662	74456	115472	104874	60155	125581	34069	42500

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych Rb-27S za lata 2008–2018.

Załącznik 10. Prognoza dochodów podatkowych gminy Głusk w latach 2020–2030 (w zł)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	18863802	19993618	21123434	22181465	23307636	24433807	25559979	26686150	27812321	28938492	30064664
podatek od nieruchomości	4612780	4846058	5079335	5295475	5528000	5760525	5993050	6225575	6458100	6690626	6923151
podatek rolny	853351	876076	898802	918554	941206	963858	986510	1009161	1031813	1054465	1077117
podatek leśny	19409	20420	21431	22369	23377	24385	25392	26400	27408	28415	29423
podatek od czynności cywilnoprawnych	1036625	1079829	1123033	1162475	1205539	1248604	1291669	1334733	1377798	1420863	1463927
karta podatkowa	14668	15083	15497	15860	16273	16685	17098	17511	17924	18337	18750
podatek od środków transportowych	317550	335119	352688	369063	386575	404088	421600	439112	456625	474137	491650
opłata skarbową	31950	30314	28678	26954	25323	23692	22061	20430	18799	17169	15538
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	11907573	12723565	13539557	14309241	15122601	15935961	16749321	17562681	18376042	19189402	20002762
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	69896	67155	64414	61474	58741	56009	53277	50544	47812	45079	42347

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych założeń prognostycznych.

Załącznik 11. Dochody podatkowe w gminie Niemce w latach 2008–2019 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	13912828	14304036	15111982	16932450	17562008	18508124	19783803	21876947	23501739	24943749	28662125	31193529
podatek od nieruchomości	4460993	4605484	4813501	5077307	5145531	6449274	6833799	7421648	7384882	6658016	7064325	8074226
podatek rolny	1549734	1531841	1233663	1221173	1256098	1403216	1469722	1472905	1503594	1572457	1591318	1707033
podatek leśny	26172	24974	23850	23311	24178	24809	27839	29716	30645	34073	34999	34292
podatek od czynności cywilnoprawnych	715589	728439	640654	760795	609299	645331	651381	725561	777448	922588	1371315	976812
karta podatkowa	38670	37619	22833	29697	27109	27040	29766	26764	26854	35155	31583	66532
podatek od środków transportowych	294277	368443	341657	388610	361453	377035	343643	354575	341921	356290	355301	344522
opłata skarbową	97604	81326	83024	78337	71288	62589	59753	66413	70260	78614	89094	75730
opłata eksploatacyjna	12007	12347	14253	69426	182939	193323	220473	63595	22807	27852	1709	5144
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	6426319	6736847	7736696	9022716	9659491	9113178	9927461	11504458	13103813	14827069	17672948	19473238
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	291462	176717	201851	261078	224621	212328	219965	211313	239516	431635	449532	436000

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych Rb-27S za lata 2008–2018.

Załącznik 12. Prognoza dochodów podatkowych gminy Niemce w latach 2020–2030 (w zł)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	31429193	33001594	34573994	36029793	37597121	39164449	40731777	42299105	43866433	45433761	47001089
podatek od nieruchomości	8567987	8905943	9243899	9550946	9887812	10224678	10561543	10898409	11235275	11572141	11909006
podatek rolny	1666945	1691392	1715838	1734671	1759039	1783406	1807774	1832142	1856510	1880877	1905245
podatek leśny	36399	37510	38621	39603	40710	41817	42925	44032	45139	46246	47353
podatek od czynności cywilnoprawnych	1080227	1120227	1160227	1196355	1236226	1276097	1315968	1355839	1395710	1435581	1475452
karta podatkowa	42065	43243	44420	45451	46624	47798	48971	50145	51319	52492	53666
podatek od środków transportowych	369911	370812	371713	371412	372310	373208	374106	375004	375902	376801	377699
opłata skarbową	72616	71678	70741	69579	68644	67710	66776	65841	64907	63973	63039
opłata eksploatacyjna	56086	53774	51461	48990	46685	44381	42076	39771	37466	35161	32856
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	19118479	20268616	21418753	22496087	23642515	24788942	25935369	27081796	28228223	29374650	30521077
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	418478	438399	458320	476698	496555	516412	536269	556126	575983	595840	615696

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych założeń prognostycznych.

Załącznik 13. Dochody podatkowe w gminie Wólka w latach 2008–2019 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	6206066	6319829	6617538	7546609	8704675	10095521	10683571	11721008	13461173	15815469	17448626	18696184
podatek od nieruchomości	1963145	2087405	2093306	2334276	2753251	3398151	2870219	3094398	3436757	3653437	3840930	3730000
podatek rolny	558581	560657	539620	540270	814068	886732	879928	871741	853252	870068	850960	864000
podatek leśny	19087	19521	21188	19331	21372	21716	20616	23282	29925	28832	31787	26000
podatek od czynności cywilnoprawnych	528638	429175	462412	456110	338722	496745	449493	540126	705992	845841	796817	808000
karta podatkowa	8635	12359	10381	7962	5745	11384	11460	9438	14562	13532	14182	19000
podatek od środków transportowych	89846	110472	128550	112737	173269	164504	164279	199835	232185	244286	245343	250000
opłata skarbową	47921	39260	46356	36424	37249	36225	37156	39917	43590	45616	47096	50000
opłata eksploatacyjna	95086	90877	84071	88910	75338	95607	75756	75996	182205	286513	278993	280000
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	2770178	2854319	3191874	3826720	4375454	4864465	6002088	6729433	7862699	9679542	11189720	12489184
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	124950	115784	39781	123870	110208	119992	172578	136843	100006	147802	152797	180000

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych Rb-27S za lata 2008–2018.

Załącznik 14. Prognoza dochodów podatkowych gminy Wólka w latach 2020–2030 (w zł)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	19491771	20724349	21956927	23114701	24343303	25571905	26800507	28029109	29257711	30486314	31714916
podatek od nieruchomości	4260511	4448917	4637323	4810163	4997961	5185759	5373558	5561356	5749155	5936953	6124752
podatek rolny	1017977	1054168	1090358	1122915	1158989	1195062	1231136	1267210	1303284	1339357	1375431
podatek leśny	31328	32403	33478	34442	35513	36585	37656	38728	39800	40871	41943
podatek od czynności cywilnoprawnych	845886	885168	924449	960622	999777	1038932	1078087	1117242	1156397	1195551	1234706
karta podatkowa	16557	17267	17978	18628	19336	20044	20752	21461	22169	22877	23585
podatek od środków transportowych	286950	303073	319196	334237	350308	366379	382450	398521	414591	430662	446733
opłata skarbową	46765	47245	47726	48051	48530	49009	49487	49966	50445	50924	51403
opłata eksploatacyjna	278540	298747	318954	338067	358209	378351	398493	418635	438776	458918	479060
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	12535859	13459792	14383725	15258278	16179231	17100183	18021136	18942088	19863041	20783993	21704946
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	171398	177569	183740	189298	195449	201601	207752	213903	220054	226205	232356

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych założeń prognostycznych.

Załącznik 15. Dochody podatkowe w mieście Świdniku w latach 2008–2019 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	35458898	34111460	38304118	50070252	47149771	47736331	50550488	51703179	56948050	57006014	63541732	63341251
podatek od nieruchomości	10265448	9922147	14573568	22972020	14695120	17454976	15473930	17391999	17820297	17989112	19673234	18200000
podatek rolny	155611	154296	117489	124317	143120	161759	181750	157009	156457	152670	154407	149100
podatek leśny	5517	5562	5738	5999	7334	6565	6094	6461	11570	11658	11935	11400
podatek od czynności cywilnoprawnych	1564191	1901252	1559936	1409919	977825	1416393	2728131	1356133	1561794	1602023	2078927	1620000
karta podatkowa	59125	55439	48179	35586	39854	42050	37047	32560	32835	32420	33634	30000
podatek od środków transportowych	315950	286145	296389	297866	344186	352945	356371	353620	355239	320540	312038	325000
opłata skarbową	189233	202717	184344	442093	475062	459050	504298	461717	531728	603606	621506	600000
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	22079927	20373952	20794387	24071472	29601751	25784772	27945265	29903765	31854773	34225735	38606028	40405751
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	823895	1209950	724088	710979	865520	2057822	3317602	2039914	4623357	2068251	2050022	2000000

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych Rb-27S za lata 2008–2018.

Załącznik 16. Prognoza dochodów podatkowych miasta Świdnika w latach 2020–2030 (w zł)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	69007894	71729806	74451718	76924682	79637814	82350945	85064077	87777209	90490340	93203472	95916603
podatek od nieruchomości	21125790	21773609	22421428	22994831	23640560	24286290	24932019	25577748	26223478	26869207	27514937
podatek rolny	165035	166473	167911	168802	170236	171669	173103	174536	175969	177403	178836
podatek leśny	12674	13354	14034	14667	15345	16023	16701	17379	18057	18735	19413
podatek od czynności cywilnoprawnych	1837162	1857806	1878449	1892967	1913544	1934121	1954698	1975275	1995852	2016429	2037006
karta podatkowa	25546	23134	20722	18251	15847	13443	11039	8634	6230	3826	1422
podatek od środków transportowych	356499	359462	362426	364211	367165	370119	373073	376027	378981	381934	384888
opłata skarbową	728470	770656	812841	852268	894317	936366	978415	1020464	1062513	1104562	1146612
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	41545864	43358443	45171023	46832042	48638775	50445507	52252239	54058972	55865704	57672437	59479169
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	3210855	3406869	3602884	3786644	3982026	4177409	4372791	4568173	4763556	4958938	5154321

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych założeń prognostycznych.

Załącznik 17. Dochody podatkowe w gminie Niedzwica Duża w latach 2008–2019 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	10548602	10733481	12160683	12685879	14825762	15681427	17087381	18398628	20247502	21500652	24357953	26018091
podatek od nieruchomości	2229701	2260039	2586617	2675162	2973000	3366881	3660635	3852881	3998168	4258081	4278652	4477081
podatek rolny	1000841	986887	1003544	1014818	1103864	1179554	1176402	1184614	1226285	1200347	1202493	1111188
podatek leśny	4267	4759	4025	4232	4944	5011	4399	4556	9024	9120	9312	9382
podatek od czynności cywilnoprawnych	889352	689955	927505	774699	908765	435896	707231	817710	746570	971240	1341957	799000
karta podatkowa	18689	12115	12833	14443	9986	6410	7565	17888	18308	15594	17768	16000
podatek od środków transportowych	69122	69028	86628	86012	173746	212931	166598	172732	157095	204266	174841	185241
opłata skarbową	81405	57796	61461	54822	41186	43918	39324	42946	55405	51222	59913	55000
opłata eksploatacyjna	807	0	0	0	0	881	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	6122582	6537516	7334562	8028892	9514316	10308131	11176174	12189470	13975175	14728475	17109366	19255199
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	131835	115386	143509	32800	95955	121815	149053	115831	61472	62306	163651	110000

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych Rb-27S za lata 2008–2018.

Załącznik 18. Prognoza dochodów podatkowych gminy Niedzwica Duża w latach 2020–2030 (w zł)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dochody podatkowe ogółem, w tym:	27172035	28646547	30121059	31493650	32963405	34433160	35902916	37372671	38842427	40312182	41781937
podatek od nieruchomości	5003823	5235555	5467286	5680634	5911619	6142603	6373587	6604571	6835556	7066540	7297524
podatek rolny	1289977	1311035	1332093	1348786	1369776	1390766	1411756	1432746	1453736	1474726	1495716
podatek leśny	9931	10491	11052	11574	12133	12692	13250	13809	14367	14926	15484
podatek od czynności cywilnoprawnych	980274	998476	1016678	1031542	1049685	1067828	1085971	1104115	1122258	1140401	1158544
karta podatkowa	16424	16730	17037	17287	17593	17898	18204	18509	18814	19120	19425
podatek od środków transportowych	230293	242430	254566	265843	277940	290038	302136	314233	326331	338428	350526
opłata skarbową	47517	46291	45064	43696	42473	41251	40028	38806	37583	36360	35138
opłata eksploatacyjna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	19484922	20677186	21869449	22987320	24175737	25364155	26552572	27740990	28929407	30117824	31306242
udział w podatku dochodowym od osób prawnych	108874	108354	107834	106967	106449	105930	105412	104893	104375	103856	103337

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych założeń prognostycznych.

Załącznik 19. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne w latach 2018–2030

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Dynamika PKB	105%	104%	104%	104%	104%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%
Dynamika cen towarów i usług konsumpcyjnych	102%	102%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%
Dynamika realna wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%	103%

Źródło: MF(2018).

